ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

ՊԱՏԳԱՄՆԵՐ

Ս. ԳՒՐՔԷՆ

ԿԱՄ

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՆՇԱՆԱՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐՈՒՆ

(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)

«Նա երանի այնոցիկ է, որ լսեն զբանն Աստուծոյ
եւ պահիցեն»
«Ղուկ. ԺԱ. 28»

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՏՊԳՐ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

1948

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

ՊԱՏԳԱՄՆԵՐ

Ս. ԳԻՐՔԷՆ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ Գ. ԳԹՂԱՐԵԱՆԻ
ԱՅՆԹԱՊ - ՀԱԼԷՊ - ՊԷՅՐՈՒԹ
ԴԱՍ 19. ԹԻՒ 34

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
ՏՊԳՐ. Ա. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
1948

ՁՕՆ

1915-Ի ԵՂԵՌՆԻՆ ԶՈՀ, ՆԱՀԱՏԱԿ ՍԻՐԵԼԻՆԵՐՈՒՍ

Նշխարք Ձեր բիւրեղացան
Ի Տէյր էլ Զօր եւ Հաւրան,
Եւ արդ՝ հոգիք Ձեր ցնծան
Ի տես ցեղիս Յարութեան։

ՀԵՂԻՆԱԿԸ

*«Երանի իցէ ծառայիցն այնոցիկ զորս եկեալ
Տէրն գտցէ արթունս»* (ՂՈՒԿ. ԺԲ. 37)

Վ․ՄԵՄ. ՏԻԱՐ ՃԱՆԻԿ ՁԱԳԸՐԵԱՆ

— Տնօրէն Վակոն Լիի —

(ՎԵՀԱՆՁՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆ)

ՄՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհընկալ զգացումներով եւ անհուն երախտագիտութեամբ արձանագրեցի յաջորդող էջերուն

ՊԱՏՈՒՈՅ ՑԱՆԿԸ

յաւէտ անմոռանալի դէմքերու եւ սիրելի անուններու, որոնց նիւթական օժանդակութեան կը պարտիմ հրատարակութիւններս «Ոսկեմատեան-Յիշատակարան»ին՝ ինչպէս նաեւ, սոյն գիրքին՝ «Պատգամներ Ս. Գիրքէն»։

Ուրախ եմ եւ երջանիկ որ բաղդը կ'ունենամ ի լոյս ընծայելու վերոյիշեալ երկասիրութիւններս՝ որոնք, առանց այդ աջակցութեան անթեղուած պիտի մնային ընդմիշտ եւ դատապարտուած յաւիտենական կորուստի։

Որուն համար միշտ շնորհակալ

Աղօթարար

ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

1948 Սեպտ. 15 Աղեքսանդրիա

ՊԱՏՈՒՈՅ ՑԱՆԿ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

Ազն. Տիար Աբրահամ Թոլմասեան
» Տիկ. Ալիս Ամասունի
» Տիար Առաքել Տիարպի
» Տէր եւ Տիկ. Արամ-Վարդանուշ Կամսարական
» Տիար Արամ Տրենց Մարգարեան
» Տէր եւ Տիկ. Ասատուր-Երանիկ Սիմոնեան
» Տիար Անդրանիկ Պասմանեան
» » Արթին Սպէնչեան
» » Արմենակ Էվլեան
» » Արտաշէս Արիսեան
» » Աւետիս Զագրնեան
» » Բարսեղ Պալըգնեան
» » Գաբրիէլ Տօքումեան
» » Գէորգ Տէր Սիմոնեան
» » Մեքր Գէորգ Բայարեան
» » Դանիէլ Չէրքէզեան
» » Երուանդ Րէիզեան
» » Զարմայր Պէշիշեան
» » Էօժէն Բաբազեան
» » Թորոս Խաչատուրեան
» » Լեւոն Գարագաշեան
» Տեարք Լեւոն-Յարութիւն Թօսունեան Եղբարք
» Տիար Լեւոն Կոկանեան
» » Լեւոն Հարմանտարեան
» » Լեւոն Զուլնեան
» » Լեւոն Պարսումեան
» Տէր եւ Տիկին Լեւոն-Լուսի Քէօսէքեան
» Տեարք Լեյլէկեան Եղբարք
» » Լուսեր-Մելիքոն Պոնճէլեան Եղբարք
» Տիկ. Կիւլինիա Վարդանեան
» Տիար Հրանդ Նասիպեան
» Տիկ. Հայկուհի Ստեփանեան
» » Հերմինէ Կիւրճեան

Ազն. Տիկ. Հնազանդ Ալիխանեան
» Տիար Ջանիկ Զագրեան
» » Ջիվան Պոստանեան
» » Մակարոս Էքմէքճեան
» » Մարտիկ Զարպհանէլեան
» » Մելքի Գըլըճեան
» » Յակոբ Աւագեան
» » Յակոբ Գութնուեան
» Տեարք Յակոբ-Պերճ Դանիէլեան
» Տիար Յարութիւն Եղիայեան
» Տեարք Յարութիւն-Մարտիրոս Նազաշեան Եղբարք
» Տիար Յարութիւն Տ. Սարգիսեան
» » Յարութիւն Ուզունեան
» » Յովհ. Զարպհանէլեան
» » Յովհաննէս Ուզունեան
» » Յովսէփ Եուսուֆեան
» » Ներսէս Ռաֆայէլեան
» Տեարք Նշան Նազարէթեան Եղբարք
» Տիար Նուպար Գարկայեան
» » Մեթր Շաւարշ Սեւյօնքեան
» Տիկ. Պարկեշտուհի Ջիյէրճեան
» Տիար Պերճ Պապիկեան
» Տիկ. Սաթենիկ Գալըպճեան
» Տեարք Սահակ-Արամ Մանուկեան Եղբարք
» Տիար Սարգիս Գարամանուկեան
» » Սարգիս Եափուճեան
» » Սարգիս Քիւրքճեան
» Տեարք Սարգիս-Անդրանիկ Օրչանեան Եղբարք
» Օր. Սիրվարդ Քիւրքճեան
» Տիկ. Սողոմէ Տէօքմէճեան
» Տեարք Վահան-Մուշեղ Տէյիրմէնճեան Եղբարք
» Տիար Վահէ Արթինեան
» » Վարդգէս Եսայեան
» Տիկ. Վերգին Մազմանեան
» Տիար Տրդատ Սէմէրճեան
» » Օննիկ Գույումճեան
» » Ֆէրտինանտ Սահակեան

ՊԱՏՈՒՈՅ ՑԱՆԿ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԻ
ԵԿԵՂԵՑԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԻՆԱԶԱՐԴ ԱՆԴԱՄՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ

Ազն. Տէր եւ Տիկ. Յովսէփ-Առուսեակ Թօսունեան Ընտանիքէ
(Արծաթեայ ափսէ մը)

Ազն Տիկ.

Աղաւնի Ճինանեան
Աննիկ Սարաֆեան
Արաքսի Մինասեան
Արաքսի Մանուկեան
Արշակունի Չինոզեան
Եղիսաբէթ Եարըմեան
Զարուհի Նշ. Նազարեթեան
Զարուհի Պասմաճեան
Իզաբէլ Բամպուքճեան
Լեւոնիկ Ազնունեան
Լուսի Դուզուկեան
Լուսի Պաղտասլեան
Հայկուհի Ստեփանեան

Ազն. Տիկ.

Համեստուհի Պասմաճեան
Հռիփսիմէ Պանոսեան
Հրանոյշ Դրիգորեան
Մարի Մանուկեան
Մաքրուհի Բարմագսըզեան
Նազլը Պանոսեան
Նուարդ Օզումճեան
Պէնիլէ Թօսունեան
Պէնիլէ Նիգիզլեան
Սաթենիկ Սարգիսօֆ
Սոլոմէ Տէօփճեան
Սրբուհի Դուրնունեան
Վերժին Վարդեան

(Խմբովին արծաթեայ ափսէ մը եւ երեք արծաթ բաժակներ)

Շնորհալի Օրիորդներ

Անայիս Իսկէնեան՝ *նկարիչ*
(Իր եւ Երէց Տիկնոջս գծանկարները)

Երանուհի Հաճէօեան
(Իր ձեռագործը՝ մետաքսեայ շըրջանակ մը)

Սիրասուն Զաւակներս

Տ. եւ Տկ. Հայկ-Հրանոյշ Քիւփէլեան
» Նուպար Քէօշկէրեան
» Մուրատ-Թուքիկ Քէօշկէրեան
Պ. Զօհրապ Քէօշկէրեան

Ծանօթ.— Բազմաթիւ ազնիւ Տիկիններ եւ Պարոններ մեր կողմէ իրենց նուիրուած Ոսկեմասեան-Յիշատակարանին պատասխանեցին նիւթապէս՝ որոնց նաեւ կուզանք յայտնել մեր ջերմագին շնորհակալութիւնները:

Օրհնեալ ըլլա՛ք ամէնքդ ալ որ մխիթարեցիք զիս իմ ծերութեանս օրերուն:

Աղօթարար
ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

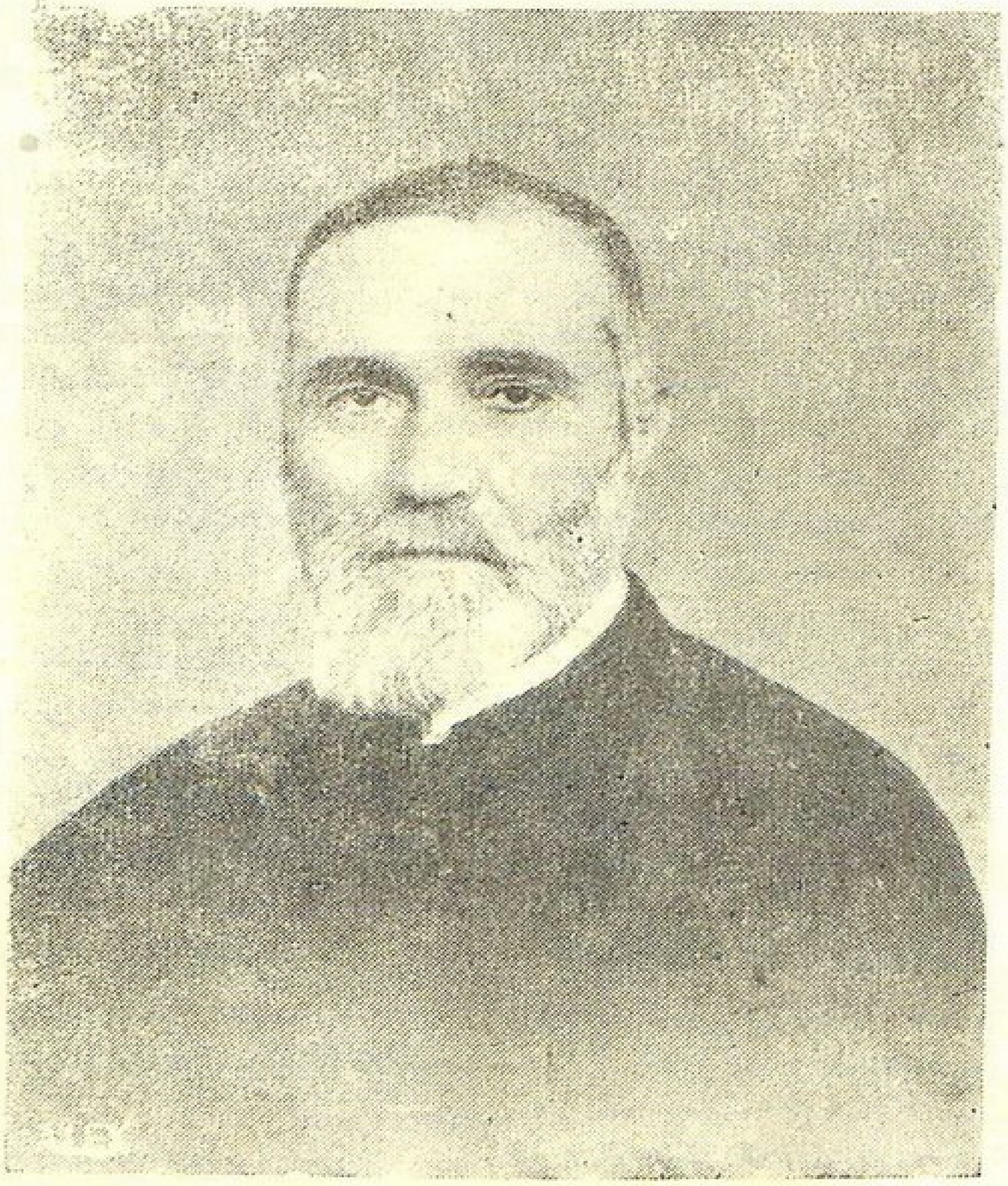

ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

— ՀԵՂԻՆԱԿԸ —

ՆԱԽԱԲԱՆ

Սիրելի ընթերցողներ

Թոյլ տուէք որ գիրքս ձեր նկատառումին յանձնելէ առաջ՝ մըտերմիկ քանի մը խօսք ընեմ:

Նախ՝ ձեզմէ անոնք որ եկեղեցականի եւ դաստիարակի պաշտօնը ունին, պիտի խնդրէի որ բարի ըլլային ներողամիտ ոգիով մը թղթատելու ներկայ աշխատասիրութիւնս: Գրքիս մէջ նորութեան մը հանդիպելու եւ կամ գրական հատորի մը ընթերցման վայելքը ըմբոշխնելու տենչն ու յոյսը պէտք չէ ակնկալել: Այլ Հին Կտակարանէն քաղուած հանրածանօթ դէմքերու եւ դէպքերու վերլուծում՝ վերյիշելու Ս. Գրոց պատմական պատգամները:

Ցաւ է մեզ տեսնել թէ՝ մեր ժողովուրդէն շատ շատեր մանկական յիշատակներ պահած են միայն իրենց դպրոցական կեանքէն, երբ նախակրթարանի առաջին դասարաններուն ուշիմ հետաքրքիր ուսանողներն էին, եւ հիացմամբ կ'ունկնդրէին ուսուցչուհիին Հին Ուխտի պատմութիւնները:

Կը զարմանամ եւ սրտցաւօրէն կը տխրիմ անոնց վրայ՝ որ Աստուածաշունչ մատեան մը չունին իրենց տունին մէջ: Եւ եթէ ընտանեկան յիշատակ մըն ալ ունին պահուած դարակներու խորքին, թերթատուած՝ փոշոտ ու մգլոտած, հալումաշ վիճակի մէջ նետուած է մէկ կողմ: Որքա՜ն բաւարարուած պիտի ըլլայի հոգւին, եթէ գրքիս ընթերցումը խթան մը ըլլար մեր նորահաս սերունդին՝ ուսումնասիրելու գիրքերուն գիրքը, որ Աստուածաշունչն է:

Ինչպէս պիտի տեսնէք, քառասուն եօթը գլուխներէ բաղկացած այս հատորը՝ բաժնուած է եօթը մասերու եւ գրուած երկու շըրջաններու մէջ, 1928-30 եւ 1947ին: Ինչ որ պատճառ մըն է թերեւս ոճի միօրինակութեան պակասին: Առաջին թուականը կրող յօդուածները՝ դասախօսութիւններէս առաջ գրի առած եւ ամփոփելով ատեն-

դած եմ Ազգ. Պօղոսեան վարժարանի բարձրագոյն դասարանին։ Մովսէսով աւարտած յօդուածներուն մէջ ընդ մէջ աւելցուցեր եմ *բարոյախօսականներ*։ Իսկ Դատաւորքի բաժնէն սկսեալ յօդուածաշարքն ալ Ս. Գրոց նշանաւոր դէպքերու եւ դէմքերու առընթեր՝ զուտ բարոյախօսական տեսութիւններով եւ թելադրութիւններով ամբողջացուցած եմ։

Գրքիս՝ մօտ քսան տարիներ առաջ գրուած եւ լոյս չի տեսած մասը՝ արդիւնքն է նիւթականի կարիքին, մասնաւորաբար *Քրիստոնէութիւն եւ Մենք* անուն գրքիս վաճառումէն զգացած յուսախաբութեանս։ Իսկ այս տարուան մէջ Հայրապետական շնորհներուն եւ Յոբելինական Յանձնախումբին սրտեռանդն ջանքերուն հետեւանքով ժողովուրդին բարոյական եւ նիւթական քաջալերութիւնը՝ սրտապնդեցին զիս ձեռնարկելու սոյնին հրատարակութեան։

Գործիս պատրաստութեան առթիւ՝ ուղղեգիծ ընտրած եմ Հին Կտակարանի հետեւեալ ցանկը։

Ա.— Ծնունդք
Բ.— Ելք
Գ.— Դատաւորք
Դ.— Թագաւորք
Ե.— Մարգարէք
Զ.— Հռովմ
Է.— Յուդիթ եւ Եսթեր

Աւելորդ չեմ նկատեր յիշեցնել թէ՝ երկասիրութեանս նպատակակէտն է ցոյց տալ՝ *Մեղքին արմատն ու Չարիքին ամուլութիւնը*, անշուշտ մեր հասկցած եղանակով եւ թերեւս որ զգուած է նիւթին ընդլայնումի սիրոյն։

Բացատրած եմ կորսուած եւ անհետացած Միջին Արեւելքի հին եւ հզօր ազգերուն բնաջնջումին իսկական պատճառները։

Հրէից պետութեան եւ հայրենիքին, Երուսաղէմին ու Տաճարին փլուզումներն ու վերաշինութիւնները պատմած եմ մարգարէական գուշակութիւններու եւ թուականներու ցուցմունքներով, եւ իբր օրինակ ցոյց տուած, մեր անհատական եւ ազգային կեանքին համար։

Մեր ազգային կենսունակութիւնը վերագրած եմ հայուն ընտանեկան սրբութեան, պահուած մեր նախնական աւանդութեամբ եւ Քրիստոնէական հաւատքով։ Ըսած եմ թէ՝ սփիւռքի մէջ մեր նկարագրի խաթարումը, ընտանեկան բոյնին քանդումը, օտար ամուսնութիւններ, հաւատքէ եւ հայութենէ ուծացումը, միեւնոյն վախճանին կ՚ա-

առաջնորդեն մեզի ալ։ Ինչ որ անուրանալի ճշմարտութիւն մըն է։

Այս գիրքով մեր ձեռնհասութեան խիստ համեստ սահմանին մէջ ընդլայնուած նիւթերու մասին մեր ըրած խորհրդածութիւններու ամփոփումը յանձնելով ձեր նկատառման, կը յայտարարեմ թէ՝ երբե՛ք յաւակնութիւնը չունիմ կատարեալ գործ մը պատրաստած ըլլալու։ Եւ թէ՝ յակամայս սպրդած սխալներուն եւ կամ թերութիւններուն համար, ուրախ պիտի ըլլայի ընդունելով ուղղումներ եւ ստուգումներ, նոյնիսկ քննադատութիւններ։

Պէտք է նշեմ թէ՝ գործիս պատրաստութեան աղբիւրները եղան Աստուածաշունչն ու Ս. Գրոց բառարանը, ինչպէս նաեւ հին ազգաց պատմութեան մասին ունեցած մեր ամփոփ ծանօթութիւնները։

Ջերմապէս ողջունելով ընթերցող ծանօթ ու անծանօթ գաղափարակիցներս՝ կը հայցեմ ի Տեառնէ առաւելագոյն շնորհներ ամենուդ։

Աղօթարար

ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՔԻՕՇԿԷՐԵԱՆ

1947 Դեկտ. 31

Ա. ՄԱՍ

ԾՆՈՒՆԴՔ

Ա.

ՄԱՐԴԸ

(ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ)

---

1. *ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՄԱՐԴԸ.– 2. ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏ.–*
3. *ԲԱՐԵՇՐՋՈՒԹԻՒՆ.– 4. ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ*

Ի՞նչ է մարդը.—

Պարզ աչքով, մարդը՝ շնչաւոր կենդանիներու ամենակատարելագործեալն է։ Օժտուած մարմնական զգայուն և դիւրաշարժ անդամներով, ուղիղ դիրքով, թաքուն ոյժերով և իմացականութեամբ, որոնք իրեն տուած են ընդհանուր կենդանականութեան և նոյնիսկ բնական զօրութեանց տիրապետելու առանձնաշնորհումը։

Ճիշտ է որ՝ մարդս, իր ներկայ ձեռնհասութիւնը կը պարտի բիւրաւոր տարիներու ժամանակամիջոցի անվհատ և յարատև գործունէութեան։

Ան ամէն օր նոր բան մը խորհելով ու փորձելով, ամէն օր նոր բան մը հնարելով՝ յաջողած է, իր կեանքը տեւականացնելու այժմն ապրանալ։

Խորհող մարդու մը համար՝ մարդկային սոյն անթերի մեքենականութիւնը՝ ամենալուրջ հարց մըն է։ Իրապէս մտքի լոյս ունեցող մը, իր շուրջը և մանաւանդ ինքզինքը խորհրդածութեան առարկայ կ'ընէ։ Յաջորդաբար իր մտքին մէջ կը ծնին և կը դասաւորուին շարք մը հարցումներ. բնազդական հետաքրքրութիւն մը զինք կը պարտաւորէ իմանալու թէ՛ ո՞վքեր են իր նախնիքը, ա-

նոնց բնակութեան վայրը, ապրելակերպն ու կենցաղը, թէ անոնք իր ինքնասիրութիւնը շոյող ու գգուող խորհրդութիւններ կը պարունակե՞ն։ Եւ վերջապէս մարդկային կեանքին սաղմնաւորութիւնն ու սկզբնաւորութիւնը՝ ուրկէ՞ և ինչպէս ծագում առած է։

Այս հարցումներուն շուրջ մեզի գոհացում տուող երկու աղբիւրներ ունինք։ Որոնք են՝ գիտական և կրօնական։

Ա. Գիտական.— Մինչև 19րդ դար՝ աշխարհի ամենամեծ մարդերն անգամ մարդկային կազմի ու մեքենականութիւնը Աստուածային ստեղծագործութեան կատարելութիւնը ընդունած և բառ այնմ ալ սորվեցուցած էին։ Տարուինն էր որ իր մարդաբանական հետազօտութեանց իբր արդիւնք յայտարարեց թէ՝ մարդը չէ՛ այնպէս, ինչպէս որ կը քարոզէր Աստուածաշունչը։ Թէ՝ մարդը զարգացած կենդանի մըն է, որուն նախահայրը հաւանաբար մարդակերպ կապիկ մըն էր։

Արդարև՝ Տարուին 1831-1836 գիտական առաքելութեան մը հետ կը մեկնի Հարաւային Ամերիկա, և հոն մօտէն կ'ուսումնասիրէ զանազան տեսակի կենդանիներու նմանութիւնները։ Հոն է որ «բնական ընտրութեան» գաղափարը իր վերջնական ձևը կ'առնէ իր մտքին մէջ, և կը գրէ Origine des espèces անուն գիրքը, 20 տարիներու տքնաջան աշխատութենէ վերջ և ապա կը հրատարակէ զայն։

Այս գիրքով. Տարուին կը ջանայ փաստել թէ՝ ներկայիս ապրող մարդիկ, կենդանիներ և բոյսեր, ծնունդն են իրենցմէ տարբեր տեսակ շնչաւորներու և բոյսերու, որոնք այսօր չեն ապրիր։

Ան ունեցած է իրեն հետևորդները և իր **Մարդուն Սերումը** գիրքին մէջ յստակօրէն՝ ՄԱՐԴՈՒՆ ԵՒ ԿԱՊԻԿԻՆ տուած է՝ միևնոյն նախահայրը։

Տարուինին հետևող մարդաբաններ՝ միշտ ալ գտնել կ'երևակայեն նախամարդու գանկ մը, և կամ անասունէն դէպի ասուն. մարդ՝ փոխանցման շրջանի կմախք մը։ Որով մարդու գոյութեան թուականը կը տանին 20-50 հազար տարիներու հնութեան։

Այս խնդրոյ վերջին վարկածը ԲԱՐԵՇՐՋՈՒԹԻՒՆՆ է։ Ըստ այս վարկածի, մարդիկ հետզհետէ անասնական վիճակէ դէպի կատարելագործութեան դիմած և ներկայ ԱՄՈՒՆ վիճակին հասած են։

Ըսենք, բարեբաղդաբար, թէ՝ գիտական այս վարկածները, ցարդ ենթադրութիւններու և կարծիքներու սահմանին մէջն են։ Թէ՝ պիտի գա՞յ օրը որ գիտութիւնը այս խնդրոյ շուրջ պիտի արձակէ իր վերջին վճիռը։

Աղօթքն ո՛չ ոք կրնայ զսպել: Ես հիմնուելով քաղաքակրթութեան պատմութեան ծնունդին հետ համեմատաբար նոր թըւականին, — առանց գիտնական մը ըլլալու — կ'եզրակացնեմ թէ՝ գիտութիւնը ի զո՛ւր կը տուայտի իր փորձերուն մէջ: **Վստահօրէն կրնանք ըսել թէ՝ մարդուն նախահայր մարդն է:**

Բ. Կրօնական.— Գալով կրօնականին՝ նոյնութեամբ ընդունիլ Ս. Գրոց Ա. Բ. գլուխներու տուած բացատրութիւնները՝ ներկայ ըմբռնումին հակառակ կը նշմարէ: Իրաւ է թէ տարրալուծուած մարդկային մարմին մը՝ կը պարունակէ հող, կիր, երկաթ: Գիտական այս արժէքը մօտեցնելով, **եւ եառ Աստուած հող յերկրէ**-ի Աստուածաշնչական բացատրութեան, կը հետեւցնենք թէ մարդկային **նիւթական կազմն ու կեանքը՝** երկրի տարրերով պատրաստուած և շինուած է:

Եւ սակայն, ամենէն հասարակ միտքն անգամ իր և ուրիշին մէջ կը տեսնէ թաքուն ուժեր և հոգեկան այնպիսի զօրութիւններ, որոնք մեզի պէս միս ու ոսկոր ունեցող՝ մեծ ու պզտիկ բազմատեսակ կենդանիներու և չորքոտանիներու քով ի սպառ կը պակսին:

Ինչո՞վ կը բացատրուին կիրքը, կամքը, ըմբռնումը, յիշողութիւնը, գեղարուեստի ճաշակը, և մանաւանդ **բանականութիւնը.** (խորհիլ, խօսիլ, երգել) ևն., զոր մարդ առաւել կամ նուազ չափով ունի իր մէջ:

Դպրոցական ամէն ուսանող գիտէ թէ տասնեակներով դարու կեանքէն ասդին գիտութիւնը այնպիսի յառաջդիմութիւններ ունեցած է, զոր հինները երեւակայել իսկ չէին կրնար: **Աստուածային կենդանի շունչը մարդուս միայն սեփականութիւնն է:** Անով է որ մարդկութիւնը իր ծնած օրէն սկսեալ տէրն ու տիրականն է ընդհանուր ստեղծագործութեան՝ երկրի վրայ:

1929 Մարտ

ԾՆՈՒՆԴՔ

Բ.

ՆԱԽԱՄԱՐԴԻԿ

1. ԱՌԱՋԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԵՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆԸ.–

2. ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆ ՍԵՐՆԴԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Ձեր մէջէն ո՞վ չգիտեր նախածնողաց, Ադամ և Եւայի ստեղծման պատմութիւնը։

Թերևս շատեր զայն լսած են քմծիծաղով մը, շատեր իբր առասպել մը և կամ հասարակ վէպ մը ընդունած և աւելորդ համարած են իրենց զաւակաց և կամ ուսանողաց պատմել ու սորվեցնել։

Եւ սակայն բարի եղէք յիշել մտիկ ընելու։ Մեզի համար ոչ կարեւոր է, և ոչ ալ հաւատքի և փրկութեան մասը կը կազմէ Ադամին հողէ և կնոջն ալ Անոր կողակէն՝ շինուած ըլլալու պարագաները։ Թէ անոնք Եդեմ անուն պարտէզին մէջ ապրած են իրենց անմեղութեան շրջանին և կամ ոչ՝ չի բաւեր Ս. Գրոց մասին մեզի առասպելներուն հաւաքածոյի գաղափարը կազմել տալու։

Ադամ և Եւան՝ այր և կին են, թերևս ենթադրաբար տրուած անուններ, առաջին մարդոց՝ որ առաջին ընտանիքը կազմեցին և զաւակներ ունեցան։ Անոնք ապրեցան իրենց ճակտի քրտինքով։ Հողը հերկեցին կամ փորեցին՝ հասարակ փայտէ կամ քարէ գործիքներով։ Ցանեցին ու հնձեցին։ Կեանքի պահանջը գոհացուցին իրենց ունեցած աղքատ միջոցներով։ Իրենց սնունդը եղաւ վայրի պտուղներ, խոտեր ու բանջարեղէններ, ձուկեր ու կենդանիներ, զորս կ'որսային։ Իրենց մերկութիւնը ծածկեցին տերեւներով և կենդանիներու մորթով, որպէսզի չմսին և չամչնան իրարմէ։ Երբեմն տուն մը ունեցան, թերևս քարայր մըն էր ան։ Ընտանի կենդանիներու փոքրիկ հօտ մըն ալ ունեցան, և կամ ընտանեցու-

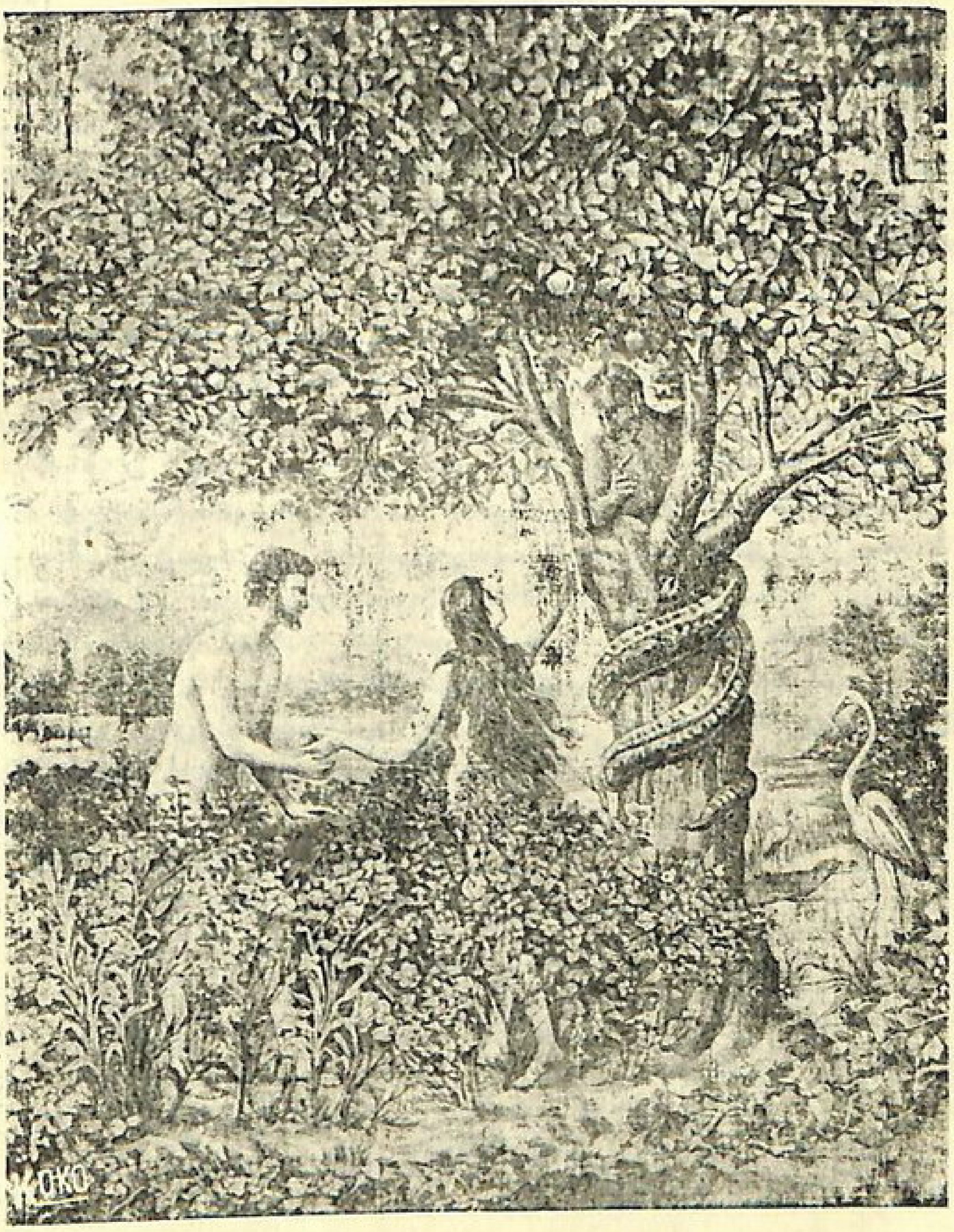

ԴՐԱԽՏԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

(Նախածնողք արգիլեալ պտուղը կ'ուտեն)

ցին զանոնք։ Իրենց զաւակները՝ Կայէն հողագործ և Աբէլ՝ հովիւ եղան։

Ուշիմ ընթերցող մը Ս. Գրոց Ա. և Բ. գլուխներուն կը հանդիպի մեր բաժններուն. Բաց աստի՝ Ադամեան զոյգին օրով երկրի վրայ ապրող այլ մարդկային էակներ ալ կային։ Այնպէս որ՝ ըստ Ս. Գրոց բացատրութեան, Աստուծոյ զաւակները տեսան մարդոց աղջիկներուն գեղեցկութիւնը և անոնց հետ ամուսնացան և սերնդագործեցին ալ։ Պէտք է լրջօրէն հետեւիլ Ս. Գրքին և պատմականօրէն վերլուծել մութ կէտերը։ Այնպէս՝ ան որ քննադատութեան ոգիով կը մօտենայ Աստուածաշունչի ստեղծագործութեան պատմութեան, պէտք է քիչ մը գաղափար ունենայ քաղաքակրթութեան պատմութեան վրայ, եթէ չուզեր ինքզինքը ծաղրելի ընծայել ուրիշներուն։

Փակելէ առաջ այս գլուխը՝ ըսենք որ ամէն բանիմաց մարդուն պարտականութիւնն է մարդկային ազգին բարձրացման համար ընել իր կարելին։ Կեանքը շարունակական ստեղծագործութեան արդիւնքն է. իսկ բարձրագոյն կեանքը՝ իրմէ դուրս ուրիշներու երջանկութեան համար ի սպաս դրուած կեանքը, մարդոց մէջ Աստուծոյ հոգւոյն գոյութեան ամենապարզ ապացոյցն է։

Ընդունինք ուրեմն որ, մարդը իր նիւթական դրսերեւոյթին տակ ապրող հոգեկան էակ մըն է։

1929 Ապրիլ

ԾՆՈՒՆԴՔ

Գ.

ՆԱԽԱՄԱՅՐԸ

(Կ Ի Ն Ը)

---

1. ԿԻՆԸ.— 2. ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ

Դրախտի բնութիւնքին մէջ կինը իր յատուկ դերը ունեցաւ: Եւան իր ամուսնոյն ընկերանալու՝ անոր ձանձրոյթը փարատելու, անոր կեանքը զուարթ եւ հաճոյալի դարձնելու պարտականութիւններէն չզլացաւ, հետեւեալ կէտերուն մէջ:

Ա.— Ինքնագիտակցութեան կանխահաս զարթնումը՝ որ կանանց յատուկ կազմախօսական պահանջ մըն է դաշտանով, եւ որուն սկզբնաւորումը թէեւ պահ մը շուարումի կը մատնէ նորատի աղջիկը, եւ սակայն կնոջ մը համար կենսունակութեան անցք մըն է, մարմնական կազմութեան մէջի կատարելագործութիւն՝ զարգացումը: Այնպէս որ 12-13 տարեկան աղջիկը ինքնիր մէջ հասունութիւնը կ'ունենայ սեռին բնածին յատկութիւններուն: Թէեւ ու-սանող եւ մանկահասակ, սակայն հետաքրքիր իր շուրջի անցուդարձին եւ հրապուրիչ իր քալուածքին եւ նայուածքին մէջ:

Նախամայրը իր շնորհաշուք տարիքին հասած եւ ատոր համար մտամոլորութիւններու մէջ էր, մինչդեռ իր կեանքին ընկերը՝ խաղի ու պտոյտներու անձնատուր, անմեղութեան շրջանին մէջ կ'ապրէր ու կը խայտար:

Բ.— Կ'ըսեն թէ՝ կիները բնազդօրէն ո՛չ միայն հետաքրքիր են իմանալու եւ գիտնալու նոյնիսկ այն բոլոր բաները, որ իրենց չեն վերաբերիր, այլ անոնց տեսնելու կարողութիւնը աւելի զօրաւոր է քան այրերունը:

Եւ ստուգիւ քննութեամբ մը հասկցուած է որ կինը հաւաքոյ-թի մը կամ պտոյտի մը ընթացքին աւելի շատ բան տեսած և դիտած է իրեն ընկերացող ամուսինէն։ Հրաւիրեալներու կէսին արդու-զարդը՝ դէմքերու արտայայտութիւնները, ուտելիքի և ըմպելիքի տեսակները և անոնց սպասարկութիւնը, իրեն համար անծանօթ անձերու խօսելակերպը, խնդուքն ու ծիծաղը, հազալն ու փռնգ-տալը՝ քննութեան առնուած և իր կողմէ որոշ հետեւանքներով ալ դասաւորուած են։ Իսկ պակաս մտացածին համար հարցումներու տեղատարափ մըն է կը սկսի իրենց տուն դարձին, և շատ անգամ խեղճ այր մարդը յանցանքի վրայ բռնուածի՝ անել կացութեան կը մատնուի։

Ուրեմն կնոջ մը համար ընդածին է հետաքրքրութիւնը. լսել, դիտել և խօսիլ։

Նախամայրը բնածին մղումով էր որ խօսքի բռնուեցաւ ստեղ-ծագործութեան իմաստնագոյն և խորամանկ սողունին՝ օձին հետ, որ ծպտեալ սատանան էր։

Լսելու մարմաջը, խօսելու ըղձանքը, իմանալու հետաքրքրու-թիւնը, ապագայի ծրագիրները, ազատ՝ ինքնավար ըլլալու տեն-չանքը, և անոնց ամբողջին գումարը՝ իր նորածիլ կիրքերուն յա-ղեցումը, արգիլեալ պտուղին ճաշակումովը կրնար իրականանալ։

Գ. — Կնոջ անկումը, այսինքն Դրախտի ընտանիքին քանդումը՝ հետեւանքն է մատղաշ աղջկան մը ունեցած ինքնաթելադրութեանց և ենթարկուած արտաքին ազդեցութեանց։ Իր հասակին աճումին հետ նշմարուող մարմնի ծեքծեքումներ, դիմախաղեր, տունէն դուրս խոհանոցի պարտականութիւններէն խոյս տալու պատրուակներ, իր մէջ բոյն դրած և սնուցած յետին մտքի մը նախապատրաստու-թիւններն են։ Ուրիշներու նմանելու կրակն է որ կը բոցավառէ անտեսական օրիորդի մը սրտին մէջ։ Դիւրազգած, տխուր, դասա-րան մէջ մեղկ և թոյլ, տունէն ներս քնոտ, լալկան և կախ-րես, ասոնք նշաններն են նորահաս աղջկան մը նկարագրի կազ-մութեան։

Դասերուն մէջ իր անյաջողութեան պատճառը՝ այսինչ վար-ժուհին և կամ այնինչ դասատուն է։ Յաւիտենական տրտունջ մը ունի անոնց հասցէին։ Տունէն ներս անհանգիստ, գլխու ցաւ, անկողնին մէջ երկննալու, հանգչելու կարիքն ունի։ Ծնողք շուարած կը խորհին վարժարանը փոխել. ապիկար մայրը ջախ մըն է որ կուտայ իր ամուսնոյն բերնով «Բժիշկի մը չե՞ս տանիր աս աղջիկը»։

Դ. Դարմանը.— Նախ ծնողք պարտին շատ շուտ արթննալ։ Իրենց ընտանեկան ապրելակերպը՝ խնջոյքներն ու պտոյտները, բարեկամական և ազգականական երթեւեկներ, անմիջական տխուր ազդեցութիւն մը կը ներգործեն մանկամարդ աղջկան մտածելակերպին վրայ։ Պարտինք ըսել թէ՝ ծնողաց նիստ ու կացը՝ տունէն ներս համարձակ խօսք ու խօսուածք, ձեռքի կատակներ, ամուսնական անզգոյշ յարաբերութիւն, իրենց փոքրիկներուն Հայրիկ Մայրիկ խաղերուն առաջին դասընթացքները կ՚ըլլան։

Նիրքերու միացող կրակն է որ կը յայտնաբերուի փոքրիկ աղջըկան շարժուձեւերուն մէջ ինչ որ ճշդիւ նմանողութիւնն է Եւային դիմաց ժպտուն ու զուարթուն օձին պատմութեան։

Ե.— Երկրորդ՝ դպրոցն է։ Օրինակով մը բացատրենք մտքերնիս։

Ըսենք որ Արփիկը մինչև Ե. րդ դասարան ուշիմ, աշխատասէր, հնազանդ և կարգապահ աղջիկ մըն էր։ Ի՞նչ է պատճառը որ ան այս երկրորդ եռամսեայն ոչ միայն կորսնցուց առաջնութիւնը, այլ հիմա դասարանին եօթներորդն է։ Աչալուրջ դաստիարակն է որ ճարտար բժիշկի մը նման ախտաճանաչութեան կը դիմէ։

Արփիկի ծնողք բարեկեցիկ են, կրթուած և զարգացած՝ պատրաստ տրամադրելու այն բոլոր նիւթական և բարոյական դիւրութիւնները որ կարող են նպաստել իրենց զաւկին յաջողութեան։

Ուրեմն հոգեբանական խնդիր մը կայ ժրաջան Արփիկին այս յեղակարծ փոփոխութեան մէջ։ Ասանկ կը խորհի դաստիարակը։ Ի՞նչ պէտք է ընել։ Ան՝ դաստիարակը, մտերմիկ խօսակցութեան կ՚ընկլուի օրիորդին փոքր եղբայրներուն և դասընկերներուն հետ։ Անոր դպրոցէն դուրս անցուցած կեանքի պայմանները կ՚ուսումնասիրէ։ Եւ իրօք Արփիկ կիրակի երեկոյները իր ծնողաց հետ միասին Սինեմա կ՚երթայ, իսկ երեքշաբթի օրերուն կ՚ընկերանայ նաև իր մօր՝ դարձեալ Սինեմա, նոյնպէս ուրբաթ երեկոյները իր մօր ազգականներէն Աշոտիկին հետ հանդիպում մը կ՚ունենայ փողոցի մը անկիւնը և կ՚երթան պտոյտներու դէպի աւազափեր և կամ պարտէզներ։ Այս վերջին պտոյտը գաղտնիք մըն է ծնողաց և վարժարանին համար։

Դաստիարակը խնդիրը կը տեղեկացնէ տնօրէնին, որ որպէս լուրջ և պատասխանատու անձնաւորութիւն միասին խորհրդակցելէ վերջ դաստիարակին հետ, կը հրաւիրեն Արփիկին հայրը՝ և շատ մեղմ ու սրտագրաւ խօսքերով կը պատմեն օրիորդին յետադիմութիւնը՝ որ հետեւանքն է իր ունեցած արկածախնդրութիւններուն։

Տնօրէնը կ՚ըսէ՝ պարոն ծնո՛ղ, հրեշտակային աղջիկ մը ունիս. նէ հրեշտակ մը չէ, որովհետև հրեշտակներ մարմնական կիրքերէ զերծ հոգեկան էակներ են, իսկ մեր զաւակները կիրք՝ զգացում ունեցող, մարմնաւոր արարածներ։ Այս պայմաններուն տակ ծեծը, պատիժը, նախատինքը՝ աւելի կը վատթարացնէ ենթական։

— Ուրե՛մն ի՞նչ պէտք է՛ ընել, կը հարցնէ չանթահար հայրը։

Տնօրէնը՝ պահիկ մը խորհելէ վերջ կը պատասխանէ, պարո՛ն պէտք է մտերմանաք ձեր աղջկան հետ։ Խօսեցէք օրիորդին հետ սրտաբացօրէն, բացատրեցէք անոր կեանքի պայմանները՝ իր անչափահասութիւնը, իր անկումին ահաւորութիւնը ևն.։

Արփիկին հայրը՝ Կիրակի երեկոյին Սինեմային տեղ պուրակներով շրջապատուած ծովահայեաց արուարձանի կազինօ մը կ՚երթայ ընտանեօք, և կ՚առանձնանայ անկիւն մը իր տիկնոջը և օրիորդին հետ։

Արփիկ, փոքրի չափէ գաղափար մը ունի բուսաբանութեան, մարդակազմութեան, բջիջներու, գեղձերու և կենսահիւթերու ներծոր դերերուն վրայ։ Եւ հեշտօրէն կը պատասխանէ բոյսերու պաղաբերութեան՝ Թռչնազգեաց հաւկթածութեան և այլ շնչաւոր կենդանեաց էգ և արուներու տարբերակներուն սերնդագործութեան վրայ։ Գիտէ թէ՝ ինք աղջիկ մըն է և էգ։ Նոյն պահուն խելանի մայրը՝ խորունկ յուզումով մը դողահար, ուժգին գրկելով իր զաւակը՝ կ՚ըսէ, «աղջիկս մենք ալ փոքրիկներ էինք քեզի պէս, մեծնալէ վերջ ամուսնացանք և եղանք քու ծնողքդ»։

Ուրեմն կը յարէ հայրը՝ «աղջիկս մեծնալէ վերջ պէտք է ամուսնանալ։ Փոքրիկ ամուսնութիւնը խակ փրցուած պտուղ մըն է։ Աճապարելը աղջկայ մը համար անվերականգնելի անկում մըն է»։
«Ստոյգ մահ մը՝ բարոյապէս և մարմնով։ Դո՛ւն կը մեռնիս զաւակս, ծնողքդ հողակոյտ մը կ՚ունենան գերեզմանոցին մէջ, իսկ ընկերութեան մէջ՝ իրենց ճակտին փակած, անբարոյ աղջկան մը ծընողը ըլլալու յաւիտենական խարանադրոշմը»։

Արցունքի կաթիլներ՝ հեղասահ ջրմուղի մը նման կ՚ակօսեն Արփիկի սիրուն այտերը՝ որ նոյն պահուն ամօթէն ալ աւելի կարմըրած գերբնական գեղեցկութիւն մը ստացած էր։

Ա՜հ, կը բացագանչէ՝ և կը նետուի հօրը գիրկը, «ա՛լ, ա՛լ կը բաւէ՛ հայրիկ, Աշոտիկին երեսը տեսնել չեմ ուզեր»։

Հոգի մը ազատուած և ընտանիք մըն ալ փրկուած էր կործանումէ։

1947 Սեպտ. 28

ԾՆՆԴՈՑ

Դ.

ՆԱԽԱՄԱՐԴԻԿ

(Շար.)

---

1. *ԵՐԱԽՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄ.– 2. ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՆԻՒԹԻՆ ՄԷՋ.– 3. ՈՃՐԱՄԻՏՈՒԹԻՒՆ.–*
4. *ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆԸ՝ Ս. ԳՐՈՑ ՄԷՋ.–*

Ծննդոց Գրքին Դ.րդ գլուխը երկու որոշ գրուածներ կը պարունակէ:

Արդարեւ երախտագիտութեան զգացումի մը կը յաջորդէ սխրալի ողբերգութիւն մը: Եղբայրասպանութիւնը՝ եղեռնը, որ վաթսուն դարեր յետոյ ալ գլուխ կը ցցէ այնքան լպրշօրէն ու անպատկառ, կը սնանի ու կը զարգանայ քաղաքակիրթ մարդկութեան ծոցին մէջ, պատրաստ միշտ և ամենուրեք յարձակելու և խոցելու համար կողը իր եղբօր:

Նախապատմական մարդը՝ այն օրը որ ինքնագիտակցութիւնը ունեցաւ իրմով և իր շուրջիններով զբաղելու, ինքզինքը շրջապատուած գտաւ իր հասկացողութենէն խիստ բարձր զօրութիւններով, որոնց առջև պարտ էր անպայման խոնարհիլ:

Երկու եղբայրներու զոհաբերութեան մէջ անբնական ոչինչ կը գտնենք: Երկուքն ալ իրենց գործին և զբաղման բերումով առան ու վայելեցին Երկնից բարիքը: Տեղատարափ անձրեւներուն, մութ ու թախծոտ օրերուն, ցուրտ ու սառնամանիքին յաջորդեցին գեղածիծաղ և շէնշող օրեր: Գարունը համասփիւռ կանանչով պճնազարդեց լեռներն ու դաշտերը: Երկու եղբայրներն ալ ըմբոշխնե-

ՈՃԻՐԸ.- Կայէն Աբէլը կ'սպաննէ

(Եղբայրասպանութիւն)

ցին բնութեան վայելքը սատանային։ Եւ ինչո՞ւ իրենց ունեցածէն մաս մը չհանէին Անոր որ պարգեւած Տէրն էր։

Մարդը զԱստուած գտած էր։ Ան էր ամէնուն Տէրն ու Հայրը։ Սառեցնող ցուրտին և կիզող արեւուն մէջ, գոռացող ծովուն փրփրադէզ ու ամեհի ալիքներուն և սուլող խօլական հովին մէջ, երկնից կապոյտին և դաշտերու կանանչին մէջ, անուշաբոյր ծաղկին ու հիւթալից պտուղին մէջ, ամէն տեղ, երկնքի ու երկրի վըրայ և ամէն բանի մէջ գերազանց ոյժ մը կար, որուն պէտք էր երկրպագանել։

Ահա թէ՛ մարդ ինչո՞ւ և ինչպէ՛ս գտաւ զԱստուած և ընդգըրկեց հաւատալիքներ և հաստատեց պաշտամունք և արարողութիւնք։

Այս պայմաններու տակ ըմբռնուած և ընդունուած կրօնք մը սակայն բաւական չէր չափաւորելու մարդուն բնազդային կիրքերը։ Այն որ զԱստուած նիւթին մէջ միայն կը փնտռէ ու կը տեսնէ, ամէն անգամ որ առիթը ներկայանայ և իր մէջ զգայ գերակշիռ ոյժ ու կարողութիւն մը՝ իրմէ տկարներուն վրայ, յայնժամ ինք կը դառնայ անհարկու գազան մը, հրէշ մը, պատրաստ մէկ ոստումով յօշոտելու, բզքտելու ու ոչնչացնելու՝ իր կիրքերուն և քմահաճոյքին և կամ ագահութեան ենթակայ մարդիկն ու իրերը։ Բարկութիւնն ու նախանձը բնազդական կիրքեր են, որոնց չափաւորումն ու սանձահարումը հազիւ կարելի կը դառնայ Քրիստոնէական վեհ ու վսեմ սկզբունքներու իւրացումով և կիրարկումով, սիրոյ և ներողութեան Աստուածային հոգիով։ Եւ այն որ հոգեկան այս մարդին մէջ չէ կրթուած ու չէ սրբագրած ինքզինքը, այնպիսին ատակ է ամէն վայրկեան կայէն մը դառնալու։ Նման ճիչդ այն անձին որ իր չքաւորութեան և տկարութեան մէջ հեզ ու պարկեշտ է։ Տո՛ւր դրամը ձեռքը՝ ահա կը դառնայ անառակ արքայ մը, տո՛ւր զէնքը ձեռքը՝ և ահա եղեռնագործ եղբայրասպան մըն է։

Արդարև Կայէն և Աբէլին պատմութիւնը նախամարդոց կենցաղին, մտածումներուն և ընդունակութեան ստոյգ և վաւերական մէկ նկարագրութիւնն է։

Ս. Գրոց պատմութեան այս ժամանակաշրջանը երկաթէ դարու անգիր պատմութիւնն է, ուր մարդիկ գտած էին երկաթն ու պղինձը և իրենց համար գործիքներ ալ շինած էին։ Ծն. Դ. Գլ. 21-22 համար։

Ադամէն Նոյ 1055 տարիներու շրջան մըն է։ Թէև մարդկային ներկայ կարճ կեանքին համար երկար ժամանակամիջոց մըն է

ատեկա, անկայն տրուած ըլլալով երկարակեցութեան՝ աւանդական պատմութեան վրայ ունեցած դերն ու առաւելութիւնը՝ և նկատելով որ Նոյին հայրը Ղամէք երբ 123 տարեկան մարդ մըն էր, և Թերևս ալ ամուսնացած ալ, լիովին վայելած պէտք է ըլլար գգուանքը իր ութը նախահայրերուն՝ և մանաւանդ մեծ պապուն՝ Ադամին, որ այն ատեն տակաւին ողջ էր ու կ'ապրէր։

Ան՝ մանրամասնօրէն լսած էր ու գիտէր ստեղծագործութեան անգիր պատմութիւնը և ի հարկէ նոյնութեամբ ալ հաղորդած իր զաւկին՝ Նոյին՝ որուն հետ 600 տարիներ ապրելու երջանկութիւնը ունեցաւ։

Հիմա թէ ինչո՞ւ աւանդական այս պատմութիւնը անեղծ ու անվթար հասաւ մինչև Նոյ։

1929 Ապրիլ

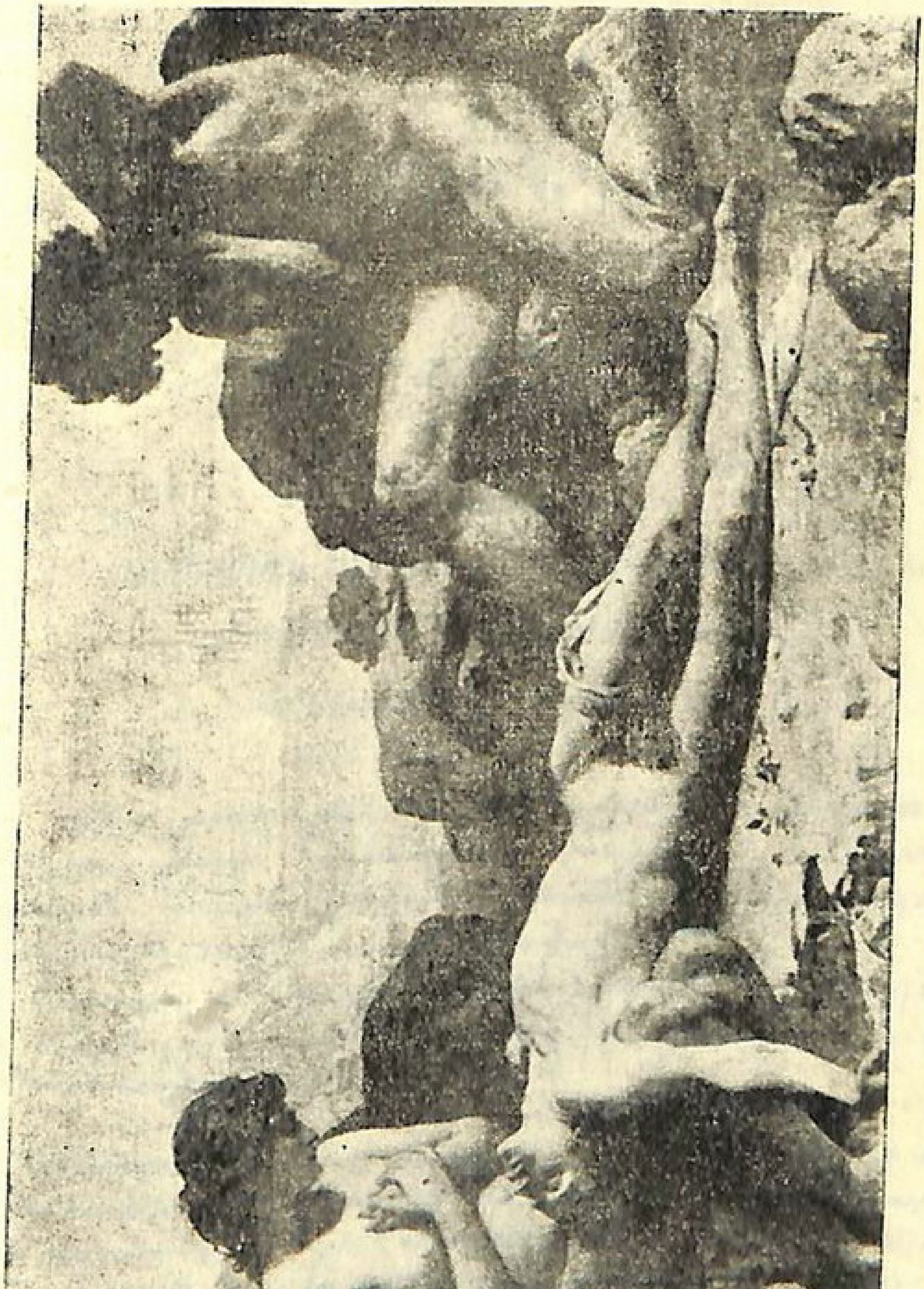

Մայրը կ'ողբայ ու կը կռթէ
իր յօշոտուած զաւկին դիակին վրայ

ԾՆՈՒՆԴՔ

Ե.

ՈՃԻՐԸ

(ԲԱՐՈՑԱԽՕՍԱԿԱՆ)

1. ԱՆԲՆԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ.– 2. ԳԻՏԱԿԻՑ ԾՆՈՂ.–
3. ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.–
4. SOIRÉE ԵՒ ԹՂԹԱԽԱՂ.

Ոճիրը՝ արդիւնքն է, զաւակն է անբնական ծնունդին, յոռի դաստիարակութեան, այլասերած, ախտավարակ և ապականած մթնոլորտին, անգործութեան և անօթութեան։ Ոճիրը ընդածին է և կը սնանի ընկերային ստորին միջավայրին մէջ։

Մարդուն հետ միասին կը ծնին նախանձը՝ եսը, *ուրիշին անձին և ինչքին տիրանալու ցանկութիւնը, ինքնահաւանութիւնն ու ամբարտաւանութիւնը։*

Անբնական ծնունդ.— *Ստոյգ է որ ամէն էգ և արուի մարմնական միութիւնը եթէ ամլութեան, անկարողութեան և այլ բնական պակասութիւններու հետևանքով ապարդիւն մնալու չէ դատապարտուած, ծնունդի մը սկզբնապատճառը կը կազմէ։*

Շնչաւորներ և բոյսեր կը ծնին և իրենց սերունդները կը յաւերժանան աշխարհի վրայ։ Առանց ծնունդի մահ միայն կայ։ *Սոյն յօդուածին խորքն է* գիտակից ծնող դառնալը, *տրուած ըլլալով ծնանելու կարողութեան համայնական հանգամանքը՝ մեզի համար կարևորը անբիծ, անարատ և անխեղծ ծնունդներու՝* մարդու զա*ւակաց որակն է և ո՛չ թէ՝ թիւն ու քանակը։*

Ամուսնութեանց համար արգելիչ պարագաներ պէտք են ըլլալ՝ անչափահասութիւն; մօտաւոր ազգականութիւն, հիւանդու-

թիւն, նկարագրի, լեզուի, ապրելակերպի տարբերութիւններ, ինչպէս նաեւ տարիքի անհամեմատութիւն։ Թէեւ քաղաքական եւ կրօնական օրէնքներ չափ ու սահման դրած են ամուսնացողներու համար, սակայն լուրջ հսկիչ մը կը պակսի ամէնուրեք։ Կը խորհիմ թէ ներկայ **արտաքոյ** *կենցաղի պայմաններուն տակ կառավարութիւններն իսկ անկարող են գործադրելու զայս, իրենց կողմէ գրուած կանոնները։ Ուրեմն՝ երբ կենդանեաց եւ բոյսերու համար պատուաստը էական է, տեսակը ազնուացնելու, որքան եւս առաւել մարդկային ազգին համար միօրինակ դաստիարակութիւնը կենսաւորելու, ընտանիք կազմելու եւ առողջ սերունդներ հասցնելու հարցը։*

Կրօնական արարողութիւնը կը մնայ իր նուիրականութեան մէջ, սակայն ո՛չ կրօնականը՝ քաղաքական ամուսնութիւնը՝ ըսխալութեանց եւ մանաւանդ աշխարհի գեղովցիներուն ամենէն էական պարտականութիւններէն մին պէտք է ըլլայ։

Որո՞ւ պէտք է ամուսնացնել յարմար յարմարագոյնին հետ։ Օ*րէնքով վերջ պէտք է դնել պոռնկութեան եւ կնորսութեան։ Մարդկանց առ ու ծախը՝ մարդկային մսին վաճառականութիւնը, աւելանգուհիները, հանրատուները, չահորկումները, դրդիչ թատերախաղեր, պղտորիչ գրութիւններ եւ անբարոյ վէպեր, եւ մանաւանդ ախտավարակ* սինեմաները, *չարիքին բուն աղբիւրներն են։*

Անպայմանօրէն պէտք է հաստատել ուսումնական մասնաւոր դասընթացքներ՝ դաստիարակելու համար երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր, պատրաստելու զանոնք հայրութեան եւ մայրութեան *ամենապատուաբեր պաշտօնին։ Պէտք է ցոյց տալ անոնց ոճիրն ու աղէտը իրենց մանրամասն գոյներով ինչպէս նաեւ ընտանեկան երջանիկ կեանքը՝ որ հիմնուած է առաւելապէս դաստիարակուած զոյգերու կենակցութեամբ։*

Նման հաստատութիւններ ինչքա՜ն մեծ ծառայութեանց պատրաստած կրնան ըլլալ զոյգերը, զիրար մօտէն ճանաչելու մէջ, եւ կնքելու յաջող եւ երջանիկ ամուսնութիւններ։

Դժբախտաբար մարդկութեան առաջնորդները՝ չահի եւ քերոլի *հետամուտ,* պլօֆներու *կործանիչ հարցերով միայն կլանուած են։*

Շա՛տ, խի՛ստ չատ հեռուները գացինք. եւ դառնանք եւ մտնենք մեր սահմաններէն ներս։

Բ) Անբնականոն ծնունդ.— *Ի՞նչ տիպի մարդ կրնան ծնիլ այն զոյգերը, որոնց համար կեանքը ուտել խմել եւ մարմնական հա-*

ճոյքներու անձնատուր ըլլալ է։ Թեթեւսոլիկ կին մը, կարծես խու-
համացը վրան փուլ եկածի պէս՝ կամ պալքոնն ե քննիչի պաշտօնով?,
եւ կամ փողոցն է ի խնդիր անծանօթի մը՝ որ իրեն կ'առաջարկէ
օթօյով պտոյտ մը, պահուած մը ուխքի կամ գարեջուր, պտոյտ մը
պողոտաներու վրայէն արարչու, եւ...։

Ի՞նչ կ'սպասէք նորահաս օրիորդէ մը՝ որ այս ինչ վաճառա-
տան կամ հաստատութեան մէջ պաշտօն ունի՝ վաճառողի, գրագրի
հաշուակալի ու միանգամայն մեքենի...։ Բազմաթիւ պաշտօններով
բեռնաւոր՝ խեղճին հոգին բերանը կուգայ առաւօտէն մինչեւ գիշեր-
ուան ժամը տասը...։

— Ա՛խ, մամա՝ կը բացագանչէ, շա՛տ յոգնած եմ։

— Զէ՛ աղջիկս... ժամը 7-ին Ք. փողոցի անկիւնադարձին քեզ
սպասող անծանօթ երիտասարդին հետ երեք ժամուայ պտոյտներէ
վերջ տուն եկար. եւ հիմա անամօթաբար սուտ կը խօսիս եւ կը լա-
լողես խեղճ ծնողքդ։ Հրեայ, Յոյն, Իտալացի եւ Սուրիացի փողո-
ցի աղջիկներն ալ քեզի պէս կ'ընեն։ Տեղին է հարցնել, ի՞նչ կին
կը դառնայ այն աղջիկը եւ ի՞նչպէս մայր կ'ըլլայ։

Ցաւալի է որ ծնողք ըլլալու գաղափարը հետզհետէ տեղ կը
կորսնցնէ նոր սերունդին մէջ, եւ այս իրենց անապայ կենցաղին
արդիւնքն է։

Ուշացած ամուսնութը կողակցի պատրուակին տակ՝ հիւան-
դապահուհի կը փնտռէ։ Իսկ աղջիկներն ալ հարստութեան վայել-
քին եւ ապագայի պերճանքին հեռանկարով հարս կ'ըլլան։

Քիչ մը եւս բարձրանանք եւ մտնենք մեծահարուստ կալուա-
ծատէր, վաճառական, Rentier դասակարգի մարդոց ապարանքնե-
րէն ներս։

Լոյսերով ողողուած վիլլային շուրջ պէս բանած՝ շարքով կե-
ցած են երկտասնեակ մը ինքնաշարժներ։ Ներսէն զուռմ, դոչիւն,
հուռաններու, սալոններու, պիղերու խառնիճաղանճ բացագան-
չութիւններ օդը կը թնդացնեն։ Հետաքրքիր անցորդներ երնէկ
կուտան պարողներուն, երիտասարդ զոյգերուն։ Հարսնի՞ք է թէ
նշանտուք։ Ո՛չ կը պատասխանէ մին միւսին՝ բարեկամ սա soi-
rée կ'ըսեն, —երեկոյթ—, ուր փափկասուն տիկնայք կամ օրիորդք
եւ պարոնայք տանտիրուհւոյն սուր աչքերուն ներքեւ?, իրենց պաշտ-
կացող շնորհները ձրիօրէն իրարու կը տրամադրեն։ Անցնինք սա-
կայն այս տան առջեւէն, երբ ուրիշներ թաց ու խոնաւ [illegible]-
[illegible] մէջ ցնծուհիներու փակած, կ'ուտեն, կը խմեն ու կը պա-
րեն, թող սանք ալ փառաւոր տան մը մէջ գիշերը լուսցնեն։ Զէ՛

որ պարելը գեղարուեստի պայմաններէն մին է։ Քաղաքակիրթ մարդիկն են որ այս կարգի երեւոյթներ կը կազմակերպեն։ Եւ նոյն իսկ մանկավարժ դաստիարակներ իրենց վարժարաններէն ներս classique *պարերու դասընթացքներ կը հաստատեն։*

Դատարկապորտը հայր՝ իսկ ցնծութին ալ-մայր չեն կրնար ըլլալ։

Անհատական ուրիշ վիլլա *մը։ Մետաքսեայ ծածկոցներէն վարագոյրներու ճեղքերէն հազիւ թէ աղօտ լոյսը կը նշմարուի։ Մարդիկ կան ներսը՝ որոնք ուրուականներու նման կ'անցնին ու կը դառնան արագընթաց և հեզասահ։ Կը տեսնեն ու կը քննեն խոշոր սեղանի մը շուրջ բոլորուած ամէն սեռէ և հասակէ բազմութեան մը ձեռքի թուղթերը։ Հա՛,* խումար՝ *թղթախաղ է։ Թափեցէք կը պոռայ մին,* պրաւօ՛, պրաւօ՛, *կը պոռան միւսները, Օր. Բ. մէկ անգամէն* 500 *Ե. ոսկի շահեցաւ։*

Շահեցա՜ւ....։

Նոյի եւ Սոդոմ Գոմորի *ժամանակ, երբ մարդիկ «ուտէին ըմպէին, կանայս առնէին և արանց լինէին» հաւատացէք որ թղթախաղ չկար։ Պէտք է ըսել թէ՝ ներկայ դարուս մարդիկը աւելի վատթարացած են՝ հաճոյքը քաղաքակրթութեան պահանջը ներկայացնելով, նրբացուցած և որոշ դասակարգի մը սեփականութիւնը դարձուցած են զայն։*

Շահիլ.— Ամէն բան բռէ անխտիր, բաւական է որ դրամ բանիս. *տարբերութիւնը փողոցի ստահակին և քաղաքակիրթ հերոսներուն միջև միայն գաղտնի և միւսին հրապարակային սխրագործութիւնն է։*

Ոմանք հագուած և շքուած, ապարանքներու մէջ՝ բազմած փառաւոր թիկնաթոռներու վրայ, իսկ ուրիշներ սրճարանի մը անկիւնը՝ և կամ փողոցի մը եզրը կծկուած՝ թղթախաղով դրամ կը շահին։

Այո՛, դրամ կը շահին խարդախելով, ձեռքի ճարպիկութեամբ, գողութեամբ ու հազար ու մէկ ձեռնածութեամբ։

Մին անուս ու տգէտ, մարդկային տականք, անտուն, անտէր, փողոցի սրիկայ մը, միւսը՝ ախտաւոր մեծատուն վաճառական, փաստաբան կամ բժիշկ են։ Մինչ իրեն համար աթոռ մը վերապահուած է Ազգային Առաջնորդարանին մէջ։ Նուիրատու ազգայիններու մէջ բարերարի հասնող անուն մը կը վայելէ, և երբեմն երկիւղած հաւատացեալ մըն է եկեղեցիէն ներս։

Պապա մարդ է։ *Մարդիկ* խումար *կը խաղան դրամ շահելու և հարստանալու համար։ Թղթախաղը՝* բոքեր, ռուլէթ, պրիճ... *իր տեսակներով,* լօթօրին *և մանաւանդ ձիարշաւի խաղաթուղթե-*

որ հնարուած են հանգիստ պայմաններու տակ դրամ շահելու համար։ Ո՛չ աշխատանք, ո՛չ քրտինք և ո՛չ յոգնութիւն։ Քիչ մը մանրագիտութիւն, ուրիշ ձեռնհասութիւն և անոր ոսկիները քուկդ են։

Թշուառականնե՛ր, որոնք դրամի սիրոյն՝ մարդկային բարոյականը կ՚արատաւորեն, քարուքանդ կը կործանեն ինչ որ ընտանեկան սրբութիւն է։ Անխիղճ արարածներ հանդէպ իրենց զաւակաց, որոնց անտխական սրտին մէջ կը ներարկեն խումարին ահարկութիւնը, փտեցնելու համար ինչ որ ազնիւ է և ինչ որ կենսունակ ապրում։

Կը խորհի՞ք թէ այս կարգի ծնողաց զաւակներ՝ իրենց կարգին ծնողք կրնան դառնալ։ Բարեկամներէս մէկը ըսաւ ինծի «շուներն ալ զաւակ կը ծնին»։

1947 Հոկտ.

ԾՆՈՒՆԴՔ

Զ.

ՈՃԻՐԸ

(ՔԱՐՈԶԱԽՕՍԱԿԱՆ)

1. ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔԸ՝ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇՆ Է.–

2. ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԱԶԳԵՐ.– 3. ԵՍՆ ՈՒ ՆԱԽԱՆՁԸ.–

4. ԿԱՅԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Եթէ լրբութիւն *բառը սահմանաւորել պէտք է, Կայէնի տըւած պատասխանը բաւական է, «Միթէ ես իմ եղբօրս պահապա՞նն եմ»* (Ծն. Դ. 9)

Ադամէն մինչև այսօր ծնածներ՝ մեղաց ծնունդներ են։ Քրիստոնեայ եկեղեցիներու մկրտութեան խորհուրդը՝ ադամական սկզբնական *մեղքի սրբագործումին համար ալ է։*

Չինէր՝ մինչև որ նորածինը չմկրտուէր և քառասունքէ հանելու, սրբագործելու օրէնքը չամբողջացուէր, ո՛չ փոքրիկը կը համբուրէին և ո՛չ ալ երեխային մօր ձեռքով պատրաստուած ճաշը կ'ուտէին։

Ծննդաբերութեան ամէն հոգեկան և մարմնական մաքրութեան պայմանները լրացնել՝ կրօնական պարտականութիւն է։

Որքա՜ն զգոյշ էին մեր մայրերը. ըսել կ'ուզեմ կեսուրներ, հանդէպ փափուկ վիճակ ունեցող իրենց հարսերուն։ Նոր հարսը՝ ժուժկալութեան ու չափաւորութեան դասն էր որ կը սորվէր իր մօրմէն և կեսուրէն։ Պահքի օրեր, կիրակամուտք, տօնական օրեր, սրբագործելու և ապա ճաշորդութեան *արժանանալու համար մարմնական յարաբերութեանց արգիլուած օրեր էին և են։ Երբ կ'ըսենք*

թէ հայուն ընտանիքը սրբութեան խորհրդանիշն է, մեր ազգին ալ պահպանումին՝ տեւականացումին հիմերէն մին է։ Հարկ չկայ գաղտնիքը ուրիշ տեղերէն փնտռելու։ Մարմնական զգաստ, հոգեկան խաղաղ վիճակն է որ շնորհալի զաւակներու սերունդ կը պարգեւէ։ Երբ ափ մը ժողովուրդէն մէջտեղ ելած են փառաւոր դէմքեր և փայլած գրեթէ բոլոր ասպարէզներու մէջ ըլլալով աշխարհածանօթ անձնաւորութիւններ, ո՛չ բաղդին բերումով, և ո՛չ ալ այս ու այն կառավարութեանց հոգածութեան և օժանդակութեան շնորհիւն է։ Անոնք անհատական ջանքերու տակ թաղնուած և ցեղային յատկութիւններով վերընձիւղած, ծնողական մեծութիւններու անքասիր ժառանգներն են։

Դարձուր էջ մը հակառակէն և կը տեսնես անհետացած ազգեր, փճացած ժողովուրդներ, յաւիտեան կորսուած հարստութիւններ, պետութիւններ, որոնց խոչալն է եղած աշխարհիկ կենցաղը՝ ուրիշներու վրայ ապրելու ցանկութիւնը, օրուան հաճոյքով գինովնալու ամբարտաւանութիւնը ևն.։

Հարկ չկայ հին և նոր ազգաց պատմութիւնները թղթատելու, այսօրուան Գերմանիան իր վատ ու լաւ կողմերով մեզի ծանօթ է։ Գերմանիոյ տապանաքարին վրայ պէտք է գրել «Աստ հանգչի ամբարտաւանութիւնը»։ Անխրատ ազգերուն տապան նոյնն է։ Պատմութեան անեղծ և անջինջ վճիռն է ասիկա։

«Միթէ ես իմ եղբօրս պահապա՞նն եմ»։ Արդարութեան պահանջին, խղճի խայթին, մարդկային ազնուական զգացումներուն դէմ մրմնջող անպատկառ ձայնն է։ Եղբայրական սիրոյ, արենակցական կապին անգիտակ բարենին է։ «Արմատ անիծից, ծնունդք իժից»ի վճռին խօսուն փաստն է կայենականութիւնը։ Իրօք է որ եսն ու նախանձը մարդկային զգացումներուն կեդրոնական կորիզն են։ Խլէ՛ ու վերցուր եսին, արժանապատուութեան, նախանձին, մրցակցութեան բնածին զգացումը, մարդ կը դառնայ գետնաքարշ սողուն մը, մակաբոյծ մը, հացկատակ մը, անջիղ, անհոգի շնչաւոր մը։

Եւ սակայն կրթէ՛, դաստիարակէ, Աստուածային արդարութեան երկիւղովը մեծցուր ազգը, ծառայութեան հոգին ներշնչէ և ներարկէ այդ զգացողականին կեդրոնին՝ ներքին մարդուն մէջ, կը ծլի ու կ'ընձիւղի ազնուականութիւնը՝ սիրոյ և զոհողութեան ոգին, պատրաստ զոհաբերուելու ոչ միայն իր հարազատ եղբօրը՝ այլ իր նմանակցին։

Ընկերութիւնը պէտք է արմատախիլ ընէ ամբարտաւան եսը և

ամենակուլ նախանձը։ Ամեն ինչ հասարակաց։ Քրիստոնէական ա-ռաջին դարուն կեանքը՝ պէտք է օրէնքով, հասկացողութեամբ և հաւատքով տեղ գտնայ մեր առօրեայ ապրումներուն մէջ։

Լաւ բան է մրցակցութիւնը՝ եթէ ընդհանուր մարդկութեան բարւոյն համար է։ Առանց այս սկզբունքին անօգուտ են բոլոր խորհրդաժողովներ, ծրագիրներ և ձեռնարկներ։

Սիրոյ կանոնը՝ մեր օրերուն սկզբունքը պէտք է ըլլայ։ «Սիրեսցես զընկեր քո իբրև զանձն քո»։ Մատ. ԺԹ-19։

Եթէ ամէն անձ կամ պետութիւն ըսէ՝ «Միթէ ես իմ եղ-բօրս պահապա՞նն եմ» ուրեմն ինչով կը զատորոշուինք Կայէնով։ Մեղքին ծնունդը մահ է։ Յակ. Ա. գլ. 14։

Եղբայրասպանութիւնը Կայենականութիւնն է, ոճիրներու մե-ծագոյնը։

1947 Հոկտ.

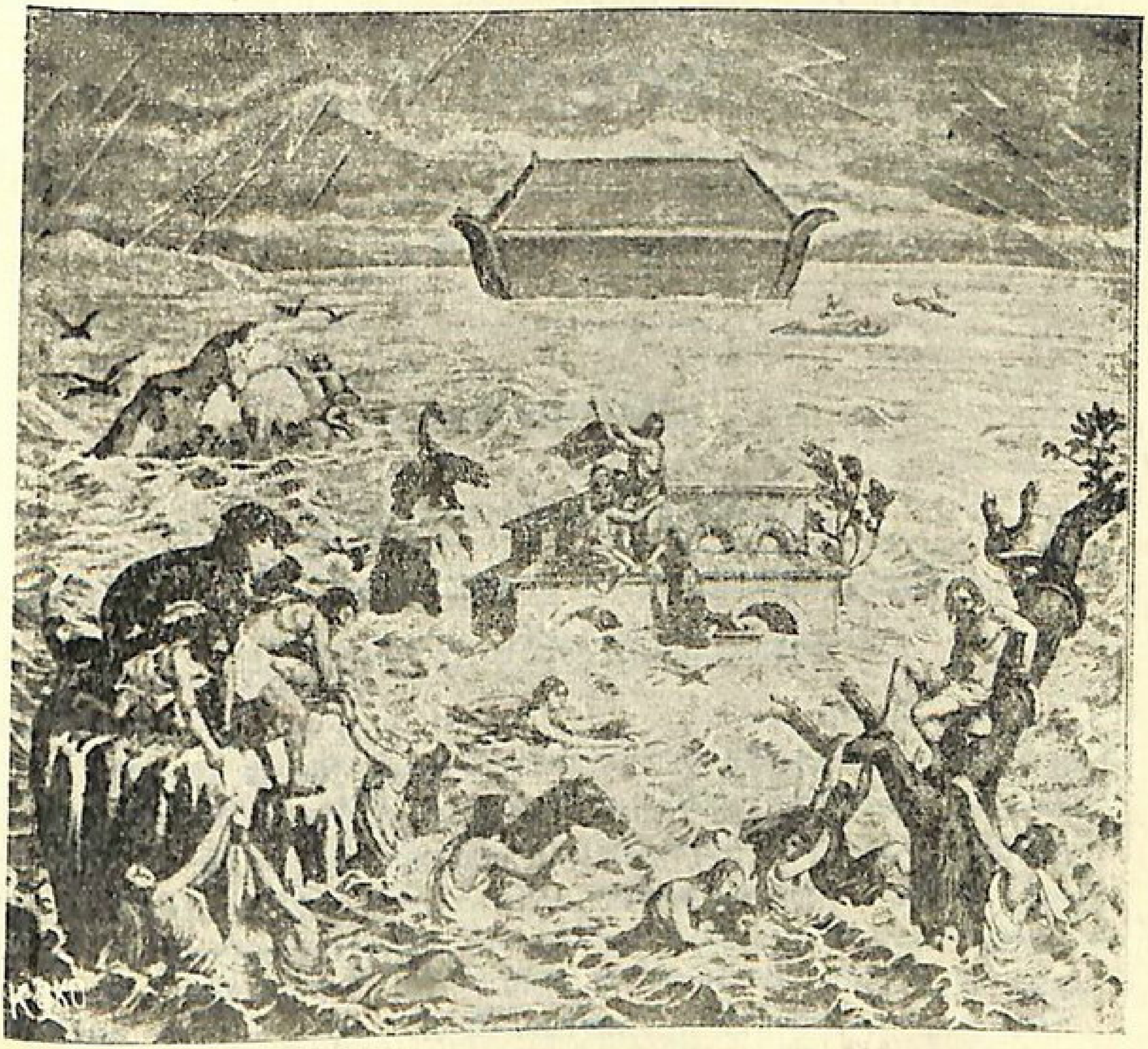

ՋՐՀԵՂԵՂ, ԵՒ ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ
(Անբանացած մարդկութեան փախճանը)

ԾՆՈՒՆԴՔ

Է.

Ջ Ր Հ Ե Ղ Ե Ղ

(ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ)

1. ՋՐՀԵՂԵՂԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ.-
2. ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՑԵՂԱՇՐՋՈՒՄՆԵՐ ԵՐԿՐԻՍ ՄԱԿԵՐԵՍԻՆ ՎՐԱՅ.-
3. ՄԵՂՔԸ ԵՒ ՄՏՔԻ ԱՆԲԱՆԱՑՈՒՄ

Ծննդոց գրքին Զ.րդ գլուխը ահաւոր դէպքի մը արձագանգն է, Մարդկային ազգին և շնչաւոր կենդանեաց ջրհեղեղով սպառսպուռ բնաջնջումը՝ նախապատմական ժամանակներէն փոխանցուած աւանդութիւն մըն է։ Անոր ազդեցութիւնը այնքան խորունկ էր որ իւրաքանչիւր ազգ որոշ տեղ մը տուած է ջրհեղեղին՝ իր աւանդական պատմութեան մէջ։ Ի հարկէ անտարբեր չէր կըրնար մնալ Հին Ուխտին ալ։ Մարդկային անզգամութիւնը նախախնամութեան զայրոյթը հրաւիրած էր իր վրայ։ Յաջորդ սերունդները ապրելակերպի պայմաններուն վրայ սարսափի ազդեցութիւն ներգործող դէպք մը, յայնորէն յիշատակելի պիտի ըլլար Ս. Գրոց մէջ, և այնպէս ալ եղած է։

Թէ՝ մարդիկ զԱստուած մոռցած էին Նոյի ժամանակ. ուտէին ըմպէին, կանայս առնէին եւ արանց լինէին։ Կը նշանակէ թէ բոլորն ալ անխտիր մեղաց ծովուն մէջ ընկղմած, մարմնական յոռեգոյն կիրքերու անձնատուր եղած էին։ Եւ Տէրը նոյնիսկ զղջացած էր մարդիկը ստեղծած ըլլալուն համար։ Ըստ Ս. Գրոց՝ Աստուածային արդարութիւնը հրաշալիօրէն մաքրագործեց մեղաւոր և ամբարիշտ մարդկութիւնը՝ ջնջելով ու սրբելով ամէն կենդանի

չունչ, այլակերպելով ու ի նորոյ վերակերտելով նոյնիսկ երկրիս մակերեւոյթը։

Մարդիկ հետաքրքիր են իմանալու Ջրհեղեղին եղելութեան ճշդութիւնն ու թուականը։ Անոնք որ իրենց պահանջին արդարացիութեան վրայ կը պնդեն, արդեօք կրնա՞ն լուսաբանել մեզի թէ աշխարհի կազմութենէն ասդին երկիրը նման բնախօսական պատահարներու պատճառաւ չէ՛ այլափոխուած։ Մարդ միամիտ ըլլալու է հաւատալու համար թէ՝ աշխարհս մնացած է այնպէս ինչպէս որ կազմուած էր սկիզբէն։ Ո՛չ բարեկամներ, երկրիս մակերեւոյթը ծովերն ու լեռները շարունակական տեղափոխութեան և ձեւափոխումի ենթակայ են և պիտի ըլլան ալ։ Իսկ գալով Ջրհեղեղին՝ երկրաբաններ կ'ապացուցանեն թէ Կովկասէն մինչև Պարսից ծոց երկարող երկրամասը՝ երկրաբանական յեղաշրջութեանց ենթարկուած է։ Թէ՝ Ատլանտեան ովկեանոսին մէջ ծովամոյն եղած խոշոր երկրամաս մը և քաղաքակրթութիւն մը կար։ Թէ Հայաստանի բարձրաբերձ լեռներուն մէջ գտնուող լիճեր, թէ նոյն վայրերու մէջ գտնուող ծովային բրածոներ, թէ այդ լեռներուն հրաբխային կազմը ևս, որոշ ապացոյցներ են մօտաւոր անցեալին մէջ իրենց կրած փոփոխութեան։ Իսկ ջուրի այդ անհուն սահմանքը՝ որը բնաջնջեց երկիրը և կամ երկրամաս մը, ջրակազմ արբանեակի մը երկրի վրայ ինկման արդիւնքն է՝ կ'ըսեն երկրաբաններ։

Մեզի համար կարեւորը Ջրհեղեղին սա կամ նա ՝եղանակով եղած ըլլալը չէ՛։ Աւանդական այս պատմութեան մէջ նախամարդիկ տեսան և իրենց մտքին վրայ դրոշմեցին պատահարներուն ամենէն սոսկալին և այդպէս ալ աւանդեցին հետագայ սերունդներուն։

Մեղքը՝ ագէտ և դիւրահաւան մարդկութեան համար սովորական ժամանց մըն է։ Սուրբ նախամարդոց երկարակեցութիւնը՝ հսկայ մարմինն ու բարձր հասակը, քաջողջ և հուժկու դնդերները, ոեւէ գաղտնիք մը չէին պարունակեր։ Այսպիսի դիւրութիւնը՝ բնութեան առձեռն պարգեւներով շատանալու, մէկ խօսքով եղածով գոհանալու ապրելակերպի վարժութիւնը, հեռու քաղաքակրթութեան պարտադրած մտաւորական և մարմնական կարիքներէ՝ նախնական մարդոց միայն յատուկ եղած անտարբեր և անհոգ կենցաղը՝ ջրհեղեղէն առաջ ապրող մարդոց պարգեւեցին դարերու կեանք և անսպառելի ոյժ։

Որովհետև իմացականութեան պակասը՝ մտքի և մարմնի ծուլութիւնը, երբ կը միանայ սնունդի առատութեան, մարդս կ'ամ-

բանացնէ։ Դիւրին է երեւակայել թէ Նոյի ժամանակ որպիսի տըգեղ ու անսանձական բարքեր և անխոստովանելի մեղքեր գոյութիւն ունէին։ Մարդ ի պատուի էր և ոչ իմացաւ հաւասարեաց անասնոց անբանից (Սաղ. ԽԼ. Գլ. 13)։

Խօսքը այն առեղծուած տխրող ցոփ կեանքին և մարդկային ստոր և անսանձական նկարագրին՝ ամենէն պատշաճ բանաձեւն է։

Մենք պիտի անդրադառնանք այս նիւթին, և իբր եզրակացութիւն այս դասին, ըսենք թէ Ադամէն մինչև Նոյին տապան մտնելը՝ անցնող տասնվեց դարեր, նախապատմական և կամ նայնն է նախնական մարդոց համար սաղմնային կամ մանկական շրջան մըն է։

Ուր՝ մարդկութիւնը իր խանձարուրքին մէջ, անգիտակ և անորոշ քայլեր կ'առնէր առանց մտազբաղուելու իր ներկայով և ապագայով, սանձարձակօրէն անձնատուր միամիայն իր զգացողական և բնազդական գետնաքարշ հակումներուն։

1929 *Ապրիլ*

ԾՆՈՒՆԴՔ

Ը.

ՆՈՅ

(1056 Ն. Ք.)

(ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ)

1. ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀԵՏ.-

2. ԿԱՏԱՐԵԼՈՒԹԵԱՆ ՁԳՏՈՒՄ ԴԷՊԻ ԱՍՏՈՒԱԾ.-

3. ՏԳԻՏՈՒԹԻՒՆ.- 4. ՆՈՅ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Մարդ մը՝ հեռաւոր անցեալին մէջ, արդար ու կատարեալ, *որուն անունը ընդմիշտ կապուած է Ջրհեղեղի պատմութեան։*

Մարդ մը՝ առաքինի եւ պարկեշտ, ընտանիքի տէր եւ զաւակաց հայր, Աստուածապաշտ եւ գիտուն։ Կ՚արժէ որ առանձին ուսումնասիրութեան նիւթ դարձնենք զայն։

Ա.— «Աստուած ըսաւ Նոյին»։ Ուրիշի մը հետ յարաբերութեան պայմաններն են՝ ընտանեկան եւ ազգականական կապ, բարեկամութիւն, գործի կամ պաշտօնի շրջանակ։ Ընդհանրապէս նախապատուութիւնը կը տրուի արենակցութեան։ Ծնողք իրենց զաւակները եւ փոխադարձաբար զիրար պաշտելու չափ կը սիրեն, երբ մանաւանդ անչափահաս են անոնք։

Ճշմարիտ բարեկամութիւնն է, սրտակից մտերմութիւնն է, գաղափարական նմանութիւնն է որ մարդոց մէջ սիրոյ (ո՛չ մարմնական) հիմը կը դնէ, կը շաղէ ու կը շաղկապէ զանոնք իրարու։

Նրանի՛ անոնց որ միմիայն 1-2 ճշմարիտ բարեկամներ ունին: Անշուշտ բարեկամութիւնը երկուստեք է: Հիւրասիրութիւնը, ժամադակութիւնը, այցելութիւնները, ընծայքները, նուէրները են., բարեկամութեան սահմաններէն դուրս կը մնան։

Անոնք քաղաքավարական պայմաններ են և կամ ցեղային բարեմասնութիւններ։ Բարեկամը այն է որ իր անձը քեզի համար կը զոհէ։ Յովհ. Ե. գլ. համր. 13-14։ Եւ կամ քու և քուկիններուդ անձն ու պատիւը՝ իրեն համար իր կեանքին չափ արժէք ունին։

Նոյ, իր ժամանակին ապրող մարդոց մէջ միակն էր որ բարեկամութիւնը կը վայելէր Աստուծոյ։ Աստուած կը խօսէր անոր՝ որովհետև Նոյի սրտին և հոգւոյն մէջ կը բնակէր։

Արդարև կատարեալ էր Նոյը. զերծ խարդախ, գեղծարար, ստախօս, կեղծաւոր, շահախնդիր, նախանձոտ, թշնամանող, զըրպարտող և բամբասող մարդոց վատթար բարքերէն։

Իր տունը երջանկութեան և սիրոյ վառարան մըն էր։ Սեղանը ճոխ՝ բարիքներով լեցուն. հաւասարապէս տրամադրելի էր աղքատին և հարուստին։ Արդար էր, զանազանութիւն՝ խտիր չէր դներ զինք սիրողներուն և ատողներուն միջև, որոնք անհամաձայն էին և հակառակ անոր հետապնդած՝ քալած ճամբուն։

Նոյ, անձնապէս տիպար օրինակն էր իր ժամանակի բոլոր մարդոց։ Խօսուն և կենդանի քարոզիչը։ Ինկածութեան և անբարոյականութեան դէմ միակ դրօշակիրը, և այդ իսկ պատճառաւ առարկայ ծաղր ու ծանակի և հեգնանքի, իր ատենի մարդոց կողմէն։

Ան, դիրք ունեցող մէկն էր։ Իր երեք զաւակներով, թոռներով, հովիւներով և սպասաւորներով, դաւարներով և հարստութեամբ իր միջավայրին մէջ պատկառելի ոյժ մը կը ներկայացնէր։ Հետևաբար ազդեցիկ դէմք մըն էր։ Իր այս նիւթական առաւելութիւնը՝ զինք իր բարոյական մաքուր կենցաղէն շեղեցնելու բազմապիսի առիթներու կրնար դուռ բանալ։ Սակայն անիկա ամուր մնաց իր բարոյականի բարձրութեան վրայ։ Զօրանացաւ, չի թուլցաւ, և չի նոյնացաւ նիւթին հետ։ Մարմնական ցանկութեան առջև պատնէշ մը կանգնեց և ապրեցաւ Աստուծոյ հետ։

Կատարեալ մարդ էր. *և հետզհետէ կատարելութեան հասնելով արժանացաւ Աստուծոյ մտերմութեան և սիրոյն։ Եւ ի՞նչ է կատարելութիւնը, եթէ ոչ մարդուն դէպի Աստուած բարձրանալու ձգտումը։*

Նմանիլ Անոր գործով, կամքով և սիրով։ Կատարեալ եղէք, ինչպէս որ Ձեր երկնաւոր Հայրը կատարեալ է։ Մատ. Ե. գլ. 45 համր.։

Բ.— Կատարեալ չէ՛ այն մարդը՝ որուն կը պակսի մտքի և հոգիի լոյս։ Բաւական չէ ըլլալ առաքինի, խոհուն, լուրջ, պատկառազդու, բարեսէր և մարդասէր։ Գիտութիւնը նուաստացուցիչ է ընկերային դիրք ունեցողներուն համար։ Գիտութեամբ կատարելութեան հասնիլ անկարելի է։ Աստուած կատարեալ է, որովհետև ամենագէտ է։ Կատարելութիւնը Աստուծոյ առաջին ստորոգելին է։

Նոյ իբրև կատարեալ մարդ մեծ գիտուն մըն էր։ Տապանին շինութեան յատակագիծը, անոր բարձրութիւնը՝ լայնքը, երկայնքը, բաժանումները, պարնաւորումը, դիմադրողականութիւնը՝ փաստեր են նախապէս ծրագրուած և ապա իր հսկողութեամբ կառուցուած հսկային։

Իր նաւուն շինութեան գործէն առաջ Անոր տեսողական կարողութիւնը՝ իր գիտնականի հանճարին ապացոյցն է։ Արդարև Նոյ կը պատկանի սակաւաթիւ այն գիտնականներու դասին, որոնք աստղաբաշխութեան մասնագիտութիւնը ունէին, կ'ուսումնասիրէին մոլորակները և անոնց գործն ու ազդեցութիւնը։

«Արև»ի 21 Օգոստ. 1947 թուոյն մէջ թարգմանաբար հրատարակուած Թիպէթի ստորերկրեայ քաղաքակրթութիւնը յօդուածին համեմատ Նոյի պէս ուրիշներ ալ վտանգը նախատեսած և փախած էին դէպի Հիւսիսային Ափրիկէ և Թիպէթի բարձրաբերձ լեռները։

Մենք չենք գիտեր թէ՝ Լըհասայի գիտնականները իրենց հմտութեան սահմանը մինչև ո՞ւր հասցուցած են։ Գիտենք միայն թէ՝ իրենց երկրամասի լեռներուն պէս իրենք ալ անմատոյց են։

Իսկ Եգիպտոսի հնութիւնները՝ բուրգեր, տաճարներ, մումիաներ, Մովսէսի ժամանակին գաղտնի գիտութիւնք, շարունակութիւնն է նախ քան Ջրհեղեղ մարդկային մտքին և հանճարին հասողութեան սահմանին։ Որոնք աւա՜ղ անծանօթ են ներկայ քաղաքակիրթ մարդկութեան։

Նոյ, իր ունեցած գիտութեան միացուցած էր հոգեկանը՝ Աստուածայինը, և հասած կատարելութեան։

Արդարև ի՜նչ է մարդկութիւնը այսօր, յանուն գեղարուեստի Հոլիվուտներ են չինուած, մեղքի համատարած և համայնակուլ ծովեր՝ որպէսզի մարդիկ և քաղաքակրթութիւնը ընկլուզուին մեղաց անյատակ յորձանքներուն մէջ:

Թէ ո՞ւր պիտի ըլլայ ներկայ աշխարհին համար Նոյեան տապան մը եւ չինող կատարեալ մարդը, ուր մարդկութիւնը գալիք ջրհեղեղէն ազատելու յոյսն ունենայ:

Բարեկամնե՛ր, հեռու չէ երկրորդ գալուստն ու աշխարհիս վերջաւորութիւնը:

1947 Հոկտ.

ԾՆՈՒՆԴՔ

Թ.

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ = խառնակութիւն

(ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ)

1. ԷՋՔ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԴԱՇՏԷՆ ԴԷՊԻ ՄԻՋԱԳԵՏՔ.- 2. ԱՇՏԱՐԱԿԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ.- 3. ՄԱՐԴԻԿ ԶԻՐԱՐ ՉԵՆ ՀԱՍԿՆԱՐ.- 4.- ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԵՍՆ ՈՒ ՆԱԽԱՆՁԸ

Նոյի սերունդը՝ Արարատեան դաշտի բքաբեր և սառնաշունչ կլիմայէն, խստամբեր և չորքաշ կեանքէն յոգնած ու ձանձրացած՝ ինքնաբերաբար իջած էին դէպի հարաւ՝ Միջագետք և անկէ աւելի վարերը, հանգիստ և անհոգ պայմաններու տակ, դիւրատար և անդորր կեանք մը վայելելու նպատակաւ:

Արդարև Եփրատի և Տիգրիսի ափերը՝ առատ որսի կենդանիներով, ձուկերով, թռչնազգիներով, այծեամներով և եղնիկներով, վայրի այծերով, և կաթնատու եղջիւրաւորներով. մանաւանդ փաղջ և տաքուկ արեւով. պայծառ օդով, *աստեղազարդ և լուսնեակ գիշերներով մշտազուարթ՝ հրաշալի, փնտռուած վայրն էր արագօրէն բազմացող մարդկութեան համար:*

Ապրուստի այս հեշտ պայմանները հարթեցին ճամբան հաճոյքի և զուարճութեանց բնական ցանկութիւնները, և մարդիկը տարուեցան աշխարհի մէջ յաւերժանալու գաղափարէն:

Պաղտատի մօտիկ, Եփրատ և Տիգրիսի միջև գտնուող Սեննաարի դաշտին մէջ մինչև այսօր կ'երևին Բաբելոնի աշտարակին աւերակները: Աշխարհի եօթը հրաշալեաց աւերակները՝ մարդկային ճարտարապետութեան ամենաբարձր աստիճանաչափին ցուցա-

նիշերը եղած են։ Եւ սակայն երբ անոնք Աստուծոյ մեծութեան և կամ ճարտարարուեստ սքանչելիքին խորհրդանիշերն են, անդին Բաբելոնի աշտարակը մարդկային ունայնամտութեան, վայրենական ծախն և ամբարտաւանութեան տխրատեսիլ յուշապատկերն է։

Թէև նոյն ալ մարդկային խելքը՝ ոյժն ու հարստութիւնը՝ իրենց ջանքին և քրտինքին տուրքը բերած են շինարարութեան գործին և սակայն կիսաւարտ և քարուքանդ աւերակները՝ վայրի գազաններու և գիշակեր թռչուններու որջերն ու բոյները, դժնատեսիլ և տխրաբոյր վկաներն են ամարդի ձեռնարկին։

Լեզուներու խառնուելովը՝ աշտարակը կիսաւարտ մնաց:

Ս. Գրական այս պատմութիւնը ինքնին մտացածին է, իրականութիւնը աշտարակի շինութեան կիսատ մնալն է, հետեւանք՝ ո՛չ միայն ձեռնարկին անկարելիութեան՝ այլ պայն շինողներու մէջ տիրող երկպառակութեան՝ այսինքն մեծամտութեան և տիրակալութեան անհաշտ ոգիին։

Լեզուաղխութիւն և զարգացում անզօր և ապիկար կը մընան մարդուն ընդածին եսին չափ ու սահման դնելու։ Ընդհակառակը գիտութեան խոյրիչու վազքն ու խիզախումը, գերմարդու ինքնախաբէական մոլուցքին ահաւոր մտայնութիւնը՝ արկածախնդրական յիմարական արարքներ, կ'ապահովեն քաղաքակրթութեան կործանումին և մարդկութեան բնաջնջումին։

Լեզուները խառնուած են, մարդիկ զիրար չեն հասկնար։

Մինչ ալ թարգմաններ հնարուած են դիւանագէտներուն՝ դիւրացնելու համար հասկացողութիւնը այլոց բարբառին։ Իւրաքանչիւր բառ և խօսք հարազատօրէն սղագրուած և մեքենագրուած իրենց բնագրերուն և թարգմանութեանց հետ միասին կը տրամադրուին աշխարհի ղեկավարներուն, որպէսզի զիրար լաւ հասկընան: Այլ աւա՛ղ, պարապ յոգնութի՛ւն, փուճ պարծանք։ Նպատակը այս անհասկացողութեանց, խօսքի և արտայայտութեանց ցանցին մէջ պարուրել, սանձահարել է հակառակորդը։

«Ի յաւելուածոյ սրտի խօսի բերան անզգամաց»։ «Մատ. ԺԲ. 34։ Զօրաւոր ըլլալու ու այդ ուղղութեամբ հնարուած և պատրաստուած պատերազմական գործիքներ, օրինակ հիւլէական ռումբ և չողարձակ հրթիռներ՝ մարդկային ամբարտաւանութեան գիտական մտքին հրաշակերտներն են։ Բրոնք Աշտարակ շինողներու ապիկարութեանց հետ բաղդատելի իսկ աւելորդ է։

Ի՞նչ կ'արժեն Բաբելոնի հսկաները և կամ Նոյի և Սոդոմ

Գոմորի ժամանակին խնճոյութիւնները։ Կարեւորը ներկայ միլիառ-ներու պարգեւած կեանքին ապրումն է։

Եւ ասոր համար է որ լեզուները խառնուած են:

Անկարելի է բաղդատութեան եզր մը գտնել հին և նոր ազգաց աշխարհաշինութեան նիւթական վաստակներուն և մարդկային ու-ժերու սպառումներուն միջեւ։ Բաբելոնի Աշտարակին՝ Պարիսպին, Ակաւի Պարտէզներուն, Եգիպտոսի Բուրգերուն և Մեհեաններուն, Եգիպտական և Յունահռոմէական մարմարակերտ փառայեղ և սիւ-նազարդ տաճարներուն, և անոնց համար յատկացուած դրամական և մարդկային ուժերուն, և այսօր յումպէտս վատնուած գերմարդ-կային ճիգերուն և նիւթական զոհողութեանց միջեւ։

Միեւնոյն նպատակը հետապնդող ազգեր՝ առաջինները թե-րակիրթ ու կիսավայրենի, այսօրուանները՝ մտքի և հանճարի կա-տարելագործուած տիպարներ, տիրակալութեան միեւնոյն թմբուկն է որ կը զարնեն իրենց նոր եղանակներովը։

Այս թմբկահարութիւնը՝ մեր օրով Գերմանիոյ Վիլհելմ Երկ-րորդով սկսաւ և Ադոլֆ Հիթլերով շարունակուեցաւ, մարդկու-թեան համար արժեց 100.000.000 մարդու կեանք, իսկ Հայոց համար բնաջնջումի հաւասար թիւ մը։ Թողունք նիւթականն ու դրամականը։

*Ո՞վ գիտէ թէ՝ երրորդ թմբկահարը ո՞վ պիտի ըլլայ։ Թե-*րեւս քաղաքակիրթ աշխարհը իր վերջաւորութեանը սկիզբը կը գտնուի:

Այո՛, լեզուները կը խառնուին, մարդկային անպատում ճի-գեր, ոսկիներու անսպառ աղբիւրներ կը ցամքին ու կը չքանան, ո՛չ ծովը կը կշտանայ ընկղմուած բիւրաւոր նաւերով, ո՛չ օդը կը յագենայ պայթող ռումբերու վառօդով, և ոչ ալ երկիրը իր ար-գանդէն դուրս կը չպրտէ անմեղներու դիակները։

Ինչո՞ւ այսպէս։ Որովհետեւ մարդ կոչուած իւրաքանչիւր արարածին Եսին, *և* Նախանձին *չափը տիեզերքէն աւելի անհուն է։*

Ըսուած է որ «Ափ մը հողն է որ կը կշտացնէ մարդուն աչ-քը»։ Ըսել է թէ քանի կենդանի շունչ կայ աշխարհի վրայ, մար-դիկը կը փոխուին՝ կուգան ու կ'երթան, և սակայն դերերը կը մնան նոյնը։ 5000 տարի յետոյ, ահա Բաբելոնը և ահաւասիկ մար-դիկ, որոնց լեզուն խառնուած է եւ զիրար չեն հասկնար:

1947 *Հոկտ.*

ԾՆՈՒՆԴՔ

Ժ.

ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՑԵՂԵՐՈՒ

1. ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԲՆԱԿԱՆ ԵՒ ԴԱԺԱՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒՆ ԴԷՄ.– 2. ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԲՆԱԿՈՒԱԾ ՎԱՅՐԵՐ.– 3. ԴԻՒՐԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ.– 4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԽՄԲԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ.– 5. ՑԵՂԱՅԻՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.– 6. ՏԵՂԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.– 7. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐ.– 8. ԱԲՐԱՀԱՄ ԵՒ ԻՐ ՅԱՋՈՐԴՆԵՐԸ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Պատմաբաններ ընդհանրապէս երեք մասերու կը բաժնեն նախապատմական այն երկար ժամանակաշրջանը՝ ուր մարդիկ հետզհետէ իրենց մտաւոր ընդունակութեամբ սկսան օգտագործել իրերն ու տարրերը և իրաւունք ունեցան իբրև մարդ ապրելու երկրիս վրայ։

Ապրուստի հոգը, ուտելու և ապրելու բնազդային պահանջը՝ բնական զօրութեանց վայրի գազաններու և վայրագ ցեղերու երկիւղը, մէկ խօսքով կեանքի պայքարը դրդեց ու թելադրեց, պարտաւորեց ու մղեց մարդը՝ որ ամէն միջոց գործածէ ինքզինքը պաշտպանելու համար։

Այսպէս փայտէ ու քարէ գործիքներ, զէնքեր ու դանակներ, խեցեղէն ամաններ, անշաղախ շէնքեր, որոնց կը հանդիպինք մանաւանդ հնութեանց թանգարաններուն մէջ, հին, հին ժամանակներու կեանքերը լիովին կը պատկերացնեն մեր աչքերուն առջև։

Հա՛ն, ուր բնութեան պարգևները առատ են եղած, կեանքը դիւրատար ու աժան, ցուրտին ու տաքին դէմ հաւասարապէս

պաշտպանուելու մտահոգութիւնը բաղդատաբար նուազ. այդ տեսակ վայրեր մարդկութեան նախօրրաններ եղած են։

Զոր օրինակ, Եգիպտոսը իր Նեղոսով, Ասորեստանը, Միջագետքն ու Քաղդէաստանը՝ Եփրատով ու Տիգրիսով, Հնդկաստանը՝ Գանգէսով և Ինդոսով, և ուր գաղջ կլիմայ մը՝ բարեբեր հող մը և ինքնաբոյս ուտելիք գտնուած է, մարդիկ խիտ առղ ժամանակամիջոցին մէջ բազմացած՝ ազգութիւններ կազմած, գիւղեր ու քաղաքներ հիմնած, զարգացած, զօրացած և հաստատուած են։ Ասոր հակառակ, ուր բնութեան խստութիւնը մարդուն ջանքերը ամլութեան դատապարտած է, բնակչութիւնը ինքնաբեր հասունքով մը քալած ու գաղթած է հոն ուր կրնար պատսպարուիլ ու տեղաւորուիլ։

Այսպէս՝ Բաբելոնի աշտարակաշինութեան միջոցին Եգիպտոս բարգաւաճ երկիր մըն էր արդէն, որովհետև կեանքը այնքան դիւրագին էր որ մարդիկ գրեթէ ոչինչով կ'ապրուէին։

Կեանքի պայքարին մէջ յաջողութիւնը՝ համախմբութիւնն է: Միութիւնը զօրութիւն է ըսուած. *Ինչպէս տաքուկ ու գաղջ կլիմաներ պարտասած ու չուարած մարդկութիւնը դէպի իրենց քաշեցին, այնպէս ալ հզօր անձեր, դիւցազններ և զօրաւոր ընտանիքներ՝ իբրև կեդրոնաձիգ ույժեր տկարներն ու հալածուածները իրենց մօտեցուցին ու միացուցին։ Խումբերով գործելու, հաւաքաբար ապրելու ձիրքը միայն մարդոց յատուկ չէ՛. ամէն մէկ անասուն իր նմանին հետ կը կենակցի ու կ'ապրի։ Դիտուած է որ գոմի մը կամ մակաղատեղւոյ մը չորքոտանի բնակիչները՝ իրենց տեսակից տեսակներուն մօտ միայն կը մէկտեղուին։ Եւ ասիկա ի հարկէ խելքի և կամ խորհուրդի մը արդիւնքը չէ՝ այլ բնազդի։*

Մարդը որ իր փորձառութեան կը միացնէ բանականութիւնը՝ ընկերական կեանքին մէջ գտաւ իր ույժն ու օգուտը։ Համերու-թիւնն ու հանդուրժողութիւնը՝ իրեն առօրեայ աշխատանքին միացընելով, ստեղծեց մթնոլորտ մը ուր կամաց կամաց ընտելացաւ խմբական կեանքին։ Ինչ որ ունեցաւ ապրելակերպի որոշ օրէնքներ, կարգ ու սարքեր, հակումներ ու վարիչներ, սանկ պզտիկ պետութիւններ, հայրական կամ նահապետական իշխանութիւններ։

Հիմնուելով պատմական արժէք ունեցող յիշատակարաններու կը տեսնենք թէ՝ քաղաքակրթութիւնը, արուեստ ու գիտութիւնը սկսած է բարեխառն՝ գաղջ կլիմաներու և բարեբեր երկիրներու մէջ։

Տրուած ըլլալով որ անօթի մարդը միմիայն ուտելու վրայ կը խորհի, յագենալու համար միջոցներու մէջ խորութիւն չի գնէր, շատ բնական բան մըն էր որ մարդ իր մտքին, ճաշակին ու քմահաճոյքին գոհացումը նիւթական լաւագոյն պայմաններու մէջ միայն փնտռէր։

Ս. Գրոց Նահապետները՝ բոլորն ալ անխտիր, թափառաշրջիկ և հովիւ մարդիկ, իրենց ծննդավայրէն հեռու Քանանու լեռներուն և տափաստաններուն մէջ առանձնութիւնը սիրեցին։

Ցեղային ինչ ինչ նկատումներ, որոնց մասին պիտի խօսինք յաջորդ գլխուն մէջ, նախընտրել տուին բացօթեայ և ինքնամփոփ կենցաղը։ Այս էր պատճառը որ ազգերու մէջ գոյացաւ ինքնուրոյն յատկութիւններ. ցեղային ինքնայատուկ նկարագիր, նոյնարմատ տարբեր լեզուներ, սովորութիւններ, ընդունակութիւններ և որոշիչ դիմագծեր։

Մարդը՝ տեղ մը խրոխտ, ինքնահաւան, դիւրագրգիռ, ըմբոստ և յարձակող (լեռնցի), այլուր խօսուն, մարդահաճոյ, ճկուն ու ճարպիկ (դաշտային), ուրիշ տեղ մը լռակեաց, լուրջ, աշխատասէր ու շինող, պաղարիւն՝ ինչպէս Անգլիացին։ Մին կոր քիթ՝ կլոր գլուխ, երկար հասակ, դեղին մազեր, կապոյտ աչքեր, միւսը կարճլիկ, դեղին դէմք, ցցուն ճակատ, տափակ քիթ։ Ուրիշ մը սև և կամ պղնձագոյն, վերջապէս մարդկային բազմատեսակ թիփեր որոնց գոյութիւնը երկար դարերու առանձնակեցութեան և կլիմայական ազդեցութեան պէտք է վերագրել։

Սպիտակ ցեղը երկրիս ամենէն զօրաւորն ու քաղաքակրթուածը՝ լեզուաբաններու խոր հետազօտութեանց առարկան եղած է։ Այսպէս Հնդեւրոպական բազմաթիւ լեզուներու արմատը դարերով խօսուած՝ կոկուած ու կազմուած է Արիական ցեղերու նախահայրերէն, որոնք միեւնոյն երկրին և կլիմային տակ ապրած են իրարու հետ բազմաթիւ դարեր։

Բանը այս է Սեմական ցեղին համար ևս։ Այսօրուան ապրող Եգիպտացիներ, Արաբներ, Հրեաներ, Սուրիացիներ, իսկ անհետացող Ասորեստանցիներ, Քաղդէացիներ միեւնոյն նախահարց զաւակներն են։ Ունին միեւնոյն արմատէն լեզուներ, դիմագծեր ու գանկեր, նոյնն է նաև իրենց մտասեւեռումն ու կենցաղական պայմանները։

Միջագետքի Ուր քաղաքէն մինչև Խառան՝ և անկէ ալ Քանանու երկրին մէջ պանդխտացող Հայր Աբրահամը, հասարակ տեսակէն խաշնարած մը կամ հովիւ մը չէր։ Իրաւ է թէ ան ունէր թափառական ցեղապետի մը նիւթական ամէն առաւելութիւնները։

Տէրն էր անթիւ անհամար ընտանի կենդանեաց, զոր արա-
ծել տալու համար խիստ ընդարձակ տարածութեամբ արօտավայ-
րերու պէտք ունէր։ Իր վրանին տակ ծնած ու սնած փոքրաթիւ
և սակայն վարժ բանակ մըն ալ ունէր, զոր ի հարկին գիտէր գոր-
ծածել թշնամեաց դէմ։ (Ծնն. ԺԴ. 14)։

Ահաւասիկ մարդ մը որ տէրն էր հարիւրաւոր մարդոց ճա-
կատագրին, անկախ ցեղապետ մըն էր ան, որ իբր ռազմավար գի-
տէր կռուիլ ու պատերազմիլ իր թշնամիներուն հետ։ Իբր դիւանա-
գէտ գիտէր բանակցիլ Քանանու Զօրապետ թագաւորներուն հետ,
շոյելով անոնց եսասիրութիւնը և երբեմն կաշառելով զանոնք և ի
հարկին սպառնալով անոնց՝ իրեն համար կռուան մը ստեղծած էր։

Աբրահամ, Իսահակ, Յակոբ և Յովսէփ, ապագայ Իսրայէլի
չորս մեծ երազատեսները եղան։ Անոնք իրենց երազատեսի գլխին մէջ
ծայլայատիկ նստած չմնացին։ Թէ՝ իրենց զաւակներուն թիւը ծո-
վու աւազներէն և երկինքի աստղերէն աւելի բազմաթիւ պիտի ըլ-
լար։ Թէ՝ անոնք տէրը պիտի ըլլային այն անսահման երկրամա-
սին, որ Նեղոսէն մինչև Եփրատ և մինչև Միջերկրական ծով կը
տարածուի։ Եւ թէ՝ անոնք այս սահմաններուն մէջ խաղաղ ու եր-
ջանիկ թագաւորութիւն մը պիտի հաստատեն շնորհիւ Եհովայի
պաշտպանութեան։ Թէ՝ աշխարհի վրայ ընտրեալ ժողովուրդը՝ Իս-
րայէլը միայն պիտի ըլլար, Ազգ Սուրբ, Ժողովուրդ Սեպհական։
(Ա. Պետ. 9)։ Այս և այս կարգի ակնկալութիւններ՝ ցեղային կազ-
մակերպութեան նախնական շրջանին այնքան զօրաւոր թափով մը
սերմանուեցան հրէից նահապետներուն և իրենց զաւակներուն
մտքերուն ու սրտերուն մէջ որ, դարեր յետոյ այն երազը արդէն
ամենուն էր և անոր իրականացումը միակ նպատակն էր Իսրայէլի
ժողովրդեան։ Աբրահամին ու իր յաջորդներուն անձն ու արժա-
նիքը, անոնց կտակը՝ այնպիսի հմայք մը թողուցին որ անոնք
ներշնչումի անսպառ աղբիւր եղան իրենց ապագայ սերունդներուն։

1929 Հոկտ.

ԾՆՈՒՆԴՔ

Ժ.

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

---

1. ՎԱՉԿԱՏՈՒՆ ՑԵՂԵՐ.- 2. ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿԵԱՆՔ.-
3. ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐՁԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ.-
4. ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻ ԸՄԲՌՆՈՒՄ.- 5. ՄԱՅՐՈՒԹԻՒՆ.-
6. ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԻՆԸ՝ ՄԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Նահապետներ, այսինքն Աբրահամ և իր սերունդը՝ բառին բովանդակ առումով կը պատկանէին վաչկատուն և կամ խաշնարած ժողովուրդներու խումբին, միակ զբաղումին ըլլալով խաշնարածութիւն։

Այս մարդիկ — հովիւներ — իրենց գործին բերումով պարտաւոր էին ըլլալ քաջ որսորդներ, խիզախ և յանդուգն կռուողներ, և հետեւաբար դիւրաշարժ և արագոտն։ Կարճ բացատրութեամբ Աբրահամ և իր զաւակները ասկէ մօտաւորապէս չորս հազար տարի առաջ ապրող Սեմական ցեղին պատկան պետուին ընտանիք մըն էին։

Պետուիններու կենցաղին մէջ անցնող քառասուն երկար դարերուն՝ գրեթէ փոփոխութիւն մը չէ եղած։ Միակ տարբերութիւնը նոյն՝ նետ ու աղեղին յաջորդած են, արդիական զէնքեր։

Անոնք կ'ապրէին և այժմ ալ կ'ապրին այծի մազէ շինուած սև վրաններու տակ, տեղէ տեղ կը փոխադրուին հետեւելով եղանակներու փոփոխութեանց և արօտավայրերու յարմարութեանց։

Վրանին տակ կը տիրէր կատարեալ կարգապահութիւն։ Մեծն

ու պզտիկը իրենց տեղն ու դիրքը շատ լաւ կը ճանչնային։ Գործի բաժանումը՝ տան մատակարարութեան հիմը կը կազմէր։

Այսպէս, տիկինը վրանէն ներս՝ տունին տէրն էր։ Ան էր հսկողն ու կարգադրողը իր ընտանիքին ապրուստին, հագուստ ու կապուստին։

Առեւտուրը ան կ՚ընէր, կ՚առնէր ու կը ծախէր, կը հիւսէր ու կը մանէր։ Հիւրասիրողը՝ հրահանգողը ինքն էր. տան նիւթական կացութեան սիւնն էր։ Իսկ այրամարդը ի հարկին գործաւոր կամ զինուոր՝ աշխատութեան և ինքնապաշտպանութեան պարտականութիւնը ունէր։

Տիկինը իբրեւ մայր կը մտահոգուէր առողջ սերունդ մը պարգեւելու համար իր ամուսնոյն։ Ամլութիւնը կնոջ համար նախատինք էր. որով տանտիրուհին եթէ ամուլ էր իր աղախիններուն միջոցաւ կը սերնդագործէր։ Ասանկ ըրաւ Սառան, Աբրահամի օրինաւոր կինը՝ իր աղախին Հագարը տալով իր ամուսնոյն ծոցը (Ծնն. ԺԶ. 2)։

Այլ պարագայ մըն էր անզաւակ մեռնողի մը կինը տալ իր եղբօր՝ որպէսզի մեռնողին սերունդը չի կորսուի։

Ամուսնութիւնը ընկերական կեանքին առանցքը կը կազմէր։ Թափառիկ ցեղապետներ կնոջ վրայ կը փնտռէին առաւելապէս ցեղային ազնուականութիւն։ Հարսնցու աղջկան՝ փեսացու մանչէն մեծ ըլլալը՝ ազնուութիւնը, ո՛չ ալ խնդրոյ առարկայ չէր ըլլար։ Բաւական էր որ օրիորդը պատկանէր քաջակորով ցեղի մը։ Դիտակ ըլլար տան կարգ ու սարքին՝ կար ու ձեւին, տիրող սովորութիւններուն և ընտանեկան օրէնքներուն։ Բաւական է որ տունին տիրուհին ըլլար, մարդուն համար աղախիններ և հարճեր չէին պակսեր...։ Ամուսնացողներուն համար ծնողներուն հաւանութիւնը անպայման էր, սիրահարութեամբ ամուսնութիւնը հակօրինական էր։ Նախապատուութիւնը կը տրուէր միեւնոյն ցեղին կամ ընտանիքին պատկանող աղջկան։ Զայն ունենալու համար նիւթական ամէն զոհողութիւն յանձն կ՚առնէին։ Շատ անգամ ընտանեկան և ցեղային արիւնահեղ կռիւներ, աչքի ինկող աղջկան մը առեւանգումով կ՚սկսէր։

Երախաներուն օրօրոցէն նշանուիլը՝ — Պէշիկ Քէրթմէ — մօտիկ ազգականներու հետ ամուսնութիւնը ցեղային պահպանութեան մտահոգութեամբ եղած բաներ էին։

Աբրահամ ի հօրէ հարազատ և ի մօրէ խորթ քրոջը Սառային հետ ամուսնացած էր։ Անոր սրտին ամենամեծ իղձն էր իր

ԲԱՐԻ ՄԱՐԴԻԿ

(Եղիազար իր սրտին փափաքին համաձայն կը գտնէ իր Տիրոջ՝ Իսահակին նշանածը)

միակ զաւակը՝ Իսահակը, ամուսնացած տեսնել իր ազգականներէն եղած աղջկան մը հետ։ (Ծնն. գլ. ԻԴ.)։

Թէ կ՚արժէ՞ր այնքան զոհողութիւն ընել և այնքա՜ն թանկ գին մը վճարել կնոջ մը համար։ Այս հարցման պատասխանը կարելի է իմանալ հետաքրքրուելով թափառիկ ցեղերու կեանքով։

Մարդիկ որոնք ո՛չ գիր ունէին և ոչ քաղաքակրթութիւն, իրենց համար անապատի աւազուտը և ուղտին կռնակը կեանքն իսկ էր։ Եւ սակայն անապատի բնակիչները ունէին իրենց ցեղային և ընտանեկան անգիր պատմութիւնը որ դարերու հնութեան մէջ կը մխրճուի։ **Ամէն բանէ վեր՝ կնոջ պատիւը. որովհետեւ ճշմարիտ կինը ամէն բան է։**

Այս է եղած նշանաբանը այն բոլոր ազգերուն որոնք բազմաթիւ դարեր տիրապետած և աշխարհակալած են։

Ժողովուրդ մը՝ ցեղ մը, անհետ կորսուած է այն ատեն միայն երբ կինը պղծուած ու պոռնկացած է։

Դառնալով նահապետաց ամուսնութեան՝ կը տեսնենք որ Իսահակի ամուսնութեան առթիւ Աբրահամի աւագ ծառան Եղիազարը, մեծարժէք նուէրներով բեռնաւորուած կը դիմէ դէպի ի խնդիր ելլալ հարսնցուին։ Իսկ Յակոբ իր մօրեղբօր աղջիկներուն համար տասնչորս տարի աշխատիլ յանձն կ՚առնու։

Յակոբին տղաքը չարաչար կը պատժեն իրենց քրոջ՝ Դինային պատիւը բռնաբարող Սաղէմի իշխանազունն ու քաղաքին այր բնակչութիւնը։ Նշանակալից է Յակոբի զաւակներուն իրենց հօր տուած պատասխանը. «Հապա մեր քոյրը բոզի՞ պէս գործածել պէտք էր անոր»։ (Ծնն. գլ. ԼԴ. 31)

Ընտանեկան սրբութեան և կնոջ առաքինութեան վրայ հաստատուած Իսրայէլի տունը՝ իրապէս արժանի էր մեծ ազգ մը ըլլալու։

Ամուսնութիւնը՝ իր յարակից օրէնքներով և սովորութիւններով, ընկերական կեանքին մէջ մարդկութեան բարոյական մակարդակին ամենացայտուն աստիճանաչափն է։ Հիներու և Նորերու, քաղաքակիրթ և ոչ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու արժէքը այս չափանիշով կարելի է զատորոշել։

Մեռած են այն ժողովուրդներն ու ազգերը՝ և կամ մեռնելու դատապարտուած են այն ազգեր՝ որոնք կինը իր բարձրութեան վրայ չեն պահած։

Անոնք ստրկացուցած են կինը և ծառայեցուցած իրենց ստորնաքարշ կիրքերուն։

Մարդկութիւնը յաւիտենական տառապանքի ովկէան մը եղած է. որովհետեւ մարդկութեան մայր նախատինքի եւ ստրկութեան թիրախ եղած է:

Իսրայէլի նահապետները՝ իրենց կիսակիրթ բարքով լաւագոյնս կ'ըմբռնէին այս ճշմարտութիւնը եւ կինը դրած մայրութեան արժանաւոր դերին մէջ։ Իրաւ է թէ՝ նահապետաց օրով իսրայէլացւոց մէջն ալ բազմակնութիւնը սովորական արարք մըն էր, եւ սակայն ընտանեկան մաքրութեան տեսակէտով, բաղդատութեան եզր մը կարելի չէ գտնել հեթանոսներու եւ իսրայէլացւոց միջեւ։

Իրաւ է թէ՝ Յակոբ տառապեցաւ կռապաշտ աներհօր մը կողմէ գրեթէ ճակատագրականօրէն իրեն պարտադրուած երկու քոյրերու հետ ամուսնանալով։ Սակայն լուրջ ընթերցող մը կրնայ տեսնել թէ՝ Յակոբ երբէք չի գրկեց ու նախատեց այն կինը զոր առանց սիրելու առած էր։ Ընդհակառակը իր տան խաղաղութեան համար հաշտարարի դերը կատարեց երկու քոյրերու միջեւ։

Վերջապէս քսաներորդ դարը՝ որուն մէջ կ'ապրինք, բոլորովին այլափոխած է կնոջ կեանքը եւ ամուսնութեան պայմանները։ Այսօր կինը մանաւանդ Ամերիկացի եւ Եւրոպացի կինը՝ այր մարդուն չափ կրթուած ու զարգացած է։ Ան կարող է իրագործել իր նախասիրութիւնները։ Կը խօսի ազատ ու անկաշկանդ, կը ճառէ հրապարակի վրայ, համայնքներու մէջ։ Պատասխանատու պաշտօններ կ'ստանձնէ, երեսփոխան եւ նախարար կ'ըլլայ եւս։ Կնոջ այս յառաջդիմութիւնը որքա՞ն օգտակար է։ Այս մասին կարծիք մը յայտնելէ առաջ ըսենք եւ հարցնենք թէ՝ զարգացած կինը որքա՞ն արժանաւոր է մայր ըլլալու, ընտանիք կազմելու եւ զաւակներ մեծցնելու իր մայրական մաքուր կաթով։ Եթէ այո՛, մարդկութիւնը թող ինքզինքը շնորհաւորէ։ Իսկ եթէ ո՛չ. կինը չուզեր մայր ըլլալ, այն ատեն կը դառնայ պատուհաս մը՝ իրական փորձանք մը մարդկութեան գլխուն։

Ես կը յանձնարարեմ մեր տղոց որ զարգացած հայ օրիորդ մը փնտռեն իբրեւ իրենց կողակից՝ մաքուր բարոյականով ճանչցուած ընտանիքէ մը, ուշադիր ըլլան նաեւ որ այդ զարգացումը մայրական առաքինութեան հանդերձանքով միայն ըլլայ։

1929 Հոկտ.

ԱԲՐԱՀԱՄԻՆ ԶՈՀԸ
(Հաւատքին աստիճանաչափը)

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԾՆՈՒՆԴՔ

ԺԲ.

ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ՆԿԱՐԱԳԻՐ

1. ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ԿԻՍԱԿԻՐԹ ՑԵՂԵՐՈՒ ՄԷՋ.– 2. ԶՈՀԱԲԵՐԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆՆԵՐ.– 3. ԿՌԱՊԱՇՏԱԿԱՆ ԶՈՀԵՐ.– 4. ԱԲՐԱՀԱՄԻՆ ԱՂՕԹՔԻՆ ՆՊԱՏԱԿԸ.– 5. ԱՆՈՐ ԶՈՀԸ.– 6. ԱԲՐԱՀԱՄ ԿԸ ՍՏԷ.– 7. ԱՆՈՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ.– 8. ՂՈՎՏ ԵՒ ՍՈԴՈՄ-ԳՈՄՈՐ.– 9. ՄԵՌԵԱԼ ԾՈՎՈՒ ՎՐԱՅՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՍ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ՝ 1916–ԻՆ

Կիսակիրթ մարդոց քով նկարագիր փնտռել, անապատի մէջ պաղորակ աղբիւր կամ պտղատու ծառ փնտռելու կը նմանի։

Կրօնք և հաւատալիքներն են որ մասնաւորաբար կը զսպեն անուս և վայրենի մարդոց սաստիկ կիրքերը։ Առաջնորդելով զանոնք մեղաց երկիւղով, կը չէզոքացնեն ենթակաները վայրենաբարոյ արարքներէ, անասանելի մեղքերէ և ոճրապարտ սխրագործութիւններէ։

Աբրահամ և իր զաւակները՝ իբր կիսակիրթ մարդիկ, բացառութիւն մը չէին կրնար կազմել։ Անոնք ալ ենթարկուած էին տիրող կրօնական մտայնութեանց և նախապաշարումներու ազդեցութեանց։

Ա՛ն, այդ համաշխարհիկ աղջամուղջի ընդմէջէն նշմարեց պայծառափայլ լոյսը Աստուածային ամենուրեքութեան եւ միակութեան, և կրցաւ յստակ փաստերու և իրողութեանց վրայ հիմնել իր հաւատքը։ Հայր Աբրահամ իր խորաթափանց մտքով, հոգեկան

վսեմագոյն ներշնչումով և անխախտ հաւատքով առ Աստուած, աշխարհի ամենամեծ մարդոցմէն մէկն է։

Երբ Աբրահամ իր դաւարներով և արջառներով սկսաւ հետզհետէ Միջագետքէն դէպի հարաւ՝ Քանանու երկիրը չուել, մէն մի յաջողութիւն և հանգրուան իրեն համար առիթ մը եղաւ զոհաբերութեան։ Այսպէս ան շատ մը տեղեր սեղաններ շինեց և զոհեր մատոյց «եւ անդ կոչեաց զԱստուած»:

Զոհաբերութեան սեղանները կը շինուէին քարով։ (Եղիա Մարգարէն տասներկու քարով շինեց սեղանը Իսրայէլի ցեղերուն թուոյն համեմատ)։ Սեղանին վրան կը շարուէին չոր փայտեր, որուն վրայ կը դրուէր զոհը ոտուըները և փորոտիքը լուացուելէ վերջ։ Նախապէս զոհին արիւնը կ'առնուէր աման մը մէջ և կը սրսկուէր սեղանին վրան ու բոլորտիքը և ապա կրակով կ'այրուէր փայտն ալ զոհն ալ։

Այս էր ողջակիզումը։ Սոյն արարողութեան ընթացքին զոհաբերողները կ'աղօթէին։ Հեթանոսական կրօնքին մէջ խարոյկին կը նետուէին ամէն սեռէ մարդիկ, մասնաւորաբար պզտիկ տղաք։

Փիւնիկեան Աստարովթ և Ասորական Մողոքը՝ իր շիկացած գրկին մէջ կ'առնէր անմեղուկ երեխաներ, որոնց ծնողք ի տես այս աղէխարշ տեսարանին կը մատուցանէին իրենց նուիրական աղօթքն ու աղաչանքը ի ձայն փողոյ եւ թմբկի։

Նաև այլ և այլ առիթներով աղօթք կը մատուցուէր զոր օր. յաղթութեան, խաղաղութեան, տարեգլխոյ, մեղաց թողութեան և կամ ուէ գործի մը ձեռնարկելէ առաջ՝ խնդրանքի նպատակաւ։

Աղօթքը կ'ըլլար ընդհանրապէս շահու, աշխարհային փառքերու տիրացումին և յաջողութեան ակնկալութեան համար։

Արարողութիւններ, զրկումներ, ինքնախոշտանգումներ, խարանումներ, մէկ խօսքով հեթանոսական լպիրշ բարքեր լայնօրէն կը ցուցադրուէին հրապարակներու վրայ իբրև կրօնական սրբազան պարտաւորութիւնք։

Աբրահամ և իր զաւակները հեռու մնացին հեթանոսներու յատուկ կռապաշտական այս տգեղ ձեւերէն ու արարողութիւններէն։ Ան իր ամբողջ կենաց ընթացքին չդադրեցաւ աղօթելէ և զոհաբերելէ և իր տունն ու սեղանն ալ հասարակաց տրամադրելէ։ Իսպառ հեռու մնաց վաչկատուն ցեղերու յատուկ աւարառութիւն-

ներէն և արկածախնդրութիւններէն։ Իր հասկցողութեան և խղճի ձայնին համեմատ աշխատեցաւ յաւագոյնը գործելու։

Անոր աղօթքին կարիքն էր, թէ իր սերունդը ծովու աւազին և երկնից աստղերուն չափ անթիւ անհամար ըլլային։ Ան քանիցս դիտեց ու չրջագայեց այն երկիրը՝ որ ապագայ Հրէաստանը պիտի ըլլար։

Իր աղօթքներուն և խնդրանքներուն իբր պատասխան՝ որոշապէս ձայներ լսեց, խօսքեր փոխանակեց, հաւաստիքներ առաւ և տուաւ՝ Անծանօթին հետ։ Ուխտ ըրաւ (Ծն. ժե. 9) երդում ընել տուաւ Անոր որ ինք նախահայրը պիտի ըլլայ ազգերու։

Եւ իրօք այդպէս ալ եղաւ, Իսահակէն Հրեաներ, Իսմայէլէն բազմաթիւ արաբական ցեղեր յառաջ եկան։ Արդարև Իսմայէլ տասներկու մանչերու հայր եղաւ և ամբողջ Արաբական ազգերու նախահայրն է։

Աբրահամի հաւատքի մեծութեան արդիւնքն էր հարիւրամեայ ծերունի հասակին օրինաւոր զաւկի մը հայր ըլլալը։ Իսկ իր Աստուածպաշտութեան միակ և անհերքելի ապացոյցը կը կազմէ իր զաւկին՝ Իսահակին զոհուիլը։

Ներկայիս ապրող մարդկութեան համար անհաւատալի և նոյնիսկ յիմարական երևցող այս կերպ զոհաբերումը՝ որքան կը բացատրուի Աբրահամի ժամանակակից մարդոց մէջ ընդհանրացած կռապաշտական մարդազոհի եղերելի սովորութեամբ. նոյնքան և աւելի մեծ և անսահման հաւատքովը՝ որ Աբրահամինն էր։ Իրաւ է թէ՝ հաւատքի այս մեծութեան հետ խստորնակ կը համեմատէր Անոր ստախօսութիւնը։ ինչու որ ան երկու անգամ իր կինը Սառան՝ իբրև իր քոյրը ներկայացուց, նախ Եգիպտոսի Փարաւոնին և ապա Աբիմելէք Թագաւորին (Ծնն. ժբ. 10-20 և ի. 1 հմր.)։

Նման պարագաներ, ինչպէս նաև Յակոբի և Եսաւի մեծութեան խնդիրները, Իսահակին իբր հայր անվճռականութիւնը, Յակոբին իր զաւակաց մէջ դրած խտիրը, իրենց ժամանակի ընտանեկան օրէնքներով և նկարագրերով կը բացատրուին։

Մէկ շունչով կարդացուելիք Ս. Գրական այս աւանդական պատմութեան արժէքը իր անթերի մանրամասնութեան և պարզունակութեան մէջ է։ Ընթերցողը հոն կը գտնէ նախկին պարզ մարդը, այնպէս ինչպէս որ է։

Կարելի չէ հազարաւոր տարիներ առաջ ապրող մարդկութեան քով որոնել Նկարագրի մարդը։ Ան կը կազմուի կարևոր առաղձներով, ուսումն ու գիտութիւնը, ընտանիքը, միջավայրն ու

մթնոլորտը որոշ դերեր ունին նկարագրի կազմութեան մէջ։ Մա-նաւանդ ասոնց ամէնը յոյս կը ցնդին ու կը չքանան՝ երբ Քրիս-տոնէական կենդանի հոգիով չեն շաղախուած մարդուս տեսողական և զգացողական իմանալի ոյժերը։

Այս գլուխը ամբողջացնելու համար ըսենք քանի մը խօսք ալ Ղովտի և Սոդոմ-Գոմորի վրայ։

Ղովտ Աբրահամի եղբօր զաւակը՝ իրեն բնակութեան վայր ընտրեց Յորդանանու դալարագեղ ու պտղառատ դաշտավայրերը։ Իր վրայ շատ քիչ բան գիտենք։ Անոր վերջին արարքը խորհիլ կու-տայ մեզ թէ՝ Սոդոմացիներուն հետ բնակակցութեամբ դէպի չարը հակամիտելու բնազդական վարակում մը ունեցած էր։

Իսկ իր կինն ու աղջիկ զաւակները՝ ինչպէս նաև փեսաները ու անոնց կնիկները՝ խաղաղ դատապարտելի են։

Սոդոմ-Գոմոր. — Ըստ աւանդական Պատմութեան ջրհեղեղէն վերջ մարդկութեան տրուած այս երկրորդ պատիժը, պատիժներու ամենասարսափելին եղաւ։ Մեռեալ ծովուն մէջ ընկղմած այդ դրախ-տանման քաղաքներու վաւաշոտ բնակչութեան յաւէտ բնաջնջումը՝ մարդկային ազգին բարոյականի դէմ գործուած ոտնաքարշ և հակաբնական արարքին և անարգանքին արդար հատուցումն է։ Բաւական դարեր վերջն ալ տակաւին կը մնայ Սոդոմ-Գոմորի գերեզման՝ հանգէտ Մեռեալ Ծովը։ Հոն ո՛չ մէկ կեանք և կենդա-նութիւն։ Հոն ամէն ինչ և չունչ մեռած է։ Ծովուն մակերեսէն 384 մեթր խորութեան մէջ ընկղմած ու խորասուզուած յաւիտեան նինջով դաժան ու ժանտատեսիլ այդ վայրին լպրծուն հեղուկը՝ յա-ւիտենական անէծքի աղէխառն մեռելութիւնն է։

1916ին ամառը՝ Օսմանեան կառավարութեան հայաջինջ քա-ղաքականութեան զոհ՝ քանմէկ քահանայ հայերու խումբով Ամ-մոնացիներու երկրէն կ՚անցնինք Մովաբացիներու լեռներուն, Թա-ֆիլէ և Պուսէյրա։ Անկէց փախայ մեռեալ ծովու ճամբով և հասայ Երուսաղէմ։ Հետի քալած եմ այն սեպ լեռներն ու անդնդախոր ձորերը՝ որոնք կարծես փոխն ի փոխ իրար յաջորդող դրախտն ու դժոխքը եղած ըլլային։ Սիրելի ընթերցո՛ղ, այսօր ալ Սոդոմ-Գո-մորի աւերակները չե՞ն որ կը կրկնուին մեր աչաց առջև։ Միթէ ամէն օր չե՞նք տեսներ ու կարդար բիւրաւոր սիֆիլիթիկներու, գինեմոլներու, Թոքախտաւորներու վտիտ ու անարիւն, տխեղծ ու կմախքացած էակներու սրտաճմլիկ ու ողբալի կեանքն ու պատ-մութիւնը։ Երբ տուներ կը քանդուին, տղաք կ՚որբանան, երիտա-

ՍՈԴՈՄ-ԳՈՄՈՐ Կ'ԱՅՐԻՆ, ՂՈՎՏ ԵՒ ԻՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԿԸ ՓԱԽԻՆ

(Ցուեգոյն կիրքերու արդար պատիժը)

սարդ կիներ ու աղջիկներ կը պոռնկանան, մինչ պատճառը այն չէ՞ որ մարդիկ Սոդոմ Գոմորի բնակիչներն են։

1929 Նոյ․

ԾԱՆՕԹ.—

Մեր մէջ՝ մատաղ ընելու և մատաղօրհնութեան սովորութիւնները մնացած են կռապաշտութեան ժամանակէն։ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչն էր որ վերահաստատեց որպէս օգնութիւն Քրմութենէ դարձած նորահաւատ Հայ Քրիստոնեայ եկեղեցականութեան ապրուստին, և գթութեան գործ աղքատաց և բարեսիրական հաստատութեանց։ Սոյն պարագան Ներսէս Շնորհալի Հայրապետը՝ յատակօրէն՞կը խօսի իր ընդհանրական թուղթ-*ին մէջ։*

ԾՆՈՒՆԴՔ

ԺԳ.

ՅՈՎՍԷՓ ԳԵՂԵՑԻԿ

(1747 Ն. Ք.)

---

1. ՅԱԿՈԲԻՆ ՏՂԱՔԸ.–
2. ՅՈՎՍԷՓԻՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐԸ.– 3. ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ.–
4. ԳԵՐԻԼԸ.– 5. ԱՆԲԱՐՈՅ ԿՆՈՋ ՋՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ.–
6. ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ.–
7. ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆԸ.–
8. ՅՈՎՍԷՓԻՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ.– 9. ՇՆՈՐՀՔԸ

Յակոբ նահապետ տասներկու մանչ և մէկ աղջիկ զաւկի հայրն էր։ Այս տղաքը երկու օրինաւոր կիներէ և երկուքն ալ աղախիններէ ծնած էին։ Մանչերէն ամենէն փոքրերը՝ Յովսէփն ու Բենիամինը Յակոբին սիրական կնոջ՝ Ռաքէլէն ծնած էին։

Յակոբ երբ Միջագետքէն Քանանու երկիրը՝ իր հօր բնակավայրը կը վերադառնար՝ Ռաքէլ որ յղի էր, ճամբորդութեան միջոցին ծնաւ Բենիամինը և քիչ յետոյ մեռաւ։ Յակոբ խիստ մեծ սուգով համակուած ճակատագրական այս անաւոր հարուածէն, իր ամբողջ էութեամբը իր գուրգուրանքին և սիրոյն առարկան դարձուց երկու որբ երախաները՝ որոնց մեծը Յովսէփ հազիւ 4–5 տարեկան մանչուկ մըն էր։

Բաւ կը համարենք պատմական այսքան համառօտ ակնարկ մը և կ՚անցնինք մեր նիւթին։

Յովսէփի կեանքը հինգ որոշ բաժանումներ ունի, որք են՝

ՅՈՎՍԷՓ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԻՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

(Նմոյշ մը Գերեվանառութենէն)

Մանկութիւնը, Գերիլը, Բանտարկութիւնը, Պաշտօնատարութիւնը եւ Իր հօր տան՝ Իսրայէլի Եգիպտոս փոխադրութիւնը:

Ա. Մանկութիւնը.— *Շատ կանուխ ի մօրէ որբացած այս տղան՝ հօրը մասնաւոր սիրոյն առարկան էր երկու պատճառներով։*

Նախ՝ իր գեղադէմ կնոջ զաւակն էր որ ճիշդ իր մօրը կը նմանէր, երկրորդ՝ բացառիկ շնորհ մը ունէր։

Թէ՝ ի՛նչ կրնար սորվիլ վրանաբնակ խաշնարարի մը տղան։ Եթէ ան Եգիպտոս ծնած ըլլար, պիտի ենթադրէինք թէ կրցած էր հետեւիլ եգիպտական ուսումներու եւ գիտութեանց։ Մայրական խնամքէ զուրկ, հօրը աչառու հոգածութեան տակ թերեւս շփացած, երես առած՝ իր խորթ եղբայրներուն նախանձին եւ ատելութեան նշաւակ, աննկարագիր եւ անուղիղ մէկը պէտք էր ըլլար։

Սակայն իր ապագայ կեանքն ու գործունէութիւնը ցոյց կուտան թէ՝ ան իսկապէս պատրաստուած *էր։ Յովսէփին մեծութեան գաղտնիքը պէտք է փնտռել՝ հօրը ո՛չ թէ գորովանքին այլ վրանին տակ անոր տրուած անգիր դաստիարակութեան մէջ։ Ան՝ ստուգիւ կրթուեցաւ եւ դաստիարակուեցաւ Աստուածպաշտութեամբ, եղաւ խորունկ հաւատացեալ մը՝ ինչ որ իր նկարագրի կազմութեան, եւ իր ապագայ յաջողութեան հիմնաքարը պիտի ըլլար։*

Բ. Գերիլը.— *Արաբացի ուղտապան վաճառականներ՝ որոնք Սուրիոյ երկայնքէն դէպի Եգիպտոս եւ Արաբիա կը ճամբորդէին, իրենց ճամբու ընթացքին իբր ծախու ապրանք ամէն ինչ կը գնէին եւ կը վաճառէին. ի մէջ այլոց մարդու վաճառականութիւնը՝ ստրուկներու* գերեվաճառութիւնը *շահաւէտ գործ մըն էր իրենց համար։*

Առիթը ներկայացած էր։ Յակոբին ինը տղաք՝ որոնք ի մօրէ խորթ էին Յովսէփին — իրենց հօր սիրելիին — լցուած նախանձի կայր կիրքով, միանգամ ընդ միշտ ազատելու համար իրենց համար սրտամաշուք եւ անտանելի անձի մը ներկայութենէն, վաճառեցին զայն քսան արծաթի։ Իսկ գերեվաճառներ իրենց կարգին Յովսէփը ծախեցին փարաւոններու մայրաքաղաքի հրապարակին վրայ օրուան դահճապետին՝ թանկ գնով մը։ Փիդտփրէս՝ որուն հաճելի երեւցած էր գեղանին Յովսէփ, իր լեռնականի խրոխտ ու թիկնեղ հասակով, արի եւ ամուր կազմուածքով, կարմիր ու կլոր այտերով, սեւ աչուի կամարակապ յօնքերով, անմեղ եւ անկեղծ նայուածքով, օժտուած բազմատեսակ շնորհներով, որուն նմանը ան-

կարելի էր գտնել Եգիպտացի, Սուտանցի գերիներուն մէջ, անմիջապէս գնեց զայն և առաջնորդեց իր տունը։ Մարդը չէր սխալած։ Յովսէփ բաւական խելացի էր տան գործերը կանոնաւորելու մէջ։ Ան գիտէր առ ու ծախը. (մինչեւ Եգիպտոսի մէջ կարդալ գրել սորվեցաւ) մանաւանդ ամէն ինչ ուղղամտութեամբ գործելու համար պատրաստուած էր։

Տան բարեկարգութիւնը՝ Յովսէփին բարձրացման և աւա՜ղ վտանգաւոր տեսակէն ալ կործանման պատճառ եղան։

Փետափրէսին կինը՝ որուն ցանկութեան չափանիշը, անասնական կիրքի գերագրգիռ մոլուցքը, իր վայրենի հեշտանքին համար զոհ կ'ուզէր, որուն պէտք էր ենթարկուէր Յովսէփը՝ առանց այլ և այլի։ Եւ ահա պատահեցաւ անխուսափելին։ Կինը զրպարտեց իր ստրուկը։ Անբասիրն Յովսէփը՝ իր անմեղութեան զոհ դարձաւ և բանտարկուեցաւ մեծամեծներու յատուկ բանտին մէջ, որուն պահպանութիւնն ու պատասխանատուն իր տէրն էր, օրուան Դահճապետը՝ որ ներկայիս ոստիկանապետի պաշտօնն է։

Եթէ՝ մարդակերութիւնը բարբարոսութեան յատկանիշն է, գերեվաճառութիւնն ալ մարդկութեան անբանացումն է։ Բացատրենք մտքերնիս։ Նախամարդը՝ որուն կեանքը գրեթէ չէր տարբերեր վայրենի անասունէ մը, կը յօշոտէր իր զոհածը։ Ապացոյց՝ Ափրիկէի և Ովկիանիոյ բարբարոսներն ու վայրենիները, որոնց մէջ բնազդն է որ կը գործէ։ Թէև միտքն ու ձեռքը չեն խորհիր ու գործեր, սակայն անօթութիւնը յագեցում կը պահանջէ։

Գիտուած է որ Նորագոյն պատմութեան մէջն իսկ պաշարուած և սովահար քաղաքներու բնակիչք կերած են ամէն ինչ, և նոյնիսկ իրենց զաւակները։

Վայրենին ու սովահարը՝ մին իր անգիտակցութեամբ իսկ միւսը անհաւասարակշիռ մտայնութեամբ և կամ խելացնոր վիճակով, երբ կը դադրին իբր մարդ խորհելէ, իրենց արարքը դատապարտելի ոչինչ կ'ունենայ։ Իսկ այդպէս չէ գերեվաճառութիւնը։ Անոր պատմութիւնը երէկուան գործ է։ Օրէնքով և կրօնքով նուիրագործուած արարք մըն է ան։ Աշխարհի վրայ տիրապետող ամէն կրօնք, Քրիստոնէութիւնն ալ մէջը ըլլալով զայն արտօնած էին և պաշտպանած։ Թողունք հին ազգերը՝ որոնք պարտեալ քաղաքին բնակիչները կը գերեվարէին ու կը ծախէին։ Թողունք Թուրք Թաթարական վոհմակները՝ որոնք մանկամորթներով Եէնի չէրի, Մեմլուք զօրաբանակներ կը կազմէին։ Թողունք վերջապէս, ժամուկներու, աղջիկներու և գեղանի կանանց առե-

ւանգումները՝ ուղղակի ծախուելու նպատակաւ։ Ի՞նչ պիտի ըսենք այն Բրիտանեայ ազգերուն՝ որոնք կանոնաւոր կազմակերպութեամբ մը ամէն տարի բիւրաւոր սեւամորթ մարդիկ Ափրիկէէն մինչեւ Ամերիկա կը գերեվարէին ու կը ծախէին մեծաբուստ ագարակապաններուն որոնք իրենց կարգին զանոնք կ՚աշխատցնէին բամպակի եւ Քաֆէի արտերուն եւ ագարակներուն մէջ։ Եւ երբ խորհինք թէ եկեղեցւոյ պետեր եւ եկեղեցիներ եւս կը գնէին եւ կ՚աշխատցնէին անթիւ եւ անհամար գերիներ չարաչար պատժելով եւ կամ խեղդն մահացնելով զանոնք որ կը փորձէին փախչիլ։

Ներկայ հասկացողութեամբ կրնանք այդ մարդիկը նսեմցնել իրենց Քրիստոնէութեան եւ քաղաքակրթութեան արժանաւոր աթուին վրան։

Տասնիններորդ դարը՝ իբրեւ լուսոյ եւ գիտութեան դար վերջ տուաւ հին գերեվաճառութեան։ Ցուցանք թէ՝ քսաններորդ դարը՝ դարը ըլլայ մարդոց հաւասարութեան եւ հիմնուի քաղաքակրթութիւն մը որ վերջ տայ գերութեան՝ բարձրացնելով մարդը իր արժանի դիրքին եւ աստիճանին։

Պէտք է ըսենք ու կրկնենք թէ՝ թէեւ գերեվաճառութիւնը վերջ գտած է, այսինքն մարդիկ հրապարակներու (պազար) վրայ չեն ծախուիր իբրեւ չորքոտանի, օրէնքը կը պատժէ օրինազանցն ու մարդավաճառը՝ սակայն այժմ ալ բաւին ընդարձակ առումով գերեվաճառութիւնը կը տիրապետէ ամենուրեք։

Աշխարհի բնակչութեան °/o 90ը դատապարտուած է տգիտութեան եւ չքաւորութեան։ Որովհետեւ հարուստներ կը սարսափին աղքատիկ զանգուածներու մտաւոր եւ նիւթական զարգացումէն։ Իրաւ է թէ՝ մարդիկ ստրուկներ չեն այլ եւս. սակայն երկրագործ եւ գործաւոր դասակարգը, անոք եւ անպաշտպան կիներ եւ երախաներ, ստրկաբար կը ծառայեցուցուին հարուստներու եւ տիրողասւոր բանուոր մարդոց ամենէն անարգ եւ ստորին քմահաճոյքին։ Եթէ վիճակագրութիւն մը ըլլար՝ անհաւատալի թիւեր պիտի տեսնէինք ամէն օր խամրող եւ զոհուող մարդկանց որոնք յանուն այսինչի եւ կամ այնինչի դատապարտուած են վերջ տալու իրենց ծաղիկ կեանքին։

Գ. Բանտարկութիւնը.— Բանտեր ու զնտաններ շինուած են՝ որպէսզի հոն մեկուսացուին մարդկութեան պատուհասն, ինչքին եւ օրէնքին դէմ մեղաւորներն ու անաստուածները։ Դատարաններ կը դատեն ու կը դատապարտեն ամբաստանեալ մը։ Արդարութիւնը

ի գործ կը դրուի և մարդկութիւնը կ՚ազատի իր հանգիստը վրդովող չարագործէ մը։ Այդպէ՞ս է արդեօք։

Աշխարհ դրախտ մը պիտի ըլլար, գայլք եւ գառինք ի միասին պիտի ճարակէին եթէ վերոգրեալը՝ հոգուագիտ բացատրութեամբ, ի զօրու ըլլար կորսուած արժէքները վերագտնելու և միայն ու միայն ճշմարտութիւնը երեւան բերելու։ Աւա՜ղ որ «իրաւունքը զօրաւորինն է» խօսքը շատ հեղ օրէնքի և արդարութեան մարդոց նշանաբանը եղած է։ Բանտարկեալը որ աւելի քան գերի մըն է, իր խաւար խցիկը այնքան նման է գերեզմանին և այնքան ալ մօտիկ անոր, որ չես կարող զանազանել թէ՝ ո՞րն է վերջին հանգրուանը, և կամ ո՞ր մէկը նախապատիւ է։

Յուսոյ ո՛չ մէկ նշան կար որ Յովսէփին շողիկ մը նշուլէր։ Մոռցուածներու և անհետ կորսուածներու այդ դժոխըմբեր վայրը՝ վերջակէտն էր ամէն խղճերու և երազներու։ Յովսէփ մը պէտք էր որ իրեն շուշանային անբծութեան՝ թարմատի երիտասարդութեան և հրաշալից գեղեցկութեան միացնէր անվեհեր հաւատացեալի մը ամէն բարեմասնութիւնները։ Այսինքն յոյսը՝ քաջութիւնը՝ համբերութիւնը՝ պայծառատեսութիւնը՝ իրականութեանց հետ համակերպիլն ու իմաստութիւնը։

Ան զօրացած իր հաւատաւորի պողպատեայ զրահներով, արդիւնաւորեց իր մտքին պայծառատեսութիւնն ու հոգւոյն շնորհը, մեկնելով ու բացատրելով փարաւոնի մատակարարին երազը։

Յովսէփ փարաւոնի պաշտօնեային հոգւոյն մէջ կաթեցուց իմաստութեան և հանճարի այնպիսի վճիտ և անջնջելի ցօղ մը որ զայն գերեց ու գրաւեց։ Յովսէփ ազատուած էր։

1929 Նոյ.

ԾՆՈՒՆԴՔ

ԺԴ.

ՅՈՎՍԷՓ ԳԵՂԵՑԻԿ

---

1. ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.—
2. ԵՐԱԶՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄԸ.— 3. ԵՐԱԶԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—
4. ՀՈԳՒՈՅ ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՏՔԸ ԵԳԻՊՏԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄՕՏ։

Դ. Պաշտօնատարութիւնը.—

Ծննդոց գրքին Խ-ԽԱ գլուխները նկարագրականներն են երազներու և անոնց մեկնութեան, Յովսէփի ազատագրութեան և պաշտօնակալութեան։ Թէ՛ աւանդական այն պատմութիւնը որքա՛ն համապատասխան է իրականութեան, այդ մեզ չի շահագրգռեր։

Մեզի համար հետաքրքրականը պատմութեան հերոսին Յովսէփին հմայքն է, որով կը դիւթէ ու կը կախարդէ նոյնինքն փարաւոնը։

Եգիպտական արքունիքին մէջ երազներու և առհասարակ նախապաշարումներու տրուած կարեւորութիւնը կը բացատրուի տիրող կրօնական հաւատալիքներու ազդեցութեան։ Քաղաքակրթութեան այս դարուն մէջն ալ երազներով նախապաշարուելու երկիւղը՝ նոյնիսկ զարգացեալ մարդոց քով ալ կը տեսնուի որոշ չափով մը։ Որով եթէ իբր պատմական իրականութիւն մը ընդունինք՝ փարաւոնի երազներն ու անոնց մեկնութիւնը՝ Յովսէփին մինչև Թագաւորին երկրորդը իշխանութեան բարձրանալը՝ ամենաբնական հետեւանք նկատելու ենք։

Թէ՝ ի՞նչ է երազը։

Ընդունելով որ հոգեբանական այն հարցին պատասխանը մեր

ձեռնհասութենէն վեր է, սակայն մենք պէտի ջանանք մեր դասախօսութեան սահմանին մէջ մանրամասնելու զայն։

Ամէն մարդ երազ կը տեսնէ։ Չորս տարեկան մանչուկներն ու աղջնակներն անգամ մութնալուսին վերմակին տակէն կ'սկսին շաղակրատել քանի մը վայրկեան առաջ՝ զարթօնքի պահուն իրենց տեսած երազները։

Երազ կը տեսնուի հետեւեալ պայմաններու և պարագաներու տակ։

Ա.— Դժուարամարս նիւթերով ծանրաբեռնուած ստամոքսով քնանալը, և մանաւանդ քանի մը գաւաթ աւելորդ ջուրի կամ ըմպելիքի գործածութիւնը։ Պնդութիւնը՝ աղեաց ծուլութիւնը, երիկամունքի տկարութիւնը։

Բ.— Մտահոգութիւնը, ուէ նիւթի մը շուրջ՝ մտալլկումը, խորունկ և անդարմանելի վիշտ մը, որ ինքնագիտակցութիւնը արթուն կը պահէ։

Գ.— Երկիւղն ու կասկածը՝ տեղէ տեղ փախչելու, պահուելու հարկադրանքը, թշնամիին հետ չափուելու ծրագիր որոճալը, վրէժխնդրութիւնը, սիրահարութիւնը եայլն։

Դ.— Խանգարուած ջղային դրութիւնը՝ բարկութիւնը, յուզումը, բուռն ցանկութիւնը, աղտեղի և անասնական խորհուրդներով պաշարուիլը։

Ե.— Երազատես են քնաշրջիկները, զառանցողները, ծանր հիւանդութենէ դէպի ապաքինում դառնալու շրջանին, երկարատեւ թմրութեան՝ քնէածութեան միջոցին տեսնուած տեսիլքները են.։ Այս և նման պայմաններու տակ տեսնուած երազներուն հազարին մէկ հատն իսկ ճիշդ չէ։ Երազ չեն տեսներ և կամ հազուադէպօրէն երազ կը տեսնեն հանդարտաբարոյ և ոչ ջղագրգիռ մարդիկ։ Նոյնպէս երազ չեն տեսներ ֆիզիքական աշխատանքով յոգնածներ, համեմներէ և համադամներէ հեռու՝ պարզ ապրող մարդիկ։

Հետեւաբար՝ երազը կարեւորութիւն ունի երազատեսին ապրելակերպէն և հոգեկան ընդունակութեան պայմաններէն։

Ըստ որում, Ս. Գրոց մէջ մեր կարդացած երազները՝ տեսիլքները, ներշնչումները, Մարգարէներու և Առաքեալներու միջացաւ եղած Աստուածային յայտնութիւնները՝ գուշակութիւնները, արդիւնք են հոգեկան բացառիկ պարագաներու, և պէտք չէ մեկնուին վերոյիշեալ պատճառաբանութիւններով։

Ծնողք և ուսուցիչք պարտին իրենց ամենօրեայ թելադրութիւններով, այն համոզման բերել մանուկը որ՝ ալ չի խօսի իր

քնոյն մէջ ունեցած արկածախնդրութեանց և անոնց ազդեցութեանց վրայ։ Աշխատելու է մանկան համար կերպով մը բնազդական եղող երկիւղն ու նախապաշարումը անհետացնել՝ անոր մէջ կազմելու համար աւելորդապաշտութիւններէ զերծ արի և բարի մարդը։

Եգիպտական կրօնին մէջ հոգւոյ անմահութիւնը հաւատալեաց առաջին գծին վրայ կուգար։ Թէ՝ մեռնող մարդոց հոգիները դատապարտուած էին յետ մահու անվերջ թափառումներու՝ իրենց երկրային կեանքին մէջ ունեցած լաւ կամ վատ ընթացքին չափով։ Թէ՝ թափառող հոգիներ սրբագործուելէ վերջ կը վերադառնային իրենց նախկին բնակավայրը և կը վերակենդանացնէին ենթական։

Հետևաբար ամէն մեռնող պարտ էր ունենալ իր աստիճանին և արժանիքին վայել ամէն պիտոյք իր հանգստավայրին մէջ ևն.։ Այս և այս կարգի սնոտի երևակայութիւնք ծնունդ տուին մումիաներու, հսկայ բուրգերու և գետնադամբաններու շինութեանց, լեցուն ամէն տեսակ ուտելիքներով, իրերով ևն., որոնք նախնի եգիպտական քաղաքակրթութեան և արուեստին թանձր վարագոյրը բացին նորաններուն առջև։

Ու երբ գիտենք թէ՝ փարաւոնը աշխարհական և կրօնական իշխանութեանց նախասահմանեալ պետն էր, զաւակը ըլլալով եգիպտական աստուածութեանց, դիւրին է եզրակացնել թէ՝ եգիպտացիք Յովսէփի անձին մէջ պիտի տեսնէին գերագոյն էակ մը՝ վերստին մարմնացած հոգի մը՝ և ըստ այնմ համապատասխան դիրք և իշխանութիւն պիտի տային անոր։

Հետևելով ծննդոցի պատմութեան՝ կը տեսնենք թէ՝ Յովսէփ փնտռուած մարդն էր։ Նա իբրև գործի մարդ, եփուն, գործունեայ, աշխատասէր, ուղղամիտ, հաշուագէտ և հմուտ վաճառական մը։ Իբրև իշխան հիւրասէր, ժողովրդական, արթուն և վճռողական։ Առաւելութիւններ որոնք միանալով շնորհաց այս զաւկին, զայն ըրին իր դարուն ամենամեծ անձնաւորութիւնը։

1929 Նոյ.

ԾՆՈՒՆԴՔ

ԺԵ.

ՅՈՎՍԷՓ ԳԵՂԵՑԻԿ

---

1. ԲՈՒՆ ՄԱՐԴԸ.– 2. ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ ԹԷ ՎՐԻԺԱՌՈՒԹԻՒՆ.– 3. ՆԵՐԵ՛Լ ԹԷ ՊԱՏԺԵԼ.– 4. ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՍԻՐՈՅ ՊՈՌԹԿՈՒՄԸ.– 5. ՅԱԿՈԲ ԻՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՎ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԵԳԻՊՏՈՍ

Ե. Իսրայէլին դէպի Եգիպտոս փոխադրուիլը.—

Ահա մարդը իր լրութեան և կատարելութեան մէջ։ Բաղդին անորակելի ժպիտովը անբաւ հարստութեան տիրացած և կամ յեղափոխութեան մը վաղորդայնին տիրաբռնութեան *բարձրացած մարդիկ, կ'ընեն և կը գործեն այնպէս՝ ինչպէս որ կը թելադրէ իրենց ներքին անձը՝ այսինքն բուն մարդը։*

Եթէ աշխարհ և մարդկութիւն՝ բռնաւոր թագակիրներու, տիրամենչ և համայնակուլ ախորժակին անխուսափելի զոհերը եղած են, եթէ անցնող երկու համաշխարհային տիրաբռնողներ *և բանակայիններ, հրէշատիպ և բռնարարած մարդիկ, մարդկութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը անվարան դէպի սպանդանոց տարած են, պատճառը իրենց մէջ խօսող ու գործող ներքին մարդու սանձարձակ ազատութիւնը եղած է։ Մարդը մեծ է և ազնիւ, երբ իր անսահման ազատութեան և վայելքին մէջ կը չափաւորէ իր կիրքերը և իբրև նախախնամական գործիք կը գործէ ինչ որ վայելուչ և Աստուածահաճոյ է իբրև ազնուական ծագում ունեցող մարդոց։*

Իրապէս ապրած են և կ'ապրին ալ յաւիտեան այն մեծ մար-

դիկ որ իրենց դիրքն ու կարողութիւնը ի սպաս դրած են յօգուտ մարդկութեան։ Մէկ խօսքով մեծ են այն մարդիկ, ի՛նչ դիրքի և սեռի ալ պատկանին, երբ իրենց լիազօր իշխանութեան յանձնուած քաղաքական և կամ կրօնական գործերը կը վարեն առաջնորդուելով իրենց ներքին մարդուն ազնիւ տրամադրութիւններով։

Յովսէփին համար հասած էր ժամը վրիժառութեան։ Իր առջևը, իր ափին մէջ էին այն մարդիկ որ իրենց նախանձին զոհը դարձուցած էին զինքը։ Զանոնք կերակրել, ապրեցնել, վերադարձնել բարիքներով բեռնաւորուած! որպէսզի երկարացնեն իրենց անպէտ գոյութիւնը...։ Հարցեր են ասոնք, որոնց մտմտուքն ու լուծումը մարդուս էութիւնը կը ցնցեն։ Ներե՞լ թէ պատժե՛լ։ Մեռցնե՞լ թէ ապրեցնե՛լ։ Մարդիկ որոնք տարիներ շարունակ նախատեցին ու զչարացան, դաւեցին ու դաւաճանեցին. ատեցին ու խաբեցին...։ Յովսէփի փորձութեան սկիզբը եղաւ իր փոքր հարազատ եղբայրը՝ իր մօտ ունենալու իղձը։ Գէթ ա՛ն ապրէ՛ր. Անով մխիթարուէ՛ր, անոր հետ ըլլա՛ր։ Չէ՞ որ ան յանցանք չունէր, բան մը չէր գիտեր։ Ա՛հ զայն տեսնե՛լ, սիրե՛լ ու համբուրե՛լ...։ Մարդկային ամենէն բնական՝ նոյնիսկ բնազդական պահանջն է իր սիրելիներուն հետ միասին ըլլալը։

Յովսէփ ուզեց իր եղբայրը և վերջապէս ունեցաւ զայն։ Ի՛նչ աղուոր էր անիկա հիմակ, մեծցած, առնացած, կտրիճ մըն էր դարձած այլևս։ Կ՚ուզէր սիրել, գգուել, հոտուըտալ և համբուրել։ Մեծարժէք հանդերձներով զարդարել, անուշեղէններով և խորտիկներով մեծարել, վերջապէս ամէն բան ընել անոր որպէսզի գոհ և ուրախ ըլլայ, իսկ սա՛ ապերախտներո՛ւն։

Խաղը զոր սարքեց Յովսէփ, համոզուած էր որ այս եղբայրասպան մարդիկ առանց տրտունջի և դիտողութեան պիտի յօժարէին իրենց էն փոքրը ևս զոհել Եգիպտոսի փարաւոնին։ Սակայն սխալած էր։ Յակոբին ողբը իրենց նախորդ եղերելի արարքին վրայ խորապէս զղջացած, ժամանակը և մանաւանդ իրենց ալեւոր հօր յորդահոս արտասուքը՝ իրենց սրտերը ի խոր խոցած էր։ Բաց ատի անոնք երդումով խօսք տուած էին իրենց հօր, Բենիամինը իրեն վերադարձնել։ Այս զգացումներով տոգորուած ի գին իրենց եղբօր ազատագրութեան՝ պատրաստ էին ընել ամէն խնդրանք և պաղատանք։

Որքան ներելը՝ այնքան և աւելի իրենց ըրած արարքին

վրայ զղջալն ու զայն հրապարակաւ խոստովանիլը՝ մեծ հոգի մարդոց գործն է։

Յակոբին որդիքը, Յովսէփի սեղանին առջև բացորոշապէս յայտարարեցին թէ՝ իրենց հայրը այս հարուածով ողջ ողջ գերեզման պիտի իջնար։ Թէ՝ ան տակաւին կ'ողբայ իրենց կորուսեալ եղբայրնին։ Թէ՝ կ'աղաչեն որ գթա անոր ճերմակ մօրուքին և զառամեալ տարիքին։ Թէ՝ իրենք պատրաստ են յանցաւորին տեղ փոխանակուելու։

Այս և նման թախանձանքներ, նման ահեղամռունչ հեղեղատներու և վիթխարի ալիքներու՝ փշրեցին ու խորտակեցին Յովսէփի սրտին ամրակուռ թումբերն ու անառիկ ամրոցները։

Եւ ահա ի մեծ զարմացում թախանձողներու, սրտակեղէք տեսարան մը կը պարզուի։ Յովսէփ ահեղագոչ հրամանով մը դուրս կը հանէ իր շուրջի Եգիպտացիները և բարձրաձայն լացի մը պոռթկումով կը յայտարարէ «Ես Յովսէփն եմ»։

Յովսէփի խորաթափանց միտքը և անվրճելի հեռատեսութիւնը և մանաւանդ իր մաքրամաքուր կենցաղին երկնատուր զոյգ պարգևները՝ շնորհն ու ներշնչումը, թելադրիչ ուժեր եղան որպէսզի ան կարելին ի գործ դնէ Եգիպտոսի բեղուն հողին վրայ ապրեցնելու իր ընտանիքն ու ապագայ սերունդները։

Եգիպտոս երկարատև պատերազմներէ վերջ հազիւ թէ ազատած էր հիւքսոսներու (Հովիւ Թագաւորներ) սրբապիղծ աղանդէն, և զանոնք ի սպառ մաքրած, քշած ու հեռացուցած էր իրեն սահմաններէն անդին։ Յովսէփի համար խիստ ծանօթ եղող այս պատմական դէպքը՝ կարի զգուշաւորութիւն կը հրամայէր իրեն։

Թուով քիչ՝ սակայն որակով բարձր եղող իր հօր տունը ընդարձակ հողամասի և արօտավայրերու պէտք ունէր։ Նոյնպէս տեղացիներուն հետ չի ձուլուելու կանխահոգ որոշումը՝ ճակատագրական ազդեցութիւն մը պիտի ունենար գալիք սերունդներուն համար։

Որով կրկնակ պարագաներ՝ խիստ բանաւոր և հարկեցուցիչ պատճառներ էին, որպէսզի Իսրայէլացիք ինքնուրոյն սեպհականութիւն և անմատոյց դիրք ու միջավայր մը ունենային։ Այս երկու որոշ սկզբունքներու վրայ կազմուեցան Գեսեմի (Եգիպտոսի հիւսիսային արևելք) գաղթավայրը, ուր չորս հարիւր

Բ. ՄԱՍ

ԵԼՔ

ԺԶ.

ՄՈՎՍԷՍ

(1571 Ն.Ք.)

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ ՄԸ.-

2. ՄՈՎՍԷՍ ՀԵՂԻՆԱԿ ՀՆԳԱՄԱՏԵԱՆԻՆ

Մենք աշխատեցանք հակիրճ և ամփոփ տեղեկութիւններով նկարագրել Ծննդոց գրքին ծանօթ դէմքերն ու անձերը։

Անգամ մը ևս կը կրկնենք թէ՝ Աստուածաշունչի այս մասը բոլորովին աւանդապատմական է մեզի Քրիստոնէից համար և հաւատալիքի մաս չի կազմեր։ Սա որոշ է թէ Մովսէսն ալ իր կարգին հետեւելով հին պատմագիրներու օրինակին՝ իր ցեղին կուտայ Աստուածային ծնունդ, և իր Նախահայրերուն կ'ընծայէ առանձնաշնորհեալ դիրք մը՝ որպէս յարաբերուող Աստուծոյ հետ։

Արդար ըլլալու համար պարտինք ըսել թէ՝ Մովսէս դիցաբանութիւն չէ գրած։ Թէև ինք շատ լաւ գիտէր Եգիպտական կրօնն ու դիցաբանութիւնը՝ սակայն և այնպէս զգուշացած է երեւակայական դէպքեր արձանագրելէ և որքան կարելի է իր պատմութիւնը կազմած է համաձայն տրամաբանական սկզբունքներու։ Այս գրքին (Ծննդոց) ոճը պարզ ու դիւրահասկնալի է։ Այնպէս որ մարդ առանց ձանձրանալու հաճոյքով կը կարդայ զայն ծայրէ ծայր։ Անձերն ու դէպքերը այնքան խնամքով դասաւորուած և նկարագրուած է որ, կարծես թէ այս պատմութիւնը աւանդական չէ

եղած, այլ ընդօրինակութիւն մը։ Առասպելական դէպքերու նկարագրութիւնները՝ որոնք կը տեսնուին, չափազանցութիւններէ աւելի՝ հեղինակին կողմէ դէպքերու զարդարուն ոճ մը տալու փափաքն է։

Եւ պէտք է գիտնալ թէ՝ երբ Մովսէս գրեց Ծննդոց սոյն գիրքը, պէտք էր ան համապատասխանէր Իսրայէլի պատմախօս ծերերուն բառերուն, որոնք աւանդաբար ուսած և այնքան ճշգրտօրէն և մանրամասնաբար կը զրուցէին իրենց ունկնդիրներուն։

Մովսէսին կ՚ընծայուի Ծննդոցէն զատ չորս գիրքեր ևս. որով Մովսէս գրած կը լինի Աստուածաշունչի առաջին հինգ գիրքերը։ Այսինքն Հնգամատեանը. Ծննդոց, Ելից, Ղեւտացւոց, Թուոց և Երկրորդ Օրինացը։

Հետաքրքիր ընթերցող մը կրնայ հասկնալ թէ՝ սոյն գիրքերը միեւնոյն անձին գրչէն չեն ելած։ Այսուհանդերձ անվիճելի է սա պարագան թէ՝ եթէ Մովսէս ուղղակի ինք չէ գրած, գէթ տուն տուողը՝ հրահանգողը ինք եղած է։ Հետագայ դարերուն մէջ վերագրութիւններ և սրբագրութիւններ ալ եղած են։

Հետեւաբար Մովսէսը ճանչնալու և անոր մեծագործութիւնը կարենալ գնահատելու համար պարտինք ուշադրութեամբ հետեւիլ մանաւանդ Ելից և Երկրորդ Օրինաց գիրքերուն։ Աւելորդ է նոյն իսկ ըսել թէ՝ առանց ծանօթանալու Մովսէսին և Մովսիսականութեան, անկարելի է լիովին ըմբռնել Քրիստոնէութիւնը։

Ահա սոյն պարագան է որ մեզի կը թելադրէ համառօտակի ուսումնասիրել Մովսէսը։

1929 Դեկտ.

ԵԼՔ

ԺԷ.

ՄՈՎՍԷՍ

---

1. ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԽԱՂԱՂ ԿԵԱՆՔԷՆ ՎԵՐՋ.-
2. ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՆՈՐ ՏԷՐԵՐԸ.-
3. ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ ԹՇՆԱՄԻ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ.-
4. ԳԵՍԵՄԻ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԸ.- 5. ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁԻ ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ.-
6. ՄՈՎՍԷՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ.-
7. ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆ ՈՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ.-
8. ՄՈՎՍԷՍ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՄԱԴԻԱՄՈՒ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ.-
8. ՀՈՎԻՒ ԵՒ ՄԱՐԳԱՐԷ

Իսրայէլի ժողովուրդը (Իսրայէլ-Յակոբ) այսինքն Յակոբ և իր տասներկու մանչ զաւակներուն սերունդը՝ երեք ու կէս դարու խաղաղ և անդորր կեանք մը բոլորելէ վերջ՝ Եգիպտոսի կենսաբաշխ արևուն տակ, իր հանդիստը վրդովուեցաւ քաղաքական դէպքերու բերումով եղած յեղաշրջումներու հետևանքով։ Այնպէս որ տակաւին Մովսէս ծնած չէր երբ Յովսէփի ժամանակին փարաւոններուն հարստութիւնը անկի կուտար ուրիշ զօրաւոր հարստութեան մը առջև, որը նորեկ էր և Յովսէփը չէր ճանչնար։ (Ել. գլ. Ա. 8) Պատմական այս խիստ կարևոր դէպքին մանրամասնութիւնները կը պակսին Ս. Գրոց մէջ։ Թէ՝ այն դէպքը ներքին յեղափոխութեա՞ն՝ թէ նոր տիրապետողի մը սուրին զօրութեան արդիւնքն էր։ Այս մասին դէթ ես բան մը չեմ գիտեր։

Ըսենք միայն թէ Եգիպտոսի բաղդը լաւ եւս է ըսել ճակատագիրը եղած է միշտ ունենալ օտար տէրեր։ Այսպէս Եգիպտոսի փարաւոններ եղած են կամ Սուդանցի խիզախ ու վայրագ ցեղապետներ եւ կամ Միջագետքի վաչկատուն հովիւներ՝ որոնք իրենց դուարներն ու հօտերը ամէն տարի ամրան Սուրիոյ եւ Լիբանանի օդասուն եւ կանանչազարդ սարահարթները կը տանէին որպէս արօտավայր եւ այդ առթիւ իբրեւ ամենէն մօտիկ ծաղկեալ երկիր, Եգիպտոսի հետ ալ վաճառականութիւն կ'ընէին։ Ինչպէս ծանօթ է՝ Եգիպտոս անյիշատակ դարերէ ի վեր եղած է քաղաքակրթութեան օրրան։ Այս երկրին մէջ ծաղկած եւ իր փառաց գագաթնակէտին հասած է արուեստն ու գիտութիւնը։ Երկիրը հարուստ՝ կեանքը դիւրատար՝ օժտուած կենսապարգեւ Նեղոսով, բերրի դաշտերով, ծովային եւ գետային հաղորդակցութեանց դիւրութիւններով եւ աշխարհագրական եզական դիրքով։ Առաւելութիւններ որոնք Եգիպտոսին պարգեւեցին անբաւ հարստութիւն եւ աչքառու դիրք։

Իր այս բացառիկ դիրքը փոքր խայծ մը չէր անշուշտ վայրենի ցեղերուն՝ որոնք յանդուգն կռուողներ եւ արիւնարբու պատերազմողներ էին։ Իսկ Եգիպտացին՝ նստակեաց, վաճառական կամ արհեստաւոր, արօրի մարդ, զինուորականութիւնը դասակարգային, թոյլ եւ հեշտասէր, ագահ եւ ընչեղ, շատ դիւրութեամբ կ'ընտելանար իր նոր տէրերուն եւ անմիջապէս զանոնք կ'աստուածացնէր եւ միեւնոյն ժամանակ կը ձուլէր իր մէջ։

Այս է պատճառը որ քանեակ մը փարաւոնեան հարստութիւններ իշխած են Եգիպտոսի վրայ մինչեւ Մեծն Աղեքսանդր։ Որմէ վերջն ալ միշտ նուաճեալ նահանգ մը եղած է, Յունա-Հռովմէական՝ Արաբական եւ Թրքական հզօր կայսրութեանց տիրապետութեանց ներքեւ։

Թէ Մովսէսի ծնունդը՝ ո՞ր հարստութեան միջոցին տեղի ունեցած է։ Այս մասին ալ բան մը չենք գիտեր. նախ, որովհետեւ Ս. գիրքը բան մը չէ գրած, երկրորդ մինչեւ ցարդ գտնուած յիշատակարանները Մովսէսի եւ Հրէից նկատմամբ կատարեալ լռութիւն կը պահեն։ Կը կարծուի թէ՝ Մովսէսի ծնած թուականներուն կ'իշխէր Սէթի Ա. Փարաւոնը։

Այսքան միայն՝ ենթադրաբար գիտենք թէ, Մովսէս ծնած է Իսրայէլացիներուն Եգիպտոս գաղթին 360 թուականին եւ կամ Ք. Ա. տասնվեցերորդ դարուն։

Այսպէս թէ այնպէս՝ նոր տիրապետողները խեթիւ նայեցան

Իսրայէլի ցեղին, որոնք իրենց թուով, գիրքով, կրօնքով խոշոր վտանգ մըն էին Նորին հարստութեան համար։

Մտավախութիւնը զոր ունեցաւ նոր Փարաւոնը հիմնուած էր որոշ փաստերու վրայ։

Ա. — Իսրայէլացիք իրենց կենցաղով շատ կը նմանէին հովիւ Թագաւորներու ցեղին, որոնց վերադարձը իրենց համար սարսափելի բան մըն էր։

Բ. — Քաղաքական ատելութեանց միացած էր կրօնականը։ Եգիպտացիին համար Հիւքսոս պիղծ էր։

Գ. — Իսրայէլացիք Եգիպտոսի մէջ իրենց չորս դարու բնակութեամբ կատարելապէս պահած էին իրենց ազգային նկարագիրն ու դիմագիծը։ Լեզուն, կրօնը, բարքերն ու սովորութիւնները տեղացիներու հետ ձուլման և կամ միացման փոքր հետք մըն ալ չունէր։

Դ. — Հապա իրենց բնակավայրը՝ Գեսեմ գրեթէ անջատ երկրամաս մըն էր Եգիպտոսի հողին վրայ։ Օրուան իշխանաւորին համար մտահոգիչ այն կացութիւնը, Իսրայէլացւոց բնաջնջմամբ և կամ անճրկումով իրագործելի հարց մըն էր դարձած։

Ուստի այդ ուղղութեամբ գործի ձեռնարկուած, բռնութիւնն ու խստութիւնը հետզհետէ աւելցած, և այդ իսկ պատճառով ալ Իսրայէլացւոց մէջ բուռն կերպով վերազարթնած էր Աւետեաց երկիրը չուելու, իրենց խոստացեալ հայրենիքին մէջ ազատ ապրելու նախնեաց կտակը։

Պայքարը որ այնքան բուռն սաստկութեամբ կը շարունակուէր տիրողներու և ստրուկներու միջև, այնքան ևս ուժի, երթի և ազատութեան գաղափարը հետզհետէ իր սաղմնային վիճակէն դուրս ելած և մարմնացած էր ամէն Իսրայէլացիի սրտին ու հոգւոյն մէջ։ Հայրենադարձ՝ այս էր ամէնուն խնդալը։

Անոնք իրենց լաց ու կոծին հետ՝ դէպի երկինք սեւեռած իրենց տամուկ աչքերը ակնապիշ, կայծ մը, յոյս մը, առաջնորդ մը կ'սպասէին Աբրահամի և Յակոբի Աստուծմէն՝ որ այնքան շատ խոստումներ էր ըրած իրենց։

Այս տառապանքի, պանդխտութեան սև օրերուն Մովսէս — Ջուրէն հանուած — ծնած էր։ Իր կարգին դստամայն ըլլալիք երախայ մը որ սակայն մայրական ըմբոստ սէրը երեք ամիսներ

պահած ու պահպանած և վերջապէս ճարահատ յանձնած էր զայն իր ճակատագրին։

Աստուածային կարգադրութի՞ւն թէ՝ պարզ զուգադիպութի՞ւն, որոշումը ընթերցողին կը թողում։ Իրողութիւնը այն է թէ Մովսէս իր բազմակողմանի հմտութեամբ և բացառիկ կարողութեամբ սահմանուած էր աշխարհի ամենամեծ մարդը ըլլալու։

Իր մասին մեր կարդացածն ու գիտցածը բաւական են ըսելու և պնդելու թէ՝ Ան գերբնական շնորհներով օժտուած, խնամեալ ուսում ու դաստիարակութիւն ստացած անձնաւորութիւն մըն էր։ Հետևաբար փարաւոնի աղջկան կողմէ որդեգրուելը և մինչև քառասուն տարիքը արքունեաց մէջ մնալը՝ իրեն վերագրուած արտակարգ կարողութիւնները, ինքնին կը բացատրուին։ Տրուած ըլլալով որ Եգիպտոսի մէջ արքունիքն էր միակ վայրը ուր կը ջամբուէր ամէն կարգի ուսում և գիտութիւն, ըլլան անոնք քաղաքական թէ կրօնական, գիտական և զինուորական։

Գալով իր չափազանց ազգասիրութեան՝ որուն հետևանքով զգետնած և սպաննած էր Եգիպտացին, մասնաւորաբար իր մօր թելադրութեան արդիւնք, մանկութեան օրերէն իր սրտին մէջ վառուած և անշէջ պահուած ազգասիրութեան բոցակէզ հուրին պոռթկումն էր։

Կան ըսողներ, ի հարկէ ենթադրաբար թէ՝ Մովսէս արդէն եգիպտական զօրավար մըն էր, և յաղթական պատերազմներ մղած էր Եթովպացւոց դէմ։ Ինչ որ ալ եղած ըլլան իր փախուստին պատճառները՝ Մադիամու երկրին (Կարմիր ծովու արևելեան եզերքը) հովուական կեանքը՝ բնութեան զմայլելի դիւթանքը, առանձնութեան և հետևաբար լռութեան խաղաղիկ մթնոլորտը, իր ազգակիցներուն կարօտը և անոնց տառապանքին ահաւորութիւնը, իր ներսիդին կրակած էր այն կայծը՝ որ օր մը հրեղէն սիւնի մը պիտի փոխակերպուէր Սինայի անկոխ անապատին մէջ և պիտի առաջնորդէր Իսրայէլի ժողովուրդը դէպի աւետեաց երկիրը։ Զգայնոտ հետաքրքրութիւն, յանդգնութիւն՝ անգամ մը ևս քննելու, չտապ քայլ մը, «Մովսէ՛ս, կօշիկդ հանէ՛, կեցած տեղդ սուրբ է»։

Այն պահուն՝ երբ անկէզ մորենիին առջև գերբնական տրամը տեղի կ'ունենար, Մովսէս կատարելապէս փոխուած, վերանորոգուած և վերածնած էր։ Այլ ևս տուն, կին և զաւակներ արժէք մը չէին

ներկայացնէր։ Պաշտօն մը ստանձնած էր հոգեկան այնպիսի զօրութեամբ մը զոր պարտ էր խելոյն գործադրել։

Մովսէս այդ օրը եօթանասուն տարեկան, ծերութեան թեւակոխած, այլ եւ հանդարտած, արկածախնդրութիւններէ խուպառ հրաժարած, ալեփառ մօրուքով, խոհուն եւ լուրջ, պատկառելի անձ մըն էր։

1930 Ապրիլ

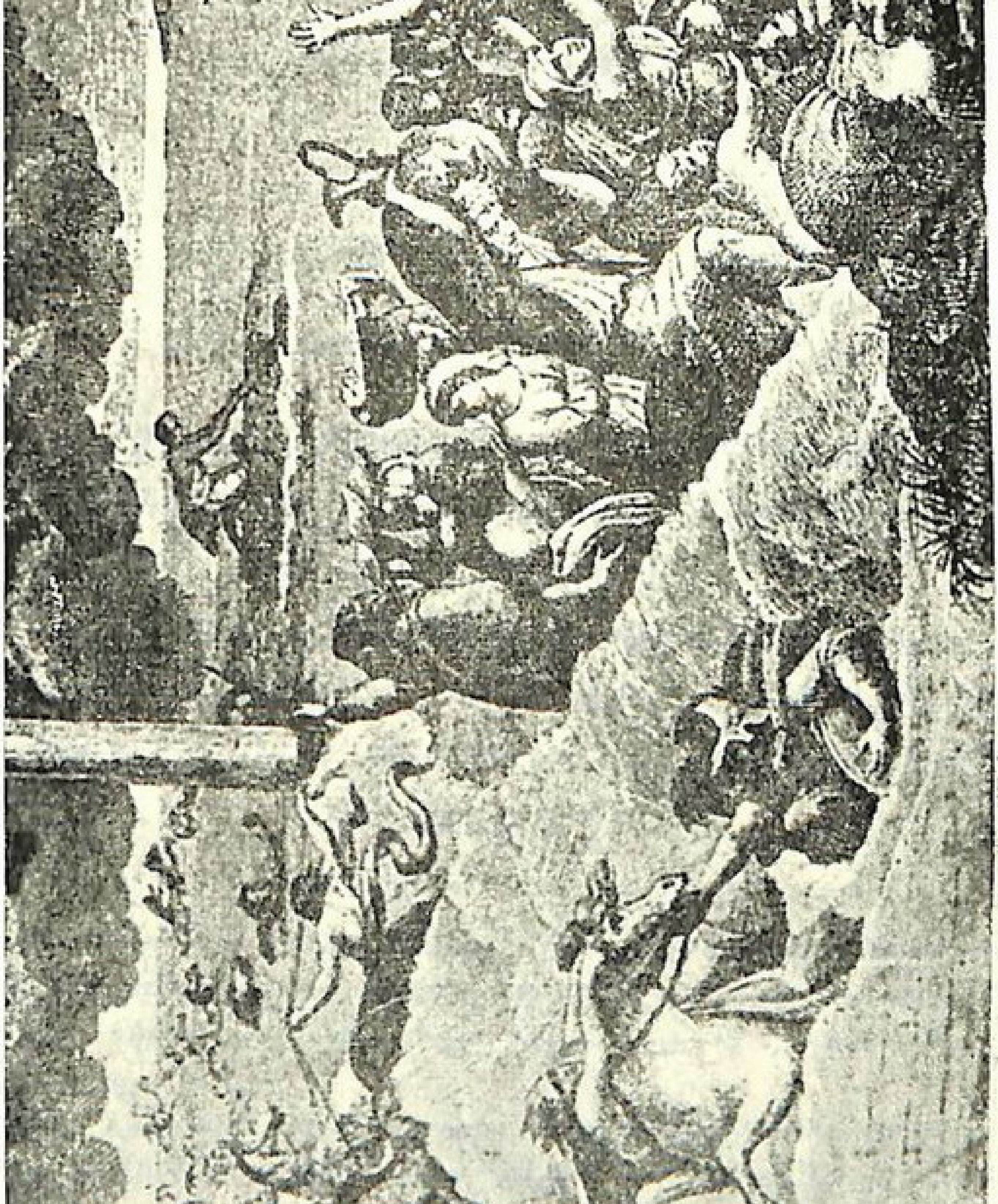

Խռայէլացւոց անցքը Կարմիր Ծովէն

ԵԼՔ

ԺԸ.

ՄՈՎՍԷՍ

---

1. *ՄՈՎՍԷՍ ԻՍՐԱՅԷԼԱՅԻՈՑ ԾԵՐԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ.-*
2. *ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՋՈՐՍ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ.-*
3. *ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԱՏԵԼԻ.-*
4. *ՄՈՎՍԷՍԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆՔԸ ՓԱՐԱՒՈՆԻՆ ԱՌՋԵՒ.-*
5. *ՄՈՎՍԷՍԻՆ ՈՅԺԸ.-* 6. *ՊԱՀԱՆՋԸ.-* 7. *ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԸ.-*
8. *ԻՍՐԱՅԷԼԻՆ ԵԼՔԸ ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ.-* 9. *ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉԸ.-*
10. *ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ.-*

Փարաւոն մը մեռած՝ ուրիշ մըն ալ անոր յաջորդած էր, և սակայն Իսրայէլի դժխեմ ճակատագրին մէջ ոեւէ փոփոխութիւն մը յառաջ չէր եկած, ընդհակառակը տարապարհակ աշխատանքը ալ աւելի խստացած էր։

Այդ օրերուն հովուի կերպարանքով մէկը Իսրայէլի ծերոց ժողովին առջև երկարօրէն բացատրելու սկսած էր իր առաքելութեան նպատակը և ժողովին հաւանութիւնը խնդրած էր իր առաքելական գործին համար։ Ծերոց թերահաւատութիւնն ու երկմտութիւնը ստրուկ ժողովուրդի մը մինչև ոսկորն ու ծուծը մտած ահ ու սարսափին բնական հետեւանքն էր։ Անգամ մը եւս լսել ու իմանալ, կրկին հարցափորձել, խնդրոյն ամբողջ մանրամասնութեան տեղեկանալ, կարելիութեան սահմանները նկատի ունենալ, հետեւանքները չափել, ենթակային վտանգելիութեան մա-

սին լիովին համոզում գոյացնել, այս և այս կարգի թէութիւններու յանգեցուցած էր զիրենք։

Ի վերջոյ տիրող դժոխային պայմանները՝ անվերջ և անարգ ծառայութեան հարկադրանքը, ամէն նկատում մէկ կողմ թողուլ, մահ կամ ազատութիւն որոշման բերած էր զիրենք։ Մովսէս լիազօրուած էր։

Գաղափար մը տուած ըլլալու համար Եգիպտոսի ազգաբնակչութեան մէջ հրէից ունեցած դիրքին՝ կ'ամփոփենք հետեւեալ պատմական տեսութիւնը։

Հին ազգաց, մասնաւորաբար Եգիպտոսի մէջ դասակարգային դրութիւնը՝ բառին ընդարձակ առումով ի զօրու էր։ Այսպէս՝ Եգիպտոսի բնակչութիւնը կը կազմէին չորս դասակարգի մարդիկ, որոնք միայն իբրև մարդ ապրելու իրաւունքն ունէին։

Ա.— Քրմական.— Օրուան փարաւոնը Քրմապետն էր միանգամայն։ Կրօնական դասակարգին կը պատկանէին քուրմեր, մոգեր, վհուկներ, բժիշկներ, մումիա շինող դեղագործ քիմիագէտներ, ճարտարապետներ, երկրաչափներ, թուաբանագէտներ, որոնց ամէնն ալ մեծամասնութեամբ արքայական ընտանիքի անդամ քուրմեր էին առ հասարակ։ Եւ այս իսկ պատճառաւ երկրին ազատ և հարուստ մարդիկը։

Բ.— Զինուորական.— Զինուորականութիւնը ժառանգական էր։ Այսինքն զինուորին զաւակը զինուոր էր։ Իրենց գործը պատերազմիլ և հայրենիքը ներսով դուրսով պաշտպանել էր, չէին գործեր, այլ կ'ապրէին արքունիքէն ստացած ռոճիկով։

Գ.Դ.— Վաճառական, հողագործ եւ արհեստաւոր.— Քիչ մը վերօք ըսինք արդէն թէ՝ Եգիպտոս վաճառականութեան յարմար միջավայր մըն էր։ Իր առատ և յուռթի բերքը արտածողներու՝ ինչպէս նաև իր հարուստ բնակչութեան նրբացած ճաշակին գոհացումը, ներածողներու և արհեստաւորներու պէտք ունէր։ Հետեւաբար Եգիպտոսի մէջ այս երկու ճիւղերն ալ իրենց կատարելութեան հասած էին շատ կանուխէն։

Այս չորս դասակարգէն դուրս կը մնային աղքատներն ու բանուորները, գերիներն ու ստրուկները։ Որոնք կամ պատերազմով գերեվարուած և կամ դրամով գնուած մարդիկ էին. ի հարկէ անոնց կարգին դասուեցան Իսրայէլացիներն ալ։

Ուրեմն Եգիպտացւոց անհաշտ ատելութիւնը՝ որուն Թիրախը եղած էր Իսրայէլը՝ բղխած էր դասակարգային, ցեղային, կրօնական և քաղաքական ազդակներէ։

Մարդկային գազանութիւնը որ ամէն չափ ու սահման կը գլէ կ'անցնի առաթուր, երբ ենթական ինքնապաշտպանութեան տարրական միջոցներէն զրկուած է։ Երբ ատելութեան տեղի տուող պատճառները այնքան խորունկ արմատներ կ'արձակեն զգացումներու և հաւատալիքներու ենթահողին վրայ։ Եւ երբ չա՛րը միացած է հրամանագրուած և պետական օրէնքով Թոյլատրուած ոճրաբոյր օրէնքներուն, այս երեակ ազդեցութեան ներքև բռնաւորը կը դառնայ հրէշ մը առնուազն, իսկ զոհը՝ անմեղունակ գառնուկ մը։

Այս էր դրութիւնը՝ բազմամիլիոն ժողովուրդի մը որ Եգիպտոսի հիւրընկալ ասպնջականութիւնը վայելած էր երբեմն՝ այնքան կուշտ ու կուռ, իսկ հիմակ անձերու և իրերու փոփոխմամբ կեանքը ամէն արժէք կորսնցուցած էր իրեն համար։

Ահաւասիկ դիւանագէտը՝ խոնարհ և համեստ. հովուական ցուպն ի ձեռին, մախաղը կուշտին, ապարօշը գլխին, հնամաշ հագուստներով, ողորմելի կերպարանքով, երկարամօրուս և երկայնահասակ, առանց սեթևեթի, անպաճոյճ և գլխիկոր այլ պատկառազդու և վեհ կերպարանքով, խարտիշափանց և հետաքննին աչքերով, դիւթիչ, կախարդող և ամենքնող, թէև թոթովախօս այլ այնքան կուռ և պերճախօս իր խօսքերը, անվախ և համարձակ քայլուածքով, այլ համեստ և պարզուկ կեցուածքով։

Իր խնդրանքը պահանջ մըն է. ազու նայուածքը կ'աղերսէ, պատգամներ կ'որոտայ. ամէն գիտութիւնք և հնարք կը չոգիանան ու կ'անչքանան իր հմայքին առջև. կը չանթահարէ ու կ'զգետնէ, և վերջապէս երկնառաք մարդ մը և մանաւանդ դիւանագէտ մը, որուն մէջ Եհովան է որ կը գործէ։

Խորամանկ և նենգ Եգիպտացին Մովսէսին մէջ տեսաւ Իսիս և Օսիրիսէն զօրաւոր ոյժ մը։ Ոյժ մը՝ որ բնութեան զօրութիւններն իսկ շարժման մէջ կը դնէր ի նպաստ դժբաղդ բազմութեան մը դատին։ Ոյժ մը՝ որուն առջև հարկադրաբար կը խոնարհէին ու տեղի կ'ուտային ամէն միջոց ու հնարք։ Մովսէս Փարաւոնին և իր աւագանիին համար աստուածներուն էն զօրաւորն էր. և այդ իսկ պատճառաւ իր պահանջներուն գոհացում տալը անհրաժեշտութիւն մը դարձաւ։

Մեր նպատակէն դուրս է քննել և ստուգել թէ՝ իրօք այն տասը պատիժները՝ որոնց ենթակուեցան եգիպտացիք ինչ տարա-

զութիւն ունէին և որքան ճշմարտութիւն կը պարունակեն իրենց մէջ։

Գիտնալով հանդերձ որ՝ Մովսէս լաւագոյն ուսումնասիրած էր օրուայ եգիպտական գիտութեանց այն բոլոր ճիւղերը՝ որոնց մասին խօսեցանք այս գլխուն մէջ, սակայն և այնպէս կարծել թէ պատիժները՝ Մովսէսի կողմէ կիրարկուած կախարդական գերագոյն արուեստի մը արդիւնքն էին, և կամ թէ երկինք ու երկիր իրենց զօրութեամբ անոր կ՚աջակցէին, այս և այս կարգի մտածելակերպ պիտի տանէր ու նետէր մեզ բաւղի մը մէջ որ ամենանուաղն սնոտիապաշտութիւն է։ Հետևաբար ընթերցողին և մանաւանդ դիւրահաւատ ուսանողին ըսենք թէ՝ բնական սարսափ ու արհաւիրք ամէն երկրի և ժամանակի յատուկ իրողութիւններ են։ Այսպէս ալ անոնք զուգադիպած կրնան ըլլալ Եգիպտոսի մէջ և սքանչելիօրէն օգտագործուած Մովսէսի կողմէ։

Վերջապէ՛ս, Մովսէսի պահանջը՝ Իսրայէլը Եգիպտոսէն հեռացնելու առաջարկը, շատ ալ ընդունելի բան մը չէր Եգիպտացիներէն։

Հասունցած խնդիր մը խիստ ձեռնհասօրէն ներկայացուեցաւ Մովսէսի ձեռամբ։ Օրուան Փարաւոնը, ի հարկէ երկար վարանումներէ, տատանումներէ և դժկամակութիւններէ վերջ զիջաւ և տեղի տուաւ։

Ան՝ իբրև անզուգական գիտնադէտ՝ երբ մէկ կողմէ Փարաւոնին և իր աւագանիին հետ կը սակարկէր, միւս կողմէ իբրև ճարտար կազմակերպիչ, Իսրայէլի ծերոց ժողովին միջոցաւ անթերի կերպով կարգադրեց ու կազմակերպեց այն բոլոր պայմանները՝ որոնք պիտի դիւրացնէին երեք միլիոնի մօտ բազմութեան մը ելքն ու գաղթը իրենց գաւառներով և գոյքերով դէպի անծանօթ վայրեր անկախ անապատներու ընդմէջէն, վրանաբնակ պատերազմիկ ազգերու պատկանող հողերէն։

Պարզապէս հիանալի է այն անհնարին նախապատրաստութիւնը՝ որ ամէն Իսրայէլացիի տունէն ներս տեղի կ՚ունենար։ Իրական բանակ մըն էր որ կը շարժէր, բանակ մը բաղկացած ամէն սեռէ և հասակէ մարդոցմով։ Բանակ մը որ ընտանի չորքոտանիներու և շարժական գոյքերու անհաշուելի քանակ մը՝ մթերք մը ունէր իր հետ փոխադրելի։

Այն գիշեր Իսրայէլէն ո՛չ ոք քնացաւ. երեկոյեան ընթրիքը Պասեան՝ Զատիկը, այսինքն մեկնումի անլի խորովածը կերած էին ոտքի վրայ. նման զինուորի մը զէն ի ձեռին, չուանը կռնակը,

հողուած կազմ և պատրաստ։ Այն օրը Իսրայէլի համար Եգիպտոսի բնակութեան վերջին օրը պիտի ըլլար, և ազատութեան արշալոյսը պիտի ծագէր ընդհուպ։

Ագամամութ էր՝ և ահա կարաւանին վերջապահներն ալ իրենց գործերը աւարտած, ծակ ու ծուկ լաւ մը քննած և երբ այլևս ապահովուած էին թէ Իսրայէլէն անձ մըն ալ չէր մնացած ծառայութեան երկրին մէջ, իրենք ալ իրենց կարգին ճամբայ ինկած էին, երբ այդ պահուն ամբողջ Եգիպտոսը լալահառաչ կ'ողբար իրեն անդրանիկներուն կորուստը։

Իսրայէլի խառնիճաղանճ բանակը՝ շնորհիւ իր գերագոյն կազմակերպիչին՝ ուժգին թափով մը կտրեց անցաւ այն անապատը որ դէպի հիւսիս արևելք Նեղոսի հովտին և Կարմիր ծովուն մէջտեղ կը տարածուի։ Մովսէս իբրև կարողագոյն զօրավար ուսումնասիրած էր անապատային ճամբան՝ ուրկէ կը յառաջանար Իսրայէլի բանակը։ Ըսենք որ անապատի ճամբորդութիւնը շատ կը նմանի ծովային ճամբորդութեան։ Որքան անհրաժեշտ է կարող նաւավարի մը ներկայութիւնը լայն ու կապոյտ մակընթացութեան մէջէն արահետը որոշելու և անսայթաք շարունակելու ընթացքը նոյնքան ևս անհրաժեշտ է մասնագէտ առաջնորդի մը ներկայութիւնը՝ աւազուտքի միօրինակ հարթութիւններուն մէջէն առանց մոլորելու հասնելու համար բաղձացուած կայանը։

Մովսէս որքան իր գիւանագէտի և կազմակերպիչի զոյգ տաղանդով ի յայտ բերաւ հրաշալի արդիւնքը Իսրայէլի ազատագրութեան, իր Առաջնորդի դերով ալ հիւսեց այն լուսապսակը՝ որ պատմական անձերէ քիչերու միայն վիճակուած է։ Այո՛, Իսրայէլի Կարմիր ծովէն անցքը, ան եղած ըլլայ ծովուն մէջէն կամ Սուէզի պարանոցէն, հրաշք մըն էր բառին իսկական առումով։ Արդիւնքը Մովսէսի աննման հանճարին և տեսանող հոգւոյն, որ պիտի ըլլար Իսրայէլի փրկութեան՝ ինչպէս նաև Եգիպտոսի պարտութեան կռիւը։

Ս. Գրոց մէջ դիւցազներգական դարձած պատմական այն դէպքը՝ նկատել իբրև առասպելական, վիպական և կամ խեղաթիւրուած սուտ զրոյց մը, նոյնն միմիայն սկեպտիկ ոգւով և ծաղրալիր քմծիծաղով մը դէն չպրտել Ս. գիրքը, բացարձակապէս տգէտ և իմաստակ գլուխներու գործ է։

Պատմութեան տեղեակ և տրամաբանելու ընդունակ ամէն անձ քանի կ'ընթեռնու Ելից ԺԴ. գլուխը, հիացումով կը խոնարհի Աստուծոյ մարդուն հրաշագործութեան առջև։

Ահա բարոյական կորովամտութեան արտակարգ և անսպառ ույժ՝ այնքան խոր հաւատ, որքան անհատնում համբերութիւն։ Այնքան ձեռներէցութիւն, որքան հեռատեսութիւն, որ միմինակ կը դիմագրէ ու կուրծք կուտայ մոլեգնած ամբոխին, յոյս ու հաւատ, սիրտ ու եռանդ կը ներշնչէ բարոյալքուած ու վհատած հոգիներուն։ Այնպէս որ կը խաղաղին բորբոքած կիրքերը, կը լռեն ու կը դադրին պոռչտուքներն ու աղաղակները, լուտանքներն ու բարբաջանքները, պաղարիւնը կը հաստատուի նման ահեղագոռ մրրիկներէն վերջ իր հանդարտութիւնը վերագտած ովկէանին։ Աստուածային ույժը կը ծորէ ու կը ներմուծէ մէն մի իսրայէլացիի հոգւոյն մէջ։

1920 Ապրիլ

ԵԼՔ

ԺԹ.

ՄՈՎՍԷՍ

1: ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎ ԵՒ ՍՈՒԷԶԻ ՋՐԱՆՑՔ.-

2. ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ ՍԻՆԱՅԻ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ.-

3. ՓՈՐՁԱՌՈՒ ՄԱՐԴԻԿ.- 4. ՃԱՄԲՈՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.-

5. ՏԻՍԻՊԼԻՆ.- 6. ՕՐԷՆՔՆԵՐ ԵՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐ.-

7. ՄՈՎՍԷՍ ԱՂՕԹՈՂ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ.-

8. ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ 40 ՏԱՐԻՆԵՐ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ.-

9. ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ ՈՐՊԷՍ ԿՌՈՒՈՂ ԲԱՆԱԿ ԱՆԱՐԺԷՔ.-

10. ԱՆԱՊԱՏԻ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ

Կարմիր ծովը հիւսիսէն հարաւ, քիչ մը լայնկէկ գծուած սահմանագիծ մըն է որ կը բաժնէ Ասիան՝ Ափրիկէէն, ինչպէս նաեւ վերէն՝ հիւսիսէն, Սուէզի ջրանցքով Միջերկրականը՝ և հարաւէն Ատէնով Հնդկաց Ովկիանոսը իրար կը միացնէ։

Մինչև 1878 Սուէզը ցամաք երկիր մըն էր։ Այսինքն պարանոց մը որ Սինայի անապատը Եգիպտոսի հողին կը միացնէր։ Փարաւոններէն Նեքաւով 620 (Ք.Ա.) թուականներուն ջրանցքով միացուց Նեղոսը Կարմիր ծովուն։ Սոյն ջրանցքը վերանորոգուեցաւ Աղեքսանդր Մեծի յաջորդներէն Պտղոմէոս Եղբայրասէր կոչուած թագաւորին կողմէ։ Եւ սակայն ջրանցքը անգործածելի դարձաւ իբր աննպատակայարմար մի ձեռնարկ և ժամանակի ընթացքին լեցուեցաւ։ Վերջապէս Ֆերտինանտ Լէսսէփսի պիտի վիճակէր յաւիտենական փառքի կոթող մը կանգնել և քաղաքակիրթ մարդկութեան երախտիքին արժանանալ։

Բաւականանալով այսքանով անցնինք մեր դասին։ Իսրայէլը Կարմիր ծովէն անցնելով հեռացած էր Եգիպտոսէ ինչպէս նաեւ Աֆրիկէէն, և անցած Ասիոյ ցամաքամասը։ Ասով հիմնական Արաբական անապատին ոտք դրած եղաւ։ Սոյն անապատին Կարմիր ծովու եզերքը հնուց ի վեր բնակելի վայրեր եղած են։ Այս տեղերու մէջ կը բնակէին, Կեդարներ, Մադիանացիներ, վաչկատուն և այլ վայրագ ցեղեր։ Սոյն վայրերը հանրածանօթ են իրենց համեմներով, անուշահոտ խնկեղէններով և մանաւանդ նշանաւոր խունկով։ Ի բաց առեալ սոյն լեռնադօտիէն, անծայրածիր անապատը վայրենի, աւազակաբարոյ վաչկատուն ցեղերու որրանը եղած է միշտ և է մինչև այսօր։ Իր այս առանձնութեամբ Արաբական անապատը թերեւս միակն է որ կոյս մնացած է եւրոպացի հետախոյզ արշաւախումբերու պրպտումներէն (իսկ հիմայ 1946-47ին Արաբական քարիւղն է որ կռուախնձոր դարձած է աշխարհի հզօրներուն)։

Այսքան միայն յայտնի է թէ՝ քանի մը գիւղաքաղաքներէ զատ, անապատը բնակուած է միլիոնաւոր վրանաբնակ թխադոյն ցեղերով, որոնք զիրար բզքտելով կամ այս ու այն կողմ յելուզակային արշաւանքներ ընելով կ՚ապրին։

Այսքան մը խօսիլ ստիպուեցանք՝ փոքրիկ գաղափար մը տալու համար այն ճամբուն վրայով՝ ուրկէ ստիպուած էր անցնիլ Իսրայէլի բանակը։ Իսկ թէ Միջերկրականի եզերքը՝ որ վաճառականական ուղին էր Եգիպտոսի և Պաղեստինի միջև, բնակուած էր Եդոմայեցի, Փղշտացի հզօր ու պատերազմիկ ազգերով, այնպէս որ այդ ճամբան անկարելի էր որ յաջողուէր, ուստի Մովսէս հարկադրեալ ընտրեց առաջինը՝ այսինքն անապատի ճամբան։

Կարելի չէ բոլոր դժուարութիւնները իրենց մանրամասնութեամբ քննել և հաշուել, և ըստ այնմ ձեռնարկել գործի։ Մարդ՝ սխալական է ըսուած։ Եւ ասիկա ճիշդ բան մըն է։ Ներկայ ժամանակներու մէջ նոյն իսկ, հակառակ անոր որ պետական հասկացողութիւնը և դիւանագիտական արուեստը՝ իրենց կատարելութեան հասած են, ազգեր իրենց ճակատագիրը կը յանձնեն այդ ուղղութեամբ պատրաստուած փորձառու և ձեռնհաս մեծ միտքերու առաջնորդութեան են.։ Հակառակ ատոր սխալի մը հետեւանքով ազգեր և պետութիւններ կը կործանին անկանգնելիօրէն։

Համաշխարհային պատերազմը՝ մեր ըսածին էն մօտիկ ապացոյցն է։

Չեմ կարծեր թէ Մովսէս և Իսրայէլի ծերակոյտը անտեղեակ

էին այն դժուարութիւններէն, որոնց անպայման պիտի հանդիպէին իրենց անապատային ճամբու ընթացքին։ Թերեւս երկու չարեաց փոքրագոյնն էր Եգիպտոսէն հեռանալը, եւ անձնատուր ըլլալը բաղդին ամէն հովերուն։

Մենք քիչ վերեւ բացատրեցինք Իսրայէլի խառնիճաղանճ բանակին կազմը։ Սոյն բազմութեան ճշգրիտ թիւը չէ գրուած, միայն զէնք բռնելու կարող տղամարդոց թիւը՝ վեց հարիւր հազարէն աւելի ցոյց տրուած է։ Եւ նկատելով որ փարաւոններու խժդժութեան հետեւանքով այր մարդոց թիւը հետզհետէ կոտորակուած եւ իր նուազագոյնին իջած էր, որով կ'ենթադրեմ որ երեք միլիոն մը եղած պէտք էր ըլլար Մովսէսին առաջնորդած ամէն հասակէ ժողովրդեան թիւը։

Ուրեմն պարզ է որ՝ Մովսէս կը գտնուէր այլանդակ բանակի մը մէջ, լաւ եւս է ըսել վաչկատուն դարձած բազմութեան մը գլուխը՝ ժողովուրդ մը որ մէկ օրէն միւսը իր քաղքենի, նստակեաց, մեղկ, վարանոտ, քսու, քծնող, մէկ խօսքով սորկաքարշ կեանքը փոխած էր թափառիկ ցեղերու յատուկ չարքաշ կենցաղին։ Սոյն փոփոխութիւնը հրաշիւք ինն չէր ըլլար։ Մովսէս փորձառու եւ խելահաս առաջնորդ, կատարելապէս ուսումնասիրած էր իր մարդոց նկարագիրը։ Ուստի կը ճնար գործել այնպէս, ինչպէս որ կը պահանջէր ազգին ապագան։

Եգիպտոսէն հեռացած՝ փարաւոններու սպանդէն մազապուր ազատուած՝ այս անգամ ալ անապատի ամայութեան մէջ ուղղեկորոյս ըլլալու դատապարտուած մարդիկ, ամէն օր նոր ու զանազան դժբաղդութեանց առջեւ գտնուեցան։

Տակաւին ուտելու պաշար ունէին, երբ աղի ու դառն՝ Մեռայի ջուրերուն հանդիպեցան։

Քիչ վերջ՝ հացն ու պաշարը հատան ու լմնցան, ստիպուած էին նաեւ պահել եւ ապա մորթել իրենց ոչխարներն ու կովերը ու յետոյ այլեւս միս չունէին։

Դալարաւէտ ու կանաչազարդ երկրէ մը այնինչ բաժնուած, սոխին ու սխտորին, բանջարեղէնին ու պտուղին կարօտը քաշեցին։

Սոյն կենսական պիտոյից վրայ աւելցուր բնական արհաւիրքը՝ անապատային հովեր ու փոթորիկներ, կիզիչ ու խանձող տաք, գազաններ ու սողուններ, անընդհատ կռիւներ ու պատերազմներ, վերջապէս չուարած ու յուսահատ կացութիւն մը աւետաց երկրի փոխան։

Ասոնք բանաւոր և արդարացի պատճառներ էին որ ժողովուրդը տրտունջի և ըմբոստութեան մղէր Մովսէսի դէմ։

(Այն ո՞ր ղեկավարն ու առաջնորդն է որ զոհ չերթար ժողովուրդին իրաւացի կամ անարդար յորձակումներուն։)

Իսկ Մովսէս իր կարգին նորանոր օրէնքներով կը խստացնէր կարգն ու կանոնը։ Մահուամբ կը պատժէր ու կը սարսափեցնէր անհնազանդները ու ըմբոստները։ Ամէն ոք առանց բացառութեան օրէնքին առջև հնազանդութիւն կը պարտէր։ Նոյնիսկ անկէ զերծ չէին Մովսէսին եղբայրն ու քոյրը։ Ժողովուրդը մեծով պզտիկով պարտ էր մաքրուիլ ու սրբուիլ։ Բանակատեղը, Ղևտացւոց պաշտօնը, յարձակման, պաշտպանողական և չուելու կանոնները։ Շաբաթ օրուան պարտադիր սրբութիւնը, մեղաց թողութեան՝ ինչպէս նաև տարեկան զոհերն ու նուէրները, ծերերուն՝ յիսնապետներուն և հազարապետներուն պաշտօնները, Ահարոնի և զաւակներուն Քահանայութիւնը, աղօթքի Խորանը և Սինայի լեռը, տասը պատուիրանները են..., Մովսէսին տուին անմատչելի և խորհրդաւոր անձնաւորութեան մը հմայքն ու հանգամանքը, որ առհասարակ յատուկ է Արևելքի երևելի տիրապետողներուն։

Այս ամէնուն մէջ կեդրոնական դէմքը Մովսէսն է։ Ան կ՚աղօթէ ու դառն ջուրերը կ՚անուշնան։ Երկինք ամէն օր Մանանայ կը տեղացնէ, հովերը անհատնում ծովու թռչուններ, լորամարգիներ կը բերեն։ Օձ ու իժերու խայթուածքը պղնձեայ օձին տեսութեամբ կը բուժուին, ամպ մը ցորեկները հովանի, գիշերներն ալ հրեղէն սիւնի փոխակերպուելով կը լուսաւորէ և կ՚առաջնորդէ բանակը։

Մովսէս կ՚աղօթէ ու թշնամեաց բանակները ջարդ ու փշուր, ցիր ու ցան կ՚ըլլան, երկինք կը գոռան, ամպրոպներ կը փայլատակեն, Սինա լեռը կը մխայ և գերբնական լոյսին ի տես ժողովուրդը ահ ու դողով կը համակուի ու կ՚աղաղակէ։

Ահա՛ մարդ մը՝ Դիւանագէտ, Կազմակերպիչ, Առաջնորդ, Պատերազմիկ, Հրաշագործ, Օրէնսդիր, և այս բոլորը ընել Աղօթքի զօրութեամբ...։

Նկատելի է որ Մովսէս իր այդ գերազանց բոլոր յատկութիւններով չի կարողացաւ Իսրայէլը՝ Քանանու երկիրը հասցնել, և նոյնիսկ ինք Մասփայի գագաթէն, Նաբաւ լեռնէն կրցաւ նշմարել ապագայ Հրէաստանը։ Թէ ինչո՞ւ։ Ս. Գիրքը Իսրայէլի յարուցած յարատև ըմբոստութեան իբր շարժառիթ և պատիժ կը վերագրէ քառասուն տարիներու անապատի դեգերումը և Իսրայէլի Եգիպ-

տոսէն ելնող սերունդին խպառ բնաջնջումը։ Առանց խեղաթիւրել ուզելու Ս. Գրոց այն մեկնաբանութիւնը, կը համարձակինք աւելցնելու թէ՝ Մովսէսի յատակատեսութեան արդիւնքն էր այնքան երկար ժամանակամիջոցի սպասումը անապատին մէջ։

Ա.— Որովհետև, միևնոյն հորիզոնական ճամբաներուն վրայ երթ ու դարձը՝ աննպատակ բան մըն էր։ Ճամբայ չի գիտնալու արդիւնք չէր, այլ ժամանակ շահելու։

Բ.— Որովհետև, Իսրայէլի բանակը կռուող բանակի մը և ոչ մէկ յատկութիւնն ունէր։ Տրուած ըլլալով որ՝ ստրկական լուծին ճնշող, մահացնող կրունկին տակ՝ կռուող տարր մը չի պատրաստուիր։

Գ.— Երկա՛ր ժամանակամիջոցի մը մէջ միայն կարելի էր պատրաստել նոր սերունդ մը, չարքաշ, դիմացկուն, օրինապահ, վարժ, Եգիպտոսի մեղկ կեանքին կատարելապէս անգիտակ։ Մինչդեռ Աւետեաց երկրին ջրարբի լեռներու գեղեցկութեամբ ու հարըստութեան երեւակայութեամբ չլացած, հայրենիքի սիրով բոցավառ ու հրահրուած, սակաւապետ, անվախ ու յանդուգն, կռուի մէջ եփուն և յարձակող, վերջապէս ոտաբոպիկ և արագոտն, գլխաբաց և ամրապինդ, բառին բովանդակ առումով պէտք էր ըլլար անապատի զաւակը։

Ահա թէ՝ ինչո՞ւ քառասուն երկար տարիներ անցան մինչև որ Իսրայէլացիք Քանանու երկրին դռներուն հասան։

1929 Ապրիլ

ԵԼՔ

Ի.

ՄՈՎՍԷՍ

1. ՄՈՎՍԻՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.– 2. ԱՆՍՈՒՐԲ ՀԵԹԱՆՈՍ ԱԶԳԵՐ.–
3. ՄՈՎՍԷՍԻ ԳԵՐՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ.–
4. ՏԱՍՆԱԲԱՆԵԱՑՆ.– 5. ՄԵԾ ՕՐԷՆՍԴԻՐՆԵՐ ԵՒ ՄՈՎՍԷՍ.–
6. ԽՈՐԱՆՆ ՈՒ ՍԵՂԱՆԸ.– 7. ՏԱՊԱՆԱԿ ՈՒԽՏԻՆ.–
8. ՂԵՒԻԻ ՑԵՂԸ.– 9. ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԻՒՆ.–
10. ՄՈՎՍԻՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ՝
ՀՐԷԻՑ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆ Է

Մովսիսականութիւնը՝ երեք Միաստուածեան կրօններու առաջինն է։ Աբրահամէն մինչև Մովսէս, անցեալ հրեայ սերունդներ ո՛չ կռապաշտ էին և ո՛չ ալ անհաւատ։ Անոնք իբրև կրօնական ըմբռնում և հաւատալիք, ծննդոց գրքի նահապետներու կեանքէն դուրս ոչինչ գիտէին, զորս աւանդաբար կ'ուսանէին և կ'ուսուցանէին։ Իսպառ կը պակսէր կրօնական այն բոլոր արարողութիւններն ու ձեւակերպութիւնները՝ որ մինչև այսօր ալ ընդունուած, կարգի կանոնի վերածուած՝ պարտադիր օրէնքներ են, հրէից համար։ Ասոնցմով է որ առհասարակ մարդկային զանգուածներ կը զատորոշուին իրարմէ։ Իրենց անունին կենցաղին և լեզուին զուգակցելով կրօնական անուններ, սովորութիւններ և յանկերգներ։

Մեր միտքը քիչ մը աւելի պայծառ ընելու համար ըսենք թէ նահապետներ թէև սեղաններ շինեցին և զոհեր մատուցին Աբրահա-

ՄՈՎՍԷՍ ԿԸ ԿՈՏՐԷ ՏԱՍՆԱԲԱՆԵԱՅԻՆ ՔԱՐԷ ՏԱԽՏԱԿՆԵՐԸ

(Ոսկիէ հորթին պատմութիւնը)

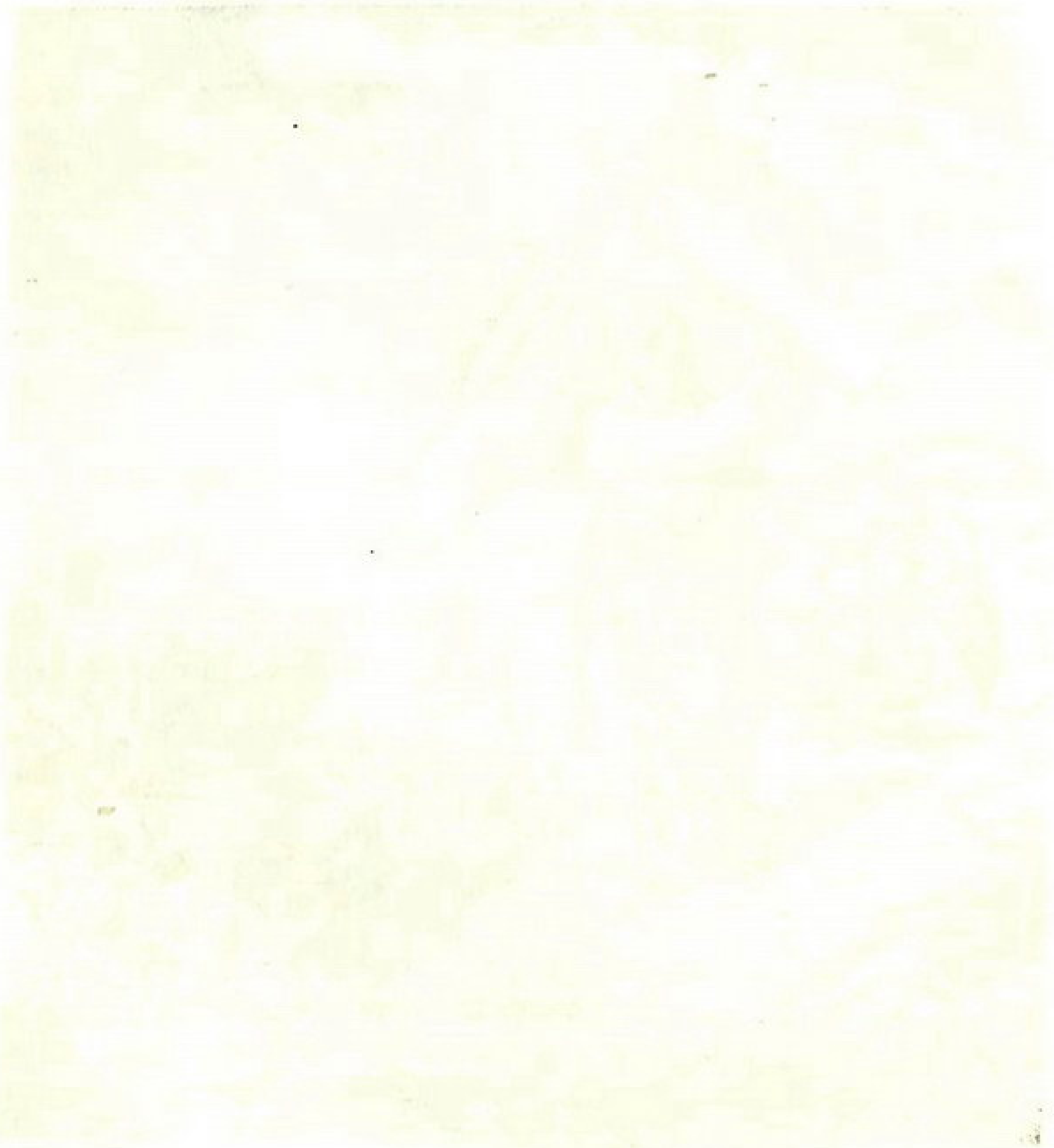

մի Աստուծոյն, սակայն և այնպէս անոնք ո՛չ հաւաքական աղօթաժողովներ և ո՛չ ալ հասարակական աղօթավայրեր ունեցան։ Այս ուղղութեամբ ամէն օրէնք և կարգադրութիւն Մովսէսին կը պատկանի։

Մովսէսի կրօնին հիմը՝ մէկ Աստուծոյ գոյութեան հաւատալն է։ զԱստուած սիրել, Անոր հնազանդիլ, Անկէ վախնալ, և Անոր բոլոր հրամաններն ու օրէնքները անթերի կատարել՝ Մովսիսականի մը անվիճելի և անառարկելի պարտականութիւնն ու դաւանանքն է։

Ինչ որ գրուած է Ելից և Բ.րդ Օրինաց գիրքին մէջ՝ Աստուծոյ ձեռքով, շունչով և թելադրութեամբ գրուած և ըստ այնմ իբր անջնջելի և պարտադրօրէն գործադրելի օրէնքներ հաստատուած են Մովսէսի կողմէն։ Կրօնական սոյն օրէնքները ելքի և փրկութեան միակ ճամբան էր Իսրայէլի անապատի մէջ ծնած զաւակներուն համար։

Կռապաշտ երկրէ մը այն ինչ հեռացած, ծառայութեան դառնութիւնը իր ամենէն անողոք ձևերովը ճաշակած մարդկային զանգուած մը, որպիսին էր Իսրայէլը, քիչ մը անդին գործ պիտի ունենար՝ կռապաշտ և միանգամայն եգիպտացիներէն անբաղդատելիօրէն յետամնաց, կռուող, գազանաբարոյ ազգերուն հետ։

Մարդկային ազգերու եղբայրակցութեան և հաւասարութեան սկզբունքներուն բոլորովին հակառակ՝ այն զարհուրելի օրէնքը, որ Իսրայէլէն դուրս մնացող ժողովուրդներն ու ազգերը անսուրբ և հեթանոս կ'անուանէ, որոնց հետ սեղան նստիլն իսկ՝ Քաւութեան Նոխազի մը ընծայում կը տնօրինէր. Իսրայէլը ըրու-տարամերժօրէն եսասէր, այլամերժ և անմատչելի հանդէպ իր հարևաններուն։ Եւ սակայն հրաշալիօրէն ներուժ, ինքնավստահ, ազգասէր և կրօնամոլ։ Արժէքներ որոնք այսօր ալ ցցուն յատկանիշերն են հրէից։

Սինայի Անապատը՝ որրանը հին Իսրայէլին, ուր ծնաւ ու սնաւ ամբողջ ժողովուրդ մը, առոյգ, չորքաշ ու ժուժկալ, հլու ու կարգապահ, անվախ ու յանդուգն պատերազմի մէջ, այլ երկիւղած Աստուածային պատգամներուն առջև։

Ան՝ զԱստուած տեսաւ ու ճանչցաւ Մովսէսի գերմարդուանձին մէջ. մխացող Սինան, փայլատակող կայծակներն ու ահաւոր որոտումները, մշտնջենական ահ ու դողի, աններող վրէժխնդրութեան Եհովան դրոշմեցին անոր տհաս ուղեղին վրան։ Ու

այսպէս Իսրայէլի բանակը եղաւ Աստուածպետական կառավարութեան ամենէն օրինակելին։

Մինայի մէջ կատարուած գործը՝ Մովսէսի բերած, աւելի ճիշդը կազմած ու պատրաստած օրինագիրն է, այսինքն Տասնաբանեան։

Իրաւ է թէ՝ Մովսէս օրէնսդիրներու առաջինը չէր, Իրմէ առաջ Բաբելոնի թագաւորներէն Համուրաբի օրէնքներ սահմանած էր իր երկրի ժողովուրդին համար։ Քրիստոսէ 2250 տարի առաջ ապրող վեհապետ մը, հզաւորական, վաճառականական և ճարտարապետական ազգ և արդիական հարցեր չօշափող այն օրինագիրքը՝ հետաքրքրական է անով մանաւանդ որ 4500 տարիներու հնութեան մէջէն, տիրող քաղաքակրթութեան մը լոյսը կը շողացնէ։

Կոմֆիկիոս Չինացի մեծ օրէնսդրին դրած ու գրած օրէնքները ցարդ ի զօրու են Չինաստանի 400 միլիոն բնակչութեան համար։

Սոլոն Յունազգի փիլիսոփային ու օրէնսդրին հիմնած օրէնքներուն վրայ բարձրացաւ Յունա-Մակեդոնական և Հռոմէական քաղաքակրթութեանց շէնքերը։

Այս աշխարհիկ վեհապետներուն և օրէնսդիրներուն մէջ Մովսէսը ունի իր ուրոյն տեղը։ Անոր օրէնքները առանց բացառութեան Աստուածային պատգամներ և կամ հրամաններ են։ Մովսիսական օրինաց դէմ մեղանչողի մը նուազագոյն պատիժը Քաւութեան Նոխազի մը ընծայումն էր, զոր կը մատուցանէր Քահանային միջոցաւ։

Իսրայէլի բանակը — ժողովուրդը — անապատին մէջ ունէր իր շարժական Խորանը — վրան — որուն մէջ տեղաւորուած էր զոհերուն սեղանը՝ իրենց լուացարանով ու լոգարանով։ Ուր զոհամատոյց քահանան պարտաւոր էր անպայման լոգնալ և լուալ իր հագուստները։ Սրբութիւն Սրբոց կոչուած տեղը՝ Ներսօք ազօթքի և խնկարկութեան վայրն էր՝ ծածկուած ժողովուրդի աչքերէն, ուր քահանայապետէն և խնկարկութեան շրջանի քահանայէն զատ ոչ ոք արտօնուած էր ներս մտնելու։ Հոս կը պահուէր տապանակ ուխտին շինուած Սատէմի անփուտ փայտէն՝ որուն մէջ պահուած եր Ահարոնի ծաղկեալ գաւազանը, ոսկիէ սափոր մանանայով լեցուն, և Ուխտին երկու քարէ տախտակները (Եբր. Թ. 4)։

Այս շարժական Խորանն ու Սեղանները կը կառուցուէին բանակին ճիշդ մէջտեղը, որուն համար իբրև կործաւոր քահանա-

յական Ղեւի ցեղը միայն յատկացուած էր։ Մովէս որ Ղեւի ցեղէն էր, իր մեծ եղբայրը Ահարոնն ու զաւակները ըստ աստուածային հրահանգին օծած էր ձիթաիւղի և համեմներու խառնուրդով եփուած և պատրաստուած սուրբ իւղով։ Աստուած Աստուածային պաշտամունքի և արարողութեան քահանայական պաշտօններուն վերակացու կարգած էր զանոնք։

Օրթոտոքս Հայ և Կաթոլիկ եկեղեցիներ իւրացուցած են օծման իւղին պատրաստութեան և գործածման յիշեալ հրէական սովորութիւնները և յատկապէս կը պատրաստեն զայն հանդիսաւոր օրերու մէջ և խուռներամ ժողովուրդի մը ներկայութեան։ Այս իւղը մեր միւռոնն է։

Դիւրին է հետևցնել թէ՝ Մովսէսի ընտանիքը տիրող տունը եղաւ Իսրայէլի մէջ։ Անոր սերունդը ամբողջութեամբ Աստուծոյ գործին նուիրուած քահանաներ և աշխատաւորներ էին։ Զերծ երկրային ամէն աշխատանքէ և զինուորութենէ։ Իսրայէլը իրենց համար կալուած մըն էր, և իրենք իրաւունք ունէին վայելելու տասնմէկ ցեղերու արդիւնաբերութեան որոշ մէկ մասը՝ ի վարձ և ի փոխարինութիւն իրենց կատարած կրօնական պաշտամանց։

Մովսէս իր այն կարգադրութիւնը ընդօրինակած էր Եգիպտոսի Քրմական դասակարգէն։ Եթէ կարելի է ըսել, հիմնած էր Ղեւտական հարստութիւնը։

Փակելէ առաջ Մովսէսի մասին մեր շատ համառօտ տեսութիւնները՝ պարտինք խոստովանիլ թէ՝ հրէութիւնը իբրև պետական կեանք ունեցող մի ժողովուրդ՝ անյիշատակ պիտի կորսուէր անցեալի մթութեան մէջ, եթէ Մովսէս իր Միաստուածեան կրօնով զօրաւոր քաղաքակրթութիւն մը հիմնած չէր ըլլար։ Պէտք է համոզուիլ այս ճշմարտութեան թէ՝ առանց Մովսիսականութեան՝ Քրիստոնէութիւնը՝ չպիտի ծնէր և առանց Քրիստոնէութեան ալ տեւական Քաղաքակրթութիւն մը գոյութիւն չպիտի ունենար աշխարհի վրայ։

Աւելին սորվելու համար կը յանձնարարենք ուսումնասիրել աստուածաշունչը։ Ուրեմն ապրող քաղաքակրթուած մարդկութեանն անկ է երախտագիտութեամբ յիշատակել Մեծն Մովսեսի անունը։

1929 Մայիս

Ծանօթ.— Հրէից տրուած Եբրայեցի անունը՝ կը կարծուի

առնուած ըլլալ Եբիր նահապետէն՝ որուն վեցերորդ սերունդին՝ ծնունդն էր Աբրահամ:

× Հրեայք Յուդայի անունով կոչուեցան հրեայ:

× Իսրայէլ անունը տրուեցաւ Յակոբին՝ երբ սա ծնողքէն հեռանալ ստիպուած էր իր եղբօրը, Եսաւին թշնամութեանը պատճառաւ և կ'երթար իւր մօրեղբօր, ապագայ աներհօր տունը Միջագետք: Ծն. ԼԲ. 1-2-23-30:

× Եբրայեցերէնը Աբրահամի ժամանակ խօսուող լեզու մըն էր: Մովսէսի ժամանակ գրական լեզու դարձած էր արդէն:

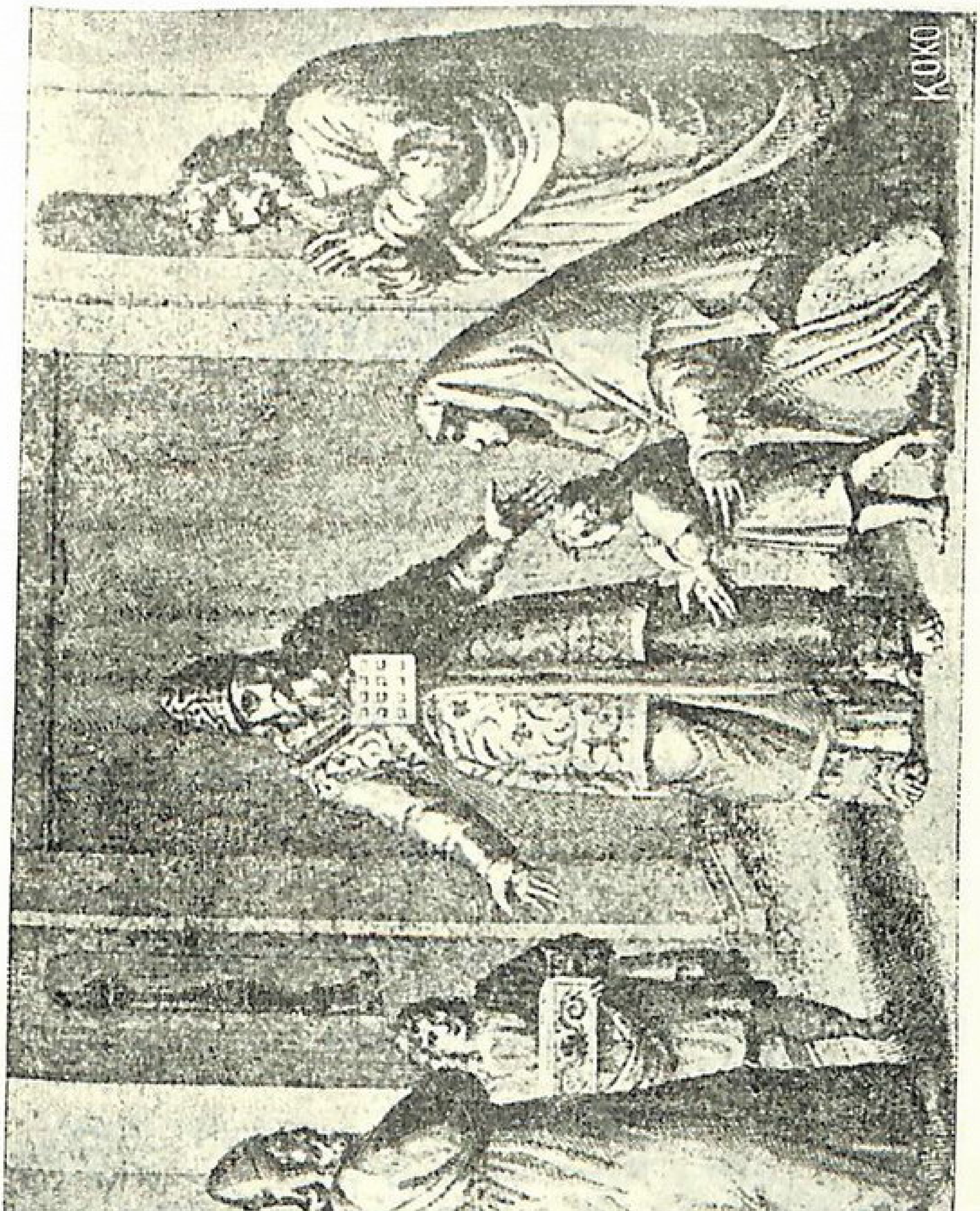

ՓՈՔՐԻԿՆ ՍԱՄՈՒԷԼ ՏԱՃԱՐ ԿԸՆԾԱՅՈՒԻ

(Քահանայապետն ու Ղեւտացիներ)

Գ. ՄԱՍ

ԴԱՏԱՒՈՐՔ

ԻԱ.

ՍԱՄՈՒԷԼ

(1151)

1. *ՄՐՏԱԲԵԿ ԱՂՕԹՈՂ ՄԱՅՐԸ.–* 2. *ՍՏԱՑՈՒԱԾ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ.–* 3. *ՄԵՐ ՄԱՅՐԵՐԸ.–* 4. *ՀԻՒԱՆԴՈՏ ԿԻՆԵՐ.–* 5. *ԴԱՐՄԱՆԸ*

— ՄԱՅՐԸ —

Սեւլովի չարժական վրան-խորանին մէկ անկիւնը՝ երկիւղած ու դեռատի կին մը՝ ծունկի եկած, վշտաբեկ հոգիով, արտասուաթոր աչքերով, երկա՜ր կ'աղօթէր՝ լուռ ու մունջ՝ շրթներու շարժմամբ միայն։

Քիչ մը անդին՝ օրուան Քահանայապետը Հեղին, բազմած իր աթոռին վրայ ուշի ուշով կը դիտէր աղօթող կինը, խորհելով թէ գինովցած կրնայ ըլլալ։

Վշտի, տառապանքի տեսակը բազմապիսի է։ Երբ ուրիշներ կեանքի տարրական պիտոյքներէն զրկուած, կարօտութիւնը ունին հացի և ամէն բանի, տկար են և հիւանդ, վտարուած իրենց տունէն և տեղէն, սովահար և ցրտահար, ենթակայ խուժանին բարբարոսական առեւանգումներուն, կողոպուտին և սպանութեանց, և մահը միայն փրկութեան երկնապարգև մէկ շնորհը կ'ընդունին, անդին նախատուած և անարգուած կին մը իր այրընկերէն (Նէօջէր), վշտի և կսկծի ցաւագին աղաղակն է որ կը բարձրացնէ Արարիչ Աստուծոյն, բարեաց եւ շնորհաց պարգեւողին, *որ իրեն ալ*

չնորհէ մանչ մը, որպէսզի սրբուի իր ամլութեան նախատինքը՝ իր կարգին խոստանալով նուիրել զայն Իրեն ծառայութեան։

Խիստ չատ երկարած աղօթքը ընդմիջուեցաւ Հեղիին դիտողութեամբն (Թագ. գլ. Ա.)։ Երեք տարի վերջ մայր Աննան և իր այրը մանչուկ մը գրկած և ընծաներով բեռնաւորուած Տաճարը բերին երախան և ներկայացուցին Քահանայապետին և յանձնեցին իրենց նուէրները փոքրիկով միասին։

Սամուէլի պատմութեան այս էջին ամենէն սրտագրաւ կողմը իր մօրը՝ Աննային անբիծ և անկեղծաւոր աղօթքին սրտաբուղխ մատուցումն է, որ խունկի նման զուլալ զուլալ բարձրացաւ Աստուծոյ սեղանին առջև։ Աներկմիտ հաւատքին պատասխանը եղող երախայի մը ծնունդը՝ ոչ միայն իր ամլութեան նախատինքին բարձումը պիտի ըլլար, այլ Իսրայէլի փրկութեան պատճառը։

Մե՞ծ մարդիկ, ի՞նչ որ են եւ ինչ որ ունին՝ իրենց մայրերուն կը պարտին։

Օրհնեալ է Աստուած, այսօր ալ մեր մէջ բազմաթիւ են մայրեր որոնք անխախտ հաւատքով կը գիտեն ամենազօրին և կ'ստանան իրենց սրտերուն փափաքը։ Հայ ազգին սրբութեան անմատոյց ամրոցը՝ հայ կնոջ սրտաբուղխ աղօթքով է պահուած։ Երբ երէկի տարագիր՝ հազմալար հայ խլեակներ, այսօր հայրենիք և պետական կազմակերպութիւն ունին, ինքզինքնին իբր ազգ ներկայացնելու միջոցները կը վայելեն չռայլօրէն, աս մեր հանճարին՝ ոյժին և աշխատունակ կամքին ետև, մեր ցեղային անթեղուած կրակի անշէջ հնոցին՝ մշտաբորբոք գոյութիւնն է։ Հայուն բնատուր այս ձիրքերը՝ մեր մեծ աղօթող նախնեաց պղպատէ անխորտակելի հաւատքին կը պարտինք։

Աստուած լսեց մեր և անոնց աղօթքը, և օրերու լրումին ցոյց տուաւ աշխարհին Նոր Իսրայէլը կենսաբուխ։ Ո՛չ մէկ տարակոյս որ նախախնամութեան փրկարար աջը մեզի հետ է։ Դժբաղդաբար երբ այս է իրականութիւնը՝ բազմաթիւ հայ կիներ կը տեսնենք դարմանատուներու (քլինիք) մէջ իրենց սիրոյ և արգանդի պտուղին վիժեցումի ոճրական արարքով մասնագուած։ Ուրիշներ աւանին դեղերով թունաւոր՝ իրենց մահկանացուն կը գտնեն անմայր որբեր և սգացող ամուսիններ թողլով իրենց ետին։

Առոյգ և թարմագեղ բազմաթիւ հայ կիներ, մայր մէկ կամ երկու փոքրիկներու, յանձնած զանոնք «խնամակալուհիներու» կէսօրէ. տաւ չուկաներու մէջ գնումներով, բժշկական, ատամնաբուժական դարմանատուներ, և կամ նորաձևութեանց գերձակնոց-

ներ այցելելով, իսկ կէսօրէն վերջն ալ փոխադարձ այցելութեան շատ կարեւոր? պարտականութիւններ կատարելով կ'անցնեն իրենց օրերը։

Կանանց համար հաճոյքը, զբօսանքը, պտոյտները, անհոգ և անզբաղ կեանքը, շատակերութիւնը են․ դէպի գիրութիւն առաջնորդող պարագաներ են։ Սակայն նոյն վայելքը շատ քիչ ժամանակի համար է։ Ահաւասիկ երէկի վայելչակազմ մարմնով բարձրահասակ օրօրուն աղջիկը, այսօր լեռ է դարձած, բրգացած, կուշտ ու կլոր արտաքինով, ճարպոտ և մսոտ, և սակայն հիւանդ է խեղճը։ Երակներու արեան գերճնշում ունի (թանսիոն), յօդացաւով կը տառապի (րիւմաթիզմ), ցաւեր ունի անպատմելի։ Ջղային և բարկացող, շատախօս և յամառ, դիւրազգած, կասկածոտ, նախանձ և դիւրագրգիռ, տունը կատարեալ դժոխք մըն է։ Երբէք չ'աղօթեր, բժիշկներու ապաւինած ամէն օր նոր դեղ՝ նոր դարմանում կ'ստանայ։ Հիւանդութեանց և դեղերու անունները գոց գիտէ։

— Ինչո՞ւ տիկին այդպէս էք։

— Աստուած ըրաւ, ի՛նչ գիտնամ։

Աստուած գործ չո՛ւնի քեզի հետ, քու թոյլ ու հեղգ նկարագիրդ՝ խախուտ հաւատքդ, վայելքի հանդէպ ունեցած փափաքներուդ պատիժն է որ կը քաշես։

— Դարմա՞նը։

Բանջարեղէն, թարմ պտուղ և միրգ կեր։ Հրաժարէ միսէն, կաթէն, հաւկիթէն, թէյէն, սուրճէն, հացէն և բոլոր այն կերակուրներէն և ըմպելիներէն որոնց մէջ գիրցնող յատկութիւններ կան։ Աղքատ ապրէ, աղքատի պէս պարզ ապրէ, քիչ կեր, անսնունդ կերակուրներ առ։

Տիկին՝ ապաշխարէ և աղօթէ։ Ս. Գիրք կարդա։ Աղօթամատեանդ քովէդ մի հեռացներ։ Վերջ տուր երէկի ապրելակերպիդ և սկսէ Նոր կեանք *ապրել։ Տարի մը այսպէս՝ կը բարակնաս, կը նիհարնաս, կ'առողջանաս ու դալուկներ ալ կը ծնիս։ Կեանքը տանելի կը դառնայ և դուն գոհ՝ ու երջանիկ։*

Սամուէլի մայրը օրինակ թող ըլլայ քեզի։

1947 *Հոկտ.* 10

ԴԱՏԱՒՈՐՔ

ԻԲ.

ՍԱՄՈՒԷԼ

---

1. ՀԵՂԻ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏ.– 2. ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԻՒՆ.–
3. ՂԵՒՏԱՑԻՆԵՐ.– 4. ՎՐԱՆ-ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.–
5. ՀԵՂԻԻՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ.–
6. ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ.–
7. ՄՈՎՍԻՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՒԵՐՆ Է.–
8. ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՀԱՒԷՏ ԱՍՊԱՐԷԶ ՉԷ՛, ԱՅԼ ՆՈՒԻՐՈՒՄ

Մովսէսէն երեք հարիւր տարի վերջ՝ և կամ նախքան զՔրիստոս ԺԱ. դարուն հրեայ ազգին կրօնական և քաղաքական պետն էր Հեղի Քահանայապետը։ Ղեւտացի, Ահարոնի տունէն, ծոյլ ու մեղկ նկարագրով մարդ մը, որ Սամուէլի մանկութեան օրերուն իննիսունամեայ ծերունի մըն էր և կորսնցուցած իր աչքերուն տեսողութիւնը։

Իսրայէլի Քահանայապետը՝ Աստուածպետական կրօնին ընտրեալ ներկայացուցիչը, ժառանգաբար կը ստանար իր պաշտօնին ընդունելով Քահանայական զգեստաւորում (եփուտ) և օծում։ Կ'ուխտէր լիուլի գործադրել Մովսէսէ հաստատուած բոլոր օրէնքները՝ ծէսերն ու արարողութիւնները, ձեւակերպութիւնները՝ այսինքն զոհերու մատուցումը, աղօթքի, երկրպագութեան և խնկարկութեան կանոնները։

Որոնք Իսրայէլի մեղաց թողութեան՝ մաքրութեան, ընտանեկան սրբութեան, ընկերային կենցաղին, ազգային միասնականու-

թեան, անհատական զրկումներու և իրարանց կարգադրութեան ու վճռին գործադրութեան մանրամասնութիւններն էին։ Մէկ խօսքով՝ Ան, Քահանայապետը՝ Տասնաբանեայի մէջ գրուած և բացատրուած օրէնքին պահպանութեան և լիովին գործադրութեան, Աստուծոյ կողմէն կարգուած պաշտօնատարն էր։

Ղեւտացիներ.— Յակոբին տասներկու մանչ զաւակներէն երրորդն էր Ղեւին։ Մովսէս և իր երէց եղբայրը Ահարոն Ղեւիի ցեղէն էին։ Յեսուն և իր յաջորդները Մովսէսի տուած հրահանգին համաձայն գրաւուած Քանանու երկիրը բաժնեցին յաղթական հրէից տասնմէկ ցեղերուն. իսկ Ղեւտացիներ՝ իբր երկրամաս թէև բաժին չունեցան, այլ իրաւունք ստացան իրենց տասնմէկ եղբայրներէն բնակուած քաղաքներուն և գիւղերուն մէջ միասին բընակելու և անոնց վաստկած եկամուտէն, արտ ու այգիներէն, արօտական անասուններէն ստանալու տասնէն մէկ բաժինը՝ իբրև իրաւունք իրենց Քահանայական պաշտօնին։

Ասկէ դուրս էր Քահանայապետին և Քահանայապետարանին բաժինը։ Քահանայապետը որպէս տէրն ու տիրականը Աստուծոյ տունին, իրաւունք ունէր իբր զոհ Տաճարին նուիրուած երախայրիքէն՝ (ցու., ուլիկ, ալիւր, միրգ, արմտիք ևայլն) ստանալու իր բաժինը։ Եփուած միսը ուղղակի կաթսային մէջէն կը հանուէր եռեքժանիք պատառաքաղով մը։ Եւ որպէսզի Տաճարը՝ պաշտօնէութիւնն ու բնակչութիւնը ապրէին, Ղեւտացի տասանորդի պաշտօնեաներ կը շրջէին Իսրայէլի ամբողջ քաղաքներն ու գիւղերը, և տիրաբար կը հաւաքէին ինչ որ ունէր ժողովուրդը։

Հեղիին քահանայ զաւակները աւելի առաջ երթալով իրենց շահատակութեանց մէջ, հակառակ օրէնքի տրամադրած արգելքին, մորթուած զոհերէն իբր բաժին հում միս կ'առնէին իրենց հանած կտորները, և կը սարքէին խրախճանքներ՝ ուխտաւորներուն գեղանի կանանց և աղջիկներուն հետ և կը պարէին ու կը պառկէին անոնց հետ։ (Ա. Թագ. Բ. գլ. ԻԲ.)

Այս և նման գարշելի արարքներ հրաւիրեցին Աստուածային ազդարարութիւնը Հեղի Քահանայապետին դէմ, Սամուէլ պատանիին միջոցաւ։ Եւ սակայն անօգուտ, Հեղին անտարբեր՝ իսկ իր անուղղայ և լրբացած քահանայ տղաքը չարունակեցին իրենց չարաշէտ ընթացքը, մինչև որ Իսրայէլ պարտուեցաւ Փղշտացւոց հետ իր ունեցած պատերազմին մէջ, վրայ տալով 34000 մարդու կորուստ Հեղիի զաւակներով միասին, իսկ Տապանակ Ուխտին ալ գերի տարուեցաւ։

***Եկեղեցին հաւատացեալ ժողովուրդն է, առանց սեռի, գոյնի, և լեզուի տարբերութեան։ Իսկ Եկեղեցականութիւնը՝ ուսուցիչն է բանին կենաց, հաւատքի խօսքին, խաչի ճառին, բանիւ գրով եւ կեանքով։

Հրեայ ազգը օրէնքի տակ մթաստուերով քօղարկուած էր։ Նման Եգիպտոսէ մինչև Բաբելոն ճամբորդութեան, ցորեկները ամպին ստուերին ներքև, և գիշերները հրեղէն սիւնով։ Օրէնքը կապած կապկպած էր, վարագուրած էր իրենց հոգեկան տեսողութիւնը։ Իբրև կիսակիրթ՝ մտքի պայծառութիւն չունէին։ Մովսէսի տուած օրէնքով կատարուած զոհերն ու պատարագը՝ ստուերն էր Աստուածորդւոյն անմահ պատարագին։ Փրկագործութիւնը Յիսուս Քրիստոսով կատարուեցաւ, որով վերջ գտան օրէնքներն ու մարգարէութիւնները։ Այսօր կրօնքը յայտնապէս կը քարոզուի և ամէն ինչ հրապարակաւ կը յայտարարուի։ Որով մեր հաւատալեաց մէջ գաղտնիքներ կամ ծածուկ բան մը չկայ։

***

Խելքը գլուխը ո՛չ մէկ մարդ եկեղեցական կը դառնայ դրամ շահելու նպատակաւ։ Հրապարակի վրայ՝ առեւտուրի ասպարէզին մէջ նիւթական յաջողութիւնը՝ բաղդին ժպիտը, դրամին, ոսկիին՝ նիւթին պաշտամունքը ստուգապէս և շատ շուտ իրականալի է քան կրօնականինը։ Իսկ երբ եկեղեցական մը՝ հակառակ իր ուխտին և խոստման, յանդգնի անուղիղ ճամբաներով և կամ այս ու այն ծառայութեան փոխարէն շահեր ապահովել, այդպիսին քանդիչն է Աստուծոյ տունին, և հետևաբար գործակիցը Մամոնայ-Սատանային։

Եկեղեցականութիւնը նուիրումի պաշտօնն է, ամուսնացեալ կամ կուսակրօն, իրենց կատարած քարոզութեամբ, ծէսերով և արարողութիւններով հոգիներու փրկութեան գործին մատակարարներն են։

Աստուած պէտք չունի նոր բին Սամուէլ մը զրկելու զեղծարար և շահախնդիր, անառակ և անբարոյ եկեղեցականին, ինչ դիրք ալ ունենայ ան, որպէսզի զգաստանայ և ուղղութեան գայ։

Սիրելի եղբայրակի՛ցս, եթէ լուծը դժուար է և խաչը անտանելի, հրաժարէ անկէ, ոտնակոխէ սրբութիւնները, քանզի Աստուածդ, Տապանակդ չակած ընդ առաջ ել անօրէն փղշտացիին դէմ, ուր մահը և յաւիտենական կորուստը քեզի կ'սպասէ։ Դժոխ-

քին դռները լայնօրէն բացուած են ընդունելու, կլանելու համար քեզ իրենց գրկանքներուն մէջ։

Մի՛տ բե՛ր, «Վայ ձեզ դպրաց և փարիսեցւոց (Մատ. ԻԳ. 13-29) *համարները, վայրկեան մը անդրադարձիր կեղծիքիդ և դրամաշորթութեանցդ, մի գուցէ Աստուած պատժէ քեզի՝ տունիդ, զաւակներուդ և ազգականներուդ հետ։*

Տապանակ ուխտին ես կր դառնայ եզան կառքերով մինչեւ Բեթսամիւս. *իսկ քու անարգ հոգիիդ պատեանը կը յօշոտուի ու կը բզքտուի թշնամիին սուրէն և գիշատիչ գազաններէն։*

Մի՛տ բե՛ր, Հեղիին զաւակները, թէ՝ անոնք ինչպէս անփառունակ վախճան ունեցան և անյայտ կորսուեցան։ Եթէ չուղղուինք, ինծի՛ և քեզի՛ ալ նոյն վախճանը կ'սպասէ անխուսափելիօրէն։

1947 *Հոկտ.* 13

ԴԱՏԱՒՈՐՔ

ԻԴ.

ՍԱՄՈՒԷԼ

---

1. ՍԱՄՈՒԷԼ ԴԱՏԱՒՈՐ.– 2. ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԱՐԴԸ.–
3. ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մովսէսէն մինչեւ Սաւուղ՝ Իսրայէլի ժողովուրդը կառավարուեցաւ Քահանաներով եւ Դատաւոր *կոչուած իշխաններով։ Բաւ համարելով Քահանայից մասին տրուած ծանօթութիւնները՝ ըսենք քանի մը խօսք ալ դատաւորներու մասին։ Դատաւորներ, իշխանապետներ չէին եւ հետեւաբար իրենց իշխանութիւնը ժողովրդական եւ կամ ժառանգական հանգամանք չունէր։ Ղեւի ցեղէն զատ՝ Իսրայէլի տասներկու ցեղեր ունէին նաեւ իրենց ծերերը եւ ցեղապետները։* Հայրական իշխանութեան *տիպար կազմակերպութիւն մը որ վտանգի պահուն կը ժողվէր եւ կը միացնէր զիրենք, եւ միացեալ ուժերով կը դիմադրէին թշնամիին եւ կը պաշտպանէին ինքզինքնին։*

Դատաւորներ քաջ եւ պատերազմիկ մարդիկ, ներշնչուած Աստուծոյ հոգիով, ինքնակամ կ՚առաջնորդէին Իսրայէլի բանակը։

Յեսուէն վերջ, Գեդէոն եւ Հեփթայէ նրբամտութեամբ, իսկ Սամսոն իր ահարկու զօրութեամբ կարողացան փրկել Հրէաստանը իրեն սպառնացող վտանգներէն։ Այս շրջանին՝ Իսրայէլ ամէնէն աւելի գործ ունեցաւ Փղշտացիներուն հետ, որ Քանանու երկրին հարաւէն սահմանակից էին։ Ասոնք վայրագ պատերազմիկներ էին եւ յաւիտենական մղձաւանջը Հրէից։ Յաղթուած ժողովուրդ որ պէտք ունէր ամրան եղանակին Քանանու լեռնադաշտերուն եւ հովիտներուն, արածելու համար իրեն խաշանց հօտերը։

Այս համառօտ բացատրութիւններէն վերջ դառնանք Սա-

մուէլին։ Ինչպէս գիտենք՝ Սամուէլ երախայութենէ Տաճարը նուիրուած՝ հոն մեծցած, ուսած և դաստիարակուած էր։ Տաճարին մէջ ծառայող կանանց և այր մարդոց բազմութիւնը՝ ոչ միայն զուտ տաճարին սպասաւորութեանց լծուած էին, այլ հոգածու, խնամակալ և դաստիարակ ուսուցիչներ էին միանգամայն՝ Ղևի ցեղէն Տաճարին նուիրուած փոքրիկ երկսեռ երախաներուն։ Վրան-Խորանը Մովսէսէն ասդին քանի մը տեղ փոխադրուած և վերջապէս հաստատուած էր Սէլով անուն փոքրիկ քաղաքին մէջ։ Այս շարժական Տաճարը ունէր իր շուրջը՝ յատուկ սրահներ և սենեակներ, որպէս բնակարան պաշտօնէից և հիւրանոց ուխտաւորներուն։

Սամուէլ իր ունեցած բնատուր առաւելութիւններուն և շնորհներուն պատճառաւ՝ մասնաւոր հոգածութեան առարկան էր Հեղի Քահանայապետին և անմիջական ծառայութեանը մէջ էր անոր։ Այս պատճառաւ էր որ ճանչցուած էր բոլոր ժողովուրդէն որոնք տարին մէկ անգամ անպայման երկրպագելու համար Տաճարը կուգային Բաղարջակերաց տօնին: Այս մարդիկ մանրամասնութեամբ տեղեակ էին Սամուէլին ընդունած Աստուածային պատգամաւորութեան պաշտօնին, Հեղի Քահանայապետին մօտ։ Իսկ անոր անձնական կեանքը՝ նկարագիրը, վարուեցողութիւնը, բարեկրթութիւնը իր վրայ դրոշմուած շնորհները, հանրածանօթ իրողութիւններ դարձած էին բոլորին համար։

Եւ երբ Իսրայէլացիք պարտուեցան, Հեղիին զաւակները պատերազմի դաշտին վրայ սպաննուեցան, Տապանակ Ուխտին գերի տարուեցաւ, Հեղին իր նստած աթոռէն գլխիվայր իյնալով անմիջապէս մահացաւ, այն ատեն Իսրայէլի փլուզումը եղաւ անօրինակ և անմիջական։ Այս դէպքերէն վերջ Հեղիին յաջորդեց իր թոռը՝ իսկ Սամուէլ հեռացաւ Տաճարէն։

Սամուէլ՝ օծուն Աստուածային շնորհներով, լեցուն իմաստութեամբ և հանճարով, դարձաւ իրական դատաւոր մը Իսրայէլի։

Ան՝ քաղաքէ քաղաք՝ գիւղէ գիւղ կը պտտէր, և նստած դռներու քարայատակներուն վրայ՝ համբերութեամբ մտիկ կ'ընէր ժողովուրդին տրտունջներուն ու անհասկացողութիւնները։ Կը դատէր ու կը դատապարտէր անիրաւներն ու ոճրագործները. Ինչպէս նաև կը պատժէր օրէնքին դէմ անսաստողները։ Նշանաւոր է իր հասուն տարիքին մէջ՝ Սաւուղին ներկայութեան, իր ձեռքով կտոր կտոր ընելով սպաննելը Ամաղեկացւոց թագաւոր՝ Ագագը։

Կը քարոզէր ու կը սորվեցնէր՝ Եհովային, Մովսէսի միջոցաւ տուած պատգամները։ Սիրոյ և համբերատարութեան կապը կը հաստա-

տէր Իսրայէլի բոլոր ցեղերուն միջեւ։ Մարգարէական ներշնչումով կ'ազդարարէր ու կ'ուղղէր անոնց անկումներն ու փառասիրութիւնները։

Ամենուրեք զինք կը կոչէին «Աստուծոյ Մարդը»։ Եւ ահա այսպէս Սամուէլ դատաւոր, իշխան մըն էր՝ առանց զէնքի եւ ոստիկանի։

*
* *

Քանանու խառնակուած ազգերէն երկիրը շատոնց գրաւուած եւ ժողովուրդն ալ Նախնեաց կայուն վիճակի մը անկած էր։

Երկիրը բաժնուած, ժողովուրդը երկպառակ, աշխատասէր եւ արդիւնաւոր, բնակչութիւնը անթիւ անհամար։ Հարստութիւնըն ու վայելքը ընդհանուր էին։ Կը մնար համազգային կառավարութիւն մը ունենալու ցանկութիւնը՝ որպէսզի իւրաքանչիւր ոք ապահով իր գործով պարապէր եւ երբեմն շրջակայ ազգերու ասպատակութեանց դէմ, ու այլոց պատերազմի պատրաստութեանց եւ անակնկալներու առջեւ չգտնուէին։

Սամուէլ իրեն համար քիչ մը անըմբռնելի եղաւ այս հարցը՝ Աստուծոյ թոյլտուութեամբ իրագործեց եւ հնազանդ թագաւոր օծեց Սաւուղն ու Դաւիթը։

Սամուէլին համար իշխանութիւնը նայրական էր։ Ան կը խորշէր Միապետական եւ Բռնատիրական իշխանութիւններէն։

Անոր օրով հացն ու բարիքը՝ համայքն ու վայելքը ամենուն էր։ Աստուծոյ օրհնութիւնն ու առողջութիւնը ամէն բան էր։ Իր հսկողութեանը տակ դաստիարակուող մարգարէները, ներշնչումի աղբիւրներ էին, որոնց միջոցաւ Տէրը կը խօսէր։ Այսպէս կազմակերպուած ազգ մը յաւիտեան պիտի ապրէր իրեն շնորհուած կաթ ու մեղր բղխող երկրին մէջ։

Սամուէլ իր ակնալութեանը մէջ չէր սխալած։ Ան իր աչքերովը տեսաւ իր ձեռնասուններուն անօրէնութիւնն ու կործանումը։

Ապրեցաւ մինչեւ ի խոր ծերութիւն եւ մեռաւ ինըսունութամեայ։

Ներկայի մէջ մարգարէական ներշնչումի պէտք չունինք։ Քրիստոսի շնորհքը բաւական է մեզի ցոյց տալու ուղիղ ճամբան՝ եթէ միայն հաւատք ունենային աշխարհի հզօրները. եւ տիրակալութեան ցանկութիւնը՝ չկուրցնէր իրենց հոգեկան աչքերը եւ չխեղդէր իրենց խղճին ձայնը։

1947 Հոկտ. 15

Դ. ՄԱՍ

Ա. ԹԱԳԱՒՈՐՔ

ԻԴ.

ՍԱՒՈՒՂ

1. ՍԱՒՈՒՂԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ.– 2. ԹԱԳԱՒՈՐ ԿՕԾՈՒԻ
3. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ.– 4. ԹԱԳԱՒՈՐ ՀՌՉԱԿՈՒԻԼԸ.–
5. ԲԱՆԱԿԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ.–
6. ՅԱՂԹԱՆԱԿ ԱՄԱՂԵԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ.–
7. ՋԱՐԴ ՈՒ ԿՈՂՈՊՈՒՏ.– 8. ԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ (ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ).–
9. ՍԱՒՈՒՂ ԱԳԱՀ ԷՐ.– 10. ՋՂԱՅՆՈՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՔ.–
11. ՄԱՐԴՈՑ ԴԺԲԱՂԴՈՒԹԻՒՆԸ

Սաւուղ Իսրայէլի դատաւորներէն *վերջ՝ կոչումով և գործով Քանանու տէրն ու տիրականը եղող սոյն անձը, Բենիամինի ցեղէն Կիսի որդին էր (Ա. Թագ. գլ. Թ-Ժ)։*

Բարձրահասակ, գեղադէմ, թիկնեղ, կորիճ մարդ մըն էր՝ աննման իր բարձր հասակով և վայելչութեամբ իր ազգակիցներու մէջ։

Կիս և իր ընտանիքը զօրաւոր մարդիկ էին։ Հետու մեծամասնութենէ՝ կ'ապրէին հողագործութեամբ և խաշնարածութեամբ։ Ինչ որ սովորական զբաղում մըն էր այն ատեն առ հասարակ բոլոր Իսրայէլացիներուն։

Այն օրը որ Սամուէլ զինք թագաւոր պիտի օծէր՝ Սաւուղ անգիտակ իր մասին անցած դարձածին, գացած էր փնտռելու իր հօր կորսուած էշերը։ Սոյն ճամբորդութիւնը պատճառ եղաւ որ Սաւուղ հանդիպէր Սուփի քաղաքներէն միոյն մէջ Սամուէլ տեսանողին, հարցնելու հօրը կորսուած էշերուն վրայով։

Հո՛ն, Աստուծոյ Մարդը Սամուէլ՝ օր մը առաջ ներշնչումով իր ստացած պաշտօնը կատարեց տեղւոյն վրայ, Սաւուղին գլխուն վրայ թափելով շիշին մէջ գտնուած իւղը գաղտնօրէն, օծելով զայն Իսրայէլի Թագաւոր։

Քանի մը օր վերջ՝ Սամուէլ, Մասփա՝ Վրան-Յորդանին առջև հաւաքել տալու Իսրայէլի երիտասարդութիւնը և զատ կեցուց զանոնք իրենց ցեղերով, տուներով և վիճակ ձգեց։ Նախ բանուեցաւ Բենիամինի ցեղը և ապա Կիսի տունէն Սաւուղը։

Նշանակալից է Սաւուղի ընտրութեան վաղորդայնին՝ Իսրայէլի փառաւոր յաղթանակը Ամմոնացիներուն վրայ։ Այս յաղթութեան վրայ Սամուէլ երկրորդ անգամ հաւաքեց Իսրայէլը, այս անգամ Գաղգա՛ա, և հոն Սաւուղ պաշտօնապէս Թագաւոր հռչակուեցաւ։

Յետ այսու Սաւուղ կազմակերպեց իր բանակը Իսրայէլի ամենէն քաջ մարդոցմով. շինեց իր Թագաւորական պալատը. հոգաց ու պատրաստեց զինուորական այն բոլոր պէտքերը՝ զոր պարտ էր ունենալ թշնամիներով շրջապատուած երկիր մը։

Ան՝ շրջապատուած իր Յովնաթան զաւակով՝ և իր հօրեղբօր որդւոյն Աբեններ զօրավարով, կարճ ժամանակի մը մէջ տարաւ մեծամեծ յաղթանակներ՝ ինչ որ բնաջնջեց Ամաղեկացիներուն ամբողջ զօրաբանակն ու ժողովուրդը։ Եւ սակայն հակառակ Աստուծոյ հրամանին, յափշտակեց անոնց ամբողջ հարստութիւնը՝ գոյք, ընտանի չորքոտանիք, ինչպէս նաև գերեվարեց Թագաւորնին՝ Ագագը։

«Միթէ կարելի՞ էր դիմանալ մայող ոչխարներուն և գիրուկ գառներու հօտերու բազմութեան՝ որոնք լեռ ու ձոր բռնած էին։ Անոնք ինչո՞վ յանցաւոր էին»։ Այսպէս կը չքմեղացնէր Ան ինքզինքը։

Սաւուղին կողմէ լպիրշ ցանկութեան, ագահութեան իրագործումը՝ Սամուէլին տուած հրահանգին հակառակ էր։ Ամաղեկացիներ Իսրայէլը զարկած էին կռնակէն, իրենց ճամբու ընթացքին, Եգիպտոսէն դէպի Քանան։

Տէրը վրէժխնդիր՝ հրամայած էր Սաւուղին, Սամուէլին միջոցաւ լուծել հին վրէժը Ամաղեկէն, բնաջնջելով ինչ որ ունէին անոնք՝ մարդ, անասուն և գոյք։ Բայց Սաւուղ արհամարհած էր Աստուածային հրամանը՝ որովհետև ագահ էր, ուստի անարժան Թագաւորելու Աստուծոյ ժողովուրդին վրայ։

*
* *

ԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ (ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ)

Ագահութիւնը՝ եկեղեցւոյ սահմանած եօթը մահացու մեղքերէն մին է։ Շատակերութիւնը, գինեմոլութիւնը, ժլատութիւնը և

այն բոլոր խաբեպատիր գործառնութիւնք, երկու չափ և երկու կշիռ, բանադրուած են․, ագահութիւն բառով հասկնալի կը դառնան։ Եւ սակայն տառելապէս մարդիկ ագահ են իրենց տնտեսական անյագ ցանկասիրութեամբ։

Ագահութեան գլխաւոր ցուցանիշն է հարստութիւնը։ Այն պետութիւններ և այն անհատներ որոնք հարստութեան տիրացած են, անպայման ագահութեան լափլիզող ախտին ներկայացուցիչներն են։ «Դիւրագոյն իցէ մալխոյ ընդ ծակ ասղան անցանել, քան մեծատան յարքայութիւն Աստուծոյ մտանել»։ (Ղուկ. ԺԸ. 25)

Ցնորք մը, երեւակայական վատթար ույժ մը, որ գործի կը մղէ շահախնդիրը․ Ան՝ ագահը, կը ծրագրէ՝ գետնուղիներ կը պատրաստէ, սարդի ոստայնին նման մանուածապատ հիւսկէններ կը գործէ, մութին մէջ գուբեր կը սարքէ։ Անիկա ամբարած ունի խինդ ու ժպիտներ, չափուած ձեւուած կլորիկ խօսքեր, քաղցրալուր պարբերութիւններ։ Եւ երբ առիթը ձեռք անցնէ անվարան հրապարակ կ՚իջնայ որսալու, ուտելու, դիզելու առաջադրութեամբ։

Ինչպէս եսասէրը փառքերուն համար, ագահին համար ալ աշխարհը՝ խլրացումի, տիրացումի բաւական չէ։

Փառք չի տար Աստուծոյ, գոհացում չունի, անիրաւուածը՝ կորանցողը, անյաջողը խեղճն ու խղճալին ինքն է։

Միշտ կը տրտնջէ և երբեք չի գոհանար։ Կռապաշտը ինչ է։ Միթէ այպանելի են Իսրայէլացիք երբ ոսկի հորթը պաշտեցին անյուսութեան անապատին մէջ։ Ագահին համար որովայնը իր Աստուածը չէ՞ միթէ։ Փիլիպ. գլ. Գ. 19 համր։

Ունենալու տենչանքը իրեններին և ուրիշներին միջև ոչ մէկ տարբերութիւն կը դնէ։ Միջոցներուն մէջ խտրութիւն չդներ։ Բաւական է որ՝ իրը ըլլայ։

Ագահը անէծք մըն է աշխարհին։ Անոր համար արժէք չունին աղքատները՝ որոնցմէ իւղ չելներ։ Առաւելագոյն շահը՝ կաշառքը, յափշտակութիւնը իր վայելքին իրաւունքներն են։

Մարդիկ պարտաւոր են վճարելու այն բոլոր մեծ ու պզտիկ բանուորներուն, նոյնպէս իրեն ագահին համար ալ։

Անոնք՝ բանուորներ են, սուր ու զէնք ունին՝ իսկ ագա՞հը, ոչինչ։ Մի նայիք իր խեղճ ու անշուք ապրելակերպին։ Անոր սիրտը հնոց մըն է, ուր սիրոյ ջերմութեան տակ կը կը հալին ոսկիները բոցաղէզ և կը ձուլուին հորթերը աստուածապէս։ Ուր կ՚անչքանան ամէն ինչ որ ուրիշինն է, և կը վերաշինուին իրենները։

Ագահը՝ սեպհականատէրն է երկնի և երկրի։ Ան՝ աստուած

մըն է ինքն իրեն, իր ազատ պատեանին մէջ։ Աւելի քան ամբարտաւան մըն է եւ եսասէր։ Ներքնապէս դժոխք մըն է ահաւոր, ուր սիրտ՝ զգացում, խիղճ ու խայթ տեղի տուած սրբուած են առ յաւէտ։ Աղբիւրք անջրդիք։

Սաւուղ ագահութեան ախտէն վարակուած՝ յիմարացաւ և կործանեցաւ իր թագաւորական տունը։

Տխրութեան և ջղայնութեան տարիները՝ եղերական շրջան մը եղաւ իր թագաւորական կեանքը։ Ունեցաւ ամօթալի վախճան։ Ցիմարութեան ախտը միշտ հալածող ուրուական մը եղաւ իրեն։ Ինքն ալ իր կարգին՝ իր բոլոր միջոցներով հալածեց իր մրցակցին՝ Դաւիթին։ Քանի՛ քանի՛ անգամներ իր ափերէն փախցուց զայն թռչունի մը նման որ խոյս կ'ուտայ զինք որսացողին ձեռքերէն։ Որքան նկուն էր Գողիաթի սպառնալիքին առջև և որքան վարկաբեկ Դաւիթին յաղթանակին ի տես։ «Սաւո՜ւղ, հազարները՝ իսկ Դաւի՜թ, տասը հազարները» բացագանչող Իսրայէլի պոռչտուքին արձագանգը՝ միշտ լսելի մնաց իր ականջին։ Բորբոքած վրէժխնդրութեան կրակը երբեք չմարեցաւ իր ապականած հոգիին մէջէն. որովհետև Աստուծոյ հոգին իսպառ հեռացաւ իրմէն։ Որքա՜ն կը սխալին ժողովուրդներ և համայնքներ, որոնք արտաքին տեսքին, գեղամարմնոյն, ձեւ ու խօսուածքին, շպար ու կեղծիքէն խաբուելով կ'ընտրեն իրենց առաջնորդները։ Առաջնորդի մը մէջ, երբ տեղի կուտայ անշահախնդիր նուիրումը հանդէպ իր բարձր պաշտօնին, ծառայութեան հոգին՝ ագահութեան առջև, յայնժամ զայն կարելի է տեսնել կախուած անգլուխ Բեթսանի պարիսպէն։ (Ա. Թագ. գլ. ԼԱ. Թ.)։ Այսօրուան ապրող մարդկութեան տառապանքը՝ սովութիւն, անգործութիւն, անվստահութիւն, պատերազմի արհաւիրք են. աշխարհի հզօրներուն սնուցած ագահութեան՝ սարսափազդու վիճակին, թոյնն ու արտադրոյթն է։

1947 Հոկտ. 17

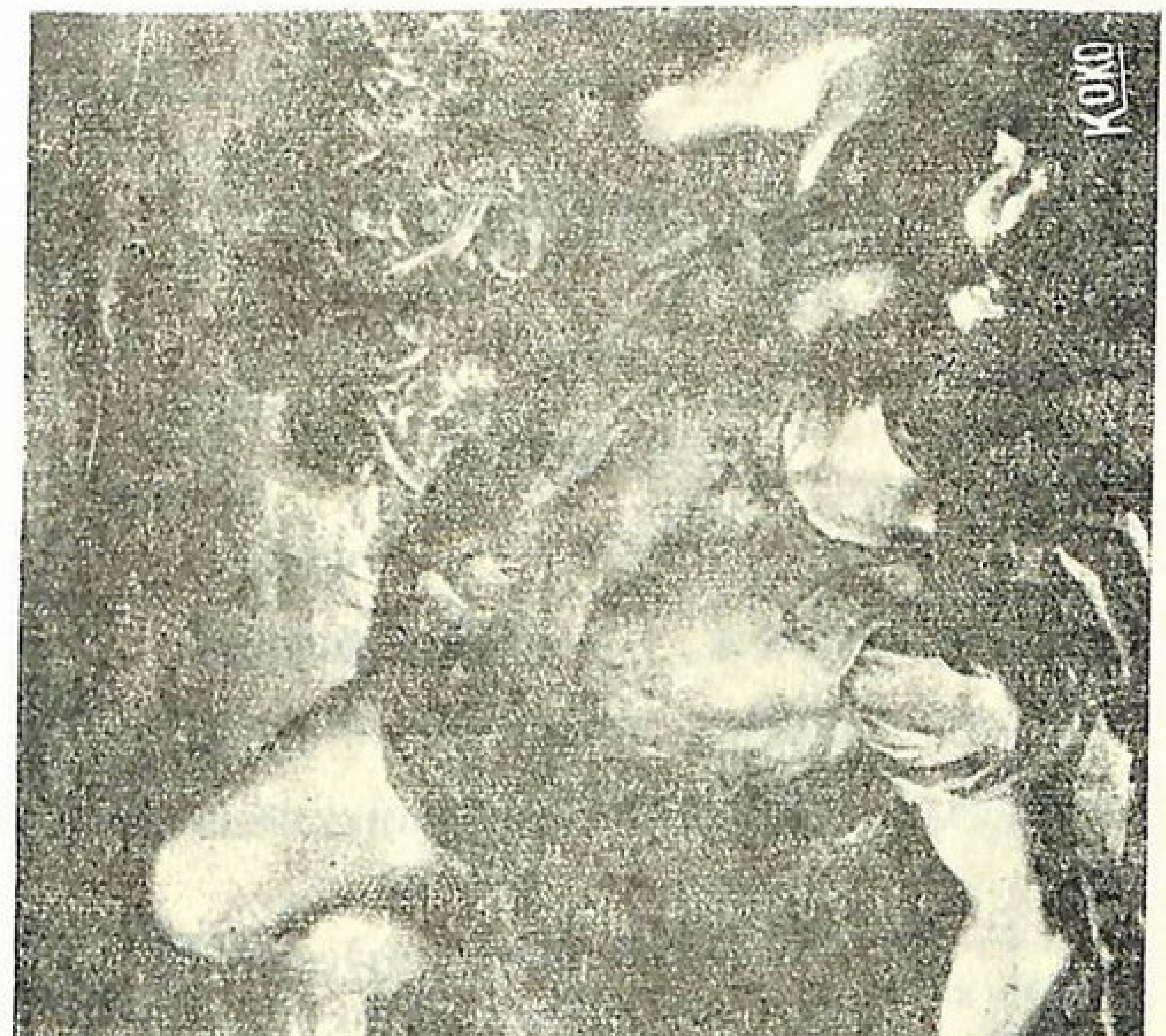

ՊԱՏԱՆԻՆ ԴԱՒԻԹ ԳՈՂԻԱԹԸ Կ'ՍՊԱՆՆԷ

(Ամբարտաւանութեան վերջը)

Բ. ԹԱԳԱՒՈՐՔ

ԻԵ.

ԴԱՒԻԹ

---

1. ԴԱՒԹԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ.- 2. ՄՐՆԳԱՀԱՐ.-
3. ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ ԵՒ ԳՈՂԻԱԹ.- 4. ԴԱՒԻԹ ՅԱՂԹԱԿԱՆ.-
5. ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ.- 6. ՍԱՒՈՒՂԻ ՎԱՐԿԱԲԵԿՈՒՄԸ.-

Դաւիթ՝ Իսրայէլի թագաւորներուն մէջ ամէնէն նշանաւորն ու հզօրագոյնը։ Յուդայի ցեղին թագաւորութեան հիմնադիրը։ Բեթլեհեմցի Յեսսէի ութը զաւակներուն էն փոքրը։ Իր մանկութեան ատեն վարպետ մրնգահար ու տաւղահար։ Խարտեաշ մազերով՝ կարմրաշուրթն, երգող, նուագող, պարող և քաջ մենամարտող դէմք մըն է։ Բացառիկ շնորհներ՝ որ իր պատմութեան ուրուագիծը կը կազմեն։

Դաւիթ անծանօթ մը չէր Սաւուղին և անոր արքունիքին համար. երբ սա՝ երբեմն իր նուագով կը հանդարտեցնէր անոր ջղայնոտութիւնը, կը փարատէր տխրութիւնն ու կ'ափոփէր զայն։

Այն օրերուն կը կատարուէր Փղշտացւոց մեծ յարձակողականը Իսրայէլի վրայ, որ ծանօթ է Գողիաթի անունով (Ա. Թագ. ԺԷ.):

Երբ Սաւուղ և իր բանակը պատերազմի դաշտը մեկնած էին, Դաւիթն ալ վերադարձած էր իր հօր տունը։

Յեսսէն պատրաստեց մաս մը ուտելիք իր երեք մեծ տղոց և անոնց հազարապետին համար, որոնք ճակատը կը գտնուէին։ Բեռնաւորեց իշուկ մը և յանձնեց Դաւթին, պատուիրելով որ երթայ տեսնէ իր եղբայրը՝ հարցնէ անոնց ողջութիւնը և լուր մը բերէ պատերազմէն։

Դաւիթ կատարած էր իր պարտականութիւնը՝ և խստօրէն ալ հրահանգուած իր եղբայրներէն որ անմիջապէս տուն վերադառ-

նայ, երբ իմացաւ ահաւոր ձայնը Գողիաթին որ հրաւէր կը կարդար մենամարտի:

Հետաքրքրուեցաւ և տեղեկացաւ ամբողջ եղելութեան: Աչքերովը տեսաւ Գողիաթը: Հասկցաւ բանակին բարոյալքումը և տիրող շփոթ կացութիւնը: Լսեց Թագաւորին խոստումը եւն. եւն.:

Ո՞վ էր սակայն այն մարդը՝ որ կը յանդգնէր Իսրայէլի բանակը նախատել և հայհոյել անոր Աստուծոյն: Երկուքն ալ միթէ սրբութիւններ չէի՞ն իրեն համար: Իսկ ան՝ Գողիաթը հեթանոս մը՝ շուն մըն էր պարզապէս, վայրի գազան մըն էր, որ կրնար սատկիլ նման գայլերուն, արջերուն և առիւծներուն, որոնք երբեմն կը յարձակէին իրենց հօտին վրան և տեղն ու տեղը կը սատկէին իր ձեռքերով: Իր մտասեւեռումն էր, միթէ այս անհաւատն ալ անոնց նման չէ՞ր:

Դաւիթ իր զգացումները արտայայտելու մանկամտութիւնը ունեցաւ բանակին մէջ շրջագայած միջոցին, և բերնէ բերան տարածուած լուրը ընդփոյթ հասաւ Սաւուղի ականջին: Թագաւորը հրաւիրեց և տեսաւ իրեն տաղաւարը: Լսեց անոր բերնէն այն խօսքերը՝ զորս ան քիչ առաջ խօսած էր բանակին մէջ շրջագայած ժամանակ: Հագցուց անոր իր զէնն ու զրահը՝ և սակայն Դաւիթ անվարժ էր անոնց գործածութեան: Ուստի անմիջապէս հանեց զանոնք իր վրայէն և վերստին հագաւ իր հանդերձները, առաւ իր ցուպը, ուսընդանութ կախեց հովուական մախաղը և պարսը ձեռքին առաջացաւ Թշնամւոյն դէմ:

Գողիաթ ամբարտաւանութեան մարմնացումը, դիտապաստ ինկաւ պարսէն արձակուած խճաքարէն՝ որ ծակեց պղնձեայ սաղաւարտը և մտաւ ճակտին մէջ:

Դաւիթ մէկ ոստումով, ակնթարթի մը մէջ ցատկեց ելաւ իր Թշնամւոյն կուրծքին վրան, քաշեց իր սուրը և ոչխարի մը պէս կտրեց անոր գլուխը: «Սաւո՛ւղ հազարները, իսկ Դաւի՛թ տասը հազարները սպաննեց»: Այդ վայրկեանէն իսկ Իսրայէլի գահակալը Դաւիթն էր:

Դաւիթ պէ՛տք էր յաջողէր:

Ինչո՞ւ:

Որքան փղշտացւոց բիրտ ուժին խորտակումը՝ իրենց ըմբիշին, լեռնանման Գողիաթին սպանումը, այնքան և աւելի Սաւուղի իշխանութեան վերջաւորութեան դրական փայլուն ապացոյցը պէտք էր ըլլար Դաւիթին յաղթանակը: Այս էր Աստուածային տնօրինութիւնը:

Կարելի չէ համեմատութեան եզր մը գտնել երկու ույժե-

րու միջև։ Մին մանկունակ աղուամազերով, պատանեակ մը․ իսկ միւսը հսկայ, մսկեղէն բլրակոյտ մը։ Մին անզէն՝ ցուպ մը ձեռքին և պարս մը մախաղին մէջ, իսկ միւսը՝ անթերիօրէն զինուած և զրահուած ռազմիկ մը՝ վարժ կռուող մենամարտիկ։ Ապահովաբար յաղթանակը այս վերջինին պէտք էր ըլլար։ Բայց ո՛չ, ան հսկայ դարաւոր կաղնիի մը պէս պէտք էր չանթահար տապալէր և շան մը պէս գետնաքարշ սատկէր։

Իրօք է որ Դաւթին զօրաւոր հաւատքը՝ հոգեկան ներշնչումը, ուժովցուցած էին զինքը։ Սրտոտ և կորիճ տղայ մը․ լաւ նշանառու, անվախ ու համարձակ, ճարտար ու ճարպիկ, վարժ ու գիտակ թշնամին զգետնելու ամէն միջոցներուն։ Եւ սակայն ասոնք բաւական չէին յաղթանակին ապահովութեան։ Ըլլալիքը մանկական զուպար մըն էր թերևս իր թշնամիին համար։

Դաւիթ պէ՛տք էր յաղթէր:

Ամբարտաւանութեան եւ ագահութեան մարմնացումներ՝ պէտք էր որ պատերազմի դաշտին վրայ փշէին իրենց սև հոգին։

Աստուած էր որ կը պատերազմէր Դաւթի անձին մէջ։ Իսրայէլի երկչոտ բանակը ականատես պէտք էր ըլլար նախախնամական գերբնական այժմ որ Դաւիթով կը յայտնագործուէր։ Ինկած, խելագարած, շուարած էր Արքան։ Իսրայէլի երիտասարդութիւնը ամքած ունկուն, նապաստակներու վոհմակին պէս թաքչելու ու իրենց անարգուած գոյութիւնին ապահովելու միջոց մը կը փնտռէին։

Սաւո՛ւղ հազարներ, իսկ Դաւի՛թ տաս հազարներ:

Իսրայէլի պատերազմներուն ամէնէն նշանաւորը՝ վերջնականապէս ապահովեց Դաւթի և իր սերունդին թագաւորութիւնը։ Որովհետև ուղիղ գիծով մը որ սերունդէն պիտի ելնէր աշխարհի Փրկիչը և պիտի թագաւորէր յաւիտեան։

Դաւիթ եղաւ աստուածահայր մարգարէն։ Անյայտ անձեր և կամ փոքրիկ ազգերն են որ կը տիրապետեն աշխարհի, մինչև այն ատեն որ խօսուն է Աստուածային արդարութեան ձայնը՝ իրենց սրտերուն մէջ։

1947 Հոկտ. 19

Բ. ԹԱԳԱՒՈՐՔ

ԻԶ.

ԴԱՒԻԹ

(ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ)

1. *ԴԱՒԹԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՈՒՐՈՒԱԳԻԾԸ*.- 2. *ՄԵՂԱՆՉՈՒՄԸ*.-
3. *ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԸ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԱԶԳԱՑ ՄԷՋ*.- 4. *ՄԱՆԿԱՀԱՒԱՔ*.-
5. *ԴԱՒԹԻՆ ՍՏՈՐԻՆ ԱՐԱՐՔԸ*.- 6. *ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆ*.-
7. *ՆԱԹԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ ՔՕՂԱՐԿԵԱԼ ԲՈՂՈՔԸ*.-
8. *ԴԱՒԻԹ ԱՄՕԹԱՀԱՐ*.- 9. *ՇՆՈՒԹԻՒՆԸ (ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ)*.-
10. *ՄԻ՛ ՇՆԱՐ*.-
11. *ԲԱՐՈՅԱԳԷՍ ԵՒ ՖԻԶԻՔԱԳԷՍ ՄԱՀԱՑՆՈՂ ՄԻՔՐՈԲԸ*.-
12 *ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԻ ԶՂՋՄԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԷՆ ԿՏՈՐՆԵՐ*.-
13. *ՅԻՇԷ ԵՒ ԶԳՈՒՇԱՑԻՐ*.-
14. *ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔ ԵՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ*.-

Դաւիթի կեանքին գլխաւոր գիծերն են.

1.— *Նուագահար՝ Սաւուղին առջեւ։*
2.— *Յաղթականը Գողիաթին։*
3.— *Օծումը։*
4.— *Փեսայանալը։*
5.— *Բանակի ընդհանուր հրամանատար։*
6.— *Մահուընէ ազատիլը։*
7.— *Փախստական ու Թափառիկ։*

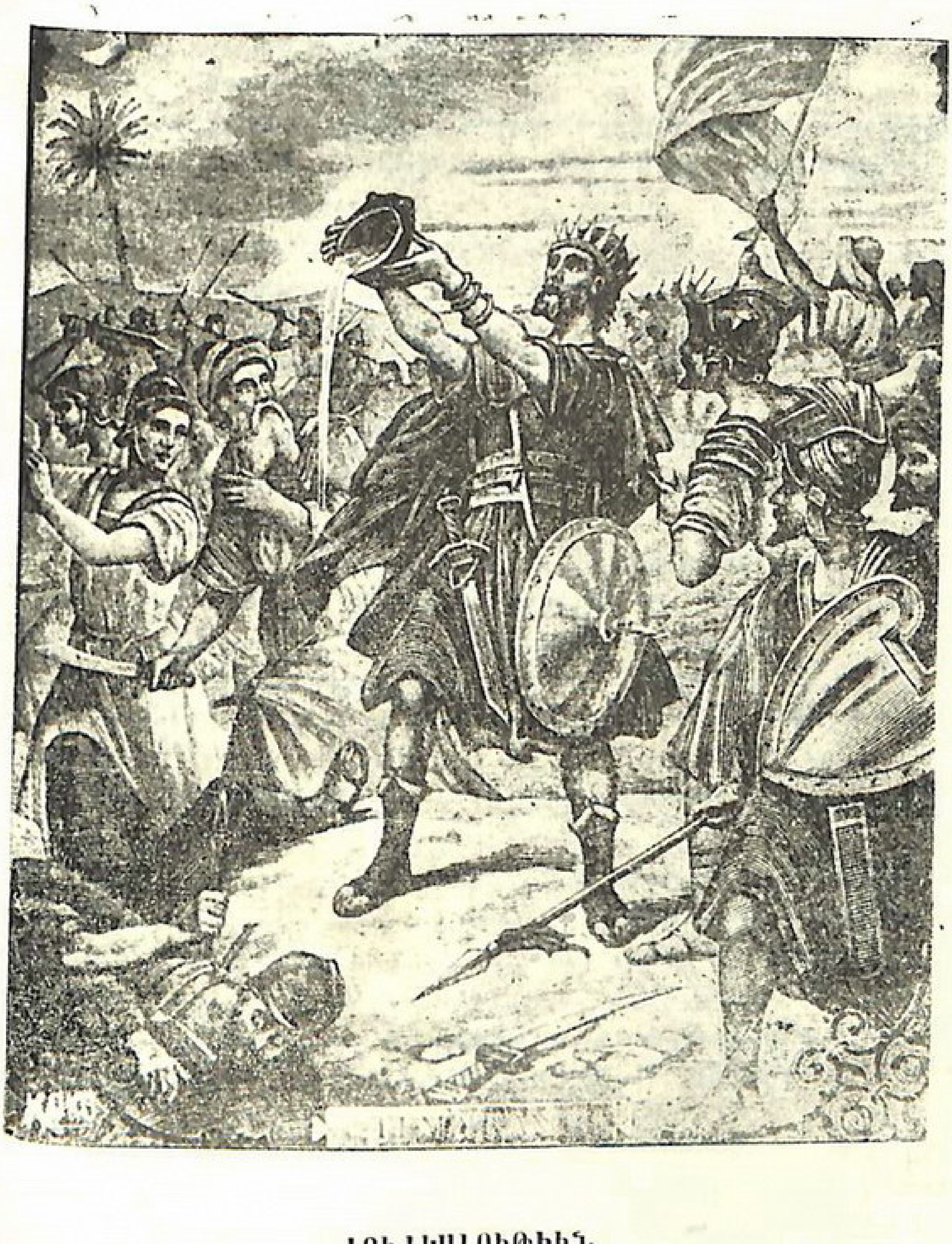

ԺՈՒԺԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

(Դաւիթ չի խմեր ու կը թափէ՝ Բեթլեհէմի դրան քովի ջրհորէն իրեն համար բերուած ջուրը)

8.— Միշտ վեհանձն իր հալածչին՝ Աստուծոյ Օծեալին հանդէպ։
9.— Դաւիթ և Յովնաթան՝ երկու բարեկամներ։
10.— Դահակալութիւնը։
11.— Պատերազմները, յաղթանակներն ու հարստութիւնը։
12.— Կիները. զաւակները, (ընտանիքը) և Աբիսողոմ։
13.— Մեղանչումը։
14.— Նաթան Մարգարէն։
15.— Ապաշխարելը։
16.— Սաղմոսները։
17.— Աստուածային պաշտամունքին կազմակերպութիւնը։
18.— Դաւիթ մարգարէ։
19.— Տաճարին շինութեան պատրաստութիւնը։
20.— Ծերութիւնը՝ Սողոմոնը թագաւորեցնելը և մահը։

Ընթերցողին կը մնայ Ա. և Բ. Թագաւորաց, ինչպէս նաև Սաղմոսաց գիրքերուն ուսումնասիրութիւնը՝ լիակատար գաղափար մը կազմելու Դաւթի մասին, որ Աստուածային շնորհներու և անոր թերութիւններու շարայարում ներկայացնող անձնաւորութիւն մըն է։ Իսկ մենք կը հետևինք իր մեղանչումին և ապաշխարելուն վրայ։

Բոլորովին մարդկային է մեղանչումի տանող հետևեալ պատճառները։

Դիրք, հարստութիւն, մարմնական գեղեցկութիւն և համբաւ, Նախախնամական բացառիկ շնորհներ, ցեղային ազնուութիւն, ինչպէս նաև հիմնական դաստիարակութիւն պէտք են զսպելու, սանձահարելու այն բոլոր միջոցները՝ գրաւչութիւններն ու ցանկութիւնները, որոնք մարդը կը բռնադատեն ստորնացնելու անասնական բնազդներուն, մեղանչելու՝ այսինքն ոեւէ միջոցաւ յագեցնելու իրեն տարփալի կիրքերը։

Մինչև այսօր ալ Արևելքի ո՛չ քրիստոնեայ միապետներու և ցեղապետներու քով, ապօրէն արարք մը չէ՛, այլ ընդհակառակը կրօնական թոյլտուութիւն է ունենալ և պահել բազմաթիւ օրինաւոր կիներ և հարճեր։

Աւելորդ է հոս նկարագրել կանանոցներու ամօթալի և բարբարոսական ներքնակողմը, հոն տիրող վաւաշոտ և լղրճուկ միջավայրը, որոնք ուղղակի և պայծառօրէն կը ցոլացնեն ատոնց ժողովուրդներու խորհրդակերպն ու մարդկային ըմբռնողութիւնը։

Անոնք, կանանոցները՝ արեւուն տակ մարմնական ցանկութեան և անբաւանացած կիրքերու ախտաւոր ցուցադրութիւններ են։ Գործնականօրէն պատկերուած իրական դրուագներ մարդախոշոշ գազանութեան։

Ակնարկել կ՚ուզեմ, բռնօրէն խլուած իրենց ընտանեկան օճախներէն և արգելափակուած սեւ ու դաժան ներքիններու աչալուրջ հսկողութեան բիւրաւոր փափկասուն աղջիկներու և գեղադէմ մանչերու ողջակիզումները։

Երբ կեդրոնական Ափրիկէի սեւերը գերեվաճառութեան չարաղէտ առեւտուրին պարարտ մթերքը կը ներկայացնէին, ո՛չ նուազ շահաբեր էր Վրացի, Չէրքէզ, Հայ և Կովկասցի գեղանի մանչ-աղջիկներու վաճառումը Թուրք, Արաբ վեհապետներու արքունիքին և իրենց մեծ ու փոքր աւագանիներուն։ Եւ ո՞վ գիտէ մինչև այսօր մերազնեայ քանի՛ հազարներ կը հեծեն ու կը հիւծին արեւելեան ցեղապետներու կանանոցներուն մէջ ենթակայ անլուր ստրկացումներու։

Արդ՝ երեք հազար տարիներ ետ երթալով, ամենազօր Թագաւորի մը՝ Եհովայի ներկայացուցչին պալատին մէջ, կը տեսնենք հազարաւոր կիներ՝ ենթակայ ցոփակեաց Արքայ Արքայազուններու տափական քմահաճոյքներուն՝ անխօս չարքաշաններու մակարդակին իջած մարդկային արարածներուն։ Անշուշտ չենք զարմանար բնաւ, և չենք ալ կրնար համեմատութեան դնել ներկայի ինքզինքնին քաղաքակիրթ կոչող ազգերուն և անոնց հեղինակաւոր առաջնորդներուն ներքին կեանքին հետ։

Պիտի գա՞յ օրը՝ ուր մարդկութիւնը պիտի տեսնէ գերեվաճառութեան այս տեսակին ալ բարձումը։

Ինչպէ՞ս կարելի է ուրանալ, Աստուածապաշտ Թագաւոր մը՝ որպիսին է Դաւիթ, երբ իր անմիջական տրամադրութեան տակ ունէր իր անսահման տարփին յագեցում տալու համար բազմաթիւ պչրոտ և գեղեցիկ կիներ, առանց նկատի առնելու անոնց ներկայութիւնը՝ իր փառքին և իշխանութեան սիրոյն՝ պատերազմի դաշտը մեկնած զինուորի մը կնկան, Ուրիայի կնոջ Բերսաբէի առեւանգումը։ Եւ ի՛նչ խիղճ ու վայրագ ոճիր՝ որ խեղճը իր արեան գնովը կը վճարէ դեռատի և աղուոր կին մը ունեցած ըլլալու իրաւունքը։

Երբ Դաւիթ, երեկոյեան դէմ պալատի տանիքին վրայ կը շրջագայէր՝ տեսաւ իր զինուորին Ուրիայի՝ մերկամարմին գեղանի կինը, երբ նա իր տան բակին մէջ կը լուացուէր անփութօրէն։

Որքա՜ն կիներ և աղջիկներ՝ իրենց միամտութեան և անփութութեան զոհերը եղած են և զոհերը ունին, գայթակղութեան պատճառ դառնալով իրենց հրապարակային լպիրշ շարժուձևերով, և գրգռիչ ծեքծեքումներով։

Պարկեշտ աղջիկ մը պէտք է գիտակցութիւնը ունենայ ինքզինքին։ Շպարը՝ ներկը, կոնաձև քաշուած կիսալար յօնքերը, ոտքերու և ձեռքերու կարմրցուած եղունգներ, մերկ ու հոլանի կուրծքեր ու սրունքներ, ներկուած ձիւնասպիտակ բուռնքեր և թևեր, չափուած ու ձևուած մարմնական շարժումներ — անշուշտ պարի դասերով սորված — շլացուցիչ հանդերձանք, և հրապուրիչ զարդարանք, վարսավիրայի խանութին մէջ կոկուած, յարդարուած դեղին գանգուր վարսեր են., ինչո՞ւ համար են՝ և ինչի՞ կը ծառայեն։ Եւ եթէ պարկեշտ է այն աղջիկն ու տիկինը՝ ալ որո՞ւ համար է այդքան պչրանք։

Դաւիթ ի տես լոգցող պարմանուհիին — Բերսաբէի — մարմնական գեղոյն, տարուած անդիմադրելի զգլխիչ հմայքէն, արբշիռ՝ սիրատոչոր ցանկութեամբ, առևանգեց զայն և մեղանչեց անոր հետ, և փորձեց ոճիրով մը ծածկել իր մեղքին անջնջելի արատը։

Ո՞վ է յանցաւորը՝ Դաւի՞թը, իր այրական և արքայական մեծութեամբ, թէ՝ կինը, իր անսասանելի գայթակղութեամբ։ Հաւասարապէս երկուքն ալ արժանի էին ահաւոր պատիժներու, ինչ որ կրեցին։

Քանի մը օրեր վերջ՝ Նաթան մարգարէն Դաւթին կը բողոքէր մեծահարուստ մէկու մը մասին որ հակառակ իր անթիւ անհամար գառներուն, ժպրհութիւնը ունեցած էր իրեն աղքատ դրացիին մէկ հատիկ սիրասուն էգ գառնուկը յափշտակելու և մեծարելու իրեն եկած հիւրը։

Դաւիթ սաստիկ բարկացած, ահեղագոչ ձայնով մը կը հրամայէր իսկոյն մեռցնելով պատժել այն անգութը։

Մարգարէն լուրջ ու պաղարիւն, հանդարտօրէն կը պատասխանէ, «այն՝ դո՛ւն ես» և կ՚աւելցնէ, երբ Տէրը քեզի տուած էր Իսրայէլի թագաւորութիւնն ու ամենէն գեղեցիկ կիներն ու աղջիկները՝ ինչպէ՛ս դո՛ւն՝ անխղճօրէն յափշտակեցիր Ուրիայի կինը։ Քու մեղքիդ պտուղը՝ անպայման պիտի մեռնի»։

*
* *

Ի՞նչ է Բնութիւնը։

Շունը՝ թէև հաւատարիմ կենդանի մը, ընկերը մարդուն, պահապանը տունին, վրանին և հօտերուն, ունի իւրայատուկ բա-

իմաստութիւններ որոնք սիրելի ընծայած են զա՛յն մարդուն։ Եւ սակայն շուներու իրարու հետ ունեցած յարաբերութիւններն ու հրապարակային բնազդական արարքը՝ — շնականութիւնը — չեն պէս կենցաղավարողի տուած են շնացող ածականը և արարքն ալ որակած, շնութիւն գոյականով։

Հին ուխտին լեցուն է պատմութիւններով Իսրայէլի ժողովրդեան և Թագաւորներուն՝ որոնք կապաշտներու նման իրարու հետ կը յարաբերուէին շնանալով։

Տասնաբանեայի պատուէրներէն մին է «Մի՛ շնար»։ Մարդը — այր կամ կին — թոյլ և հեզգ, անզգիւ և անհոգի, անձնատուր իր մարմնական կիրքերուն և ցանկութեանց, ինկած մոլութեանց ապականած բաւիղներուն մէջ, մթնցած, խաւարած մտքով, ո՛չ այլ ինչ է, եթէ ո՛չ շուն մը, շնացող մը։

Շնութիւնը՝ մեղքերու չորքին ամենէն ահաւորը՝ որ մարդ կը գործէ ի վնաս իր անձին և իր կեանքին։ Հիւծախտի, թոքախտի հիմքը շնութեան և գինութեան մեղքերով է հաստատուած։

Քիչ են այն բացառութիւնները, որոնք չափազանց աշխատութեամբ յաղնած, անսնունդ և զուրկ օդի և արևու կենսատու բարիքներէն՝ վարակուած են թոքախտով։

«Մեղքին պտուղը մահ է»...

«Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ, հաւասարեաց անասնոց անբանից»։ *Սաղ. գլ. խէ. 13-21։*

Մեր գրագէտները՝ հրապարակագիրներն ու քարոզիչները խնայած ըլլալու համար գրական ոճին և կամ բարին սրբութեան — այլ կերպ չխորհելու համար — զգոյշ են մեղանչումի այս կէտին վրայ գրելէ և խօսելէ։ Որքա՛ն կը սխալին անոնք։ Եգիպտոսի ժանտախտի համաճարակը ահաւորակ գլխովին հասարակութիւնը մղած էր պատուասէր և զգուշութեան, և այս չափ իրաւամբ։

Որքա՛ն երջանիկ են այն բազմերախտ մարդիկ իրենց յաւիտենական քունին մէջ, որ այս ահաւոր ախտին ճանկը զգած և նուիրած են խելակորոյս մարդկութեան։

Ինչո՞ւ սակայն անտարբեր ենք գտնելու և յայտարարելու մեղքին մահացնող բարոյական մանրէն։ Ինչո՞ւ չենք կրնար ըսել, զաւակս մի՛ գինովնար, մի՛ շնար... կը մեռնի՛ս։

Ինչքա՛ն իմաստութեամբ չարագրուած են մեր Եկեղեցւոյ խոստովանանքի և զղջման բանաձևը։

Զազրագործութեամբ ի պէս պէս ախտս, հեշտութեամբ լսել- եաց արատութեամբ աչաց, ցանկութեամբ սրտի, ճգութեամբ ռըն- գաց, պագշոտութեամբ բերանոյ, անժուժկալութեամբ եւ շուայտու- թեամբ եւն.:

Երկրորդ համարին մէջ։

Պոռնկական խորհուրդով, արուական, իգական, անասնական, գրաստական, գազանական, ի գիշերի եւ ի տուընջեան, երազական գինութեամբ եւ անշրկան զարշ աղտեղութեամբ:

Եւ երբ ցանկութեամբ կին մարդու նայիլն իսկ անոր հետ շնալ կը նշանակէ, Մատ. Ե. գլ. 27, ինչո՞ւ ուրեմն այս կերպ ամօթ- խածութիւնը՝ չխօսելու, չցուցնելու մեղքերնիս բաւ իսկ թուելու ար- ժանը, չարիքին *գաղտագոյն աղբիւրը մեզմէ փոքրերուն, դեռահաս երիտասարդներուն, որոնք ապագային կեանքի պայքարին ամենէն խամա- ներուն առաջին շարքերուն վրայ կը գտնուին, և չըսել* մի՛ շնար, մի՛ գինանար, *սիրելի զաւակս, աղջիկս, քոյրս եւն. եւն.։*

1.— *Աստուծոյ տաճարը՝ հոգւոյդ բնակարանը՝ մարմինդ է, մի՛ քանդեր զայն, խնայէ երիտասարդութիւնդ։*

2.— *Անասուններու, շուներու մի՛ հաւասարիր։*

3.— *Պահէ՛ անձդ, և մարդկային արժանապատուութիւնդ։*

4.— *Միտք բե՛ր Ջրհեղեղն ու Սոդոմ-Գոմորը։*

5.— *Յիշէ՛ Ուրիան իր մահուան գալարումներուն մէջ։*

6.— *Յիշէ Դաւիթը իր անկումին մէջ, երբ չանթահարուե- ցաւ «այն դուն ես» Աստուածային պատգամով։*

Իմ սիրասուն և պաշտելի զաւակներս, Ս. Զատկի և Ծնուն- դի օրերուն՝ մանաւանդ Ս. Պատարագի միջոցին ձեզմէ հարիւրա- ւորներ կը խուժեն աւանդատուններէն ներս՝ մեղայ *գոչելու և Ս. Հաղորդութիւն առնելու համար։*

Քահանան մէկիկ մէկիկ կ'արտասանէ զղջումը և դուք հա- մախումբ մեղա՜յ *կը գոչէք, և անմիջապէս ալ կը հաղորդուիք։ Կը միանաք Տէր Յիսուսի* կենարար մարմնոյն եւ արբարար արեան, *ու- նելով մասնիկ մը որ իր խորքին մէջ, իր արտաքին ձեւին և նիւ- թին ներքև Փրկչի անարիւն պատարագին խորհրդանիշն է։*

Գիտէ՞ք արդեօք թէ ինչո՞ւ խոստովանեցաք և ինչո՞ւ հաղորդ- ուեցաք։ Եւ գիտեմ թէ՝ ձեզմէ շատեր տակաւին կը կրեն իրենց բարի մօր ազնիւ ազդեցութիւնը։ Եւ անոնք ալ անոնց սիրոյն համար կը

հաղորդութիւն։ Իցի՛ւ թէ ամէնքդ ալ գիտակցաբար կատարած ըլլայիք ձեր Քրիստոնէական պարտականութիւնը։

Այն մանանխը որ Տէր Հօր ձեռքէն ընդունելու և ուտելու արժանացաք, առաւել քան դեղ է և բուժիչ, կազդուրիչ ձեր հոգւոյն թաքթաքուր, չար խորհուրդներուն և մտքի պղտորումներուն։

Մխիթարար ընդունեցիք, սրբութիւնով սրբացաք։ Ուրեմն զգոյշ, մեղքի ահաւոր սպառնալիքէն։ Ծիւաղ սատանէն որ առիւծի պէս երախը բացած կը փնտռէ թէ «զո՛վ կլանիցէ»։ Ա. Պետ. Ե. 8։

1947 Հոկտ. 21

Բ. ԹԱԳԱՒՈՐՔ

ԻՒ.

ԴԱՒԻԹ

(ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ)

1. ՄԱՆՈՒԿԻՆ ԹԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.-

2. ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵԼԸ ՍՐԲԱԳՐԵԼ Է. ԱՊԱՇԽԱՐԵՑՆԵԼ Է.-

3. ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈԳԵԿԱՆ ԲՈՒԺՈՒՄ Է.-

4. ԲԱԺԱԿԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԿՈՂՄԻՆ ԼՈՒԱՑՈՒՄՆ Է.
ՄՏՔԻ ՅՍՏԱԿՈՒԹԻՒՆ Է.-

5. ԱՆՆԻՒԹԱԿԱՆ ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆ Է.-

6. ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ Է.-

7. ԱՆՊԱՐՏԱՃԱՆԱՉ ՄԱՐԴԻԿ.- 8. ԽՂՃԻ ԽԱՅԹ.-

9. ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՕԹԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԷՆ ՄԻՆ Է.-

10. ՆՈՐԱԴԱՐՁ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՆ ՈՒ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.-

11. ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ ՄԻՋԻՆ ԴԱՐՈՒՆ.-

13. ՀԱՒԱՏԱՓՆՆԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆՆԵՐ.-

14. ԿԱԼՎԻՆ ԵՒ ՄԱՐԹԷՆ ԼՈՒՏԵՐ.- 15. ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐ.-

16. ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԻՍԻՈՆԱՐՆԵՐ ԵՒ ՄԵՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ.-

17. ԱՆՁԱՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՐԴՈՐՍՈՒԹԻՒՆ.-

18. ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐ ՄԸ ՀԱՅ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ.-

19. ԿԱԹՈԼԻԿ ՀԱՅԵՐ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԵՆ ԵՒ
ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ԿՈՐՍՈՒԵԼՈՒ.-

20. ՄԵՂԱՑ ՔԱՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԵՒՈՐԸ

Ի՞նչ է ապաշխարութիւնը։

Մենք պէտք է նախ խօսինք թէ՝ ինչե՞ր են այն թերացումները անգիտակից մանկան մը՝ հանդէպ իր ծնողաց և դպրոցին։ Եւ որո՞նք են սրբագրութեան միջոցները։

Հազիւ ոտքի ելած երախայ մը՝ տունէն ներս բռնաւոր մըն է։ Կը պոռայ, կը ճչայ, կը ծամէ, կը կոտրէ, կը ծեծէ, կուլայ ու կը յամառի։ Այս բոլորը իր կամքը կատարել տալու միջոցառումներ են՝ որ ընդածին է, երբ մանաւանդ աղուոր՝ սիրունիկ, մէկ հատիկ մանչուկ մըն է։

Կրթութիւնը օրօրոցէն կը սկսի *ըսուած է, մեծ մայր և մեծ հայրերու և շրջապատին պաշտպանութիւնը՝ սէրն ու գգուանքը, իրարու ետեւէն բերուած նուէրներն ու խաղալիքները, շաքարներն ու շոքոլաները արդէն իսկ բաւական են կամակորելու, աստուածացնելու փոքրիկը, երես հանելու և դարձնելու զայն անհանդուրժելի խլէզ մը։*

Ահաւասիկ դպրոցէն ներս՝ չար է անիկա, սուտ կը խօսի, ծոյլ է, աղտոտ և անպատկառ։ Անխնամ են իր հագուստները և դասապիտոյքը։ Պատիժ, ծեծ օգուտ չե՛ն ըներ, մէկ բառով փորձանք է։ Օձը պզտիկ եղած ատենը պէտք է մեռցնել՝ *կ՚ըսէ առածը։*

Այս պայմաններու տակ տունն ու դպրոց ձեռք ձեռքի տուած պարտին ստեղծել կանոնաւոր միջավայր մը փոքրիկին, ուտելու, խաղալու, սորվելու, և իր առանձին պէտքերը հոգալու լաւ պայմաններուն։ Ինքնագիտակցութեան և պարտականութեան զգացումները, մրցումի գաղափարը, բարի նախանձի շարժառիթներ, յառաջադէմ տղոց արժանիքին գնահատումը են. փաստացիօրէն պէտք է ցոյց տրուի մանկան, ներշնչելով միանգամայն այն հաւատքը թէ՝ ինքն ալ ամէն բանով եթէ ո՛չ աւելի, գէթ կրնայ հաւասարիլ անոնց։

Փոքրիկը ուղղութեան բերել՝ դաստիարակութեան փրկարար և Աստուածային արուեստին շնորհն է։ Դաստիարակի մը մեծութիւնը՝ ձեռնհասութիւնը, իրեն յանձնուած մատղաշ հոգիներու մաքրութեան, ձեւաւորումին, և դէպի մարդկային ազնուական գիտակցութեան՝ անմահ բուրաստանին մէջ տնկուած մատղաշտունկի մը աճեցումի պայմաններուն անթերի հոգածութեան մէջ կը կայանայ։ Մանկան մը այս կերպ փրկագործումը՝ դաստիարակչական

խմա՛ ապաշխարութեան ներգործական արդիւնքն է մտքերու և սրտերու զգացողական թելերուն։

Ուսուցիչը՝ դաստիարակը անման է իր այս կերպ ձեռներէցութեամբ և արժանի՝ ընդհանուրին երախտագիտութեան։

Ի՞նչ է Ապաշխարութիւնը.— Ապաքինումը՝ առողջութիւնը այն բոլոր բարոյական ախտերուն և հիւանդութեանց, որոնց ենթակայ է մարդու հոգին։ Հոգեկան ախտերու բուժումն է։ Վտարումը՝ յոռի սովորութեանց, ենթակայութեանը չար խորհուրդներու և թիւրութեանց, ըլլալ պարզ՝ ժուժկալ, գոհացող զգոյշ։ Հեռու այլասերող մթնոլորտէն. խաղաղ իր հոգեկան ապրումներուն մէջ, անպատասխանատու իր խղճին հանդէպ։

Ապաշխարութիւնը՝ բարոյին ներքին կողմին լուացումն է։ Թարախոտուած վէրքերու ախտացումն է։ Կամքի և նկարագրի ամրութիւնն է։ Բղջախոհութեան դէմ ողջախոհութիւնն է։

Այսինքն մտքին պայծառացումը՝ յստակութիւնը, անպէտ, աւելորդ և աղտոտ խառնուրդներուն մաքրագործումն է։ Հոգեկան լուացքն է, տունին և կահ կարասեաց հականեխումն է։ Բնակարանիդ և մանաւանդ ննջասենեակիդ ջնարակն է, իւղաներկն է։

Մէկ խօսքով ինչ որ կը հասկնանք և կը գործադրենք մաքրութիւն անունին տակ, նոյն աննիւթական՝ բարոյական իմաստով ի կիր արկանելն է, խորհողական, իմացողական, զգայական, հոգեկան և բնազդական կիրքերուն և ուժերուն վրան։

Ապաշխարութիւնը՝ պարտականութեան կատարումն է։ «Տուք զկայսերն կայսեր և զԱստուծոյն Աստուծոյ»...։

Մարդ իր իսկ անձէն սկսեալ՝ իր ընտանիքին պարագաներուն, համայնքին, պետութեան և աշխարհին հանդէպ պարտականութիւններ ունի։

Գիտակցութենէ զուրկ մարդիկ են անոնք որ փակուած իրենց հոր պատեանին մէջ՝ անտարբեր և անհոգ են զիրենք շրջապատող իրերու և անձերու դէմ։ Մարդը ընկերային է։ Կատարէ՛ պարտքդ հանդէպ քու նմանեացդ։ Անպարտաճանաչ մարդը իրաւունք չունի նոյնիսկ վայելելու բնութեան օդն ու ջուրը։

Աշխարհ և մարդկութիւնը կը տառապին՝ անպարտաճանաչ և կամ իրենց պարտականութեանց դէմ թերացող, մեծ ու պզտիկ հանրային պաշտօնեաներու երեսէն։ Ամենուրեք երբ գործը կը կաղայ և չի քալեր, հոն է պիղծ հոգի մը, ամեհզուկ սինլքոր մը՝ որ

կը պղտորէ իր գործին շրջապատը՝ մարդկութեան պարտադրելով անփոխարինելի անհուն վնասներ նիւթական և կեանքի։ Նմանօրինակ մէկը՝ տունէն, դպրոցէն, եկեղեցիէն և պետական ամէն տեսակ հաստատութիւններէն ներս աւեր աւերակ կը դարձնէ իրեն յանձնուած բոլոր սրբութիւնները։

Այո՛, վերահաս պատիժը՝ դուն ուրեք կը հանդիպի անանկներուն։ Նախանը՝ մարդկութեան հանդէպ պարտականութեան թերացումներուն ածած խղճի խայթն է։

Ունի՞ս զայն, ապաշխարած ես։

Ապաշխարութիւնը մեր եկեղեցւոյ եօթն խորհուրդներէն մին է։ Եկեղեցւոյ հայրեր հիմնուելով Ս. Աւետարանի սկզբունքներուն վրայ ապաշխարութիւնը պարտադիր օրէնք հռչակած են Քրիստոնեայ հաւատացեալներուն համար։

Մենք գիտենք թէ՝ պետութեան օրէնքին դէմ յանցաւոր մը կը քաւէ իր մեղքը՝ դրամական տուգանքով, բանտարկութեամբ և ոմանք ալ ի գին իրենց կեանքով, այսինքն մեռցուելով։

Ապաշխարութեան այս ձեւը չէ՛ եկեղեցւոյ ընդունածը։ Եկեղեցին կը դաւանի թէ՝ ամէն մարդ պէտք է ապրի ապաշխարութեամբ՝ այսենական և անդենական մէջ։ Հետեւաբար ապաշխարութեան նպատակը՝ հոգիներու փրկութիւնը ապահովելն է։

Որով ապաշխարելը լալ, կոծել, հեծեծել է՝ մինչեւ որ մեղքը սրբաքաւուի։

Երբեմնի նորադարձ քրիստոնեաներ, հաւատացեալց շարքերուն մէջ ընդունելութենէն՝ այսինքն մկրտուելէ առաջ, պէտք էին իբրև — հաւատոյ մէջ մանուկներ — երախաներ՝ ապաշխարել և անկէ վերջ մուտ գործել եկեղեցիէն ներս։

Հաւատացեալներէն մեղանչողներ՝ պարտ էին նախ խոստովանիլ և ապա խոստովանահօր և կամ եկեղեցւոյն արձակած վճռին համաձայն ապաշխարել այլ և այլ տեսանելի միջոցներու գործադրութեամբ։ Այս երկու տեսակ ապաշխարողներն ալ անպայման պարտաւոր էին Ս. պատարագի միջոցին սպասել եկեղեցւոյ առաջամասին մէջ, մինչեւ որ սարկաւագը ազդարարէր իրենց չմօտենալ Ս. Սեղանին՝ «Մի ոք երախայից և մի ոք ի թերահաւատից»։ Որով արդէն իսկ նոյն հետայն պարտաւոր էին եկեղեցւոյ դուրսը ելնել, և սպասել սարկաւագին երկրորդ ազդարարութեան՝ «Զդրունս» այսինքն իրենց՝ դուռներուն ուղղուած թելադրութեան՝ հետեւելու համար սրբարար խորհուրդին։

Ապաշխարութեան այս ձեւին մէջ կարելի է տեսնել չարու-

նակութիւնը Մովսիսական օրինաց մեղաց քաւութեան ընծայեներուն, մաքրութեան համար հրամայուած լուացումներն ու զոհաբերութիւնները։ Երբ նկատի առնենք թէ մէկ երկու դար առաջ ապաշխարանքը կը պարտաւորուէր նոյնիսկ պահք աւրողներուն։

Հայ իշխաններ և մեծահարուստներ իրենց մեղաց թողութեան համար կը կառուցանէին եկեղեցիներ և մատուռներ։ Իսկ միջին դարուն մէջ օրինազանցներ և ըմբոստներ կ'ընդունէին գաւազանի հարուածներ, բանտարկութիւն, նզովք, բանադրանք եկեղեցիէն և ժողովուրդէն դուրս հանուելու, չյարաբերուելու, չբարեւուելու պէս վճիռներ։

Նոյնիսկ իրենց ընտանիքէն ներս՝ ամէն տեսակ մերժողական, բացասական նախատինքներ կ'ըլլար մինչև որ ենթական ապաշխարէր և ուղղուէր։

Կրկնակի յանցագործներ — գող մարդասպան — կը դատապարտուէին խարանուելու իրենց ճակտէն «աղուէսադրոշ»մով։ Աս-ղընտելով կը բծուրէին անոնց երեսները, իշու վրայ ծուռ նստեցուցած գիւղի կամ քաղաքի փողոցներուն մէջ կը պտտցնէին։ Եւ տակաւին ասոնք մեր մէջ։ Թէ ինչե՞ր կը պատահէին Պապական Եկեղեցիէն ներս, երբ Հէնրիկոս Դրդ. Գերմանիոյ Թագաւորը 1077-ին Գրէգորիոս Էրդ. Պապի հրամանաւ ապաշխարութեան կը դատապարտուէր երեք օր Գանոսայի Պապական պալատին բակին մէջ ոտաբոպիկ կենալու, ձիւնի և սառնամանիքի վրայ մէկ շապիկով, ազատուելու համար իր վրայ դրուած բանադրանքէն։ Թէև Ան՝ ի վերջոյ կը լուծէր իր վրէժը։

Պատմութեան ընթերցողներ գիտեն թէ՝ Եւրոպայի մէջ առհասարակ, իսկ մանաւանդ Սպանիոյ մէջ կազմուած հաւատաքննական ատեաններ՝ խարոյկներու վրայ այրուելու կը դատապարտէին կրօնքին դէմ մեղանչողները՝ պետութեան աչքին առջև, խամաճիկներու տեղ դնելով զանոնք։ Սխալ հասկցուած ապաշխարութիւն՝ մարմնական զրկանք և բռնադատութիւն, Եկեղեցին և Քաղաքականութիւնը իրար խառնել աւելի քան հեթանոսութիւն է։ Այս դրութեան դէմ բողոքողներ, Մարթէն Լութեր և Կալվին խղճի ազատութեան ամենամեծ ռահվիրաներն են։ Պատիւ իրենց՝ Քրիստոնէական անմահանուն երկու երախտաւորներուն, որոնք կապանքներէն և կաշկանդումներէն ազատեցին միտքն ու խորհողութիւնը։

Մեր բողոքական եղբայրներ, որոնք Աւետարանական և այլ անուններով յորջորջուած են՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դէմ չեն

բողոքած։ Հարիւր տարի առաջ մեր Եկեղեցիէն հեռացող Նորընծայ բողոքական հայերու Եկեղեցին բազմաթիւ դրդապատճառներով կազմակերպուած է։ Եկեղեցի մը որ կը կառավարուի օտարներու ըմբռնողութեան համեմատ և օտար լեզուով. դաստիարակութեան ընդունած ձեւը՝ խոյս հեռի է մեր ազգային զգացումներէն։

Կրօնքի անունին տակ, Ամերիկեան ներկայ ծաւալողական քաղաքականութեան մէկ մանրանկարն էր, նման նոյնիսկ ներկայիս նոյնին կողմէ Թուրքիոյ հանդէպ ցոյց տրուած սիրալիր գործակցութեան և անոր վերելքին համար տրամադրուած հարիւրաւոր միլիոններուն։ Կը յուսամ թէ՝ ամէն ուղղամիտ և բանգէտ հայ Աւետարանական եղբայր կ'ընդունի մեր խօսքին ճշմարտութիւնը։

Իրօք է որ մեր անցեալ սերունդը՝ իր մտքի, լեզուի և հոգեկան դաստիարակութեան համար շատ բան կը պարտի Ամերիկ. Միսիոնարութեան։ Եւ սակայն անջատողականութիւնը և մարդորսութեան կրկնակի դաւերը՝ որոնք դրամի, գործի, պաշտօնի, ապրուստի և ուսումի փոխարէն անցեալի մէջ հրամցուեցան մեզի, անխնայ կտրատելով մեր ափ մը հայութեան հաւաքականութիւնն ու միասնականութիւնը, կը կազմեն անջնջելի վիշտ մը մեզի համար։

Ժամանակը եկած չէ՞ արդեօք գործակցութեան։ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան հարցը ե՞րբ և ինչպէ՞ս պիտի լուծուի։ Վստահ եղէք բողոքական հայ եղբայրներ, ձեր բազմազունակ կրօնական խմբաւորումներն ու ժողովները՝ համայնքական տեւականութեան ո՛չ մէկ յոյս, և ոեւէ կենսական տարր չեն պարունակեր իրենց մէջ։

Մեզի համար թէ կաթոլիկ հայեր, ցաւ է ըսել մեծամասնութեամբ դատապարտուած են հալելու ձուլուելու և նոյնանալու այն եռացող կաթսային մէջ, որ օտարութիւնն է։

Աւելի քան հարիւր հազարներ են հայոց թիւը՝ որ Կիլիկեան պետութեան, Ռուբինեաններու և մեր օրերու Լատինական ազդեցութեամբ հեռացած, այսօր բացի հայութենէ ամէն ազգի կը պատկանին։ Սխալ չի հասկնանք և չի հասկցուինք, անոնք լաւ մարդիկ են, բայց ոչ հայ մարդիկ։

Ժամանակը շատ բան կը բարեփոխէ։ Կրօնական մոլեռանդութեան ուղղութեամբ, մեր՝ ամենուս մտքերը յեղաշրջուած են։ Այսօր իւրաքանչիւր Բողոքական Հայ, իր Հայ ըլլալուն համար ինքզինքը հպարտ կ'զգայ։ Ինչո՞ւ ուրեմն դանդաղիլ. դիմենք Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին՝ լուսամիտ և գիտնական հայրապետին, կազմենք

կրօնական խառն ժողովներ, սրբագրենք անցեալի սխալները եւն.։ Կը խորհիմ թէ այս է ճամբան ունենալու համար բարեկարգուած Հայաստանեայց Եկեղեցին։

Անդրադառնալով մեր դասին ըսենք՝ որոշապէս թէ, ո՛չ Մովսիսական կրօնին քաւութեան նոխազները, ո՛չ Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու միջին դարու ապաշխարութեան լուծերն ու պարտաւորութիւնները՝ և ոչ ալ ներկայիս մեր եկեղեցւոյն մէջ արտասանութիւնը զղջում-մեղաններուն, բաւական չեն մեղաց քաւութեան եւ արդարացումին համար։ Երբ կարելի չէ եղած հին մարդը նորոգել և վերստին ծնանիլ, երեւոյթները փրկելու միջոցներ են վերոյիշեալ ձեւակերպութիւնները։

1947 Հոկտ. 22

Բ. ԹԱԳԱՒՈՐՔ

ԻԲ.

ԴԱՒԻԹ

(ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ)

1. *ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍՐՏԱԲԵԿՈՒԹԻՒՆՆ Է.-*
2. *ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀԱՄԱՐ ՀԱՃԵԼԻՆ.-* 3. *ՀՈԳԵԿԱՆ ԱՐԻՈՒԹԻՒՆԸ.-*
4. *ԴԱՒԻԹԻՆ ԱՊԱՇԽԱՐԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿԸ.-* 5. *ՊԱՀՔԻ ՕՐԵՐ.-*
6. *ԱՂՕԹՔԸ ՍՐԲԱԳՈՐԾՈՂ Է.-*
7. *ԵՀՈՎԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ.-*
8. *ԴԱՒԻԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀՐԷԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ.-*
9. *ՄԵԾ ԱՊԱՇԽԱՐՈՂԸ.-*

Անգա՛մ մըն ալ հարցնենք.

Ի՞նչ է ուրեմն ապաշխարութիւնը:

Վերջին խօսքով ըսենք թէ՝ ապաշխարութիւնը՝ սրտաբեկութիւնն է, խոնարհութիւնն է, մեղքի ծանրութեան գիտակցութիւնն է։ *Ո՛չ զոհարանները և ոչ ալ զոհեր մեղաց քաւութեան չեն օգներ, որովհետև Աստուծոյ առջեւ «սուրբ սիրտ և խոնարհ հոգի աւելի ընդունելի են քան զոհեր». Սաղ. ԾԱ.* 16-17։

«Ձեր խոյերէն և ողջակէզներէն յագեցած եմ, չեմ ուզեր զուարակներուն ճարպերը՝ ցուլերուն և նոխազներուն արիւնը (Ես. Ա. 11)։

«Հնազանդութիւնը զոհէն, ու խօսք մտիկ ընելը խոյերուն ճարպէն աղէկ է (Ա. Թագ. ԺԵ. 22)։

«Ողորմութիւն կամիմ և ոչ զզոհ Մատ. Թ. 13 *հմր.*։

Հոգեկան արթնութիւնը, խղճի խայթը որ կը յաջորդէ գործուած մեղքին հետեւանքով, մղումը կը մղէ ընելու զղջումներ, որպէսզի մեղքի թեթեւցում և սրտի խաղաղութիւն ունենայ։

Սրտմաշուքը դեղ՝ դարման կը փնտռէ ձերբազատուելու համար այն ահաւոր խայթոցէն՝ որ զինք կը չարչարէ ու կը նուաստացնէ ներքնապէս։ Այս պայմաններու տակ պէտք է ընդօրինակել Դաւթի ապաշխարութեան միջոցները։

Արդարև Դաւիթ խորապէս գիտակ իր բազմատեսակ մեղքերուն, օրեր չարունակ անօթի ծարաւ, հագած քուրձեր, հող ու մոխիրի վրայ նստած կուլար ու կ՚ողբար, կ՚աղօթէր ու կը կոծէր իր կուրծքը՝ աղեկէզ և սրտառուչ սաղմոսներով, մինչև որ Տէրը պատասխանէր և Անոր գթութիւնը վերստանար, վերստին շնորհ գտնէր Անոր առջև։ Երբ պահքի օրերուն արգիլուած են հարսնիքներն ու խրախճանքներ, գինիի և գրգռիչ ըմպելիներու՝ կենդանական սնունդ պարունակող ուտելեաց գործածութիւնը և որոշեալ աղօթքի պահեր են սահմանուած են։ Անոնց բոլորը մեղանչական մարմինը զգաստութեան, չափաւորութեան, և ժուժկալութեան առաջնորդելու համար են, յօգուտ հոգեկան վերածնութեան։

Սիրելի՛ բարեկամս, մեղքին մրոտած տետրակին իւրաքանչիւր էջը կը սրբուի մեր զգայուն աղօթքներուն, սրտաբուղխ մեղաներուն՝ առատահոս արցունքով։ Աստուած այնքա՜ն մօտ է քեզի ու ինծի, որ կը խօսի մեզի հետ։ Շուրջ բոլորնիս կը գտնուի, կը դիտէ մեզ և կ՚ուզէ սիրաշահիլ։ Կը պահպանէ, ժամանակ և առիթ կուտայ որպէսզի գիտնանք, ճանչնանք Զինքը՝ և դառնանք Իրեն։

Սաղմոսաց գիրքին հարիւր յիսուն գլուխներուն մեծամասնութիւնը՝ Դաւթին հոգեբուղխ աղօթքներն են։ Որոնք նախ խօսուած և ապա գրուած են՝ իր նեղութեանց, շնորհակալութեանց և փառաբանութեանց պահերուն։ Իրմէ առաջ և վերջ գրուած աղօթքի այս հրաշալիքներուն հաւաքածոն, Մովսիսական Եկեղեցւոյն ծխարանին հիմն է։

Արդարև, Դաւիթն է որ վերստին կազմակերպեց Ղեւտացւոց Դասակարգը, որոշելով Քահանայական և այլ դասակարգեր եօթանասուն հազար Ղեւտացիներէն։ Երգեցողներ, նուագողներ, իրենց նուագարաններով, քնարներով, սրինգներով և տասնաղեայ սաղմոսարաններով՝ պարելով կ՚երգէին և կ՚աղօթէին, ստեղծելով հոգեկան ջերմեռանդ մթնոլորտ մը, զգալի կը դարձնէին Եհովային ներկայութիւնը՝ իրենց պաշտամունքի ընթացքին։

Դաւիթ այս բոլորին մէջ կեդրոնական դէմքն էր. Ըլլալով ինք ղեկավար մասնագէտ, երաժիշտ և նուագածու, կ'աղօթէր ու կ'երգէր և կը սորվեցնէր իր գլխաւոր օգնականին՝ Ասափին հետ։

Իսրայէլի սաղմոսները՝ առ հասարակ մուտ գտան Քրիստոնեայ եկեղեցիներու մէջ, Առաքելոց օրերէն սկսեալ։ Մինչև որ կազմակերպուեցաւ Քրիստոնէական ըմբռնումով և ոգեւորութեամբ պատարագամատոյցներ, ծիսարաններ, ժամագիրքեր և շարականներ։ Այսօր ալ մեր եկեղեցին առաւօտեան ժամերգութենէն առաջ կը քաղէ ութը կանոն Սաղմոսները։ Եւ այս ժամերգութեան միջոցին ընտրողաբար գրուած Սաղմոսները՝ վերստին կը կարդացուին։

«Տէր զի բազում» «Տէր ամենակալ» «Ողորմեա ինձ Աստուած» «Խոնարհեցո Տէր զունկն քո» «Ապրեցո զիս Տէր» «Որ բնակեալ, Նկեսցէ» ևն., բոլորն ալ Սաղմոսաց Գիրքէն ընդօրինակուած են, և զետեղուած մեր ժամագիրքին մէջ։

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ՝ Դաւիթ եղած է մեծ ապաշխարող ունենալով սիրտ մը Աստուծոյ սրտին պէս։ Որդին Յեսսեայ այր ըստ սրտի իմում (Գործ. ԺԳ. 22) մաքրուած սրտագին հառաչանքներու և խնկաբոյր աղօթքներու մատուցմամբ առ Աստուած, ընդունելով Անկէ երկնածիր շնորհներ։

Ընդօրինակէ՛ Դաւիթ Մարգարէն՝ իր մշտամրմունջ հեկեծներուն, սրտաճմլիկ պաղատանքներուն, անկեղծալիր օրհնութեանց և փառաբանութեանց մատուցումներուն մէջ։

1947 Հոկտ. 24

Գ. ԹԱԳԱՒՈՒՔ

ԻԹ.

ՍՈՂՈՄՈՆ

1. ՍՈՂՈՄՈՆԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.– 2. ԹԱԳԱՒՈՐԵԼԸ.–
3. ԴԱՒԹԻՆ ՄԱՀԸ.– 4. ՍՈՂՈՄՈՆ՝ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԴԱՏԱՒՈՐ

Սողոմոն Իմաստուն՝ Իսրայէլի արդիւական թագաւորը՝ Դաւթի Ուրիայի կնոջ Բերսաբէի երկրորդ զաւակն էր։ Ուսած, զարգացած երիտասարդ մը՝ ինչ որ յայտնի է իր անունը կրող Առակաց, Ժողովող և Երգ Երգոց» անուններով ծանօթ Հին Կտակարանի գիրքերէն։

Զգուշանալով Երգ Երգոցի փոխաբերաբա՞ր գրուած թէ իրողաբար ապրուած հովուերգութեանց մանրամասնութիւններէն, ըսենք թէ Առակներն ու Ժողովողը արդիւնքն են ապրուած կեանքէ քաղուած անհուն փորձառութեան՝ ներհուն գրչի և բարձր զարգացման։

Սողոմոն իր մօրմէն ժառանգած էր գեղատեսիլ մարմին, և ընդունակ ուղեղ մը։ Արդարև Բերսաբէին՝ Դաւիթէն գտած շնորհքը իր անձնական գեղեցկութենէն աւելի իր հեռատեսութեան՝ արթնամտութեան և վայելչութեան արդիւնքն էր։

Եւ երբ Դաւթի խոր ծերութենէն օգտուելով իր զաւակներէն Աբիսողոմի եղբայրը՝ Ադոնիան ինքզինքը թագաւոր կը հռչակէր, միացած իր եղբայրներուն՝ օրուան Քահանայապետին, զօրավարներուն և մեծամեծներուն հետ խնջոյք սարքելով. Բերսաբէն թելադրութեամբ Նաթան Մարգարէին, պատիւը կ՚ունենար արժանանալու անկեղծալիր ընդունելութեանը իր ամուսին թագաւորին և յիշեցնելու անոր նախօրօք տուած խոստումունքը՝ իրենց իր զաւկին, Սողոմոնը թագաւորեցնելու համար։

Նոյն պահուն Նաթանին կողմէ եւ կրկնուած Ադոնիայի սխրագործութիւնը և խոստմանը յիշեցումը իրեն՝ Դաւթին, Սողոմոնը կը բերէր Իսրայէլի արքայական գահուն վրայ: Ստուգիւ՝ Դաւթի հրամանով, Սողոմոն նստած իր հօր թագաւորական ջորիին վրայ, զօրականներով, քահանաներով և անհամար ժողովրդով շրջապատուած թագաւոր կ'օծուէր և «կեցցէ՛»ներով պալատ կը վերադառնար:

Դաւիթ իր նորապսակ որդւոյն տալէ վերջ իր հայրական վերջին խրատներն ու յորդորները՝ որպէսզի Տաճարը շինէ, Եհովայի պաշտամունքը՝ միայն Անոր երկրպագութիւնը անխափան կատարուի, և զգուշանայ օտար Աստուածներու զոհելէ և երկրպագելէ, կը մեռնէր 85 տարեկան հասակին՝ խոր ծերութեան մէջ:

Սողոմոն թէև ներած էր իրեն դէմ դաւադրողներուն, սակայն չէր մոռցած անոնց պետական հարուածը: Ուստի առիթը ներկայանալուն մաքրագործեց ամէնքն ալ և այդ կերպով առաւելապէս ամրապնդեց իր աթոռը:

Այս համառօտ ներածութենէն վերջ յիշենք նաև Սողոմոնին Աստուծմէ խնդրած և ստացած իմաստութեան շնորհքը՝ որով մանկահասակ միապետ մը կը յայտնագործէր հասունութեան արտայայտումը երևան բերելու փորձառութիւն խիստ դժուարին հարցերու մէջ:

Երկու բոզ կիներու միջև, չնչահեղձ տղեկը ողջով փոխարինելու գաղտնիքը, քանմեայ երիտասարդի մը երկնատուր շնորհքով կը յայտնագործուէր, ի տես և ի հիացում ընդհանուրին:

1947 Հոկտ. 25

Գ. ԹԱԳԱՒՈՐՔ

Լ.

ՍՈՂՈՄՈՆ

---

1. ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՔ.- 2. ԺԱՌԱՆԳԱԾ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ.- 3. ԴԱՒԹԻ ԿՏԱԿԸ.- 4. ՓԻՒՆԻԿԷԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.- 5. ՓԻՒՆԻԿԵՑԻՔ.- 6. ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.- 7. ՏԱՃԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ.- 8. ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ.- 9. ՍՈՂՈՄՈՆԻ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՆՃԱՐԻՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇԸ.- 10. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԻՋԲԵՐՈՒՄ ՄԸ ՏԱՃԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

Սողոմոնի քառասնամեայ թագաւորութեան շրջանը՝ կարելի է բաժնել երկուքի, հետեւեալ կերպով. Շինարարութիւնք եւ Ճռայլութիւնք:

Շինարարութիւնք.— *Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Պաղեստինի տիրապետող թագաւորներէն ոչ մէկ իշխանաւորը ժառանգած էր այնքան հարստութիւն՝ ոսկի եւ արծաթ, որքանին տիրացած էր Սողոմոն, Իսրայէլի քսանամեայ երիտասարդ թագաւորը:*

Դաւիթ՝ իր նախորդին ագահութեամբ ամբարած հարստութեան վրայ, աւելցուց իր սուրին ուժովը կողոպտած անհաշուելի հարստութիւն՝ կործանելով բազմաթիւ շէն քաղաքներ եւ գիւղեր: Աւարեց ինչ որ գոյք էր եւ չորքոտանի, ինչ որ մետաղ էր եւ թանկարժէք քարեր եւ զարդեղէններ, եւ ասոնց ամէնը՝ Եհովային տուն մը շինելու նպատակաւ...!

Կարելի չէ ներկայ արժէքով բազմաթիւ միլիոններու հասնող հարստութեան մասին գաղափար մը տալ՝ որուն արդարօրէն տէրը դարձաւ Սողոմոն, յաջորդելով իր մեծանուն հօր։

Այսպէս՝ Սողոմոն խօսքէն գործի անցնելով, քանի տարուայ ժամանակամիջոցին շինեց տաճարը՝ Մայրիներուն պալատը՝ զօրաց, կառքերու, ձիերու, անդամթերքի, զէնքերու քաղաքները են.։

Նաև Փիւնիկէի թագաւոր Քիրամին հետ դաշնակցելով կարել տալ Լիբանանի եղեւնիներն ու մայրի խիտ յարգի ծառերը։ Որոնք գերաններու, հեծաններու ձեւով տաշուած՝ լաստեր կապուելով, ծովով Լիբանանու եզերքներէն մինչեւ Յոպպէ բերուեցան, եւ անկից ալ փոխադրուեցան Երուսաղէմ։

Վաճառականական երկու աւազատանուերու տարմիղներ՝ մին Կարմիր ծովու արաբական երկիրներէն մինչեւ Օփիր՝ միւսը Սպանիոյ Ատլանտեանի եզերքէն մինչեւ Թարսիս — Փիւնիկեան գաղթավայր — ապրանքի փոխանակութեամբ իրեն կը բերէին ձոյլ ոսկիներ, թանկագին քարեր, անուշահոտ խունկեր եւ համեմներ։ Սողոմոն՝ առեւտրական այս բեղուն ձեռնարկին յաջողութիւնն ալ Փիւնիկէի Քիրամ թագաւորին կը պարտէր։

Միջանկեալ կերպով ըսենք թէ՝ Փիւնիկեցիք եղած են վարպետ նաւավարներ, ճարտար առեւտրականներ, եւ նշանաւոր արհեստաւորներ։

Հաստատած են Կարկեդոնի պէս հսկայ քաղաք մը եւ հարուստ գաղութ մը, Միջերկրականի Ափրիկեան եզերքի արտին վրայ, Հռովմի ճիշդ դիմացը՝ այժմեան Թրիփոլիի մօտ։ Նախապատմական շրջաններէն ունեցած են իրենց յատուկ գիր, թղթակցելու համար իրենց վաճառականական գործակալներուն հետ։ Թրիփոլիէն մինչեւ Հայֆա երկարող Սուրիոյ ծովեզերքին այս արթուն եւ խիզախ ժողովուրդը՝ վարպետներն էին ոստայնանկութեան, կերպասաշինութեան, մետաքսագործութեան եւ ներկարարութեան։ Նինուէ, Բաբելոն եւ մինչեւ Հնդկաստան ու Չինաստան իրենց համար բաց դռներ էին։ Նաեւ ցամաքի վրայ ուղտապաններ, ծովու վրայ նաւորդներ՝ անվախ եւ քաջարի վաճառականներ։

Եւ երբ համաձայնեցան Սողոմոնին հետ՝ առատօրէն ստացան արմտիք, իւղ եւ անդամթերք, եւ ինչ որ պէտք էր իրենց երկրին։

Սողոմոնի պահանջին վրայ Քիրամ թագաւորը իրեն ղրկեց Քիրամ անուն Տիւրոսցի վարպետ ձուլարար մը, որ Սողոմոնի վարպետներուն հետ միացած՝ թափեց, ձուլեց եւ շինեց պղնձէ՝ արձա-

թէ և ոսկիէ քերովբէներ, լուացման համար պղնձէ խոշոր աւազաններ — ծովը — անօթներ, զոհաբերութեան յատուկ տաշտեր և այն բոլոր գործիքները՝ որոնք պէտք էին Տաճարի մէջ սպասարկութեան համար։ Վարպետ Քիրամը գիտէր նաև քանդակել, փորագրել մետաղի վրայ նկարներ և զարդեր։ Կը գործէր ծիրանի կերպասներ, կարմիր ներկել ևն. ևն.։

Սոյն ձուլումի բազմաթիւ գործեր անթերի կերպով կատարուեցան Յորդանանու աւազուտքին վրայ, իսկ Սողոմոնի հպատակներէն եօթանասուն հազար օտարներ կ'աշխատցուէին Լիբանանու լեռներուն վրան ծառեր կտրելու, տեղացիներուն հետ գործակցութեամբ։

Թէև Սողոմոնեան շինութիւնները աւարտեցան քսան տարիէն, սակայն առաջին եօթ տարիներուն աւարտած էր արդէն Տաճարին շինութիւնը՝ և կահաւորուած ամբողջութեամբ։

Սողոմոն մեծահանդէս փառաւորութեամբ կատարեց Տաճարին Նաւակատիքը, Իսրայէլի ամբողջ ժողովուրդին ներկայութեամբ։

Նախ Տաճար փոխադրուեցաւ Տապանակ Ուխտին, և զետեղուեցաւ Սրբութիւն Սրբոցին համար շինուած երկու ոսկիէ քերովբէներու թեւերուն տակ։ Նաև Դաւիթէ նուիրուած սրբանօթներն ու թանկագին ընծաներ ևն.։ Հարիւր հազարաւոր մեծ ու պզտիկ եղջիւրաւորներ զոհուեցան վասն փառացն Եհովայի։ Ժողովուրդը օրեր շարունակ կերաւ ու խմեց զոհուած մսեղէններէն պատրաստուած համադամներն ու խորտիկները։ Սողոմոն օրհնեց Տաճարը՝ և տուաւ իր արքայական պատգամը իր ժողովուրդին։ Այսպէս Օրհնութեամբ և փառաբանութեամբ վերջացուց Տաճարի սրբագործման պաշտամունքը։

Սողոմոնի շինած Տաճարին շինութեան մանրամասնութիւնները գրուած են Գ. Թագ. Ե-ԺԲ. գլուխներուն մէջ։ Իսրայէլի հաւատքին և յոյսին խորհրդանշանը եղող այս մեծածախս հաստատութիւնը՝ Տիրոջը յաւիտենական բնակարանը պիտի ըլլար: Այսինքն՝ Եհովայի ներկայութիւնը իր ժողովուրդին մէջ։ Սակայն Բարձրեալը ձեռքով շինուած տաճարներու մէջ չի բնակիր։ Ինչպէս կ'ըսէ մարգարէն Եսայի, «Երկինք իմ աթոռս է, ու երկիր իմ ոտքերուս պատուանդանն է. ո՞րպիսի տուն պիտի շինէք ինծի։ Ես. գլ. Զ.։

Սողոմոնի հանճարին՝ իր ճարտարապետներուն և վարպետներուն հրաշակերտը եղող Տաճարը հիմնուած է 975-ին Ք.Ա.։ Բաբելոնի Նաբուգոդոնոսոր թագաւորին կողմէ կործանուելէ վերջ՝ Մարաց-Պարսից թագաւոր Կիւրոսին հրամանաւ Հրեայ՝ Զօրաբաբել ա-

նունով մէկը նորոգեց զայն 516-ին Ք.Ա.։ Ի վերջոյ նորոգուեցաւ Հերովդէս մեծի ձեռամբ սկսեալ 16-ին Ք.Ա. և լրացաւ 46 տարուան մէջ։ Տաճարին վերջնական աւերումը (քար քարի վրայ չպիտի մնայ) տեղի ունեցաւ յամի Տեառն 71ին, Հռովմայեցիներու ձեռամբ։ (Անդրադարձումներ պիտի ունենանք յետագայ յօդուածներուն մէջ)։ Տաճարի կործանումներուն և վերստին շինուելու պատմական և չահեկան դէպքերուն վրայ)։

Միջանկեալ կերպով ըսենք միայն թէ՝ Հռովմի կայսրը Վեսպեսիանոս՝ երբ Արեւելքի բանակներուն հրամանատարն էր՝ աւերեց Հրէաստանը և ապա իր որդին Տիտոս քար ու քանդ ըրաւ Տաճարն ու Երուսաղէմը։ Բնաջնջեց ամբողջ բնակչութիւնը։ Կը կարծուի թէ սովով և սուրով սպաննուածներու թիւը կը հասնէր 1.100.000 հոգիի։ Մաս մը գերանի կ՚ըլլեր և անձնեայ այրեր՝ ապստամբապետներ Յովհաննէս և Շմաւոն, ինչպէս նաև Տաճարի սրբանօթներէն ինչքան որ կրցեր էին վերցնել ու փրկել, Հռովմի մէջ տողանցեցին Վեսպասիանոսի և իր աւագանիին առջև։

Այսպէս վերջ գտաւ Յուդինական ազգին Ս. Քաղաքը, չարիքի, կեղծիքի, անհաւատութեան, կամակոր և ամբարտաւան մարդոց բնակավայրը, ի տես այն Իշխաններուն և Քահանայապետներուն՝ որոնք դեռ նոր, ցերեկ մը ամբողջ գոռացեր էին «ի խաչ հան զդա, արիւն դորա ի վերայ մեր և ի վերայ որդւոց մերոց»։

Այս վախճանը մեզի և մեր ձեռակերտներուն համար ալ է։ Երբ ամէն օր վայրաբար կը սրբապղծենք, կը խաչենք, ու կը քամահրենք ինչ որ հաւատք է և սրբութիւն։

1947 Հոկտ. 27

Գ. ԹԱԳԱՒՈՐՔ

ԼԱ.

ՍՈՂՈՄՈՆ

---

1. *ՇՌԱՅԼՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱՏՃԱՌ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՐԾԱՆՄԱՆ.-*
2. *ՍՈՂՈՄՈՆԻ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵԼԵՒՄՈՒՏՔԸ ԱՆՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇԻՌ.-*
3. *ԾԱԽՔԵՐ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻՆ, ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՅԺԵՐՈՒ.-*
4. *ՍՈՂՈՄՈՆ ՔՄԱՀԱՃ ԻՐ ԿԻՆԵՐՈՒՆ.-*
5. *ՕՏԱՐ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ.-* 6. *ՍԱԲԱՅԻ ԹԱԳՈՒՀԻԻՆ ԱՅՑԸ.-*
7. *ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂ ԵՐԳ ԵՐԳՈՑԷՆ.-*
8. *ՊԱԼԱՏՆ ՈՒ ԶԱՐԴԵՂԷՆՆԵՐԸ.-*
9. *ԱՆՀԱՇԻՒ ՄՍԽՈՒՄ ԵՒ ՀԱՐԿԵՐ.-*
10. *ՀՐԵԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՎԱՏԱԲԱՐՈՅ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ՍԿԻԶԲԸ.-*
11. *ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕՏԱՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԿԱՊ.-*
12. *ՍՈՂՈՄՈՆԻ ՄԱՀԸ*

Շռայլութիւնք.—

Սողոմոնէն առաջ և վերջ՝ պատմութեան դատակնիքը հիմնայատակ կործանուած եղած է, բոլոր այն պետութեանց, ինչպէս նաև անհատ անձերու՝ որոնք այս ու այն կերպ շահուած, դիզուած հարստութիւնները՝ անխնայօրէն շռայլած են իրենց անասնական հաճոյքին, և կամ գաղափարական սխրագործութեանց։

Պարսկաստան, Ասորեստան, Քաղդէաստան, Յունա-Աղեք-

սանդրեան, Հռովմէական, Յունական, Օսմանեան և Զարական, աշխարհակալ պետութիւններ նոյն բաղդին արժանացան՝ ինչ որ պատահեցաւ Հրէաստանի՝ Հրէական պետութեան, որ յիշուածներուն քով իբրև պետութիւն՝ անշուշտ աննշան բան մըն էր։

Առանց մարգարէ ըլլալու գիտենք թէ՝ միևնոյն վճիռն է որ կը գործադրուի Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի, Ֆրանսայի և Անգլիոյ։ Ամերիկան ալ իր կարգին մօտալու վրայ է։

Սակայն մենք կը դառնանք Սողոմոնի ծառայութեանց, այն յոյսով որ ընթերցողներ պիտի կարենան խորացնել այնքան որ իրենց բաժինն է։

Ինչպէս տեսանք, Սողոմոն թէև վաճառական մարդ՝ ժառանգած անբաւ հարստութիւն, չկրցաւ հաւասարակշռել իր ելևմուտքը, և ո՛չ միայն ծախսեց ու շռայլեց՝ յումպէտս, ձեռնարկներու՝ աւելորդ շինութիւններու, փառասիրական ցուցադրութիւններու ևն., այլ ամբողջովին պարպեց գանձարանը, և ստիպուեցաւ առօրեայ ծախուց համար հարկահաւաքներու միջոցաւ գանձել ու կողոպտել ժողովուրդը։

Սողոմոնի օրով խաղաղութիւն կար, մեռած և կամ լռած էին թշնամիները՝ ստուարաթիւ բանակ մը կազմ և պատրաստ։

Զօրականներ, կառքեր ու դրամներ ամէն օր ռոճիկի, հացի, կերի, հագուստի և անհրաժեշտ ծախքերու պէտք ունէին։ Իր պալատէն ներս ու դուրս՝ եօթը հարիւր իշխանուհի և երեք հարիւր հարճ, ընդամէնը հազար տիկիններ, իրենց սպասուհիներով, աղախիններով, իշխանական վայելքի ամբողջ կազմածքովին արիւնառու տզրուկներու նման փակած էին Սողոմոնի և իր պետութեան ծոծրակին վրայ, և հիւծած ու արնաքամ ըրած էին զինք։ Սողոմոնին առաջին կինը՝ Եգիպտոսի Փարաւոնին աղջիկն էր։ Այս կնոջ դղեակը արքունիքի չափ մարդաշատ և ծախսալից էր։ Հոն էին Եգիպտոսի չաստուածներն ու քուրմերը իրենց հետևորդներով։ Ան՝ իւրաքանչիւր իշխանուհիի սիրոյն համար լեռներու և բլուրներու գագաթներուն վրայ — բարձր տեղուանք — շինել տուած էր զոհաբերութեան սեղաններ, նուիրուած Բահաղ, Աստարովթ և Մողոք անուններով չաստուածներուն։

Կռապաշտութիւնը իր ամէն երևելի ձևերով օրուան նորոյթն էր։ Եւ մեր գիտցած **Երիտասարդ, Իմաստուն եւ Աստուածապաշտ** Սողոմոնը, այս բոլոր շռայլութեանց տէրն ու հեղինակն էր։

Եթովպացւոց Սաբայի թագուհին — Դշխոյն հարաւոյ — կարմիր ծովուն եզերքները հանդիպող հրեայ և փիւնիկեցի վաճառականներ-

րէն լսած էր Սողոմոնի իմաստութիւնն ու փառքը՝ հետաքրքրուած կնոջական բնազդէն և վարակուած ցանկութեան հրաբորբ ախտէն, զինուորական հզօր ոյժով մը՝ խունկերով, համեմներով, ոսկիով, փղոսկրներով, Թանկագիններով, հիանալի փետուրներով բեռնաւորեց բազմահարիւր ուղտեր՝ այցի եկաւ Սողոմոնին։ Թագուհին տեսաւ և հիացաւ Սողոմոնի պալատին ներքին կարգ ու սարքին, բարեկիրթ ծառաներուն, համադամ կերակուրներուն, կահաւորուած սրահներուն և ննջասենեակներուն։ Որոնք իր երեւակայածէն շատ բարձր էին։ Խօսեցաւ իմաստասիրական հարցերու շուրջ։ Համարձակ կերպով յայտնեց իր սրտին գաղտնիքները, և ամէնուն համար գտաւ գոհութիւն...։

Կ'երեւի Սաբայի Թագուհին գարնան առաջին օրերու հասած էր Պաղեստին, տեսած՝ հիացած և զարդարուած էր Սարոնի դաշտին գոյնզգոյն անուշաբոյր՝ զգլխիչ ծաղիկներով, որ ինքզինք կը նմանցնէ անոնց՝ ըսելով, «Սարոնի ծաղիկն եմ ես», «սեաւ եմ ես և գեղեցիկ»։

Աւելորդ մանրամասնութեանց չմտնելու համար ըսենք միայն թէ՝ Եթովպիոյ կայսրերը ինքզինքնին կուտան՝ Յուդայի առիւծ մակդիրը և ըստ այնմ ալ կ'ստորագրեն։

Քանի մը տող Երգ Երգոց, Գ. 7 համարէն։

«Ահա Սողոմոնի Գահոյքը, որուն բոլորտիքը Իսրայէլի զօրաւորներէն վաթսուն զօրաւոր կայ»։

Եւ Սողոմոն թագաւոր տեսէք այն թագովը, որով իր մայրը անոր փեսայութեան օրը ու սրտին ուրախութեան օրը պսակեց զանիկա»։

Ոսկեպատ փղոսկրէ գահոյք՝ համակ ոսկի վահաններ, կախուած իր արքայական պալատին սրահներուն պատերէն, ոսկեբաժակներ ու պնակներ իր տան գործածութեան համար, միայն զեղխութեան, մսխումի և ապիկարութեան նշանատախտակներն են։

Սողոմոնի իմաստութեան համբաւը նսեմացաւ իր վաւաշոտ կենցաղին, իսկ պետութիւնն ալ սպառեցաւ և սնանկացաւ ամբարիշտ փառասիրութեան համար վատնուած մեծամեծ գումարներէն։

Հարկերու տակ տքացող ժողովուրդը հանդուրժեց այս բոլորին՝ Դաւթի սիրոյն համար։ Կարծես Սողոմոնի կանանցին լկտի օրինակը չարաղէտ կտակի մը պէս ընդօրինակուեցաւ իրմէ վերջ իշխող թագաւորներու կողմէն։ Օտարուհիներու հետ ամուսնութեան արգելքը՝ պղծելու վախը որ Նահապետական աւանդու-

թեան և Մովսիսական պարտաւորիչ կանոնն էր, տաճարը կոխկռտուեցաւ Սողոմոնի և իր յաջորդներուն կողմէ։

Կը խորհիմ թէ այժմու հրեայ կանանց անձնամատոյց, անբարոյական քծծինքը՝ որքան իրենց գերութեան և թափառիկ կեանքին վերագրելի, և սակայն սկիզբ կ'առնէ Սողոմոնի օրերէն։

Ինչքա՜ն շատ բան ունին սորվելիք այս դասէն մեր երիտասարդները ընդհանրապէս, հարուստներն ու մանաւանդ նոր հարստացողները։

Ազգի մը զօրութիւնն ու տեւականութիւնը իր ընտանեկան սրբութեան վրայ հիմնուած է։ Ի՜նչ հարկ կայ շատ բան գիտնալու, և շատ բան սորվելու, ամուր նկարագիրը՝ մարդոց և պետութեաց յաւիտենական ոյժն է։

Քիչ բացառութեամբ օտար աղջիկը՝ տունդ հիմնայատակ կործանող սկիզբն է. մեզի պէս գաղթական ժողովուրդներուն համար ոչնչացումը՝ օտարուհիներու հետ ամուսնութեան արդիւնքն է։

Սողոմոն մեռաւ համեմատաբար իր նախորդներէն շատ երիտասարդ՝ վաթսուն տարեկանին, քառասուն տարիներ թագաւորելէ վերջ։

Ան՝ իր ետին թողուց քաոս մը՝ ընտանեկան և ազգային երկպառակութիւն, փճացում ու փլուզում իր հօր հարստութեան և կազմակերպած ահարկու պետութեան։

Սողոմոն մեռաւ չնչահեղձ, յղփացած, առատութեան մէջ և յափրացած հաճոյքներով։ Իր կանխահաս մահուան դատակնիքն է իրմէ մնացած յանկերգը, «Ունայնութիւն ունայնութեանց». «Ամենայն ինչ ընդունայն է»։ *Ժող. Ժբ.* 8։

Սոյն պարբերութիւնը իր նիւթական իմաստով միայն ճիշդ է։ Եւ սակայն աշխարհ ունայն չէ՛ հանդերձեալի, Հոգիի անմահութեան՝ յաւիտենական կեանքի *հաւատացողներուն համար։*

1947 *Հոկտ.* 30

Ե. ՄԱՍ

Ա. ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԼԲ.

ԵՂԻԱ

(908)

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ ՄԸ.- 2. ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ ՑՈՒՑԱԿԸ.-
3. ՍՈՒՏ ՄԱՐԳԱՐԷՆԵՐ.-
4. ԱՔԱ'ԱԲ ԹԱԳԱՒՈՐ ԵՒ ԿՌԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ.-
5. ԵՂԻԱՅԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.- 6. ԵՐԱՇՏ ԵՒ ՍՈՎ.-
7. ԿԱՐՄԵՂՈՍԻ ՆՇԱՆԱՒՈՐ ԶՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ.-
8. ԵՂԻԱՅԻՆ ՓԱԽՈՒՍՏԸ.- 9. ՔՈՐԵԲ ԼԵՐԱՆ ՏԵՍԻԼՔԸ.-
10. ԱՍՏՈՒԱԾ ԻՆՔԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆՆ Է.-
11. ԱՔԱ'ԱԲԻՆ ԵՒ ՅԵԶԱԲԵԼԻՆ ՄԱՀԸ.-
12. ԵՂԻԱՅԻՆ ԵՐԿԻՆՔ ՅԱՓՇՏԱԿՈՒԻԼԸ, ԵՒ ԵՂԻՍԷՆ.-

Մենք Սողոմոնով վերջացուցինք Իսրայէլի նշանաւոր Թագաւորներու վրայ մեր ըսելիքը։ Յուդա և Իսրայէլի տաս ցեղերու միջև եղբայրասպան պատերազմները տեւական հանգամանք մը ունեցան մինչև իրենց Հայրենիքին և Պետութեանց կործանումն ու ժողովուրդին գերութիւնը։

Ահա այս ժամանակամիջոցին է որ հրապարակ կ'իջնան անվախ, համարձակ, յանդուգն և հրաշագործ մարդիկ, որոնք խօսքով և գի-

րով հրապարակներու վրայ կը քարոզեն, կը խրատեն, կը յանդիմանեն առ հասարակ ամբողջ ժողովուրդը։ Կը պարսաւեն Թագաւորներէն մինչև յետին գիւղացին։ Կ՚ըսեն, կը կանխաձայնեն, կը գուշակեն ինչ որ է ներկային, և ինչ որ պիտի ըլլայ ապագային։ Կը մխիթարեն ու կը քաջալերեն Աստուծոյ վրայ հաւատք ունեցողները։ Կը հրաւիրեն բոլոր Իսրայէլը որ հեռանան կուռք զոհելէ, և դառնան Եհովայի հաւատքին ու Անոր պաշտամունքին։

Մարգարէներ իրական մեծութիւններ են։ Յորդառատ աղբիւրները Իսրայէլի ցամքած հաւատքին և պապակած հոգիներուն։

Երկնաւոր պատգամաւորները և միջնորդները Աստուծոյ և ժողովուրդին միջև, զօրացած Ս. Հոգիին ներշնչումներով, Աստուածախօս և Աստուածատես մարդիկ՝ երազներով, տեսիլքներով և ներշնչումներով։

ԱՆՈՒԱՆԱՑԱՆԿ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ

Անուն	Թուական (Ն.Ք.)	Անուն	Թուական (Ն.Ք.)
1. Մովսէս	1571	4. Նաթան	1085
2. Սամուէլ	1143	5. Եղիա	908
3. Դաւիթ	1085	6. Եղիսէ	903

Չորս մեծ Մարգարէներ

7. Եսայի	759	9. Եզեկիէլ	538
8. Երեմիա	628	10. Դանիէլ	534

Երկոտասան Մարգարէներ՝ Ս. Գրոց դասաւորութեան համաձայն

11. Ովսէ	785-725	17. Նաւում	710
12. Յովէլ	800	18. Ամբակում	610
13. Ամովս	787	19. Սոփոնիա	630
14. Աբդիա	587	20. Անգէոս	520
15. Յովնան	825	21. Զաքարիա	773
16. Միքիա	750-698	22. Մաղաքիա	416

(*) *Սոյն թուականները Մարգարէից ծննդեան և գործունէութեան մօտաւոր թուականներն են։*

Մարգարէներէն Մովսէս իր հնգամատեանով «Ծննդոց, Ելից, Ղեւտացւոց, Թուոց, և Երկրորդ Օրինաց» Հին ուխտի առաջին հինգ գիրքերով, Սամուէլ՝ Հեղի Քահանայապետին սպասաւոր, ապա դատաւոր, և ի վերջոյ Սաւուղ և Դաւիթ թագաւորներու հետ ունեցած սերտ գործակցութեամբ, Նաթան՝ Դաւիթի որպէս մտերիմ ու խորհրդակիցը, արդէն իսկ նիւթերը դարձան սոյն գրքին։

Սամուէլ հաստատած էր մարգարէից յատուկ դպրոց և աշակերտութիւն՝ որոնք Ս. Գրոց ուսմամբ, աղօթքով և պահքով կը ճգնէին։ Ունէին իրենց յատուկ զարգանալու միջոցներ։ Բազմաթիւ մարգարէներ այս դպրոցէն ելած են։ Ս. Գիրք դուն ուրեք կը յիշէ անոնցմէ ոմանց անունները։ Վերի ցանկը եկեղեցւոյ մէջ տօնելի մարգարէներուն անուններն են։

Անշուշտ անոնք ալ ունեցած են ազգօգուտ գործունէութիւններ և թողած պէտք են ըլլալ գրական երկեր։ Դժբաղդաբար Իսրայէլի կրկնակի գերութիւնը՝ գլխաւոր պատճառն է կորստեան՝ յիշեալ պատմական և մարգարէական գրութեանց։

Մարգարէից շուրջին մէջ մտած են սուտ մարգարէներ ևս։ Թմրկահարներ և գրգռիչները, գդուողներ և թելադրողները, իշխողներու գեղխ կենցաղին։ Մարդահաճոյ և նիւթապաշտ սմեռղուկներ՝ արքայական պալատներու չէմերուն առջև։ Բծնող, և խաբեբայ փառասիրածներ, քաջալերողներ պատերազմներու անմիտ ձեռնարկներուն և պատճառ, մանաւանդ կռապաշտական կարգ ու սովորութիւններու ներմուծման Իսրայէլի կեանքին մէջ։ Պարտինք ըսել թէ՝ Տէրը իրեն ծառաները ընտրեց հողագործներէն և հովիւներէն։ «Առաքեալս ի ձկնորսաց եւ մարգարէս ի հովուաց»…։

Հետևաբար Ս. Գրոց նշանաւոր մարգարէները Աստուածային կոչումով իրենց պաշտօնին ձեռնարկած են։ Անոնցմէ մէկն է Եղիա Թեզբացին։ Հրէաստանի Նեփթաղիմի Երկրէն որուն ծննդեան և պատանեկան կեանքի վրայով ոևէ յիշատակութիւն մը չգտնուիր Ս. Գրոց մէջ։

Աքա՛աբի և իր կնոջ Յեզաբելի (908) Իսրայէլի վրայ թագաւորութեան օրերուն՝ Եղիայի երեւումը՝ կայծակի տպաւորութիւնը թողուց ամբողջ Իսրայէլի և մասնաւորաբար արքունիքին վրայ։

Կռապաշտութիւնը իր Բահաղ, Աստարովթ և Մողոք անուն կուռքերուն երկրպագութեամբ և զոհերու մատուցմամբ, իրենց անուններով բարձր՝ հովասուն և ջրոտ վայրերու մէջ շինուած սեղաններուն և կանգնուած արձաններուն շուրջ տեղի

ունեցած ողջակէզներ, երկրպագութիւններ, կեր ու խում, լիրբ ու լպիրշ խառնակեցութիւնը՝ Իսրայէլի վրայ բարդեց ահաւոր մեղքերու լեռնակոյտեր։ Տիրոջը բարկութիւնը և սովի սպառնալիքը յայտնուեցաւ Եղիայի միջոցաւ, անձամբ և ուղղակի Աքա՛աբին։

Աքա՛աբ և իր կինը Յեզաբել, իրենց ամբողջ միջոցներով աշխատեցան գտնելու և սպաննելու, նոյն հետայն աներեւութացած այս քրձազգեստ մարդը՝ որ ճիշդ Յովհաննու Մկրտիչին պէս կը հագնէր ուղտի մազերէն շինուած պարեգօտ մը և կը կապէր գօտի մաշկեղէն։ Երկայն մազերով, խանձուած թխագոյն դէմքով, կմախքացած մարմնով, բոկոտն Եղիան՝ անվախ ու յանդուգն, խիզախ և համարձակ, կայծակնացայտ աչքերով՝ որ կը հարուածէր տիրող մեղքն ու անհաւատարմութիւնը՝ Իսրայէլին և անոր Թագաւորին։

Երեք ու կէս տարի երկինք անձրև չի տեղաց։ Չորցաւ ամէն կանանչութիւն։ Ցամքեցան ամբողջ աղբիւրներն ու գետերը։ Ահաւոր սովը իր մահուան անագորոյն գերանդիով հնձեց Իսրայէլի ազգը համօրէն։ Եւ ահա օրին մէկը Եղիան յեղակարծօրէն ներկայացաւ ի մեծ զարմացում Աքա՛աբին, և պահանջեց որ սովին առաջքը առնելու և ճշմարիտ Աստուածը որոշելու համար Կարմեղոսի երկու սեղաններուն վրայ զոհեր մատուցուին՝ մին Իսրայէլի Աստուծոյն, իսկ միւսը Բահաղին։

Բահաղին չորս հարիւր քուրմերը՝ առաւօտէն մինչև երեկոյ բոլորուած իրենց ողջակէզի սեղաններուն շուրջ՝ նախ մեղմիւ և ապա բարձրաձայն աղաղակներով, տեսակ տեսակ խմբական պարերով, մարմնի խարանումներով, երկաթեայ շիշերու, սրածայր դանակներու խոցոտումներով՝ գրգռուած, յիմարացած, ահռելի գոռում գոչիւններով, ենթակայ Եղիայի ծաղրին ու հեգնանքին. «Բարձր պոռացէ՛ք, թերեւս տէրը զբաղած է եւ կամ ճամբորդած եւ կամ քնացած», աղաչեցին Բահաղին որ կրակ իջեցնէ երկինքէն և յայտնէ իր ճշմարիտ Աստուած ըլլալը։

Իսկ Եղիան՝ քիչ մը անդին՝ Իսրայէլի տասներկու ցեղերու անուններով գրուած քարերով վերանորոգեց սեղանը, վրան դրաւ փայտն ու ողջակէզը։ Սեղանին շուրջ փորեց խրամ մը։ Երեք անգամով թափուած ջուրով ողողեց սեղանն ու բոլորտիքը, Բահաղի քուրմերուն և Աքա՛աբի աչքերուն առջև, ասոնց ամէնը լրացնելէ յետոյ աղօթեց և աղաղակեց Եհովային։ Եւ Տէրը երկինքէն կրակ իջեցուց եւ այրեց սեղանը իր ամբողջ պարունակութեամբ։ Գ. Թագ. ԺԸ.։

ՄՈՎՍԷՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՆ
(Դիւանագէօր)
Էջ 91-93

ԵՂԻԱ ՄԱՐԳԱՐԷՆ

Էջ 160-162

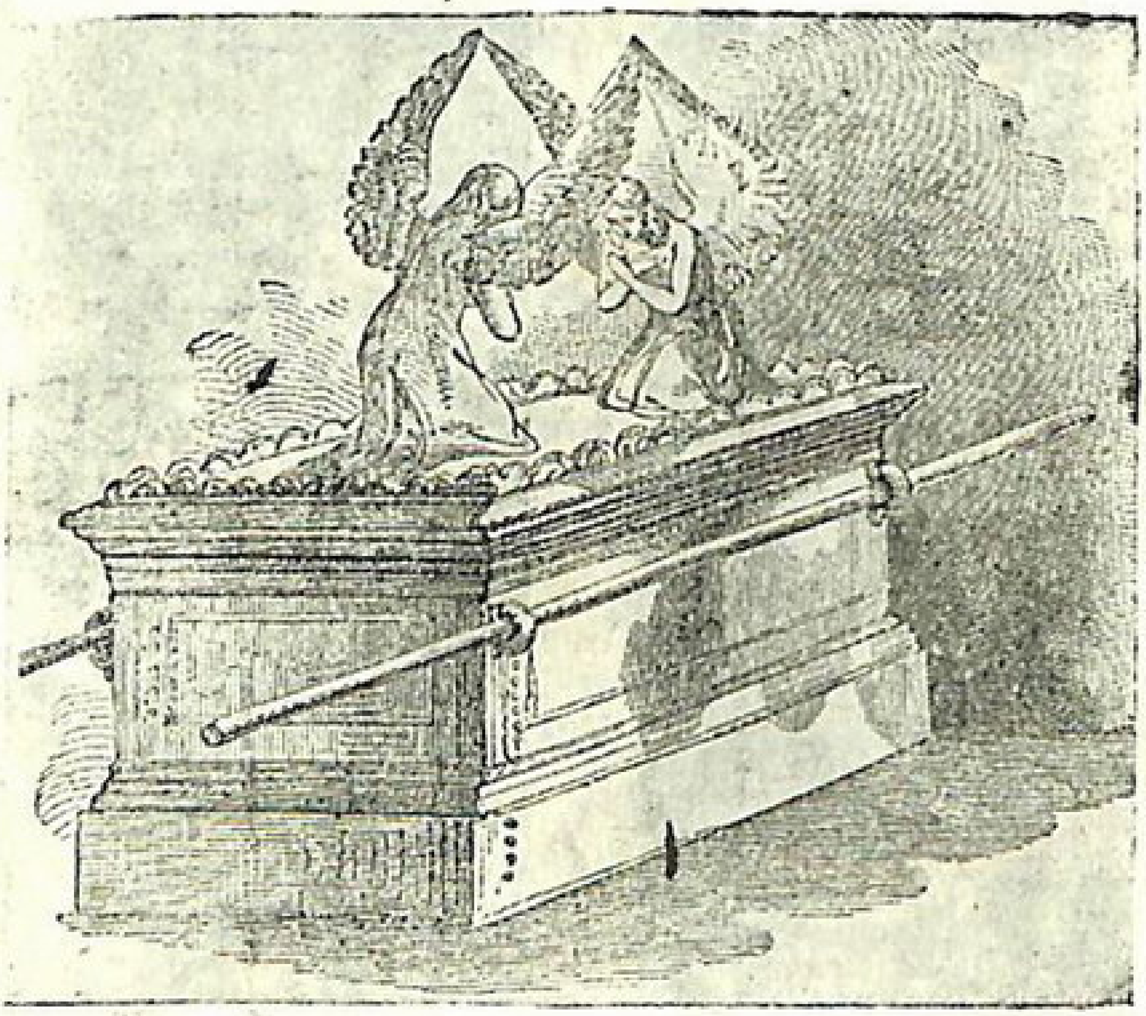

ՏԱՊԱՆԱԿ ՈՒԽՏԻՆ

էջ 104

Նոյն ժամուն՝ Եղիան իր ձեռքովը մորթեց Բահաղին չորս հարիւր քուրմերը կիսոն հեղեղատին մէջ։ Բիչ յետոյ հեղեղանման անձրեւներ վերջ կուտային երաշտին և երկիրը կ'զգենուր իր նախկին կանաչութիւնը, արտ ու այգեստանք կ'արդասաւորուէին պտուղներով և արմտեօք։

Եղիան ո՛չ միայն ծանօթ է իբրև հրաշագործ մարգարէ՝ ողջընցուցած ըլլալով Սարեփթացի *հեթանոս այրիին մեռած զաւակը՝ այլ իր մարմինը բնակարանը եղած էր Տէր Աստուծոյն, որ պահեց ու պաշտպանեց, կերակրեց ու սնոյց զինք բացառիկ միջոցներով։*

Ան՝ գործիք մըն էր Տիրոջը ձեռքին մէջ, և անոր անապատային երթեւեկութիւնները՝ հրաշքով միայն բացատրելի են։

Աքաաբին կինը Յեզաբէլ՝ երբ լսեց Բահաղի քուրմերուն ջարդը՝ անիծեց ինքզինքը և ուխտեց ըլլալ անոնց պէս՝ եթէ չի մեռցընէր Եղիան։ Մարգարէն՝ բարոյալքուած և յուսահատ այլ և զօրացած Տիրոջը կողմէն ղրկուած հացով և ջուրով, անապատային քառասնօրեայ ճամբորդութեամբ հասաւ Քորեբ (Սինա) լերան բարձունքը, և հոն քարայրի մէջ գիշեր մը հանգչելէ յետոյ Տիրոջը առջև կայնեցաւ աղօթելու համար։

Եւ ահա «լեռները քակող և ապառաժները կոտրող» մրրկայոյզ սաստիկ հով մը, ուրական մը, մահ ու աւեր կը սփռէր չորս դին իր սրընթաց անցքին վրայ։ Բիչ յետոյ «գետնաշարժ» մը և ապա «կրակ» մը երկրի ընդերքը կը պատռէր և իր հրաշէկ լաւայովը կը խանձէր ու կ'այրէր, կը ծածկէր ու կը գերեզմանէր երկրի բուսականութիւնն ու բնակչութիւնը: Սակայն Տէրը հովին գետնաշարժին ու կրակին մէջ չէր:

Ասոնցմէ վերջ մեղմ ու բարակ ձայն մը լսուեցաւ, և Եղիան իր վերարկուովը ծածկեց իր երեսները, որովհետև Տէրը այդ ձայնին մէջն էր:

Եղիայի այն յայտնատեսութիւնը կը բացատրէ Աստուածային ներկայութեամբ ամէն խաղաղ գործերու մէջ, որ տեղի պիտի ունենար մօտ ապագային։

Աստուած ինքը խաղաղութիւնն է:

Փոթորկող կիրքերու, անզուսպ ցանկութեանց, մոլեգին ատելութեանց, բորբոքող նախանձի, ունայնամիտ անձնասիրութեանց, գանեցնող փառասիրութեանց, անարգ շահախնդրութեանց և անյագ տիրակալութեանց մէջ՝ անապաշխար Ասորիներ և Իսրայէլացիներ, զիրար պիտի ոչնչացնէին։ Անոնք պէտք էր որ

պատժուէին Աստուածային վրէժխնդրութեամբ և Ցէու թագաւորին ձեռամբ։

Աքա՛աբ մեռաւ Ասորւոց դէմ իր մղած պատերազմին (Գ. Թագ. ԻԲ. 34-39) Յեզաբէլ սպաննուեցաւ Ցէուին հրամանաւ պատուհանէն փողոց վար նետուելով (Դ. Թագ. Թ. 30-36)։ Երկուքին ալ արիւնը շուները լիզեցին։ Յեզաբէլի մարմինէն գրեթէ ոչինչ կտորներ մնացած էին, բոլորն ալ փողոցի շուները լափած կերած էին։

Եղիան անգամ մը ևս վերանորոգուած և գօտեպնդուած իր հաւատքին և մարգարէական պաշտօնին մէջ, վերադարձաւ Հրէաստան և իրեն յաջորդ նշանակեց և օծեց Եղիսէն։

Իր երկրային կեանքի վախճանը տեղի ունեցաւ յափշտակուելովը երկնային հրեղէն կառք և ձիերէն, որոնք անջրպետեցին զինք իր յաջորդէն։ Այդ պահուն Եղիսէն կ'աղաղակէր, «Հա՛յր, Հա՛յր, կառքդ Իսրայէլի և հեծեալք նորա»։

1947 Նոյ. 1

Բ. ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԼԳ.

ԵՂԻՍԷ

(856)

1. ԵՂԻՍԷ.– 2. ՀՐԱՇՔՆԵՐ.– 3. ԿԵԱՆՔԸ

Եղիսէն՝ աշակերտը Եղիայի, արժանաւոր յաջորդը եղաւ իր Գլխաւորին։ Երբ մարգարէութեան կոչում ստացաւ, և որովհետև հողագործ էր, մորթեց իր լծկան եզներէն մէկ զոյգը՝ անոնց արօրին փայտով եփեց միսը և բաժնեց իր ազգակիցներուն՝ իբրև հրաժեշտի ճաշկերոյթ։

Եղիսէ քայլ առ քայլ հետեւեցաւ իր վարպետին։ Շատցուց այրի կնոջ մը իւղը՝ որպէսզի այրին, այդ իւղին փոխարժէքովը վճարէր իր պարտքերը՝ և ազատէր իր երկու զաւակները, որոնք պարտքի փոխան ծախուած իբր ստրուկներ, կ'աշխատցուէին պարտատիրոջ կողմէն։

Հիւրասիրուեցաւ Սունամացի բարեպաշտ կնոջ մը կողմէն՝ և կը բնակէր անոնց կողմէ յատկապէս իրեն համար շինուած սենեակի մը մէջ, իր ճամբորդութեանան ցուդարձի միջոցին։ Նոյն ազնիւ կնոջ բարերարութիւնը վարձատրեց անոր մանչ զաւկի մը ծնունդեամբ։ Փոքրիկը մեծցաւ և օրին մէկն ալ դաշտին մէջ արեւահար ըլլալով մեռաւ։ Եղիսէն իր առաջնորդին նման ողջնցուց պատանին և տուաւ իր ծնողաց։

Նէեման Ասորին բժշկեց իր բորոտութենէն՝ մերժելով անոր թանկագին նուէրները։

Եղիսէի պատմութեան մանրամասնութեանց մէջ յիշատակի

արժանի է իր գերեզմանին մէջ նետուած մեռեալի մը յանկարծ ողջնալը։

Եղիշէն ալ Եղիայի նման գրական աշխատութիւններ չու-նի։ Սակայն Աստուածարեալ Սուրբ կեանքի անխախտ հաւատքը, անվախ և յանդուգն հրապարակախօսութիւնը, հեռատես, յստա-կատես իմացականութիւնը և անվրէպ գուշակութիւնները, մեծ մարգարէի իրական համբաւ, և յաւիտեան յիշատակելի անուն թո-ղած են իրեն։

«Երանի իցէ ծառայիցն, զորս եկեալ Տէրն գտցէ արթունս»։ (Ղուկ. ԺԲ. 37.

1147 Նոյ. 21

Գ. ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԼԴ.

ԿՌԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

(ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ)

1. *ԿՈՒՌՔԸ.-* 2. *ԿՌԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ.-*
3. *ՀՐԵԱՅՔ ԻՐԵՆՑ ԴՐԱՑԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԿՌԱՊԱՇՏԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ.-*
4. *ԲԱՐՁՐ ՏԵՂՈՒԱՆՔ.-*
5. *ՓԻՒՆԻԿԵԱՆ՝ ՀԻՓՐՈՍԻՒՏԵԱՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ, ԱՐԱՐՔՆԵՐ.-*
6. *ՀԱՃՈՅԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԵՒ ԴՐԱՄԸ.-*
7. *ՆԵՐԿԱՅ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ.-*
8. *ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿՌԱՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՎԱՅՐԵՐԸ.-*
9. *ՎԱԽՃԱՆՆԻՆ.-*

Կուռքը՝ ձեռքով շինուած, քարէ, մետաղէ, փայտէ ձուլուած կամ կռանուած արձանն է և կամ պատկեր, գաղափարական կամ երեւակայական նմանողութիւնը ոեւէ աստուածական ոյժի և անունի՝ որ երբ Աստուած կը պաշտուէր բոլոր ազգերէն՝ բացի Եբրայեցիներէն։

Կռապաշտութիւնը՝ կուռքին առջև կատարուած երկրպագութիւնն է և պաշտամունքը։

Կռապաշտութիւնը՝ այսօր ալ տիրապետող կրօնն է Հնդկաստանի, Չինաստանի, Ճափոնի, Ովկիանիոյ կղզիներու և կեդրոնական Աֆրիկէի բնակչաց մէջ։ Կրնանք ըսել թէ՝ այսօր աշխարհի երեք քառորդ մասը կռապաշտ է։

Կռապաշտութիւնը՝ մարդկային իմացականութեան և քաղաքակրթութեան աստիճաններուն համեմատ զարգացած և փոփոխութիւններ կրած է։ Հետևաբար իւրաքանչիւր ազգ և երկիր իւրայատուկ կուռքն ունի, որ կը համապատասխանէ իր մտաւորական և քաղաքակրթական ընդունակութեանց և զարգացումին։

Կռապաշտութեան բաժանումներն են՝

1.— Բնական զօրութիւններ

2.— Երկնային մարմիններ

3.— Գերբնական ոյժեր

4.— Չարիքի և բարիքի պատճառներ՝ զոր օր. կրակը, հսկայ ծառեր, անտառներ, երևակայական հրէշներ, ստուերներ, գետուններ, երկակենցաղ անասուններ, վայրի գազաններ և բնական չորքոտանիներ։

5.— Մարդկային ոյժը՝ գեղեցկութիւնը, անբծութիւնը, քունը, գինովութիւնը, կինը, տռփանքը են. առ հասարակ համայնապաշտութիւնը, իրենց տեղւոյն և պարագաներուն համեմատ՝ կռապաշտութեամբ կը բացատրուին։

Մարդկային գիտակցութեան հետ ծնունդ առած վախը, երկիւղը, խնդրանքը, շնորհակալութեան կամ երախտագիտութեան՝ տեսանելի և ո՛չ տեսանելի զօրութիւններ՝ պաշտամունք պարտադրեցին տհաս և ազէտ մարդկութեան, որոնց թանձրացեալ, առարկայական ձևը՝ կռապաշտութիւնն է։

Եղիայի օրով Իսրայէլի մէջ Եհովայէ զատ կը պաշտուէին Բահաղ, Աստարովթ և Մողոք անուն աստուածներ։ Եւ առէք զվրանն Մողոքայ և զաստղն աստուծոյն Հռեմփայ Գործք. Է. 43։

Հրէաստանի դրացի երկիրներ՝ Փիւնիկեցիներ, Ամմոնացիներ, Ասորիներ և հետագային Ասորեստանցիներ, Իսրայէլի թագաւորներուն և իշխաններուն հետ իրենց ունեցած խնամիական կապերով, բերդը Ներսեն գրաւելու նպատակաւ, իրենց գեղանի աղջիկներուն հետ միասին ներմուծեցին նաև իրենց կրօնքը. ուծացընելու համար Աստուածապաշտ ժողովուրդը իր հաւատքէն, խաթարելու համար անոր միամտութիւնը, քանդելու՝ նուիրագործուած աւանդութիւնները, երկպառակութեան որոմով թունաւորեցին հրեայ ազգին միասնականութիւնը:

Եղիա և առհասարակ բոլոր մարգարէներ՝ ի տես այս պժգալի կացութեան՝ կանխաձայնեցին Իսրայէլի կործանումը, Տաճարին փլուզումը և ժողովուրդին Հռեմփայ գերութիւնը։ Այսքան սրաչ և

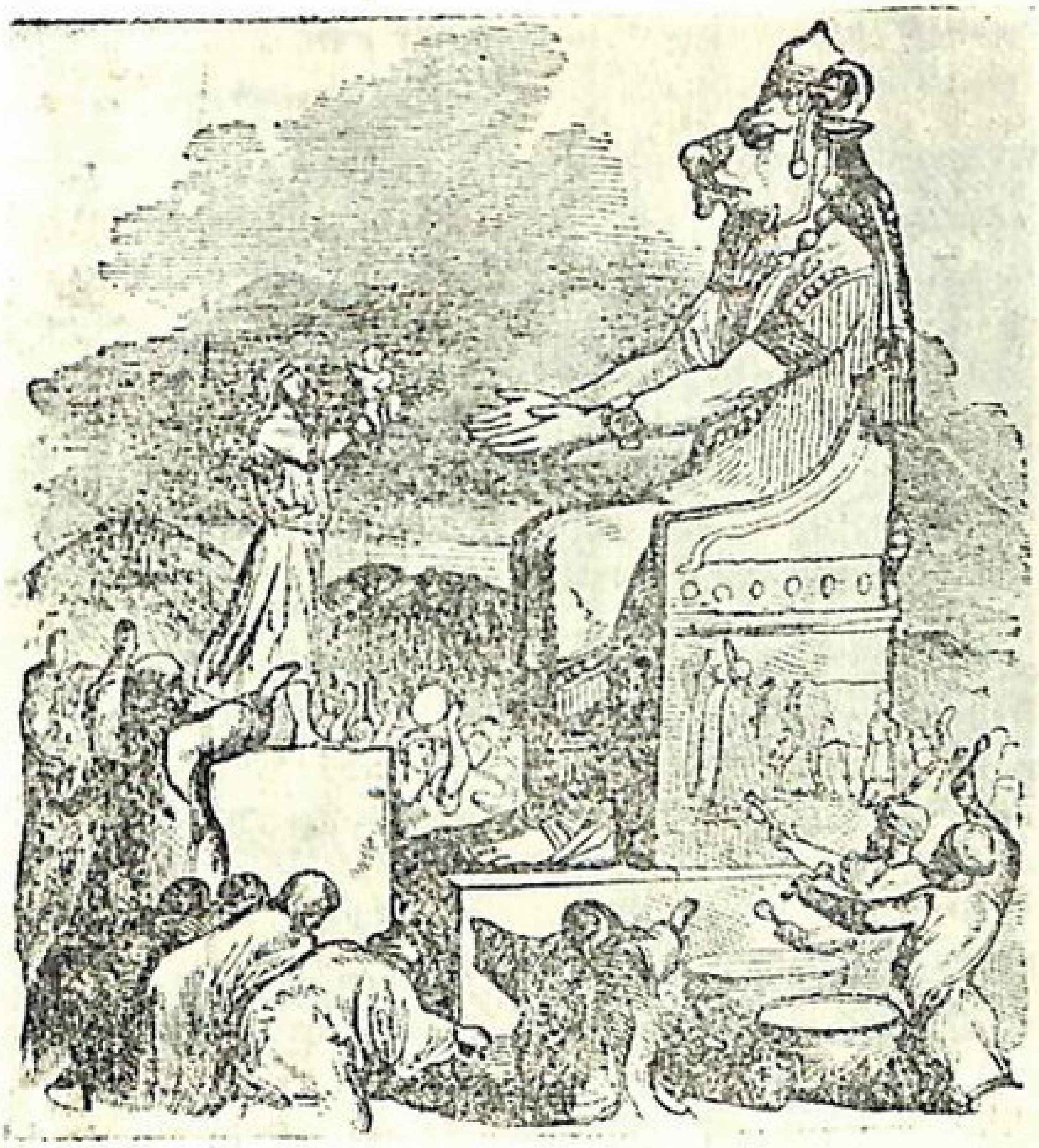

Մ Ո Ղ Ո Ք

Էջ 166 - 167

Շուներ Յեզաբելին դիակնացած մարմինը կը լափեն
Էջ 162 եւ 167

ահռելի յիմարական բարքներուն՝ ուրիշ կերպ վախճան չէր սպասեր։

Աքա՛աբին կինը՝ Ամմոնի թագաւորին աղջիկը Յեզաբէլ, գլխաւոր քաջալերողն էր վերոյիշեալ կուռքերու Իսրայէլի մէջ մուտքին և անոնց համար կազմակերպուած պաշտամունքներուն։

Բարձր տեղուանք կոչուած անտառուտ, օդասուն և ջրառատ վայրերու մէջ հաճոյքն ու զուարճութիւնը խառնուած կրօնական պաշտամունքներուն, մարդազոհերով անբանացած ժողովուրդին լայնօրէն բացուած հաւատալիքի ճամբաներ, անասանելի լկտութեանց, աննկարագրելի ցանկութեանց չնական և սոդոմական անքաւելի մեղաց՝ հաւաքավայրեր դարձան։

Անոնք որ փոքր ի շատէ գաղափար մը ունին Փիւնիկէի իգացող այդ մարդոց հրապարակաւ և մեծահանդէս խրախճանութեանց միջոցին անդամահատութեամբ սեռափոխուելու գարշանքին վրայ, և Աֆրոդիտէի և Աստղիկի մեհեաններու կոյսերուն տարիներ շարունակ բոզանալէ և խնճոյութիւններէն վերջ, իբրև սրբագործուած կոյս աղջիկներ՝ իրենց տուները վերադառնալու եղեռնալից և խեղկատակ սովորութեանց, կրնան խորհիլ թէ ի՛նչ էր կռապաշտութիւնը։

Ի տես մարդկային այս ինկածութեան՝ Եղիան և իրմէ վերջ եկող մարգարէներ, տագնապած ազգասիրական անմար կրակով և ի գին իրենց կեանքին, մինչև ի մահ մաքառեցան Իսրայէլի փրկութիւնը ապահովելու համար՝ Եհովայի պաշտամունքով։ Գրեցին ու խօսեցան իրենց երկնատուր ձիրքերով և հոգեկան ներշնչումներով։ Այլ աւա՛ղ, անյոյս և արտաքսեալ. և մանաւանդ խորապէս գիտակ ներկայի և ապագայի ահաւոր աւերածութեանց, ախով ու լացով գոցեցին իրենց աչքերը։

Մենք խօսեցանք Իսրայէլի անկման վրայ և ցոյց տուինք այն մոլութիւնները՝ որոնք վերջնական փլուզումին տարին զայն։

Պատճառներ՝ ընտանեկան սրբութեան խաթարման և պղծումին, այսինքն բազմակնութիւն և օտարուհիներու հետ ամուսնութիւն։ Շրջակայ երկիրներու և իրենցմէ մեծ և հզօր պետութեանց հետ վաճառականական և դրացիական սերտ յարաբերութեանց մշակումին յառաջացուցած ազդեցութեանց։ Մանաւանդ մտաւոր զարգացումի և դաստիարակութեան պակասով թերակիրթ ժողովուրդեան և իր ղեկավարներուն դէպի վայրենաբարոյ և ստորնաքարշ բարքերու իւրացումին հետամտումը։ Մէկ խօսքով օտարներու հետ ամէն կարգի յարաբերութեանց և մերձեցումին նախընտրութիւնը,

մեղքի և անմաքրութեան Մոլոխական արգելքին թուլացումը են. Հրեայ ազգին և իր պետութեան բնաջնջումովը իրականացաւ:

Մեզի, հայերուս համար՝ չկայ աւելի լաւ միջոց մը՝ եթէ ո՛չ սերտել Հրէութիւնը Ս. Գրոց պատմութեան ճամբով, իր ընկերական և ընտանեկան բարքերով և պարագաներով, չընկլուզուելու համար ստորամոլութեան ապականիչ և կործանիչ լուծոյթին մէջ:

* * *

Ի՞նչ է արդիական կռապաշտութիւնը:

Աւելորդ է ըսել թէ՝ այսպէս քաղաքակիրթ կոչուած մեծ ազգերն են որ կը վարեն աշխարհի ճակատագիրը: Ներկայիս Քրիստոնէութիւնը՝ իր ամէն ըմբռնումներով, դաւանանքներու, ծէսերու և ձևակերպութիւններու մէջ մարդոց առօրեայ ճակատագրին՝ այսինքն, ապրուստին, հացին, ընկերային պայմաններու բարձրացումին ու բարւոքումին, դիւրակեցութեան, զարգացումին, և դաստիարակութեան հետ՝ գրեթէ առնչութիւն չունի: Տիրող և ղեկավարող ազդակները՝ քաղաքական են:

Աշխարհի հզօրներն են որ մարդկութիւնը կենսունակ և կամ կենսազուրկ կացութեան մը առաջնորդելու ոյժն ու կարելիութիւնը ունին:

Այդ ոյժն ու կարելիութիւնն է որ սոյն յօղուածամասին կուռքը կը կազմէ:

Այդ ոյժը՝ դրամապաշտութիւնն ու հաճոյամոլութիւնն է:

Հաճոյամոլութիւնը շատ անգամ զգայախաբական է: Փիմ-քի, ախորժակի, ստամոքսի յագեցումը, մարմնական ցանկութեանց գոհացումը, հաճոյամոլութեան նսեմաշող ճառագայթներն են միայն:

Հաճոյամոլութիւնը արդիական կռապաշտութիւնն է: Ամէն ինչ ունենալու, ամենուրեք տիրապետութիւն հաստատելու, ամէն բանի մէջ իր և իւրին գերազանցել տալու համար՝ անհրաժեշտը դրամն է: Ըստ անոնց դրամին տիրացումը՝ ոսկիներու դէպի սեպհականութիւնը, շահարկումի միջոցներուն և մեթոտներուն անխտրականութիւնը, և ամէն բան որ շահ մը կ'ապահովէ, օրինաւոր է և գործադրելի:

Արդարև առանց դրամի ինչ կարելի է ընել: Աչքառու գործաւորէն մինչև հասարակ խանութպաններ և պաշտօնեաներ հացի ետևէն վազող մարդկային հօտեր, նախիրներ են: Որոնք ի տես

բուռ մը կանանչին, խելայեղ վազքով մը կ'արշաւեն դէպի հովուին կանչը՝ խլելու և լափելու զայն՝ ընդոստօրէն։

Դժբաղդաբար մարդկութեան ղեկավարներուն համար՝ խելակորոյս բաղձութիւններ, ախտի բնակիչներէն շատ աւելի ամուր և դիւրագին են։

Երկրատարրութիւնը՝ որ իր եռուն և հրայրքոտ կեանքին հասած, կեանքի բնական վայելքներուն մէջ իր արդար իրաւունքին տիրանալու կը ձգտի, մասնաւորականը և արուեստագէտը՝ իր հոգեկան և մտքի գանձերուն և գաղտնիքներուն դրսևորումովը կը տուայտի, օրին մէկը զօրակոչի խմբոլոր ահազանգին հետևելու, անողոք հարուածին ենթակայ։ Անօթի և անսուաղ, անտուն և անտիրական ազգեր մէկ օրէն միւսը միլիոնաւոր բազմութիւններով տարագրուելու, գաղթելու հարկադրանքին տակ կը գտնուին։

— Ինչո՞ւ։

Որովհետև դրամ ունեցող, հարուստ տիրապետողները գաղափարական հաճոյամոլութեան գարշահոտ կիրքին պահանջն է։ Բահաղն ու Մողոք, ներկայ հաճոյամոլութեան աստուածներուն քով արհամարհելի գոյութիւններ էին։

Քաղաքակիրթ աշխարհի մարդկութեան երեք քառորդը՝ գործարաններու, արտ ու ագարակներու, հանքերու, սառնամանիքի և ծովերու մէջ կ'աշխատցուին, իբրև բանուոր, հողագործ, հանքագործ, զինուոր և ծովային, որպէսզի յաւերժանայ դրամին տիրապետութիւնը և յաւիտենականայ հաճոյքին վայելքն ու գոհացումը։

Դրամ, երէկ Սթերլին, այսօր Տոլար, ամէն օր իրենց երկրպագուներէն հազարաւոր մարդազոհեր կը խլեն։ Իրենց աստուածային փառքին առջև ծունկի կը բերեն համայն մարդկութիւնը։

Ո՞վ կրնայ հակառակիլ դրամին երկրպագութեան։ Անիկա Նաբուգոդոնոսորին չինել տուած և կանգնած պատկերին պէս թմբուկներով, ծնծղաներով, նուագարաններով և պէս պէս ձայն տուող գործիքներով, երկրպագուներուն հրաւէր կը կարդայ ամէն օր։

Ո՞վ ամենազօր հաճոյամոլութիւն, և ո՞վ անգութ դրամ, փառք և պատիւ յաւիտեան քեզի, արդիական կուռքերուդ և աստուածներուդ։

Արդիական կուռքերու կաճառներ, մեհեաններ, բագիններ և սեղաններ, քիչ մը շատ ամէն տեղ հաստատուած են։ Որոնց գլխաւորներն են մեր գիտցածներէն Աղեքսանդրիոյ ծովափը, բլամ, Ֆրանսայի Մոնթէ Քարլօն, Ամերիկայի Հոլիվուտը, իրեն՝ երկրէ երկինք բարձրացող աստղերով և անոնց հնարած անթիւ անհամար

սինեմաներով։ Մարդկութիւնը սիրոյ գինով արբեցնող դիցուհիին կեդրոնը Բարիզն է... Եւ այս ամէնուն կազմակերպիչն ու կենսատուն՝ Նիւ-Եորքի Ուօլ Սթրիդն է։

Աշխարհի ընդերքէն ծծուած ու քաղուած մետաղը՝ գետի պէս կը հոսի և կը վազէ լեցնելու համար որովայնը հաճոյամոլութեան դիցուհիին։

× *Մարդ չե՛ն անոնք որ չե՛ն ըմպած և կրակուած սիրոյ գերագրգիռ և հեշտալի խառնուրդէն։*

× *Մարդ չե՛ն անոնք որ մարդկային արիւններու գինարբուքով չեն հարբած և գինովցած։*

× *Մարդ չե՛ն անոնք որ հաճոյքի, տռփանքի բլաժներուն մէջ չե՛ն լողացած։*

× *Վերջապէս՝ մարդ չե՛ն անոնք որ* դրամ *չունին։*

Ահաւասիկ ասոնք են արդիական կռապաշտութեան դաւանանքն ու հաւատամքը։

Եւ եթէ կործանած չըլլային՝ Նինուէն ու Բաբելոնը, Տօյն ու Եկբատանը, Կորնթոսն ու Հռովմը, սրտի կատարեալ խաղաղութեամբ, անքոյթ և անփոյթ կրնային երկրպագել բոլոր անոնք՝ որոնց շտեմարանները լի՛քն են զեղխութեան և չուայտութեան մըթերքով և ըմպելիներով։

Տոլարի աստուածապաշտական կրօնը՝ իր օրհասականին մէջն է։ Այս անգամ աղգերու ճակատագիրը չէ՛ որ կը վճռուի, այլ աշխարհին ճակատագիրը։ Տար որ սխալած ըլլայինք։

Տէր մեծ է (*Փիլ. Դ. 5*)

1947 *Նոյ.* 4

ԵՍԱՅԻ
ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՉ ՄԱՐԳԱՐԷՆ
Էջ 171 - 174

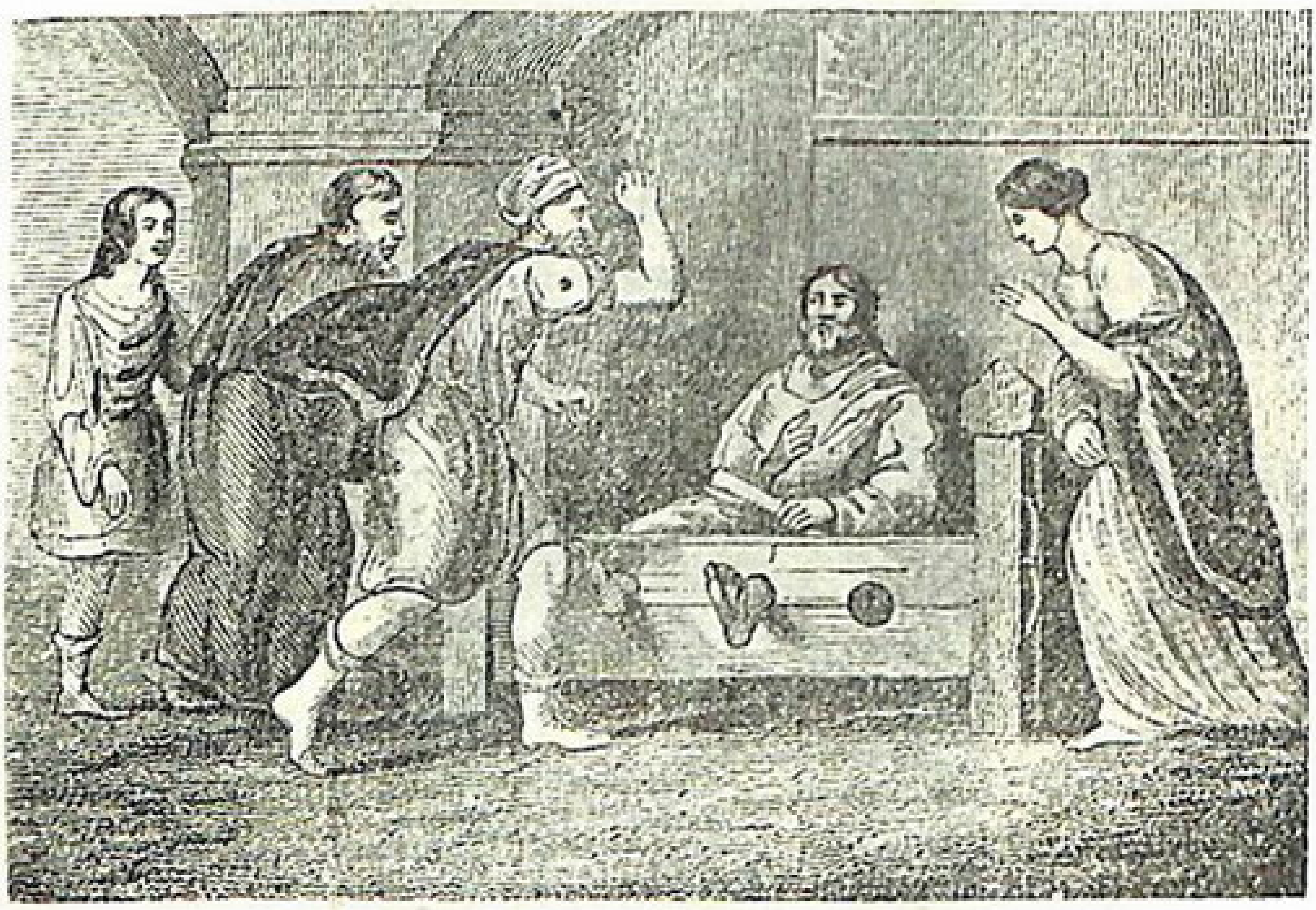

ԵՐԵՄԻԱ ՄԱՐԳԱՐԷՆ Կոճղի (Թօմրուզ) մէջ
(Չարչարանքի եւ նախատինքի գործիք մը)
Էջ 177-179

Դ. ՉՈՐՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԼԵ.

ԵՍԱՅԻ

(759)

---

1. *ՄԱՐԳԱՐԷԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆ.-* 2. *ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉՈՒՄԸ.-*
3. *ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.-* 4. *ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.-*
5. *ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ՝ ՍԵՆՆԵՔԵՐԻՄԻ ԿՈՂՄԷՆ.-*
6. *ԵԶԵԿԻԱ ԹԱԳԱՒՈՐ.-* 7. *ԵՍԱՅԻ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ ԱՂՕԹՔԸ.-*
8. *ՍԵՆՆԵՔԵՐԻՄԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ.-*
9. *ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՄԱՍԻՆ.-*
10. *ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ.-*

Մարգարէական մեծութեան ակնարկը՝ իրենց կողմէ գրուած և կամ իրենց անունը կրող ընդարձակ գրութեանց համար է։

Նախ քան Քրիստոս 789 թուականներուն ծնած Եսայի մեծ մարգարէին ազգաբանութեան մասին բան մը չենք գիտեր։

Յիշուածը՝ Ամովս անուն մէկու մը որդին ըլլալն է։ Յիսուն տարի մարգարէացած է։ Եւ եթէ ընդունինք թէ՝ ութսուն տարեկանին սղոցուելով սպաննուած է, ըսել է, երեսուն տարեկանին մարգարէանալ սկսած է։

Նոյնպէս չենք գիտեր թէ՝ Սամուէլի ժամանակ հաստատուած Մարգարէներու դպրոցին աշակերտած է, թէ՝ ո՛չ։ Սոյն դպրոցը Ղեւի տունէն ալ բազմաթիւ քահանայ աշակերտներ ունեցած կրնայ ըլլալ։ Եւ սակայն Մարգարէական դպրոցը առ հասարակ Իսրայէլի երիտասարդութեան համար բաց էր։ Արդարև մարգա-

րէութեան հետեւող տղաք թէ՛ կ'ուսանէին և թէ կ'աշխատէին։

Միանձնեայ, խստամբեր և չորքաշ կեանքի մը հետեւող բազմաթիւ մարգարէներու մէջ, ամուսնացողներ և ընտանիք կազմողներ ալ քիչ չէին։ Եսային ալ ամուսնացած և երկու զաւակներու հայր էր։

Մարգարէութիւնը դասակարգ մըն էր Իսրայէլի մէջ՝ բոլորովին զատ Քահանայական պաշտօնէն։ Անոնք՝ մարգարէները, զարգացած, կիրթ, կեանքոտ մարդիկ, ուսուցչի, դաստիարակի, հրապարակախօսի, պետական մարդոց և թագաւորներու հետ տեւականօրէն շփում հաստատող, և իբրև խորհրդական՝ անոնց քաղաքական և պատերազմական գործունէութեանց և որոշումներուն ուղղութիւն ցոյց տուող, և շատ անգամներ ալ — ինչ որ ճակատագրական է — չարաչար մահուամբ, յայտնաբերուած ճշմարտութեանց համար մարտիրոսացող անձեր էին։

Մտաւորական ձիրքերով և շնորհներով օժտուած այս մարդիկ, անարժէք և անյայտ պիտի մնային եթէ՝ իբրև ներշնչարան Ս. Հոգւոյն դարեր առաջ իսկ և իսկ, ճշգրիտ թուականներով ու տեղով գուշակած չըլլային Փրկչին գալուստը՝ Իսրայէլի փրկութիւնը, և Յաւիտենական թագաւորութեան հաստատութիւնը՝ աշխարհի վրայ։

Մարգարէներուն նշանաւորագոյններէն մին է Ամովսայ որդին Եսային։ Ըստ իրեն պատմութեան մարդ մըն էր՝ երբ սարսափահար տեսաւ Զօրութեանց Տէրը՝ նստած Իր Քերովբէական փառաց Աթոռին վրայ։ Եւ քերովբէ մը՝ ունելիով կրակէ կայծ մը բռնած դպցուց իրեն շրթներուն։ Կայծակնամաքուր մարգարէն՝ օծուած Ս. հոգւոյն հուրով, ընդգրկեց իր Երկնատուր ասպարէզը։ (Ես. գլ. Զ.)

Վաթսուն և վեց գլուխներէ բաղկացած Եսայեայ մարգարէութեան գիրքը՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ամենօրեայ Ս. Գրական ընթերցումներուն առաջին տեղը կը գրաւէ։ Մարգարէին տրուած «Աւետարանիչ» մակդիրը բոլորովին համապատասխան է իր նախաձայնութեանց։

Սողոմոնի օրերէն սկսեալ՝ շրջակայ պետութիւններ, նախանձի և ընչաքաղցութեան ծարաւով մոլեգնած՝ կ'ուզէին խլել, յափշտակել ինչ որ ունէր Իսրայէլը և կործանել անոր թագաւորութիւնը։

Այս ուղղութեամբ Եգիպտոսի Սիսակ թագաւորը՝ Սողոմոնին յաջորդող զաւկին՝ Ռոբովամին օրով կողոպտեց Տաճարին և թագա-

ւորական պալատին ոսկեայ բոլոր անօթները, սպասներն ու վահանները։

Իսկ Ասորեստանն ու Բաղդէստան բազմաթիւ անգամներ ձեռնամուխ եղած էին իրենց յետին մտքերուն, չար տրամադրութեանց գործադրութեան և գերեվարած ժողովուրդին մէկ մասը։ Որով մարգարէն քաջածանօթ անոնց քանդիչ մտադրութեանց և ձեռնարկներուն, մանաւանդ այդ պետութեանց ներքին պառակտումներուն և մեղաց, կը կանխագուշակէ նաև անոնց կործանումը (Ես. ԼԳ. գլ. 1-2)։

Առաւելապէս կը մարգարէանայ իր ազգին ստամբակ և անապաշխար ոգիին և ցոյց կուտայ փրկութեան ճամբան։

* * *

Եսայեայ մարգարէութեան ժամանակամիջոցին (710) կը պատահէր Ասորեստանի Սենեքերիմ հզօր թագաւորին մեծ արշաւանքը Սուրիոյ և Պաղեստինի վրայ։ Երբ Եզեկիան՝ Երուսաղէմի թագաւորը թոթափած էր Ասորեստանցւոց լուծը՝ չէնցուցած էր մայրաքաղաքը և բարեկարգած Աստուծոյ տան պաշտամունքը։ Բ. Թագ. գլ. ԺԸ. Ի. Մնաց. գլ. ԻԺ.-ԼԹ.։

Սենեքերիմ ահեղ բանակով մը մտաւ Հրէաստան, նախ պաշարեց հիւսիսային Հրէաստանի Լաքիս-Լայիս քաղաքը մաս մը զօրքով, և գրաւելէ յետոյ Յուդայի բոլոր ամուր քաղաքները՝ յառաջացաւ և պաշարեց Երուսաղէմը։

Պաշարման օղակը օրըստօրէ կը նեղնար։ Պաշարեալները անօթի, մատնուած ահ ու դողի և անյոյս, կը նկատէին իրենք զիրենք կորած յաւէտ։

Եգիպտոսէն գալիք օգնական ոյժը՝ տակաւին Պաղեստինի սահմանները չմտած՝ ջարդ ու փշուր եղած էր Սենեքերիմի զօրքերէն։ Եզեկիայի՝ Սենեքերիմի ղրկած ոսկեղէնները՝ արծաթներն ու պատանդները՝ չէին կրցած ողոքել զայն։ Ռափսակ՝ Ասորեստանի զօրաց հրամանատարը՝ Երուսաղէմի պարիսպին վրայ Եզեկիայի պատգամաւորներուն առջև, և ի լուր ամենուն՝ Եբրայեցերէն լեզուով բարձրաձայն կը յայտարարէր իր տիրոջ խօսքերն ու հրամանները։

Իսկ Սենեքերիմ պահանջագրով մը կը հրաւիրէր Հրէութիւնը անձնատուր ըլլալ և երթալ բնակիլ աւելի չէն քաղաքներու մէջ։

Անլուր անբարտաւանութիւնը որ կը յորդէր Ռափսակի

բերնէն եւ Սենեքերիմի նամակին մէջ, Եհովա Աստուծոյն դէմ ուղղուած նախատինքն ու անարգանքը՝ կը նմանէին ծնելիք զաւակներուն որ չէին կրնար ծնիլ, որովհետեւ մայրերը ոյժ չունէին: Այսպէս էր Եզեկիային եւ իր աւագանիին կացութիւնը այդ օրուան մէջ: Ամովսի որդւոյն՝ Եսայիին ղրկուած մարդիկ բառ առ բառ խօսեցան Եզեկիա թագաւորին խօսքերը: Իսկ ինքը՝ Եզեկիան նամակը բացած, կը տարածէր Աստուծոյ սեղանին առջեւ՝ Տաճարին մէջ:

Երբ այսպէս՝ մարգարէն ու Թագաւոր՝ Աստուածային գթութեան հայցմամբ, քուրձեր հագած՝ արտասուախառն պաղատանօք Տիրոջը կ'ապաւինէին, անդին պարսպի վրայի դէտերը մթնշաղին կը նշմարէին արագընթաց ձիաւորներու խումբ մը՝ Սենեքերիմի բանակէն.

Այն գիշեր Տիրոջը հրեշտակը զարկած եւ սպաննած էր 185.000 զինուորներ Ասորեստանցւոց բանակէն, մնացորդն էր որ փախուստ կու տար բանակեղէն՝ լքելով անհագին քանակութեամբ պատերազմական երեղէններն ու զինամթերքը: Երուսաղէմ ցնծութեան աղաղակներով օրհնեց ու փառաբանեց Զօրութեանց Տէրը ու մարգարէին ու Թագաւորին աղօթքները ընդունուած էին Աստուծոյ կողմէն։ Սենեքերիմ Նինուէի իր պալատին մէջ դիտապաստ կ'իյնար իր զաւակներուն սուրովը: Արդարեւ՝ հրէական պատմութեան ամենէն փայլուն եւ աղօթքի ոյժին ամէնէն փառաւոր ապացոյց կազմող էջերէն մին է՝ Ես. ԼԶ.-ԼԷ գլուխներու հիանալի նկարագրականը:

* * *

Աւելորդ չենք նկատեր հոս ամփոփել Եսայեայ մարգարէութեան հետեւեալ ընտրեալ համարները, որոնք նախ քան Քրիստոս 700 թուականներէն առաջ կանխաձայնուած էին մեծանուն մարգարէին կողմէ:

«Ահա կոյսը պիտի յղանայ եւ որդի պիտի ծնանի,
«Եւ անոր անունը Էմմանուէլ պիտի կոչէ»

Ես. Է. 14

«Վասնզի մեզի մանուկ մը ծնաւ,
Մեզի որդի մը տրուեցաւ,
Եւ իշխանութիւնը անոր ուսին վրայ պիտի ըլլայ,
Եւ անոր անունը պիտի կոչուի,
Սքանչելի, Խորհրդակից, Հզօր Աստուած,
Յաւիտենականութեան Հայր, Խաղաղութեան Իշխան»:

Ես. Թ. 6.

Ու Յեսսէի բունէն շառաւիղ պիտի ելլէ,
Եւ անոր արմատէն ընձիւղ պիտի բուսնի,
Եւ անոր վրայ պիտի հանգչի Տէրոջը հոգին,
Իմաստութեան եւ հանճարի Հոգին,
Խորհուրդի եւ զօրութեան Հոգին,
Գիտութեան եւ Աստուծոյ վախին Հոգին»:

Ես. *ԺԱ.* 1-2

«Ո՞վ հաւատաց մեր տուած լուրին,
Քիչ մը վարը՝ Բայց անիկա մեր մեղքերուն համար վիրաւորուեցաւ, եւ մեր անօրէնութիւններուն համար ծեծուեցաւ։

Ես. *ԾԳ.* 1-6

«Մորթուելու տարուող ոչխարի պէս,
Ու իր խուզողներուն առջեւ մունջ կեցող մաքիի պէս,
Այնպէս իր բերանը չբացաւ:

Նոյն համ. 7

Ելի՛ր լուսաւորուէ քանզի քու լոյսդ եկաւ
Ու Տէրոջը փառքը քու վրադ ծագեցաւ,

Ես. *Կ.* *Ա*

«Տէր Եհովային հոգին իմ վրաս է,
Վասնզի զիս Տէրը օծեց,
Եւ զիս ղրկեց աղքատներուն աւետիս տալու համար»:

Ես. *ԿԱ.* 1 *Բ*

«Սիօնի աղջկանը ըսէք,
Ահա քու փրկիչդ կուգայ.

Ես. *ԿԲ.* *Գ*

Ո՞վ է ասիկա որ կուգայ Եդովմէ
Կարմրագոյն զգեստով՝ Բոսորայէ.

Ես. *ԿԳ.* 1 *Դ*

Անոր անունը Եհովա Սաբաւովթ է,
Ու քու փրկիչդ Իսրայէլին Սուրբն է,

Ես. *ԾԴ.* 5 *Ե*

Եսայի Մարգարէէն մէջ բերուած քանի մը համարները՝ կը բաւեն առաւելագոյն չափով հաստատելու մարգարէական հոգիին պայծառատեսութիւնը և անոր ուղղակի հաղորդակցութիւնը Գե-

բագոյին, Տիեզերքի Արարչին հետ և Անոր տնօրինութեանց վրայով, որ յայտնագործուեցաւ 700 տարիներ վերջ իր Որդւոյն աշխարհ գալովը։ Մարգարէական հոգին սովորական մարդոց տրուած հոգիէն խիստ բարձր է։ Մենք ամէնքս աւելի կամ նուազ հոգեկան շնորհներով օժտուած մարդիկ ենք։ Կը գրենք, կը խօսինք, կը թարգմանենք, կ՚առաջնորդենք եւն., և սակայն չենք կարող մարգարէանալ։ Ասոր համար է որ Պօղոս Առաքեալ կը յանձնարարէ առաւել Մարգարէանալ։

Թէև Առաքեալներ և իրենց դարուն քրիստոնեաներ՝ ունէին մարգարէանալու հոգին սակայն եկեղեցին կ՚ընդունի թէ՝ Քրիստոս կատարումն է Օրինաց եւ Մարգարէից։ Մատ. ԺԱ. 13։

Հետեւաբար երբ կարգ մը մարդիկ գուշակութեամբ մարգարէական հովեր կ՚առնեն, կը ստեն և կը խաբեն պարզամիտները։

Մենք որքան երջանիկ ենք և բարեբաստ, որ մեր ձեռքին մէջ ունինք մեր ամբակուռ Հաւատքին անսասան հիմը, մեր հրճուալի Ցայտերուն ակնյայտ տեսողութիւնը, մեր անայլայլ Սիրոյն մարմնացումը պատկերացնող Աստուածաշունչը, գրուած Աստուծոյ Ս. Հոգւոյն հզօր ու ներգօր ազդեցութեամբ։

1947 Նոյ. 5

Ե. ՉՈՐՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԼԶ.

ԵՐԵՄԻԱ

(628)

1. ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉՈՒԻԼԸ.- 2. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.-
3. ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԳՈՒԲԸ ՆԵՏՈՒԻԼԸ.-
4. ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՈՎԻՒՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.-
5. ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԸ.- 6. ԱԿԱՆԱՏԵՍ.-

Նշանաւոր Մարգարէներէն մին է Երեմիան՝ Բեղկեա քահանային որդին: Ըստ իրեն դեռ չի ծնած մօրը յորովայնէն նշանակուած էր մարգարէական կոչումին:

Իր մանկութեան միջոցին ընդունեց Տիրոջը խօսքը՝ որ իր բերնին դպնալով շնորհեց իրեն համարձակախօսութիւն՝ անվեհեր և անյողդողդ ըլլալ՝ Յուդայի թագաւորներուն և իշխաններուն առջև, ամրացեալ քաղաքներուն երկաթեայ սիւներուն եւ պղնձեայ պարիսպներուն պէս:

Երեմիայի կը պատկանին երկու գրութիւնք: Մարգարէական 52, Ողբք 5 գլուխ:

Իր մարգարէութեան շրջանին հետզհետէ իշխեցին Յուդայի վրայ, Յովսիա, Յովակիմ և Սեդեկիա անունով թագաւորներ:

Բանտարկուեցաւ Սեդեկիայի օրով, գուշակած ըլլալուն համար Երուսաղէմի գրաւումն ու կործանումը, և եօթանասունամեայ գերութիւնը Հրէից: Երուսաղէմի գրաւումէն վերջ՝ Նաբուգոդոնոսոր արձակեց զինք բանտէն և փոխադրեց Բաբելոն ղրկել, սակայն Երեմիան նախընտրեց Եգիպտոս երթալ: Հակառակ Իսրայէլի տասը ցեղերուն բնաջնջումին և իրենց մայրաքաղաքը եղող Սամա-

րիայէն հիմնայատակ կործանումին, Յուդայի թագաւորութիւնը և իրենց մայրաքաղաքին՝ Երուսաղէմի բնակչաց և մասնաւորաբար կանանց պոռնկութիւններն ու չնութիւնները, անապաշխար և կամակոր ամբարշտութեանց տմարդի անզգայութեամբ չարունակութիւնը, Նախախնամութեան Պատգամախօսին՝ Երեմիայի անդուլ բերնով անոնց ուղղած ազդարարութիւններն ու սպառնալիքը, ո՛չ միայն անհետեւանք մնացած էին՝ այլ գայրացուցած և քինախնդրական պիղծ ոգիով հրահրած և կատղեցուցած էին զիրենք։ Իր՝ Երեմիայի գրած գիրքերը — տոմսերը — կրակներու մէջ նետեցին և ի վերջոյ որպէս լրտես Բաբելացիներու՝ բանտարկեցին զինք։ Եւ օրին մէկին ալ սուտ զրպարտութիւնով՝ գուբը նետեցին։

× Նշանաւոր է Ժ. գլ. 21. համարին հետեւեալ խօսքը։ «Վասնզի հովիւները անասուն դարձան եւ Տէրը չխնդրեցին,

× Անոր համար յաջողութիւն չգտան,

ու անոնց բոլոր հօտը ցրուեցաւ»։

× «Վա՜յ այն հովիւներուն,

որոնք իմ արօտիս ոչխարները կը կորսնցնեն, ու կը ցրուեն կ'ըսէ Տէրը»: Եր. ԻԳ. 1

Մարգարէին սիրտը այրած էր իր դասակարգին պատկանող Քահանաներէն՝ որ իր մահը կը փնտռէին, իսկ անոնցմէ մին քանակոծած էր զինք և կոճղի մը մէջ թմրուկ դրած ոտքերը։

Քահանաներ՝ որոնք իրաւունք և արդարութիւն ընելու կոչուած՝ Աստուծոյ պաշտօնեաներն էին, իրենց չար և ապականիչ ընթացքով Յուդայի և Աստուծոյ տան կործանումը կ'արագացնէին։ Եր. ԻԵ. 34-38 համարները ահռելի գուշակութիւններ են հովիւներուն համար։

× «Ողբացէ՛ք, ո՛վ հովիւնե՛ր, ու աղաղակեցէ՛ք,

× Եւ մոխիրի մէջ թաւալեցէ՛ք, ո՛վ հօտին ընտիրները,

Վասնզի ձեր մորթուելու եւ ցիրուցան ըլլալու օրերը լրացած են:

Երեմիա մարգարէացաւ Քրիստոսի գալուստը։

× Այն օրը ու այն ժամանակը Դաւիթի արդարութեան ծառաւիղ մը պիտի բուսցնեմ: Եր. ԼԳ. 15

Երեմիան մարգարէացաւ նոյնպէս Եգիպտոսի, Կեդարու, Փղշտացիներու, և Բաբելոնի հիմնայատակ կործանումը։ Նոյնպէս մարգարէացաւ Իսրայէլի 70 տարի գերութեան շրջանը և ապա Մարաց Կիւրոս թագաւորին հրամանաւ անոր վերադարձը։

Իր մարգարէութիւնները՝ առանց այլ և այլի Ս. Հոգւոյն ներշնչումներէն բղխած ճշմարտութիւններ են։ Եւ սակայն խստասիրտ և կամակոր հրեայ ժողովուրդն ու ուսագանին, ինչպէս նաև Քահանայական դասը, չուզեցին լսել իր պատգամները և մեղքի նման հողմավար քշուեցան դէպի Բաբելոն։

Հինգ գլուխներէ բաղկացած Երեմիայի ողբը՝ աշխարհի կոծ մըն է, սրտաճմլիկ լաց մըն է, Երուսաղէմի և Իսրայէլի ժողովուրդին համար։ Աւա՜ղ, խոնարհ՝ քաղցրաբարոյ և հեզահամբոյր Երեմիան, իր ազգասիրական վառ տեսիլքներուն փլուզումը իրականացած պիտի տեսնար իր աչքերով, և պիտի փակէր զանոնք օտարութեան մէջ։

1947 Նոյ. 7

Ձ. ՉՈՐՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԼԷ.

ԵԶԵԿԻԷԼ

(595)

---

1. *ԵԶԵԿԻԷԼ ԵՒ ՆԻՆՈՒԷ.-* 2. *ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.-*
3. *ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆԸ.-*
4. *ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉՈՒՄԸ.-*
5. *ՉՈՐՑԱԾ ՈՍԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԻԼՔԸ.-*
6. *ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅՈՑ ԲՌՆԱԳԱՂԹԻՆ ՀԵՏ.-*

Մեծ մարգարէներէն երրորդն է Եզեկիէլ քահանան, քահանայական սերունդէ Բուզիայի որդին՝ որ Երուսաղէմէն Բաբելոն տարուած և Նինուէ գաւառին Քոբար գետին մօտ բնակող գերիներէն մին էր։

Աշակերտած է Երեմիայի և ծանօթ՝ Իսրայէլի ներքին կեանքին փտութեանց։ Եզեկիէլ նկարագրած է Նինուէի մեծութիւնը՝ անոր խրոխտ ու սիգապանծ իշխաններն ու զօրականները, գերիներուն ենթարկուած տանջանքներն ու ցլամարդներու սարսափազդու հանդիսութիւնները, յար և նման Նինուէի պատկերաքանդակներու մէջ գտնուած նկարներուն։ Ուր ի մէջ այլոց նկարուած էին նաև Սամարիայի գրաւումը և Իսրայէլացւոց գերութիւնը։ Նինուէ՝ քսանչորս դար հողակոյտերու տակ թաղուած մնացած էր, երբ 1841-ին Լէյարտէն սկսեալ հնագէտներ՝ պեղեցին և դուրս բերին

ԵԶԵԿԻԷԼ ՄԱՐԳԱՐԷՆ

էջ 180-182

ԹԱԳԱՒ. - ԱՍՏԱՐՈՒԴ

էջ 166 - 167

անոր մեծութեան չափը՝ հարստութիւնն ու փառքը, պահուած Թանկարժէք իրեղէնները, որոնք նկարուած՝ բևեռաձև փորագրուած և կամ քանդակուած էին, կոփուած աղիւսներու քարեղէն տախտակներու և ապակիներու վրայ։

Սոյն հնութիւնները՝ որոնք մեծաւ մասամբ փոխադրուած են եւրոպական մայրաքաղաքներու թանգարանները՝ այլ մանաւանդ Լոնտրա, փաստերն են Եզեկիէլին գրածներուն պատմական ճշմարտութեան։ Կարդալ Եզեկ. գլ. ԻԳ. ԻԶ. գլուխները։

Եզեկիէլի գրած Մարգարէութեան գիրքը կը բաղկանայ քառասունութը գլուխներէ՝ որոնք Աստուածային յայտնութիւններ են՝ Հրէաստանը շրջապատող երկիրներու և մանաւանդ Բաբելոնի կործանումը և Իսրայէլացւոց վերադարձը կանխաձայնող գուշակութիւններ։

Եզեկիէլ տեսաւ զօրութեանց տէրը՝ բազմած, Քերովբէական Աթոռին վրայ, և զարհուրած գետինը ինկաւ և լսեց խօսողի մը ձայնը՝ որ կ'ըսէր, «գնա՛ գերիներուն մօտ, Իսրայէլի խստասիրտ մարդոց մէջ և խօսէ անոնց»...

Իր տեսիլքին մէջ գիրք մը կը տրուի իրեն որպէսզի ուտէ զայն ու լեցնէ ստամոքսն ու փորը, ևն.։ Փոխաբերաբար տրուած Ս. Հոգիին նկարագրականն է։ Եզ. Ա. Բ. Գ. Դ.։ Եւ սակայն հնացորդ մը պիտի պահուի Իսրայէլէն և Երուսաղէմ վերստին պիտի շինուի և պայծառանայ։

Իր մարգարէութեանց մէջ ամենէն նշանաւորն է Է.-րդ գլխուն չորցած ոսկորներուն տեսիլքը, որոնք իրարու քով գալով, միսով ու ջիղերով պատեցան և հոգեկան շունչով մը իբրև բանակ ոտքի կանգնեցան։ Իսրայէլն էր ան՝ ցրուած անապատներու մէջ, որոնք իրենց գերութեան եօթանասուներորդ տարին յարութիւն առած պիտի վերադառնային Երուսաղէմ, ու պիտի շինէին Տաճարն ու Պարիսպը ևն.։ Եզեկիէլի գիրքը և տեսիլները պատկերալից են՝ նկարագրուած դիւրահասկնալի ոճով մը և ապաշխարութեան հրաւէրները, ուղղուած իր ժողովուրդին՝ սրտառուչ են։

Չորցած ոսկորներու յար և նմանն է հայերուն վերադարձը դէպի Մայր Հայրենիք՝ Հայաստան: Մարգարէական միևնոյն հոգին է որ խօսեցաւ Մայր Աթոռոյ Գահակալին բերնով, հրաւիրելով սփիւռքի հայութիւնը՝ երթալ համախմբուիլ մեր

մայր հողին վրայ, վերյառնելու, վերակենդանանալու հաւատքով։

Մաղթե՛նք որ տէրը խնայէր մեզի, ամրապնդէր և հաստատէր Թորգոմայ տունը՝ Արարատայ մեծատարած հովանիին ներքև և տար մեզ պատեհութիւն բազմանալու, զարգանալու և մեր սեփական քաղաքակրթութեամբ ծաղկեցնելու և Քրիստոնէական հոգիով դաստիարակելու Միջին Ասիոյ մեր հարեւան ժողովուրդները։

1947 Նոյ. 8

Է. ՉՈՐՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԼԹ.

ԳԵՐՈՒԹԻՒՆ

1. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.-
2. ԿՈՂՈՊՏՈՒՒԼԸ.- 3. ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐԻՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ.-
4. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՏԱՃԱՐԻՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ.-
5. ԲՆԱԿՉԱՑ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԸ.- 6. ՄՐՏԱԿՆԵՂԻՔ ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ.-
7. ԿՐԿԻՆ ՄԵՐ ԲՈՆԱԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ.-

Ինչպէս ըսինք, ճակատագրական էր Հրէական պետութեան կործանումը՝ և Հրեայ ազգին բնաջնջումը։ Միութիւնը զօրութիւն է. իսկ բաժանումը ինքնին կործանում է և փճացում։

Սողոմոնի յաջորդը և որդին Րոբովամ թէև իր հօրմէն ժառանգած էր կանանոցներ, մեծամեծ պալատներ և շքեղ շէնքեր, զուտ ոսկիէ վահաններ, ապարներ, անօթներ և անհամար հարստութիւն, այլ ժառանգած էր նոյնպէս ատելութեան, մախանքի, նողկանքի, յարաճուն գաղափարներ Իսրայէլի ժողովուրդէն, որոնք հիմնուած իրական դէպքերու վրայ, հետզհետէ ծաւալուն հանգամանք մը առնել սկսած էին՝ մանաւանդ Իրեն — նոր Թագաւորին — գահակալութեան առթիւ։

Արդարև Սողոմոնի տան և կանանոցին անհաշիւ մսխումները, զօրաց, զօրապետներուն, և պաշտօնէութեան յատկացուած ռոճիկները, Երուսաղէմի շինութիւններն ու բարեզարդութիւնը՝ անոր գեղեցկութեան և մանաւանդ Տաճարին հրաշալի ճոխութիւններուն հրապուրիչ համբաւը, Եհովայի երկրպագելու եկող բիւրաւոր այցելուներու՝ Թագաւորազուն և իշխանազուն հիւրերու հանապազօրեայ այցելութիւնները, իր հազարեակ մը կիներուն ազգականներն ու պարագաները, և անոնց յատկացուած Արևելեան սովորութեան համաձայն ասպնջականութիւնն ու հիւրասիրութիւնը,

ծովային անդունդներու նման կուլ տուին ինչ որ ամբարած էր Դաւիթ։ Որով աւելորդ ծանր հարկեր, անիրաւ յափշտակութիւններ, Յուդայի ցեղին պատկանող մարդոց յոխորտանքն ու ամբարտաւան կեցուածքը՝ հանդէպ Իսրայէլի տասը ցեղերուն, պժգանքի զգացումը հրահրեցին այս վերջիններու սրտերուն մէջ, որոնք առիթի մը կ՚սպասէին վառօդի տակառներուն տրուած կայծի նման՝ պատրաստ, պայթելու և կրակելու իրենց շուրջինները։

Սպասուած առիթը եկած էր։ Ծերերու խնդրանքին հանդէպ Ռոբովամի տուած կոշտ ու կոպիտ պատասխանն ու սպառնալիքը՝ անմիջապէս բաժնուած տասը ցեղերու թագաւորութեան գահը բարձրացուց Յերոբովամ անուն մէկը 975ին Ք.Ա., որ նախապէս պաշտօնեայ եղած էր Սողոմոնին, և ապա իր անձին փրկութեան համար փախած էր Երուսաղէմէն Եգիպտոս։

Յերոբովամ կատաղի թշնամի մը եղաւ Ռոբովամի և իր 22 տարուայ իշխանութեան շրջանին անդադար պատերազմեցաւ Յուդայի ցեղին դէմ։ Եւ որպէսզի ժողովուրդը դադրի տօներու առթիւ Երուսաղէմ երթալէ, ոսկիէ որթեր շինեց և հաստատեց զանոնք Բեթել և Դան քաղաքներուն մէջ։ Նոյնպէս Քահանայական դասակարգ մըն ալ պաշտօնի կոչեց ոչ Ղևտական ցեղէն, ստորին դասակարգի դատարկապորտ մարդոցմէն, և խստիւ արգիլեց ժողովուրդին Երուսաղէմի Տաճարը այցի երթալէ։

Յերոբովամի թագաւորութեան տունը կործանեցաւ իր մահէն անմիջապէս յետոյ։ 55 տարի Իսրայէլի թագաւորները բնակեցան այլ և այլ տեղեր։ Ամրին էր որ շինեց Սամարիա քաղաքը 920-ին Ք.Ա. բլրակի մը վրայ, պարսպեց զայն բարձր աշտարակներով և գեղեցկատեսիլ փառաւոր շէնքերով։

Յետ այնու Սամարիան դարձաւ Իսրայէլի տասը ցեղերուն մայրաքաղաքը՝ իսկ Երուսաղէմ՝ Յուդայի։

Մեր գիտցած Աքա՛աբ թագաւորը՝ իր այս մայրաքաղաքին մէջ շինեց փղոսկրեայ պալատ, և Բահաղին մեհեանը 918-ին։

Երկու հարիւր տարի վերջ 720-ին Ք.Ա. Սաղմանասար(*) Ասորեստանի թագաւորը հիւսիսային Հրէաստանի բոլոր Հրեայ բնակ-

---

Ասորիք եւ Ասորեստանը պէտք չէ շփոթել իրարու հետ: Ասորիներու երկիրը կը գտնուի Հրէաստանի հիւսիսը՝ այժմու Սուրիան, իր Դամասկոս մայրաքաղաքով, որ աշխարհի ամենէն հին քաղաքն է: Իսկ Ասորեստանի մայրաքաղաքն էր Նինուէ, այսօր աւերակոյտ մըն է Մուսուլի դիմաց:

չուլթինը վերևվարեց և կործանեց Սամարիան, աւելի ճիշդ թերևս՝ ջուր չունենալու պատճառաւ անձնատուր եղաւ և կործանեցաւ։

Նինուէ գերի տարուած ժողովուրդին տեղ բնակեցան այլ և այլ հեռաւոր քաղաքներէ բերուած այլազգի ժողովուրդներ, որոնք հետագային ձուլուեցան հոն մնացող Իսրայէլացիներուն հետ։ Եւ սակայն Իսրայէլացիներն ալ իւրացուցին անոնց կռապաշտական սովորութիւններն ու ստորին բարքերը։ Այս էր պատճառը որ՝ ուղղադաւան հրեաներ խորշանքով կը նայէին սամարացիներուն, և իբրև հեթանոսաց՝ չէին յարաբերուեր անոնց հետ։ Ս. Աւետարանէն կը յիշէք անշուշտ մեր Փրկչին՝ Սամարիայի Սուքար՝ քաղաքը գտնուող և Յակոբի ջրհորէն ջուր քաշող՝ անբարոյական կնոջ մը հետ խօսքի բռնուիլը։ Յովհ. Դ. 5 հմր.։ Նոյնպէս Սամարացի գթասիրտ մարդուն առակը։ Ղուկ. Ժ. 30 38։

Մեր պատմութեան ամենափայլուն էջերէն մին կը կազմէ 1918 Սեպտ. 19-ի Հայկական Լէգէոնի մաս կազմող հայ կամաւոր կտրիճներու փառապանծ յաղթանակը՝ Նապլուսի (Սամարիա) հանդիպակած լեռներուն Արարայի վրայ ամրացած Թրքո-Գերման բանակին վրայ։ Արդարև նոյն փառաւոր յաղթանակն էր որ հակեցուց յաղթանակի կշիռը դէպի համաձայնականներու կողմը՝ անմոռանալի և յաւէտ պանծալի յիշատակ մը աւելցնելով հայ կամաւորներու դիւցազնական եւ խիզախող հերոսական ոգիին վրայ:

Երուսաղէմ, Աբրահամի օրէն ծանօթ Սաղէմ քաղաքն է։ Յուդայի ցեղը գրաւեց Սաղէմն ու շրջակայքը, սակայն Սաղէմի ամրակուռ միջնաբերդը կը մնար Յեբուսացիներուն ձեռքը: Դաւթի զօրավարը Յովաբ յարձակմամբ գրաւեց զայն և որ յետոյ կոչուեցաւ Դաւթի քաղաք։ Հոս աւելորդ չենք նկատեր յիշեցնել թէ Քանանու (Պաղեստին) և շրջակայքը բնակող ազգեր՝ Քանանացիք, Ամորհացիք, Յեբուսացիք, Ամմոնացիք, Եդովմացիք, Ասորիք, Փղշտացիք, Մովաբացիք, Ամաղեկացիք, Կեդարք, Մադիամացիք, Արաբացիք. եւն. Իսմայէլի զաւակներ — Աբրահամի՝ Հագարէն ծնած մանչ — Սեմական ցեղի կը պատկանին։

Որոնց մնացորդք հետզհետէ ձուլուեցան Եբրայեցիներուն՝ և ի վերջոյ Արաբացան՝ լեզուով և կրօնքով։ Սեմական ցեղին կը պատկանին նոյնպէս Ասորեստանցիք, Քաղդէացիք (Բաբելոն) և Եթովպացիք։ Եգիպտացիք՝ հին և միջին դարերուն իրենց վրայ տիրապետող ցեղերը ձուլեցին իրենց մէջ։ Այսպէս Ղպտիներու, Ֆէլլահներու, Արաբներու, հետագային Թուրքերու, կովկասեան Մամ-

լուք ցեղերու և Եւրոպացիներու բազմաթիւ ներկայացուցիչներ ունին իրենց մէջ Մահմետականացած։

Դաւիթ և իր յաջորդները՝ Երուսաղէմը ամրացուցին պարիսպներով, Տաճարով և սքանչելի շքեղ շէնքերով գեղեցկացուցին։ Տաճարի շինութենէն (1011 Ք.Ա.) երեսուն երկու տարի վերջ Ռոբովամի օրով Եգիպտոսի փարաւոններէն Սիսակ կողոպտեց Տաճարը և Երուսաղէմի պալատին ոսկիէ ամբողջ զարդեղէնները, ինչպէս գրած էինք նախորդ յօդուածին մէջ։ Որովհետև Եգիպտացիք շատ մօտէն գիտէին Երուսաղէմի և Տաճարի արժէքաւոր հարստութիւնները, տրուած ըլլալով իրենց փեսայ Սողոմոնին հետ ունեցած խնամիական կապէն։

Այնուհետև Երուսաղէմ կողոպտուեցաւ Ասորւոց Ազայէլ, Ասորեստանի Թագղաթփաղասար և Սենեքերիմ թագաւորներէն։ Վերջնականապէս նուաճուեցաւ Երուսաղէմն ու գերեվարեցաւ ժողովուրդի ընտրանին և Տաճարի անօթները, Բաբելոնի թագաւոր Նաբուգոդոնոսորի ձեռամբ 588-ին Ք. Ա։

Իր շինութենէն մինչև առաջին կործանում՝ Տաճարը կանգուն մնաց չորս հարիւր քսան և չորս տարի (424), երեք ամիս և ութ օր։ Որով Յուդայի ցեղը 132 տարի աւելի քաղաքական կեանք ունեցաւ՝ Իսրայէլի տասը ցեղերէն։

Առաջինները Նինուէ տարուած Տիգրիսի ափերը բնակեցան։ Իր կարգին Նինուէն կողոպտուեցաւ և հետզհետէ կործանեցաւ Քաղդէացիներէն։ Ողջ մնացողները փոխադրուեցան իբր գերի Բաբելոն։ Միենոյն ճակատագիրը՝ Բաբելոնին ալ վիճակեցաւ 538-ին Ք.Ա.։ Մարաց-Պարսից Կիւրոս մեծ Արքայն գրաւեց Բաբելոնը ու գերեվարեց բնակչութիւնը՝ Պաղտասարի օրով։ Մանէ, Մանէ, Թեկեղ, Փարսին։

Մենք պիտի անդրադառնանք այս պատմական դէպքին՝ յաջորդող յօդուածին մէջ։

1947 Նոյ. 9

Ը. ՉՈՐՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՔ

և.

ԳԻՆԵՄՈԼՈՒԹԻՒՆ

---

1. 588 ԹՈՒԱԿԱՆԸ.-

2. ՀՐԵԱՑ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐ Կ'ԱՊՍՏԱՄԲԻՆ ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐԻՆ ԴԷՄ.-

3. ԻՐԵՆՑ ՈՂԲԱԼԻ ՎԱԽՃԱՆԸ.- 4. ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ.-

Ք.Ա. 588 թուականին՝ ողբալի և արտաճմլիկ դէպքեր պատահեցան Յուդայի ցեղին և իրենց պանծալի քաղաքին Երուսաղէմի և Աստուծոյ տան՝ Տաճարին մէջ։

Նաբուգոդոնոսոր որպէս դաշնակից իր հօրը՝ բազում զօրք իջաւ և գրաւեց Քարքեմիսը(*) Եգիպտացւոց ձեռքէն։ Ապա զարկաւ Փիւնիկէն, յառաջանալով գրաւեց Երուսաղէմը, և Յովակիմ թագաւորն ալ շղթայակապ գերի տարաւ Բաբելոն։ Իսկ յետոյ արձակեց զայն տարեկան մեծ հարկ տալու պայմանաւ։ Այս միջոցին բազմաթիւ անուանի և ընտրեալ երիտասարդներ և պատանիներ գրաւուած երկիրներու, Ասորի, Հրեայ, Փիւնիկեցի և Եգիպտացի, գերի տարուեցան Բաբելոն՝ որոնց մէջն էին Դանիէլ, Անանիա, Միսայէլ և Ազարիա, կրթուելու ու զարգանալու Քաղդէական լեզուով և ուսմամբ, և ապա իբրև ներքինի ծառայելու համար արքունիքին մէջ։

Գերութենէ վերադարձած և կրկին անգամ թագաւորած Յովակիմ, երեք տարի վերջ նորէն ապստամբեցաւ Նաբուգոդոնոսորին դէմ, յաղթուելով սպաննուեցաւ և մարմինը՝ գիշակեր թռչնոց և գազաններուն կեր դարձաւ։ Եր. գլ. ԻԲ.

Յերոբովամին յաջորդը՝ Յեքոնիան նոյնպէս ապստամբեցաւ

(*) Հին ատեն նշանաւոր քաղաք մըն էր հիւսիսային Սուրիոյ մէջ։

Նաբուգոդոնոսորին դէմ, պարտուեցաւ և սպանուեցաւ անձնասուր ըլլալու։ Ինքը՝ մայրը, և շատ մը ազնուական գեղուհիներ մօտ տասը հազար անուանի արհեստաւորներ, և Տաճարի բոլոր գանձերով միասին գերի տարուեցան Բաբելոն։

Նաբուգոդոնոսոր՝ Յեքոնիայի հօրեղբայր Մաթթանիան թագաւորեց, Սեդեկիա անուանելով զայն։ Ինը տարուան խաղաղ շրջանէ մը վերջ Սեդեկիան եւ ապստամբեցաւ Քաղդէացւոց դէմ և գերի բռնուեցաւ։ Նաբուգոդոնոսոր ի մահ դատապարտեց Սեդեկիան։ Բայց նախ իր զաւակները իր աչքին առջև սպաննել տուաւ և ապա հրամայեց որ աչքերը փորեն և շղթայակապ Բաբելոն տարաւ։

Պատերազմի այս փոթորկոտ օրերուն էր որ այրեցաւ Սողոմոնի շինել տուած Տաճարը՝ ինչպէս գրեցինք վերօք։ Ականաւոր բոլոր մարդիկ, կամ սպաննուեցան և կամ գերի տարուեցան Բաբելոն՝ որոնց մէջն էր Եսթեր Թագուհիին հօրեղբօր որդին՝ Մուրթքէն։

Պէտք է կարդալ Սաղ. գլուխ ՃԼԷ։

× «Բաբելոնի գետերուն քով՝ հոն կը նստէինք,
Եւ Սիոնը միտքերնիս բերելով կուլայինք»,

× «Ուստի ես ալ քու քղանցքներդ քու երեսիդ վրայ վերցուցի, ու քու անարգանքդ երեւցաւ, եւ քու շնութիւններդ, ու քու վրնջիւններդ, եւ քու լիրբ պոռնկութիւններդ, ու բլուրներու վրայ եւ դաշտի վրայ քու բրած պղծութիւններդ տեսայ, վա՜յ քեզի ո՛վ Երուսաղէմ:

Արդարև սրտաճմլիկ են վերի մարգարէական սաղմոսներուն գրուածքը։ Երուսաղէմէն մինչև Բաբելոն Սուրիոյ վրայով 700 մղոն Անապատային ճամբորդութիւն՝ մարդիկ իրարու կապուած և հետիոտն, անջուր և անշուք, կիզիչ աւազներու վրայէն բոկոտն, խանձող ու խածնող արևուն ճառագայթներուն տակ ստորակայ գերեվարողներու քմայքին, վաւաշոտ և անասնական կիրքերուն և տռփին։ Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը՝ դառնութեան բաժակը քամեց ցմրուր։ Եւ այս իր ապիկար ղեկավարներուն, ամբարիշտ, ընչաքաղց և անիրաւ իշխաններուն երկպառակութեան երեսէն։

Հրէից գաղթը բաղդատմամբ ոչինչ է, մեր ազգին՝ Հայութեան բռնագաղթին հետ։ Անոնք գնուած՝ կազմակերպուած, ուխտադրուժ և ապստամբ պետութիւն մը, իսկ մենք արդէն ցրուած

Անատոլուի քաղաքներուն և գիւղերուն մէջ, թոլորուած մեր կրօնական և մշակութային հաստատութիւններուն շուրջ, հլու հպատակ Օսմանական մեծագոյն պետութեան, որին մէկը բունագիրծ կ՚ըլլային, երթալու համար անծանօթ վայրեր, ո՛չ միայն ենթակայ մեզի գերաղներու տափոտ կիրճերուն, առեւանգումներուն ու կողոպուտին, այլ զանգուածային ջարդերուն՝ ընտիր յընտիր այր մարդոց, որոնց վկաներն են Եփրատն ու Տիգրիսը իրենց մեռելատար արիւնոտ ջուրերով: Օսմանիէ, Իսլահիէ, Թահթաքէօփրի, Գաթմա, Մեսքենէ, Րաս Էլ Այն և վերջապէս Տէր Էլ Զօրի անապատները:

Արդեօք ճակատագրակա՞ն էր որ հոյն ալ քալէր այն միենոյն ճամբաներէն, ուրկէ գացին և այլեւս չվերադարձան...: Մեզ գերեվարող Գերման կրօնաւորներ՝ անպատճառ գիտէին մահուան այն ճամբաները իրենց Ս. գրական ընթերցումներէն: Վերածնած Նոր Նաբուգոդոնոսոր՝ Վիլհելմներու և Հիթլերներու զազրելի անուններուն տակ:

«Երանի անոր որ քու տղաներդ կը բռնէ ու քարի կը զարնէ»: Սաղ. ճլէ. 9:

1947 Նոյ. 10

Թ. ՉՈՐՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԳԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԽԱ.

ԲԱԲԵԼՈՆ

1. ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՓԱՌՔԸ.- 2. ԱՌԿԱԽ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐ ԵՒ ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐԻ ԿԻՆԸ ԱՄԻՏԷ.- 3. ՀՐԵԱՅՔ ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՄԷՋ.- 4. ՔԱՂԴԷԱՆԵՐ.- 5. ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ ՓԻՒՆԻԿԵՑԻՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԵՐ.- 6. ՄԱՐԳԱՐԷԱԿԱՆ ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՎՐԱՅ.-

Բաբելոն իր չքնաղութեան և փառաց գագաթնակէտին հասաւ Մեծ Արքային՝ Նաբուգոդոնոսորի օրով։ Նինուէէն, Ասորիքէն, Պաղեստինէն, Փիւնիկէէն և Եգիպտոսէն գերեվարուած հարիւր հազարներով մարդիկ աշխատեցան Բաբելոնը Յաւիտենական քաղաքի մը վերածելու և քաղաքներու թագուհին տիտղոսաւորելու համար։

Ան՝ իրաւամբ կը պարծենար ըսելով, «Ա՛ս չէ՞», կ՚ըսէր, «մեծ Բաբելոնը զոր ես իմ զօրութեամբս եւ իմ մեծութեանս փառքին համար թագաւորական տուն շինեցի»։

Արդարև մեծ էր և փառաւոր Բաբելոնը։ Ո՛չ մէկ քաղաք ի հնումն անոր մեծութեան և չքնաղութեան չէր հաւասարեր։ Այժմու Լոնտոնի մեծութեան եօթնապատիկ տարածութեան հաւասարող ընդարձակածաւալ դաշտի մը՝ Եփրատի երկու եզերքներուն վրայ կառուցուած, հարիւր մեթրէ աւելի բարձրութեամբ և 25 մեթր լայնք քառակուսի պարիսպով, իւրաքանչիւր կողմերուն վրայ բացուող 25 պղնձեայ ահագին դռներով և երկնացից աշտարակներով և դիտարաններով՝ անմատչելի բերդաքաղաք մըն էր։

Թ. ՉՈՐՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԳԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ԲԱԲԵԼՈՆ

---

1. ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՓԱՌՔԸ.-
2. ԱՌԿԱԽ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐ ԵՒ ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐԻ ԿԻՆԸ՝ ԱՄԻՏԷ.-
3. ՀՐԵԱՅՔ ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՄԷՋ.- 4. ՔԱՂԴԵԱՆԵՐ.-
5. ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ ՓԻՒՆԻԿԵՑԻՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԵՐ.-
6. ՄԱՐԳԱՐԷԱԿԱՆ ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՎՐԱՅ.-

Բաբելոն իր շքեղութեան և փառաց գագաթնակէտին հասաւ Մեծ Արքային՝ Նաբուգոդոնոսորի օրով։ Նինուէէն, Ասորիքէն, Պաղեստինէն, Փիւնիկէէն և Եգիպտոսէն գերեվարուած հարիւր հազարներով մարդիկ աշխատեցան Բաբելոնը Յաւիտենական քաղաքի մը վերածելու և քաղաքներու թագուհին *տիտղոսաւորելու համար։*

Ան՝ խրոխտամբ կը պարծենար ըսելով, «Ա՛ս չէ՞», կ՚ըսէր, «մեծ Բաբելոնը զոր ես իմ զօրութեամբս եւ իմ մեծութեանս փառքին համար թագաւորական տուն շինեցի»:

Արդարև մեծ էր և փառաւոր Բաբելոնը։ Ո՛չ մէկ քաղաք ի հնումն անոր մեծութեան և շքեղութեան չէր հաւասարէր։ Այժմու Լոնտոնի մեծութեան եօթնապատիկ տարածութեան հաւասարող ընդարձակածաւալ դաշտի մը՝ Եփրատի երկու եզերքներուն վրայ կառուցուած, հարիւր մեթրէ աւելի բարձրութեամբ և 25 մեթր լայնք քառակուսի պարիսպով, իւրաքանչիւր կողմերուն վրայ բացուող 25 պղնձեայ ահագին դռներով և երկնացից աշտարակներով և դիտարաններով՝ անմատչելի բերդաքաղաք մըն էր։

Քաղաքը ունէր դէմ դիմաց դռներու վրայ բացուող լայնշէ պողոտաներ՝ որոնք իրարու կը միանային Եփրատի վրայ ձգուած կամուրջներով։ Զիրար խաչաձեւող յիսուն պողոտաներ 625 մասերու բաժնած էր քաղաքը։ Ո՛չ միայն քաղաքը այլ և երկնասլացիկ, լեռնանման, առկախ պարտէզներն ալ մեքենական դրութեամբ կ՚ոռոգուէին Եփրատին ջուրով։ Քառակուսի 60 մղոն տարածութեան վրայ կառուցուած պարիսպը՝ ահագին խրամով մը շրջապատուած էր ջրալից։ Ներքին քաղաքը՝ ինքնին երկիր մըն էր հասութաբեր արտ ու այգեստաններով՝ սնուցանելու բաւական 1,500,000 բնակչութիւնն իրենց խաշանց հօտերով և չորքոտանիներով։

Առկախ պարտէզներ կամ բուրաստաններ շինուած էին մօտ 150 մեթր քառակուսի շրջանակի մը մէջ, իրարու վրայ բարձրացած կամրջակներով։ Հետզհետէ իրարմէ վեր բարձրացող աստիճանաւոր հարիւրաւոր գահաւորակներու լեռնանման տեսքով։ Որոնց վրայ տնկուած էին երկարակեաց եղեւիններու և թմբիններու անտառակներ, բազմատեսակ, հազուագիւտ, պէսպիսուն և անուշաբոյր վարդաստաններ և ծաղկանոցներ։ Վարէն վեր շուրջպատ՝ գալարուն արահետով, հարիւր յիսուն մեթրէ աւելի բարձրութեան վրայ կը հանէին Մարաց Օրիորդը, Նաբուգոդոնոսորին կինը՝ Բաբելոնի Դշխուհին, Ամիտէ Գեղուհին։ Որուն սիրոյն համար շինել տուած էր իր ամուսինը՝ որպէսզի նէ կարօտը առնէր իր հայրենիքի ծաղկաւէտ լեռներուն և բլուրներուն։

Եւ ո՞վ գիտէ, հեշտանքի և տռփանքի ինչպիսի՜ երազական պահեր ապրեցան անոնք, այդ երկնամերձ ծաղկանց սիրաբոյնին մէջ երեկոյեան մեղմիկ սիւքին, և արշալոյսի դրգանոյշ զեփիւռէն դողահար, երբեմնի աշխարհին տիրապետողները։ Եւ որչա՜փ սիրաբորբ զգուանքներ և հեզգալիր հաճոյքներով յափրացան անոնք ի տես՝ քանի՜ բիւր գերիներու տարապարհակ աշխատանքին, երէկի իշխանազուններուն և մեծամեծներուն, որոնք այսօր մարդկային խլեակներու վերածուած էին իրենց գարշապարներուն տակ։

Երուսաղէմէն գերուած Յուդայի ցեղին կարիճները՝ քահանաները, մարգարէները, գիտնականներն ու արհեստաւորները, եօթանասնամեայ ժամանակաշրջանի մը մէջ շինեցին ու զարդարեցին Բաբելոնը։ Ունեցան նաև իրենց տուներն ու կալուածները, փայլեցան ուսման և վաճառականութեան մէջ։

Այնպէս որ հրէից առեւտրական ընդունակութեան հիմը Բաբելոնի մէջ դրուեցաւ։

Բաբելոն իր այնքան հսկայական մեծութեան մէջ դարձաւ հին աշխարհի քաղաքակրթութեան կեդրոնը։

Մասնաւորաբար՝ Աստղագիտութիւնը կամ Աստղաբաշխութիւնը յառաջդիմեց Բաբելոնի չոր ու պայծառ երկնքին տուած դիւրութեան պատճառաւ։

Գիտուններ՝ կախարդներ, հմայող գուշակներ, այսինքն քուրմերուն աստղագէտ դասակարգը՝ որոնք Քաղդեայ-Քաւդեայ անունով ծանօթ են, երկրին ղեկավարներուն առընթեր՝ դիրք ունեցող մարդիկ էին։ Փիւնիկեցիներ ծովային վաճառականութեամբ իրենց հայթայթած ապրանքները՝ անապատի ճամբով կը տանէին Բաբելոն և հոն կը փոխանակէին Հայկական և Չինական ապրանքներով։ Հայեր՝ Հայաստանի կենդանաբոյս Որդան կարմիրը՝ բեռցուցած գերաններով և տախտակներով կազմուած լաստափայտերու վրայ, Եփրատի վրայով և ուղղակի գծով մը կ'երթային Բաբելոն, կը վաճառէին զանոնք և փոխարժէքովը գնուած վաճառքով և դրամներով կը վերադառնային իրենց երկիրը։ Հայաստանի միայն յատուկ որդան կարմիր խիստ յարգի և հազուագիւտ ներկ մըն էր։ Անով ծիրանագոյն կը ներկուէին թագաւորներուն և իշխաններուն հագուստներն ու կօշիկները։

Եւ այսպէս ազգաց բազմութիւններ, քաղաքական, վաճառականական և մշակութային գործերու համար կը լեցուէին Բաբելոնի մէջ, որ այդ իսկ պատճառաւ ազգերու իրարու հետ ծանօթացման կեդրոնավայրը դարձած էր։

Եթէ Հրեաներ քիչ մը հեռատես գտնուէին և հեռու մնային Եգիպտոսի փարաւոններու սարքած քաղաքական էնթրիկներէն, իրենց համար կը խնայուէր Բաբելոնական գերութիւնը։

Իր կարգին՝ ամբարտաւանութիւնն ու անպարկեշտութիւնը Բաբելոնի ալ չպիտի խնայէր։ Կարդացէք Բաբելոնի անկումէն 258 տարի առաջ Եսայի մարգարէին բերնով խօսուած ու գրուած ԽԷ. գլուխը։

× «Ո՛վ Բաբելոնի կոյս աղջիկ,
Իջիր ու հողի վրայ նստէ,
Ով Քաղդէացւոց աղջիկ
Գետնի վրայ առանց աթոռի նստէ,
Քանզի մէյ մըն ալ քնքուշ չպիտի կոչուիս»։

Ուրիշ մը,

× Աղօրիքին քարերը առ, ալիւր աղա,

Լաչակդ հանէ, բղանցքդ վերցուր
Սրունքդ բաց գետերէն անցիր,
Թող քու մերկութիւնդ բացուի
Ու նախատինքդ ալ երեւնայ:

Արդարև Բաբելոն ինկաւ 538-ին Կիւրոսի ձեռքով, Մարաց, Պարսից և Հայոց միացեալ ուժերուն յարձակմամբ։

Հրաշալիքներ կառուցանող ճարտարապետներ, ռազմագէտներ երբէք չէին խորհած փակել պարիսպին այն հսկայ բացը՝ որ իբրև կամուրջ կը ծառայէր լայնատարած Եփրատի անցքին՝ պարիսպին տակէն։

Բաբելոն պաշարուած էր։ Պաղտասար Թագաւոր Նաբուգոդոնոսորի թոռը՝ գինարբուքի խնճոյք էր սարքած իր պալատականներուն, որոնց հետ անհոգ և անտարբեր դուրսի անցուդարձերուն, կ'արբենար իր մեծ հօր Երուսաղէմի Տաճարէն բերած ոսկիէ գաւաթներով։ Կը խմէր իր մեծամեծներուն, զօրավարներուն և անոնց կիներուն և հարճերուն հետ միասին։ Մինչ արթուն թշնամին Եփրատին հունը կը փոխէր վերէն, և ջուրը կը դարձնէր դէպի ծովածոցը, ու այդ կերպով չորցած գետինը իբրև ճամբայ կը բացուէր արշաւող միլիոնաւոր զօրքերուն առջև։

Կէս գիշերէն առաջ՝ գինարբուքի սրահին պատին վրայ անծանօթ ձեռքով մը գրուած և իսկոյն Դանիէլի կողմէ կարդացուած **Մանէ, Մանէ, Թեկեղ, Փարսին,** *վճիռը՝ արշալոյսին արդէն իրականութիւն դարձած էր։ Բաբելոնն ու Պալատը գրաւուած և ցոփութեան ու չուայտութեան հերոսները նոյն հետայն տեղն ի տեղօք սպաննուած էին։*

1947 Նոյ. 10

Ժ. ԶՈՐՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԽԲ.

ԳԻՆԵՄՈԼՈՒԹԻՒՆ

(ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆ)

1. Ի՞ՆՉ Է ԳԻՆԻՆ.– 2. Ի՞ՆՉ Է ԳԻՆՈՎՈՒԹԻՒՆԸ.–
3. ԳԻՆԻԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԷԻՑ ՄԷՋ.–
4. ԳԻՆԻՆ՝ ՎԵՐՋԻՆ ԸՆԹՐԻՔԻՆ.–
5. ԳԻՆԻԻՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆՆ
ՈՒ ՀԱՐՍ ՈՒ ՓԵՍԱՅԻՆ ՀՐԱՄՑՈՒԻԼԸ.–
6. ԳԻՆԻԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ.–
7. ՆՈՒԱԳՆ ՈՒ ԿԱՆԱՆՑ ՀԵՏ ՊԱՐԵԼԸ.–
8. ԳԻՆՈՎՆԱԼՆ ՈՒ ԳԻՆՈՎՑՆԵԼԸ.– 9. ԳԻՆՈՎՆԵՐՈՒ ՍՐԱՀԸ.–
10. ԳԻՆՈՎՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿՈՒԱԾ ՎԱԽՃԱՆԸ.–

— Ի՞նչ է գինին։

Անուն մը՝ հին, շա՜տ հին դարերու ըմպելիքի մը՝ որ Նոյի մէկ արարքին յիշատակութեամբ անցած է պատմութեան մէջ։

Գինին՝ հնուց կը պատրաստուէր խաղողի քաղցու հիւթով, և մառանաւոր կարասներու մէջ և կը մեծարուէր հարսնիքներու խնջոյքներու ատեն։ Այժմ իբրև գինի կը մեծարուին բազմատեսակ ըմպելիներ՝ օր. օղի, կոնեակ, լիքէօր, ուիսքի ևն.։ Պատրաստուած ամէն կարգի պտուղներու և բանջարեղէններու նեխած, քացխած, փտած և աղբանոցը նետուելիք փշրանքներով, որոնց ճմլուքէն հանուած հեղուկը կ'եփեն խոշոր կաթսաներու մէջ և շոգիացած հիւթաջուրը — ալքոլը — շոգեջրմուղներու միջոցաւ կ'առնուին շիշերու մէջ, և մէջը տեսակ տեսակ փոշիներ (էսանս) խառնուելով կը դառնան ոգելից ըմպելի։

Այսքան բացատրութիւն բաւական սեպելով, կը դառնանք մեր նիւթին։

Ինչ է գինեմոլութիւնը.— *Վերոյիշեալ քաղցուներու առատօրէն և յարատեւօրէն խմուելով գործածութիւնը՝* գինեմոլութիւն է։ *Իսկ* գինովութիւնը՝ *գինիին արբեցումով և ազդեցութեամբ յառաջ եկած կեցութիւնն է։*

Ա.— Գինիին քիչ գործածութիւնը՝ ստամոքսին տկարութեան կը նպաստէ՝ ըստ յանձնարարութեան Ս. Պօղոս Առաքեալին, իր աշակերտն ու հոգեզաւակը եղող Տիմոթէոսին...։

Բ.— Յիսուս Գալիլիոյ Կանա Քաղաքի հարսնիքին հրաւիրեալներէն մին էր։ Մօրը՝ Մարիամին թոյլտուութեամբ — կ՚երեւի փեսային հետ իրենց ունեցած ազգականական կապին պատճառաւ — գինին շատցուց՝ որպէսզի հարսնեւորները շարունակեն իրենց ուրախութիւննին, և հարսնատէրն ու փեսաւէրն ալ ամօթահար ըլլալու պատճառ մը չունենան իրենց հրաւիրեալներուն առջեւ։

Յիսուս կ՚ուտէր ու կը խմէր՝ անոր համար ըսին «ահա այր կերո՛ղ և արբեցող»։

Տէրը՝ իր վերջին ընթրիքին օրհնեց հացն ու գինին՝ և տուաւ իր աշակերտներուն որպէսզի հացը ուտեն ու գինին խմեն՝ փոխանակ իր մարմնոյն և արեան։ Եւ պատուիրեց Իրեն յիշատակին համար առնել զայդ, *այսինքն ընել և կրկնել վերջին ընթրիքի օրհնութիւնը։ Առանց որոյ մաս և բաժին պիտի չունենային՝ Իրեն հետեւողները։*

Այսօր ամբողջ Քրիստոնեայ Եկեղեցիներ՝ զանազան արարողութիւններով և աղօթքներով կ՚օրհնեն հացն ու գինին և անով կը հաղորդուին, կը միանան Տիրոջը կենարար մարմնոյն և սրբարար արեան։

Ուրեմն գինին ընդունուած՝ յաւէտ ուրախացուցիչ հեղուկ նիւթ մըն է։ Հայաստանեայց եկեղեցին զոյգերու պսակը խորհրդաւորելէ և նուիրագործելէ վերջ, իբրև ուրախութեան և գոհունակութեան խորհրդանիշ կ՚օրհնէ և կը բաշխէ գինին փեսին և հարսին, կնքահօր և հրաւիրեալներուն, որպէսզի ուրախանան և Տառոս *գայ իրենց վրան եւս։*

Խմելու այս պայմաններէն վերջն է որ կ՚սկսի գինովութիւնը։ Ուստի գինին՝ սկզբնապատճառ կը դառնայ մեղքին և կ՚ըլլայ հեշտանքին դռնապանը։ *Առաջին և երկրորդ գաւաթները կոնծու-*

մէն վերջ բարակ և դղալուն ջիղերուն վրայ անոր ըրած ազդեցութիւնը՝ ի յայտ կուգայ խմողներու երեսներուն կարմրութեամբ և գլխու տաքութեամբ։ Որով խմողներ կը դառնան աւելի չէն, համարձակ և ընկերական։ Երգն ու խաղը՝ ինքնին կ՚ստանայ յաջորդական բնոյթ մը։

Մարդիկ ուրախ են, կ՚ուտեն, կը խմեն, կ՚երգեն ու կը նուագեն՝ և կը պարեն ալ։ Գուսաններ «կենացներու» մաղթանքով իրարու կը զարնուին են.։

Հետզհետէ սպառուող գինին կամ ըմպելին կը լեցնէ խմողներու ստամոքսները։ Կարմրած թուշեր՝ ժպտուն այտեր, խանդով լեցուն ու փայլուն աչքեր, նուագին՝ ձայնին մերթ մեղմաղձոտ և մերթ խանդավառող եղանակներուն ելևէջները՝ և մանաւանդ զարդարուն կանանց և պճնուած, սիրունիկ, քնքուշ օրիորդներուն հետ բաժակները իրար զարնելով խմելն ու պարելը, հեշտանքի աննկարագրելի պահեր կ՚ստեղծեն։

Մարմնական տռփը, ցանկութեան գրգիռը՝ կը դէլ կ՚անցնի ամէն չափ ու սահման։ Կը ցնդին, կը չքանան ամօթխածութիւնն ու ամչկոտութիւնը, կեղծ ու խարդախ պիտակները։ Սիրա-ծը սիրածին հետ՝ ընտրեալ զոյգեր, բաէ՛ տարփածուներ, ծափերու և հուռռաներու խելացնոր պոռչտուքներու մէջ, կը դառնան ու կը պտուտքին ամէն տեսակ ծեքծեքումներու և դրկախառնումներու ցուցադրութեամբ։

Ի՞նչ հրաշալի են՝ պարող գեղատի կանանց տէֆօլպէ հագուստներու մէջէն շողշողուն՝ ոսկի և ադամանդակուռ ապարանջաններով օղակուած սպիտակաթոյր թևերը, մէջքէն պրկուած առոյգ և կարմրաթուշն երիտասարդներուն։ Սեղմիրանէն վեր և վար բաց կուրծքերու օրօրուն գունդերն ու բումբերը։ Հմայչափ ստնառումներ ու ոլորումներ, ի տես և ի հաճոյս 40-50 տարեկան պատկառելի ծերերու՞, որոնք ի խնդիր գոգցես օգնական մը՝ ցուցադրած և հրամցուցած ըլլային իրենց նորափթիթ կիները։!!!

Գինեմոլը և գինովցնելը ստորնութիւն է և անպատուութիւն։ Արբշռանքի, հեշտանքի և ապօրէն սիրոյ դռներն են որ լայնօրէն կը բացուին նմանօրինակ խնջոյքներու և պարահանդէսներու ընթացքին: Մենք չենք խօսիր քապարէներու լրբութեանց մասին։ Ամօթ է և մեղք հասակնին առած մարդոց համար որ չեն խղճար իրենց երիտասարդ զաւակներուն և գեղատի կիներուն, և կ՚առաջնորդեն զանոնք ցոփութեան և անբարոյականութեան կրկէներուն։

Գինարբուքի գիշերին յաջորդող առաւօտեան ժամը 4-5 է։ Հարբած են ամէնքն ալ։ Հիւրասրահներու մէջ ինկած, մարած, քնացած, մրափած, ընկողմանած ու փռուած են՝ զարշահոտ մարդիկ։ Նղէգներու պէս հերուն ու չարժուն սպասարկողներ, արշալոյսին ակնդէտ՝ որպէսզի վերջ տանէ այս զազրելի մթնոլորտը՝ և մարդիկ կորսուին երթան իրենց տուները։ Այդ պահուն եթէ տանտէրն ու հրաւիրեալները հոգեկան աչքեր ունենային, որոշապէս պիտի տեսնային ճակատագրական այն վճիռը՝ գրուած նաև իրենց տանը սրահներու պատերուն վրան՝ նման Պաղտասար Թագաւորի հիւրասրահին։ Որովհետև Ան ալ կանանց հետ ունեցած գինարբուքի պահուն՝ ի Լրումն չարեաց, գեղխութեանց և պոռնկութեանց, հրամայեց Երուսաղէմի Տաճարէն բերուած ոսկի գաւաթներով մատռուակել գինին։

Եւ դո՛ւն, պարոն և տիկին, երբ կը կարդաս այս տողերս, Ապո՛յշ եղիր, խորհէ՛ քու անձդ։ Մարմինդ բնակարանն է, Տաճարն է Ս. Հոգւոյն, զոր կ'եղծանես ու կը պղծես, գինարբուքի ցանկութեան հեշտանքով։ Քեզի և քուկիններուդ համար ալ գրուած է մանէ, մանէ, թեկեղ, փարսին։

Պիտի խնդրէի որ իմ երիտասարդ զաւակներս՝ ուշադրութեամբ կարդային խմողներուն և գինեմոլներուն վերապահուած հետևեալ անխուսափելի վախճանը։

Քու անձիդ համար։

1.— Թոքախտ և հիւծում։

2.— Կանխահաս ծերութիւն, բանսիօն՝ 40 տարեկանին։

3.— Առնական անկարողութիւն։

4.— Տկար կազմ, ենթակայ համաճարակներու և հիւանդութեանց։

5.— Թուշերու, քիթի ուռածութիւն և կարմրութիւն։ Տխեղծ թիփ։

6.— Ձեռքերու դողացում։

7.— Ուղեղի անդամալուծութիւն և ցնդածութիւն։

8.— Չափազանց յոգնածութիւն և քնածութիւն։

9.— Աննպատակ շրջագայութիւն (սէրսէրի)։

10.— Մարմնի և բերնի գարշահոտութիւն։

11.— Ապուշութիւն։

12.— Ծաղր ու լուռ արհամարհանք մը ամենքէն։

13.— Սմեղուկ մուրացկանութիւն։

Անձէդ դուրս:

1.— Ընտանեկան անհամաձայնութիւն, կագ ու կռիւ։

2.— Ապուշ, ցաւագար, տխեղծ զաւակներ։

3.— Ընտանեկան լրբութիւն և անբարոյութիւն։

4.— Ոճրագործ և ոճրամէտ, ջղիկ, անառակ, սրիկայ, խանէշ, հեշտամոլներու սերունդ։

Եւ այսպէս շարունակաբար՝ անտանելի փորձանք, վատաբարոյ և մոլաբոյծ, անարիւն և անամօթ, դաժան և պժգալի, ցած և քած, և ի վերջոյ անակնկալ և յանկարծական մահ, որպէս փրկութեան միջոց իրեն և աշխարհին համար։

1947 Նոյ. 11

ԺԱ. ՉՈՐՍ ՄԵԾ ՄԱՐԳԱՐԷՔ

ԽԳ.

Դ Ա Ն Ի Է Լ

(606)

---

1. ԴԱՆԻԷԼ ԵՒ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ.- 2. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.-
3. ԴԱՆԻԷԼԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ.-
4. ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐԻ ՇԻՆԵԼ ՏՈՒԱԾ ԱՐՁԱՆԸ.-
5. ԽԵԼԱԿՈՐՈՒՑՍ.- 6. ՄԱՆԷ, ԹԵԿԵՂ, ՓԱՐՍԻՆ.-
7. ԴԱՆԻԷԼ ԱՌԻՒԾՆԵՐՈՒ ԳՈՒԲԻՆ ՄԷՋ.-
8. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆԸ.-
9. ԱՂՕԹՔԻՆ ՈՅԺԸ.-

Դանիէլ 606-ին, (Ք.Ա.) Երուսաղէմի առաջին կործանումին Բաբելոն գերի տարուած երիտասարդներէն մէկն էր (ինչպէս տեսանք), կը պատկանէր Դաւթի թագաւորական սերունդին: Խելացի և ազնուատոհմ պատանին միացած իրմէ աւելի փոքր երեք ընկերներով, կը զրկուէին Բաբելոն՝ նախ ուսանելու և դաստիարակուելու, և ապա արքունիքին մէջ բարձր պաշտօնատարներ դառնալու թագաւորական որոշմամբ:

Իրենց ծնունդով խելացի և ազնուական այս տղաք, Դանիէլ, Անանիա, Միսայէլ և Ազարիա, իրենց հետ միասին տարին իրենց ընդոծին բարեմասնութիւնները՝ այն է, հօրենական հաւատքին անմահ կրակը՝ եւ ազգասիրութեան բոցավառ հնոցը:

Եւ իրօք կրթուեցան և դաստիարակուեցան Քաղդէական լեզուով և քաղքենի ուսմամբ, և սակայն հաստատ մնացին իրենց բա-

բոյականին և ազգային — Մովսիսական — օրէնքներու կիրարկութեան լրիւ կատարման մէջ։ Երբեք չհրապուրուեցան արքունիքներու յատուկ պղտոր և գգուիչ կենցաղէն, (կը կարծուի թէ ներքինիացած էին) չխառնուեցան անոնց կերուխումին և չուայտութեանց։ Այլ օրինապահ և աղօթասէր, պարտականութեանց մէջ արթուն և անթերի՝ իրենց վրայ հրաւիրեցին պալատականներուն ուշն ու ուրուշը՝ մանաւանդ մոգերուն և քուրմերուն ատելավառ նախանձը։

Դանիէլի պատկանող տասներկու գլուխ մարգարէութեանց գրուածքը՝ Իր ընդունակ մտքին, բոցաշող իմացականութեան, ապրուած հրեշտականման սուրբ կեանքին՝ քաղաքական վտանգներէ հրաշալի փրկութեան՝ վկայութիւններն են։

Իսկ ինչ կը վերաբերի իր մարգարէութեանց, ի մասնաւորի Քրիստոսի գալստեան, զինք կը դասէ հրէից քաղաքական և կրօնա-բարոյական ամենէն ականաւոր դէմքերու դասին։

Ուսումնաւարտ երիտասարդ մը՝ Դանիէլ, գիտնալու և մեկնելու կը հրաւիրուի Նաբուգոդոնոսորի տեսած ու մոռցած երազը, երբ անճրկած էին Բաբելոնի Քաղդեայներն ու իմաստունները և դատապարտուած էին մեռնելու։

Ան՝ իր երեք ընկերներով միասին կ՚աղօթէ Իսրայէլի Աստուծոյն և Տէրը կը յայտնէ Թագաւորին տեսած ու մոռցած երազն ու անոր մեկնութիւնը։

Արդարև՝ Նաբուգոդոնոսոր տեսած էր իր և իրմէ վերջ գալիք աշխարհակալներու վախճանը՝ և Երկնքի Թագաւորութեան երկրի վրայ հաստատութիւնը։ Դանիէլ իր այս հոգեկան ներշնչումով կը հարստանար պարգևներով և Բաբելոն գաւառին իշխան, և իմաստուններուն վրան գլխաւոր կը կարգուէր։ Իսկ երեք տղաքն ալ (իր ընկերները) գաւառին գործերուն վրան վերակացուներ կը դառնային։

Կռապաշտական ընդունուած սովորութեանց համաձայն՝ Արքայն Նաբուգոդոնոսոր Դուրայի դաշտին վրայ ոսկիէ արձան մը կանգնել կու տայ։ Մունետիկը կը հրաւիրէ բոլոր իշխաններն ու զօրագլուխները՝ կուսակալներն ու կառավարիչները ևն., որպէսզի փողին, սրինգին և այլ նուագարաններու ձայնին ամէնքն ալ գետնամած երկրպագեն ոսկի արձանին։ Ինքզինքը պաշտել տալու այս հնարքին՝ երեք հրեայ տղաքն են որ կը հակառակին և սովորականէն եօթնապատիկ աւելի վառող հնոցին մէջ կը նետուին։ Տղոց համարձակութիւնը՝ և հրաբորբոք հնոցին մէջ չորրորդ անձի մըն ալ ներ-

կայութիւնը՝ և ողջ ու անվնաս մնալնին, ուշքի կը բերէ զԱրքայն և կը խոնարհեցնէ զայն և կը պարտադրէ երկրպագել Երկնից Աստուծոյն։

Ճշմարիտ հաւատացեալի համար այս վաղանցուկ կեանքը անարժէք բան մըն է։ Նաբուգոդոնոսորն ու բորբոքեալ հնոցը՝ Աստուծոյ Մեծութեան և Անոր Յաւիտենականութեան հետ չեն բաղդատուիր։

Թագաւորին երկրորդ երազը՝ Իր անձին ամբարտաւանութեան և անկումին վրան էր։ Եւ երբ Անիկա պալատին տանիքին վրան կը ճեմէր և հիացած կը դիտէր քաղաքին գեղեցկութիւնը, պիղծ հոգի մը ըսել տուաւ իրեն, «Այս չէ՞ այն Բաբելոնը զոր իմ զօրութիւնովս շինեցի»։

Ան մեծամտութեան ախտէն չանթահարուած խելակորոյս, ինքզինքը գտաւ դաշտերուն մէջ, անասուններուն հետ միասին խոտաճարակ։ Տարի մը ամբողջ՝ թափառեցաւ այդպէս խելացընոր մինչև որ Ս. Հոգիին զօրութեամբ կրկին վերստացաւ իր մտքի կարողութիւնը՝ և փառաւորեց Տէրը և իբրև Աստուածապաշտ՝ թագաւորեց մինչև իր մահը։

Մենք արդէն իսկ պատմեցինք Նաբուգոդոնոսորի թոռան՝ Բաղտասարին գիշերային խնջոյքը՝ տօնի առթիւ, և որմին պատին վրայ գրուած չորս բառերը։

Մանէ, մանէ, թեկեղ, փարսին։ *Այսինքն՝*

Մանէ, *Աստուած քու թագաւորութիւնդ համրեց և զանիկա վերջացուց (համրուեցար)։* Թեկեղ, *կշիռքով կշռուեցար և պակաս գտնուեցար (կշռուեցար)։* Փարսին, *քու թագաւորութիւնդ բաժնուեցաւ, Մարաց ու Պարսից տրուեցաւ (բաժնուեցար)։*

Բաբելոնի գրաւումով Քաղդէական թագաւորութիւնը վերջ կը գտնէր 538 ին (Ք.Ա.)։ Կիւրոս և իր յաջորդները կամաց կամաց անհետացուցին քաղաքը՝ պարիսպները ցածցուցին, ժողովուրդին մէկ մասը Շօշ և Շուշան-Եկբատան (նոյնանուն քաղաք) փոխադրեցին՝ որոնց մէջ էր Եսթերն ու իր հօրեղբօր որդին Մուրթքէն։

Դանիէլ և իր ընկերները շարունակեցին իրենց պաշտօնը, և համոզեցին Կիւրոսը՝ որպէսզի իրենց հայրենիքը վերադարձնէ Հրեաները՝ և հրամայէ շինել իրենց Ազգ. Տաճարը՝ Երուսաղէմը։

Թէև Բաբելոն կորսնցուց իր բուն տէրերը, և Դանիէլն ալ զինք և իր Աստուածը ճանչցողները՝ սակայն և այնպէս նորեկները

պահեցին ամբողջ կառավարական պաշտօնէութիւնը՝ մեծով փոքրիկով։ Ըստ նոր կարգադրութեան՝ Դանիէլ մէկն էր այն երեք վերին հրամանատարներէն, որոնք պաշտօն ունէին 120 կուսակալներէն պահանջելու Մարաց-Պարսից մեծածաւալ կայսրութեան հաշիւները։ Մեր ներկայ ըմբռնումով ելևմտից նախարար և կամ ընդհանուր հաշուեքննիչ էր։

Դանիէլ չարունակեց ըստ առաջնոյն՝ ուղղամտութեամբ, և ո՛չ ոք կրցաւ դիտողութեան արժանի թերութիւն մը գտնել իր վրան։ Իր հակառակորդները՝ իրենց հրէշածին նախանձին յագուրդը որոնեցին անոր մահուան մէջ։ Եւ քով գիտնալով անոր անսասան հաւատքը՝ և ամենօրեայ աղօթելու սովորութիւնը՝ փաղաքշանքով մը նոր Թագաւոր Դարեհին ստորագրել տուին հրամանագիր մը արգիլող, որպէսզի ո՛չ ոք, Իրմէ՝ Թագաւորէն զատ ոևէ մէկէ մը խնդրուածք մը ունենայ մինչև երեսուն օր։ Երբ իմացաւ Դանիէլ հրովարտակին ստորագրուիլը՝ գնաց իր տունը և դէպի Երուսաղէմ նայող սենեակին բաց պատուհաններուն առջև չարունակեց իր սովորական աղօթքները։ Դանիէլի թշնամիները ամենայն բուռն կերպով բողոքեցին անոր ընդվզումը, խրոխտ ու ապստամբ արարքը Դարեհին առջև, և պահանջեցին մահապատիժ, որ ըստ Մարաց և Պարսից օրէնքին՝ անխափանելի էր հրամանը, և իսկոյն գործադրելի։

Թագաւորը՝ ելք հնար մը չկրցաւ գտնել, եթէ ո՛չ, ըսել անոր. «Քո՛ւ Աստուածդ՝ զոր դուն անդադար կը պաշտես՝ անիկա քեզ պիտի ազատէ»։ Դանիէլ առիւծներու գուբը նետուեցաւ և վրան դրուած կափարիչ քարն ալ կնքուեցաւ Թագաւորին կնիքով։

Դարեհ այն գիշեր ո՛չ կրցաւ ուտել և ո՛չ ալ խմել, և ոչ ալ նուագածուներ Իր տխրութիւնը փարատելու համար կրցան նուագել։ Գիշերն ամբողջ անքուն հսկեց և արշալոյսին գուբին առջև երթալով կը ձայնէր ու կ՚ըսէր, «Դանիէ՛լ, Դանիէ՛լ ո՞ղջ ես»։ Ողջ էր, գուբս հանեցին զայն և իրեն տեղ նոյն գուբը նետեցին անոր բոլոր թշնամիները իրենց կիներով և զաւակներով որոնք իսկոյն յօշոտուեցան առիւծներէն։

Դանիէլի պատմութեան այս մասը՝ աղօթքի մարդուն անվեհերութիւնն ու փրկութիւնը փաստող ամենափայլուն էջն է։ Արդարև Երեք մանկունքը բորբոքող հնոցէն ազատող Տէրը՝ Դանիէլն ալ պիտի փրկէր առիւծներու բերնէն, որոնք գուբին մէջ գառնուկներու պէս անոր շուրջը կը յածէին։ (Առիւծներ՝ Բաբելոնի կրկէսին որջերուն մէջ պահուած գազաններուն հետ, հանդիսաւոր օրերուն

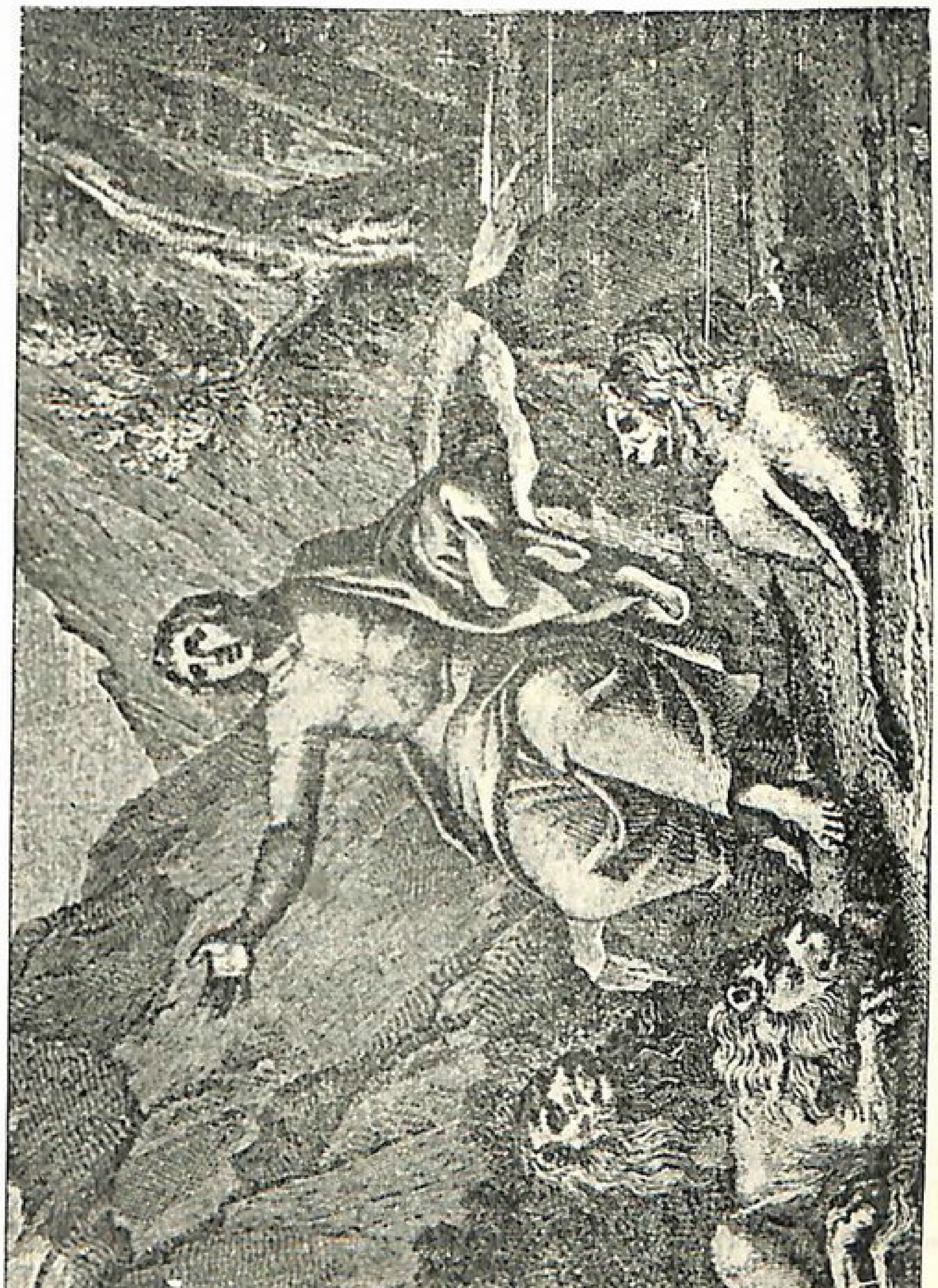

ԴԱՆԻԷԼ ԱՄԻՒԾՆԵՐՈՒ ԳՈՒԲԻՆ ՄԷՋ

(Արդարին փրկութիւնը)

հրապարակ կը հանուէին, մենամարտելու եւ յօշոտելու համար դատապարտեալներն ու զիրար:)

Դանիէլի սրբանուէր և մաքրակենցաղ կեանքէն արտաբուրող իմաստութեան ու հանճարի արդիւնքն են իր տեսիլքներն ու երազները։ Ըլլալով իր գիրքին առաջին վեց գլուխները պատմական, միւսները մարգարէական են։ Անոնք գրուեցան 534-ին, երբ Մարգարէն ութսունը անց աշխոյժ ծերունի մըն էր տակաւին։ (Մեր եկեղեցիին մէջ, Դանիէլի գիրքին Գ. գլ. 1-24 համարները, Ս. Ծննդեան և Ս. Զատկին խթման երեկոներուն քաղցրալուր ձայնով կը կարդացուին Ս. Պատարագի մատուցումէն առաջ։ Յաւելուածական «Օրհնեցէք»ը սաղմոսակերպ գրուածք մըն է։ Այն ընթերցումով, հաւատքի յաղթանակն է որ կը փառաբանուի և զօրութեանց Տէրն է որ կ'օրհնուի։)

Դանիէլի մարգարէութեանց առաջին մասերը բացատրելի են 7×70 տարիներ վերջ Փրկչին գալստեամբ։ Իսկ Բաբելոնի անկումին յաջորդող Մարաց, Պարսից, Աղեքսանդրի և Հռովմէացւոց պետութիւններուն աշխարհակալութիւններն ու անհետացումները՝ պատմական իրողութիւններ են, նախաձայնուած իրեն բերնով և իր իսկ ձեռքով գրուած Քաղդերէն և Եբրայեցերէն լեզուներով։

Անոնք անուրանալի ապացոյցներ են թէ՝ Դանիէլ էր մեծ մարգարէ: Իսկ մնացեալ մարգարէութիւնք վեր են մեր մտաց հասողութիւնէն։ Անոնք գրուած են վերջին օրերու համար։ Ոմանք Դանիէլի մարգարէութեանց հիման վրայ, այսպէս կամ այնպէս կը բարբանջեն, կը մեծաբանեն։ Անոնք առնուազն իմաստակ շառլաթաններ են, ասոր ու անոր երեւնալու մոլուցքէն բռնուած մեծամիտներ։

*
* *

Սիրելի՛ս, Աղօթքը՝ գերբնական զրահն է որ անմատչելի կը դարձնէ զինք հագնողը, գիշերուան արհաւիրքներուն և ցորեկուան փորձութիւններուն մէջ։ Շաւիղներուդ պահապանը, լուսաշող առաջնորդն է ան։

Շնորհքին ստացումը՝ աղօթքին վճարումովը կրնայ իրականալ։ Առնելու համար նախ տալու է։

Աղօթքը հայելի մըն է, որուն մէջ կրնաս տեսնել ինքզինքդ այնպէ՛ս, ինչպէս որ ես։

Փրկութեան միջոցը ախտաճանաչումն է, ճշգրտօրէն տեսնալն է։ Աւելի լաւ է միականի մտնել Աստուծոյ Արքայութենէն ներս՝ քան ունենալ երկու աչքեր և ձեռքեր, և անկանիլ գեհենի հրոյն մէջ։

Ի խորոց սրտէ ճշմարիտ աղօթելն է որ բորբոքեալ հնոցին լափլիզող բոցերը գործանային զովացուցիչ սիւքին, և առիւծներու երախաբաց որկորները՝ խոտակեր և մայող գառնուկներու կը փոխարկէ։ Եթէ սակայն աղօթելը սովորութիւնով չէ՛, անապաշխար հոգիդ ամբողջ ցանկութեանցդ հլու կամակատարն է. վասնզի դրանդ առջև եկած և թշնամիին ձեռքը քու վրադ ծանրացած է։ Մի՛ յոգնիր սիրելիս, արդէն իսկ կորսուած ես։

Մեր անցեալ յօդուածներուն մէջ տեսանք այն բոլոր մարդիկը, որ նախ յիմարացան և ապա կործանեցան։

1947 Նոյ. 12

Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ա Դ Ա Ր Ձ

ԻԴ.

---

1. ՍԱՄԱՐԻԱՅԻ ԵՒ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆՑ ԳԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ.-
2. ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁԻ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ ԿԻՒՐՈՍԻ ԿՈՂՄԷՆ.-
3. ԶՕՐԱԲԱԲԷԼ, ՅԵՍՈՒ, ԵԶՐԱՍ ՈՒ ՆԷԵՄԻԱ.-
4. ՀՐԷԻՑ ԶԱՏՈՒԻԼԸ ԻՐԵՆՑ ԱՆՕՐԷՆ ԱԶԳԱԿԻՑՆԵՐԷՆ.-
5. ՀՐԵԱՅՔ՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԵԾԻ ՅԱՋՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՕՐՈՎ.-
6. ՀԵՐՈՎԴԷՍ ՄԵԾ.- 7. ՀՌՈՎՄԻ ՅԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ

Այս գիրքին համար պակաս մը պիտի ըլլար զանց առնել ու չգրել հրէից վերադարձը յԵրուսաղէմ, Տաճարին վերաշինութիւնն ու վերջնական կործանումը, ինչպէս նաև Հրէաստանի հաշուեյարդարին՝ խիստ հետաքրքրական պատմականը։

Մեր նիւթին անցնելէ առաջ աւելորդ չենք նկատեր անգամ մը ևս նշել հետևեալ թուականները։ Ասորեստանի —Նինուէ— Սալմանասար թագաւորին ձեռքով, Իսրայէլի տասը ցեղերուն թագաւորանիստ մայրաքաղաքը Սամարիան՝ կործանեցաւ 720-ին Ք.Ա.։

Յուդայի թագաւորութեան մայրաքաղաք՝ Երուսաղէմը գրաւուեցաւ Ասորեստանի և Բաբելոնի միացեալ պետութեանց Արքային՝ Նաբուգոդոնոսորի կողմէ 607-ին, Ք.Ա. և ժողովուրդէն մաս մը գերի տարուեցաւ Բաբելոն։

Երուսաղէմը երկրորդ անգամ նուաճուեցաւ, Տաճարը կողոպտուեցաւ և այրեցաւ, մաս մը ժողովուրդ ևս գերի տարուեցաւ 599-ին։

Սեդեկիայի սպաննուելէն վերջ հրէից մեծ մասը դարձեալ Բաբելոն տարուեցաւ 588-ին, (այս երրորդ գերութիւնն է) ոմանք ալ Եգիպտոս փախան։

Հետեւաբար 132 տարուան ժամանակամիջոցին մէջ ամբողջ Հրէաստանը պարպուեցաւ իր ընտրանիներէն, ժողովուրդը գերի տարուեցաւ նախ Ասորեստանի Նինուէ մայրաքաղաքը, և ապա երեք անգամով Բաբելոն, Քաղդէացւոց մայրաքաղաքը։

Կողոպտուած և այրուած Տաճարը՝ աւերակաց կոյտ մը մնաց 52 տարի։ Երուսաղէմի մէջ բնակեցան խեղճ ու թշուառ մարդիկ միայն, իրենց վրայ դրուած Գոթողիա անուն կառավարիչի հրամանին տակ, իսկ անոր ալ սպաննուելէն վերջ մնացող ժողովուրդը Եգիպտոս ապաստանեցաւ։ Այսպէս Երուսաղէմ դարձաւ անմարդաբնակ քաղաք։ (Կարդալ Երեմիայի ողբը։)

Ինչպէս ըսինք 538-ին էր որ Մարաց և Պարսից միահեծան Թագաւորը Կիւրոս տիրեց Բաբելոնին։ Անապատներու մէջ բուսած այս ընդարձակածաւալ քաղաքը, անոր արգելիչ դիրքը դէպի Արեւմուտք-Միջերկրական՝ պարսից տիրակալութեան ճամբուն վրայ, պատճառներ էին որ վերնար կործանուէր այդ տեղը։ Որով Հրեաները իրենց սեփական հայրենիքը դարձնելու համար եղած խնդրանքը սիրով նկատի առնուեցաւ աշխարհակալ Կիւրոսէն, և հրովարտակով մը արտօնեց որպէսզի բոլոր փախաքողները վերադառնան Հրէաստան, իրենց ունեցած գոյքերով, ոսկիներով, գրաստներով և էշերով։

Անոնց յանձնուեցան Տաճարին ամբողջ անօթները։ Այս գործին համար հրամանատար կարգուեցան Զօրաբաբել և Յեսու անուն երկու ձեռնհաս հրեաներ որ ժողովուրդը առաջնորդեն Երուսաղէմ։ Երկու անգամով մօտաւորապէս 50,000 հրեաներ վերադարձան Հրէաստան։ Ճամբորդութեան բազմապիսի դժուարութիւններէն վերջ վերադարձողները սկսան շինել Տաճարն ու Պարիսպը. Ինչ որ դիւր չեկաւ Սամարիոյ մէջ բնակող այլազգեան և այլասերած բնակչութեան, որոնք պաշտօնական դիմումներով թէև պահ մը յաջողեցան արգիլել տալ շինութիւնները՝ սակայն Պարսկաստանի մայրաքաղաք Շօշի մէջ գտնուող հրեաներ միջոցը գտան կրկին ու կրկին հրամանագրերով շարունակել տալ շինութեան կիսատ մնացած գործը։

Այս խիստ ծանր գործին (ականջը խօսի մեր Ներգաղթի կոմիտէին) ամենամեծ նպաստը բերին երկու ականաւոր դէմքեր՝ Եզրաս և Նէեմիա։

516-ին Տաճարին շինութիւնը լրացաւ, և Մովսիսական օրէնքին համաձայն կը մատուցուէին ամենօրեայ առաւօտեան և երեկոյեան զոհերը։ Տաղաւարահարաց և Բաղարջակերաց տօներուն տօնակատարութիւնները հանդիսաւորապէս տեղի կ'ունենային ըստ աւանդոյն։ Եւ սակայն ընտանեկան և կրօնական կապերը թուլցած, խաթարած, և ժողովուրդը մոլորած էր իր նախնեաց հաւատալիքներէն։

Հոս տեղին է ըսել թէ՝ Բաբելոն մնացին հրէից մեծահարուստները, որոնք դրամատէր և կալուածատէր եղած էին։

Այս մարդիկ քիչ յետոյ կրօնափոխութեամբ ձուլուեցան Քաղդէացիներուն հետ։ Եւ ապա արեւելք և արեւմուտք ցրուելով անհետ կորսուեցան։ (Հոս մնացողներուն ալ ականջը թող խօսի)։

Եզրաս, անուանի քահանայ և աւագնորդ հրէից, էր արագագիր դպիր օրինաց, գիտուն, ձեռնհաս և հաւատարիմ իր պաշտօնին մէջ։

Իր այս շնորհներով սիրուած Պարսից Արքունիքէն, խղճահարութեամբ կը հետեւէր իր ազգին և հայրենիքին դժուարութիւններուն և անոնց մէջ տիրող Աստուածպաշտական և ազգայնական հոգիին հետզհետէ տկարանալուն։ Յարատև թղթակցութեան մէջ էր Երուսաղէմ գտնուողներուն հետ և մօտէն ծանօթ անոնց ներքին խնդիրներուն։

Ան իր կորովամտութեան շնորհիւ օրուան Պարսից Թագաւոր Արտաշէսէն ստացաւ նոր հրովարտակ մը և մեծ քանակութեամբ դրամ, և 6000 բազմութեան մը գլուխը անցած եկաւ Երուսաղէմ։ 457-ին (Ք.Ա.):

Հաւաքեց ժողովուրդը՝ կարգ ու կանոն հաստատեց անոնց մէջ, օտարուհիներու հետ ամուսնացած յանցաւոր մարդոց պարտադրեց որ ապաշխարեն և արձակեն իրենց կիները և կամ հեռանան Ս. Քաղաքէն։

Եզրասի Երուսաղէմ հասնելէն 12 տարի վերջ Նէեմիան ևս իբրև կուսակալ եկաւ Երուսաղէմ։ Գործակցեցաւ Եզրասին հետ, և շինել տուաւ պարիսպին կիսկատար մնացած մասը։

Այս անգամ Սամարացիները բռնութեամբ ուզեցին արգիլել Պարիսպին շինութիւնը՝ որու փոխարէն Նէեմիան զէնքի ոյժով յառաջ տարաւ գործը։

Ան իր պաշտօնը լրացնելէ վերջ՝ դարձաւ Եկբատան և սակայն քանի մը տարի վերջ ստիպուեցաւ կրկին վերադառնալու և այս անգամ վերջնականապէս սրբագրեց կրօնական և ընտանեկան բոլոր կար-

գերը, այնպէս որ ժողովուրդէն ու քահանաներէն դժգոհներ միանգամ ընդ միշտ հեռացան Երուսաղէմէն և գացին Սամարիա և հոն Գարիզին լերան վրայ շինեցին Տաճար մը որ ծառայեց աղանդաւորական կրօնի պաշտամունքին։ «Օրեր պիտի գան որ մարդիկ ոչ այս լերան և ոչ ալ այդ լերան վրայ պիտի երկրպագեն»։

Հրեայք հետզհետէ հաւաքուեցան Երուսաղէմ, Շէնցաւ քաղաքը, լրացաւ պարիսպին շինութիւնը՝ և յանձնուեցաւ պահապաններու հսկողութեան։

Այս երկրորդ Տաճարը մեծութեամբ Սողոմոնեանին կրկինն էր և սակայն չունէր նախկինին շնորհքը։ Կը պակսէին Տապանակ Ուխտին և այլ խորհրդանիշեր սրբութեան։

Այսպէս վերախմբուած ժողովուրդը Հրէաստանի՝ իր կիսանկախ և հարկատու գոյավիճակը շարունակեց մինչև Աղեքսանդր Մեծի կողմէ Պարսկական պետութեան գրաւումը։ Սոյն պատերազմը տեղի ունեցաւ 333-ին Ք.Ա. Իսոսի դաշտին մէջ, (այժմ Այաս՝ Կիլիկիա, Տէօրթ-Եօլի մօտ)։

Արդարև Մակեդոնացի Փիլիպպոս Թագաւորին որդին Աղեքսանդր, 12 տարուան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ գրաւեց Արեւելեան Եւրոպան և Ասիոյ քաղաքակրթուած մասը։

Ինկաւ Պարսկական հզօր և աշխարհակալ պետութիւնը՝ և յաւէտ կործանեցան Բաբելոնն ու Եկբատանը։ Ամբողջ Միջին Արեւելքը, Փոքր Ասիան, Հայաստան, Պարսկաստան, Ասորեստան, Քաղդէաստան, Ասորիք, Փիւնիկէ, Պաղեստին, Եգիպտոս, Մակեդոնական ընդարձակածաւալ կայսրութեան մաս կազմեցին։ Շինուեցաւ Աղեքսանդրիան և լեցուեցաւ Յունական և Հրէական գաղթականներով և ընդփոյթ դարձաւ գիտութեան և առևտուրի հռչակաւոր կեդրոն մը։

Աղեքսանդր մեծ իր յաղթութեան վաղորդայնին մեռաւ շատ երիտասարդ տարիքի մը մէջ՝ երեսուն երկու տարեկանին, զոհ իրեն շուայտ և վաւաշոտ կեանքին։ Կայսրութիւնը բաժնուեցաւ իր չորս հրամանատարներուն միջև։

Աղեքսանդր Մեծի Ասորիքի բաժնի յաջորդներէն Անտիոքոս Եպիփանոս 163-ին յարձակեցաւ Երուսաղէմի վրայ, գրաւեց քաղաքը և 40,000 հրեաներ սրէ անցուց։ Պղծեց տաճարը, արգիլեց զոհերու մատուցումը և խոզ մատոյց Տաճարի Սեղանին վրան։

Այսպէս երեք տարի տեւող Տաճարի պղծեալ և անարգ վիճակը՝ Յուդա Մակաբայեցի անուն քաջ իշխանի մը ձեռամբ 163-165 Թուականներուն սրբագործուեցաւ և Նաւակատիքի մը հանդիսաւո-

ՄԱԿԱԲԱՅԵՑԻՔ (174 Ք.Ա.)

րութեամբ՝ վերստացաւ իր նախկին պայծառութիւնը։ Հերովդէս մեծ, Հռովմի կողմէ կարգուած Հրէաստանի թագաւորը՝ ծննդեամբ Եդովմայեցի, Մովսիսական և կռապաշտական հաւատալեօք խառնուրդ մը, անգութ և ջարդարար, բնաջնջեց Մակաբայեցւոց իշխանական ցեղը՝ սպաննել տուաւ իր իսկ կինն ու երկու զաւակները, ինչպէս նաև բազմաթիւ մեծամեծներ հրեայներէն։ Երեսուն եօթը տարի թագաւորելէ վերջ մեռաւ Քրիստոսի 2 թուականին, սրակոտոր ընել տալէ յետոյ Բեթղեհէմի երկամեայ ծծկեր երախաները։

Այս արիւնարբու մարդը՝ որ իր գազանային բնաւորութեան հետ ունէր շինարարական ցանկութիւններ, ընդ որս այլ շինութեանց՝ դրաւելու համար հրէից սիրտը, երկար պատրաստութիւններէ վերջ ձեռնարկեց Տաճարի շինութեան։ Նախ՝ փլցնել տուաւ զայն, որ արդէն հինցած և խարխլած էր։ Եւ արդարև այս երրորդը՝ Սողոմոնի և Զօրաբաբելի շինած Տաճարէն աւելի մեծ էր և պերճափայլ։

Իր մահէն վերջ՝ շինութիւնը շարունակուեցաւ մինչև Քրիստոսի երեսուն թուականին, և լրացաւ 46 տարուան մէջ։

Հռովմ քաղաքը որ հիմնուած է 752-753-ին Ք. Ա. իր անունով անուանուեցաւ նաև կազմակերպուած հսկայ կայսրութիւնը, Հռովմէական Կայսրութիւն։

Հռովմ զերծ մնացած էր Կարկեդոնացի Աննիբալի յարձակումներէն, իսկ Աղեքսանդրի բանակները դէպի հարաւային արևմուտք դառնալու ժամանակ չունեցան։ Այնպէս որ Հռովմէական պետութեան մաս կը կազմէր այժմու Եւրոպայի մեծ մասը՝ Անգլիան ալ մէջը ըլլալով։ Հռովմայեցիք օգտուելով Աղեքսանդրի հիմնած կայսրութեան վրայ տիրապետողներու ներքին անհամաձայնութիւններէն և առ այդ յառաջ եկած թուլութեան և տկարութեան երևէն, Պոմպէոս զօրավարի ձեռամբ գրաւեցին և հարկատու դարձուցին իրենց այն բոլոր երկիրները՝ զոր գրաւած էր Աղեքսանդրը։

Ասոնց կարգին Ք.Ա. 63-ին վերջնապէս գրաւուեցաւ Ասորիքը, Պաղեստինը և Փիւնիկէն և դարձան Հռովմէական նահանգներ։ Հերովդէս մեծ և իր յաջորդները Հռովմէական տիրապետութեան ենթակայ նահանգ կամ գաւառներու թագաւորներն էին։ Արդ՝ Հրեայք Քրիստոսի 70 թուականին ապստամբեցան Հռովմէական մեծազօր պետութեան դէմ և տարուան մը պաշարումէ վերջ գրաւուեցաւ Երուսաղէմը։ Քար ու քանդ եղաւ քաղաքը, և այրուեցաւ Նորաշէն Տաճարը, Տիտոսի ձեռամբ։

Մենք այս մասին խօսած ըլլալով Սողոմոնի նուիրուած Ա-յօղուածին մէջ աւելորդ կը նկատենք կրկնութիւնը։ Ինչ որ կ՚ուզենք անգամ մը եւ բսել թէ՝ այն Տաճարը երեք անգամ շինուած և երեք անգամ ալ կործանուած է։ Թէև փորձեր եղած են չորրորդ անգամ ևս շինելու, սակայն Աստուածային հրամանը պէտք էր որ լրիւ կատարուէր։ Առ այժմ կրկին կը հաւաքուին հրեաները, և բուռն թափով և անրաւ հարստութեան ուժով վերստին կը շինուի Պաղեստինն ու Երուսաղէմը։ Հոն կը հաստատուին արդիական գիտութեան վերաբերեալ ամէն կարգի մշակութային հաստատութիւններ, դըպրոցներ, համալսարաններ, մարմնամարզարաններ, ուսումնասիրական, տարրալուծական. քիմիական տեսակ տեսակ բաժանումներով հիմնարկներ։ Միլիոնաւոր գաղթական հրեաներ այլ և այլ ճամբաներով կ՚շխատին մուտ գործել Պաղեստինէն ներս։ Ներկայիս Հրէից և Արաբացւոց միջև թշնամութիւնը իր գագաթնակէտին հասած է։ Քաղաքական աշխարհը՝ իր անել դրութենէն դուրս ելու. Պաղեստինը բաժնելով երկուքի. Հրէից և Արաբներու միջև։ Կարելի չէ՛ ոևէ կարծիք յայտնել գալիք դէպքերու մասին։ Տիրոջը ողորմութիւնը հասնի բոլորիս։

1947 Նոյ. 13

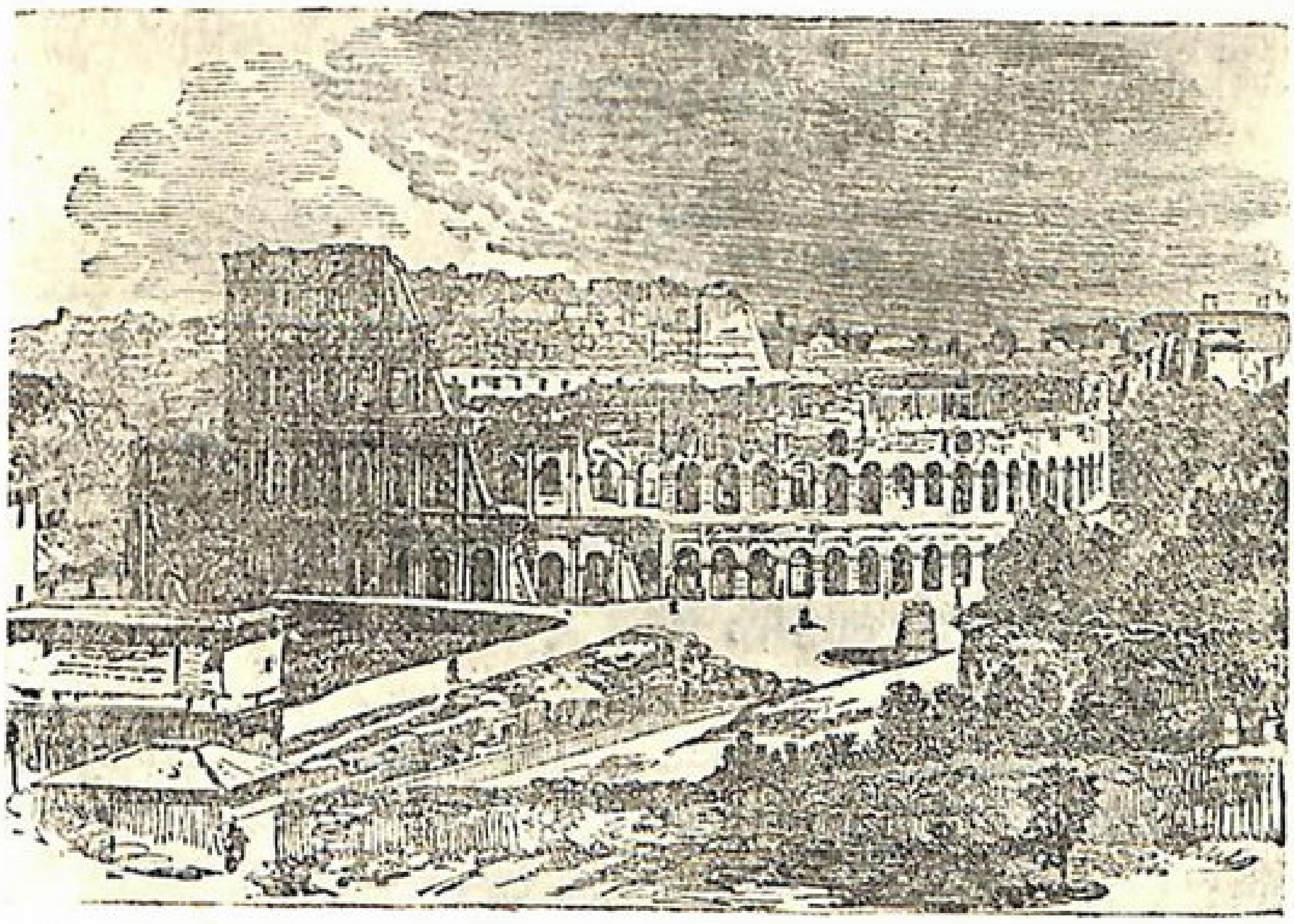

ՀՌՈՎՄԻ ԿՈԼՈՍԷՈՆԸ

(Հին աշխարհի ամենամեծ կրկէսը)

Զ. ՄԱՍ

ՀՌՈՎՄ

ԽԵ.

1. ՀՌՈՎՄ ԵՒ ՀՌՈՎՄԱՅԵՑԻՔ.-

2. ԲՆԱԿՉԱՑ ՎԱՏԹԱՐ ՎԱՐՔՆ ՈՒ ԲԱՐՔԸ.-

3. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ.-

4. ԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Վերօք խօսեցանք թէ՝ Հռովմ և իր անուամբ պետութիւնը հիմնուած էր Ք.Ա. 753-ին։ Եղաւ հին ազգաց ամենէն երկարակեաց պետութիւնը։ Միակ իշխողը Արեւմուտքի և Արեւելքի։ Թէև պահ մը Հայք Տիգրան Բ.րդի և իր փեսին՝ Կապադովկիոյ տիրոջ Միհրդատ Եւպատորի Միացեալ ուժերով ընկրկեցին Անոր Լեգէոնները՝ սակայն այս յաղթանակները գիսաւոր աստղերու նման թըռան գացին Հռովմէական կազմակերպուած, կիրթ ու մարզուած ոյժերուն առջև։ Միայն Պարթևները՝ երբեմն պատերազմելով, և երբեմն ալ խաղաղութեան դաշնագրերով, կիսանկախ վարեցին իրենց երկրին ճակատագիրը։

Հռովմ՝ իր 1079-ամեայ տիրապետութեան շրջանին, իբրև կազմակերպուած ոյժ և կայսրութիւն անբաղդատելի է իրեն տարեկից հին ազգաց պետութեանց հետ։

Թողլով որ պատմութեան ընթերցողներ ուսումնասիրեն Յաւիտենական քաղաքին մեծութիւնն ու փառքերը՝ Զօրավարներն ու Կեսարները, Կոլոսէոնն ու Ամփիթատրոնները, Արևելքի մէջ իրենց թողած քաղաքակրթութեան կիսակործան նշխարները՝ Պալպէքն ու Ճար՚աշ են., մենք նշենք միայն թէ՝ հետզհետէ Նուաճուող Նինուէ, Բաբելոն, Եկբատան, Եգիպտոս, Երուսաղէմ, Տիւրոս, Դամասկոս, Թարքեմիս —Փալմիրա—, Աթէնք և Յունական քաղաքակրթութեան և պետութեան՝ ուսումնական կրօնական, գրական, վա-

ճաւականական՝ ամբողջ նիւթական և մտաւորական մթերանոցները հոն փոխադրուած էին։

Բազմացեղ և բազմագոյն ազգեր, իրենց անհամար ներկայացուցիչներով, լեզուներով, գիտնականներով և իմաստուններով, սովորութիւններով, պաշտամունքներով, գրականութեամբ, հաճոյքներով, ապրելակերպի և ճաշակի տարբերութիւններով, հագուստներու զանազանութիւններով և վերջապէս 2,000,000-ի հասնող բնակչութեամբ աշխարհաքաղաք ըրած էին զայն։ Ամեն ճամբայ Հռովմ կը տանի ասացուածքը՝ շատ ճիշդ բացատրութիւն է։

Մեզի համար կարևորը՝ քաղաքակրթուած բնակչութեան և զայն կառավարողներուն անբարոյ կեանքն է, որուն նկարագրութիւնը եթէ ո՛չ անվայել, նոյնիսկ մեր համեստ կարողութենէն բարձր է։

Ս. Պօղոս Առաքեալին օրով այս մեծափարթամ քաղաքին մէջ հաստատուած էր Քրիստոնէական Ս. Եկեղեցին, ու Առաքեալը հակառակ իր այցելելու փափաքին, չէր յաջողած Հռովմ երթալ։ Սակայն և այնպէս կապուած որպէս բանտարկեալ՝ իր կեանքին վերջաւորութեան հինգ տարիները հոն անցուց և հոն ալ մարտիրոսացաւ։

Թէ ի՛նչ անբարոյութիւններ կը գործուէին այս քաղաքակիրթ և վատաբարոյ քաղաքին մէջ՝ թող ըսէ ինքը Ս. Պօղոս Առաքեալը։

Ուրե՛մն կարդացէք Հռովմ, Ա. գլ. հմր. 21-32, «Անոր համար Աստուած զանոնք անարգ կիրքերու մատնեց, որ իրենց էգերը անգամ բնական պէտքը բնութեան դէմ եղող պէտքի փոխեցին»։

«Նոյնպէս ալ արուները կնոջ բնական պէտքը թողուցած՝ իրենց ցանկութիւններովը իրարու հետ վառուեցան, արուները արուներուն հետ խայտառակութիւն կը գործեն, եւն.»:

Մենք ստորագծեցինք Սոդոմական և ճնական մեղքերու համար եղած որոշ դիտողութիւնները, և յանձնարարեցինք ամենուն կարդալ վերոյիշեալ Առաքելական Գիրը ամբողջութեամբ։

Փրկչական 58 թուականներուն Ս. Պօղոս Առաքեալի ձեռամբ Կորնթոսի մէջ գրուած և ապա Հռովմ ղրկուած յիշեալ Նամակը՝ լիակատար տեղեկութեանց վրայ հիմնուած և իր հօտը զգուշացնելու համար հայրական գորովալից նկատումներով գրուած էր։ Դժբաղդաբար մեղաց ամենազզուելին և ոճրայինը՝ ցարդ իր աւերը կը գործէ ամենուրեք։ Տարիներ առաջ իմ մտերիմ բարեկամներէս մէկը առաջարկ մը կ՚ընդունի Գ դարմանատան մէջ 12-15 տարեկան աղջիկներու հետ Սոդոմական հաճոյք վայելելու։

Իսկ անթիւ են հասուն աղջիկներ և դեռատի կիներ՝ որոնք իրենց կուսութեան պղծումի և յղի մնալու վախէն՝ հակաբնական արարքներու կը դիմեն՝ դրամի սիրոյն։

Ծնողներ, դաստիարակներ, հոգեւոր հայրեր, լաւ դիտեցէք ձեր զաւակներն ու ուսանողները։ Թոքախտ, հիւծախտ, ջերմամբ-զութիւն, ֆրանկախտ, վեներական և այլ հիւանդութիւններով վարակուած, պաղած՝ մարած աչքերով 12-15 տարեկաններուն, որոնց մասին մենք արտայայտուեցանք նախապէս։ Եւ ըստ այնմ առէք նախազգուշական քայլեր, փրկելու համար զանոնք մեղքին պտուղներէն, որ ըստ Առաքեալին, մահ է։

Իր կարգին ամբարտաւան և ընչաքաղց Հռովմն ալ պիտի իյնար իր փառքերէն, միլիոնաւոր նորահաւատ Քրիստոնեաներու արիւնարբուքով գինովնալէ վերջ, Քրիստոնեական կրօնին յաղթանակով։ Եւ պիտի կործանէր հիւսիսաբնակ Կեղտերու, Գոթերու քանդիչ յարձակումներով։

Հին Հռովմը՝ իր ապականութեան տխրատեսիլ աւերակներով, օրինակ չըլլա՞ր արդեօք Նոր Հռովմներու աւելի քան ցոփակեաց, Սոդոմացած և Գոմորի նմանած ազգաբնակչութեանց, որոնք դժբաղդաբար Քրիստոնեայ են և Աստուածապաշտ։

1947 Նոյ. 14

Է. ՄԱՍ

ՅՈՒԴԻԹ ԵՒ ԵՍԹԵՐ

(ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ԿԻՆԵՐ)

ԽԶ.

1. ՅՈՒԴԻԹԻ ԱՆՁԸ.— 2. ԲԵԶԻՏՈՒԱՅԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ.— 3. ՅՈՒԴԻԹ ՀՈՂՈՓԵՌՆԵՍԻ ՄՕՏ.— 4. ՔԱՋՈՒԹԻՒՆԸ.— 5. ԵՍԹԵՐԻՆ ԱՆՁԸ.— 6. ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ.— 7. ՄՈՒՐԹՔԷՆ.— 8. ՀԱՄԱՆ.— 9. ԱՂՕԹՔ ԵՒ ԾՈՄԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ.— 10. ՅԻՇԱՏԱԿԱՑ ԳՐՔԻՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ.— 11. ԵՍԹԵՐԻՆ ԽՆԴՐԱՆՔԸ.— 12. ՀԱՄԱՆԻՆ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ

ՅՈՒԴԻԹ

(636)

Յուդիթ՝ Պաղեստինի հիւսիսային կողմի քաղաքներէն միոյն մէջ բնակող՝ խիստ գեղանի և հարուստ՝ հրեայ այրի կին մըն էր, որ իր նշանաւոր քաջագործութեան համար իր անունով գրուած գիրքը անցած է Ս. Գրոց ոչ կանոնական գիրքերու շարքին։

636 *Թուականներուն՝ Նաբուգոդոնոսորի զօրավարներէն մին Հողոփեռնես՝* 120000 *հետի և* 12000 *ձիաւոր զօրքով յարձակեցաւ Հրէաստանի վրայ, բայց նախ ուզեց գրաւել հիւսիսային սահմանին վրայ գտնուող Բեթղիւուա անուն քաղաքը։ Պաշարեց զայն և առաջարկեց մէջիններուն անձնատուր ըլլալ։*

Երբ քաղաքացիները անել կացութեան և տագնապի մատնուած էին, Յուդիթ նախ աղօթելէ վերջ հագաւ իր թանկագին

ՅՈՒԴԻԹ Կ'ՍՊԱՆՆԷ ՀՈՂՈՓԵՌՆԵՍԸ

(Օրինակ մը կանացիական ազգասիրութեան)

հագուստները՝ զարդարուեցաւ ոսկեղէններով և գոհարեղէններով, շպարուեցաւ, հինայուեցաւ և ծարիրուեցաւ, քսուեցաւ կանացիական բոլոր անուշահոտութիւններով, և նազելաշուք քալուածքով մը՝ որ ցերեկով դիմեց դէպի թշնամիին բանակը։ Զինուոր մը զինք հրամանատարին վրանը առաջնորդեց։ Հոլոփեռնես սքանչացաւ ինքնամատոյց կնոջ գեղեցկութեան և քաղցրանոյշ խօսելակերպին, որ իր անակնկալ որս՝ խիստ հմայքոտ և զգլխիչ գտաւ։ Եւ երբ իմացաւ գեղուհիէն թէ՝ «Աստուած բարկացեր է քաղաքին և իր ձեռքը պիտի յանձնէր զայն բնակչաց ամբարշտութեան երեսէն» խիստ գոհ մնաց և հրամայեց որ պատուով պահեն զինք։ Քանի մը օր վերջ Հոլոփեռնեսին կողմէ սպայակոյտին տրուած խնջոյքի ընթրիքին Յուդիթն ալ ներկայ էր իր ամբողջ պչրանքով։

Ուղխօրէն հոսող գինիէն արբեցան բոլոր հրաւիրեալները։ Մասնաւորաբար Հոլոփեռնես խմեց այնքան որ զգայազիրկ վիճակի մը մէջ փոխադրեցին զինք իր անկողինը։ Կէս գիշերը անց երբ կոչունքը լրացաւ, իսկոյն խոր քնով մը քնացան բոլոր կոչնականները։

Աստուած թշնամին Յուդիթին ձեռքերուն յանձնած էր։ Յուդիթ քաշեց Հոլոփեռնեսի սուրը՝ և «Տէր օգնէ ինձ» ըսելով երկու զարկով անջատեց գլուխը մարմինէն, և իր աղախինին մախաղին մէջ դնելով հեռացաւ բանակատեղէն։

Բեթուլացիներ երբ տեսան Հոլոփեռնեսի կտրուած գլուխը՝ ուժգին թափով մը յարձակեցան Ասորաբաբելական բանակին վրայ և տարին մեծ յաղթանակ մը։

*
* *

ԵՍԹԵՐ

530 — 520 թուականներուն՝ Արտաշէսի օրով Բաբելոն անչքացած, Հրեաներէն մեծ մաս մը իրենց հայրենիքը վերադարձած, իսկ ուրիշ ազգեր և Հրեաներ՝ հետզհետէ ծաղկելու վրայ եղող Մարաց-Պարսից մայրաքաղաքը Շուշան փոխադրուած էին։ Ասոնց մէջն էր Եսթեր անուն Հրեայ աղջիկ մը, իր հօրեղբօր Մուրթքէին հետ։

Արտաշէս (միևնոյն անձին անուններն են Քսերքսէս, Ասուերոս որ իբրև պատուանուն կ'առնէին Պարսից միապետներ) իր նախորդ կինը արձակելէ վերջ իր տիրապետութեան սահմաններուն մէջ ամենէն գեղեցիկը եղող Եսթերին հետ ամուս-

նացաւ։ Մուրթքէն իր եղբօրը զաւկին հանդէպ հայրական սիրով կապուած, չէր հեռանար պալատի շրջանակէն։ Իսկ Համան՝ Պարսկական Պետութեան մեծ նախարարը և խորհրդականը Թագաւորին, ամէն օր իր պալատ երթուդարձին կը տեսնար Մուրթքէն, նստած դռներուն մօտ անտարբեր և ո՛չ երկրպագու իրեն, ինչպէս կ՚ընէին ուրիշներ։

Ան գիտէր թէ Մուրթքէն Հրեայ էր, սակայն չէր գիտեր թէ՝ Եսթեր՝ նոր թագուհին, անոր եղբօրը աղջիկն է։

Ուստի իր անձին հանդէպ անոր ունեցած կեցուածքէն՝ վրէժխնդրութեամբ լեցուած, որոշեց Մուրթքէն ու անոր ազգն ալ միասին բնաջնջել։ Եւ այդ զրպարտեց ամբողջ Հրէութիւնը և առաւ Թագաւորական հրովարտակ մը, որով կը հրամայուէր որոշ օրուան մը մէջ սրակոտոր ընել բոլոր հրեաները՝ պետութեան բոլոր սահմաններուն մէջ։

Իսկ ինքը Համան 25—30 մէթր բարձրութեամբ ձող մը տնկել տուաւ իր պալատին բակին մէջ, անկէ կախելու համար ամբարտաւանն Մուրթքէն, որ իր պալատ երթուդարձին չէր երկրպագեր։

Այս միջոցին երկու դաւաճան ներքինի՝ Թագաւորը սպաննելու համար կը կազմակերպէին դաւադրութիւն մը։

Մուրթքէի կողմէն Եսթերի բերնով Արտաշէս Թագաւորին տրուած լուրը՝ յետ քննութեան ստուգուած, մարդիկը ձերբակալուած և պատժուելով սպաննուած, իսկ միջադէպն ալ արձանագրուած էր պետութեան յիշատակութեան գիրքին մէջ։

Այդ օրերուն՝ Եսթերէն սկսեալ Մուրթքէն և բոլոր Հրեայք երեք օր ծոմապահութեամբ և աղօթքով Աստուծմէ կը խնդրէին իրենց փրկութիւնը։ Հրաշք մը պէտք էր։

Գիշեր մը՝ Արտաշէս Թագաւորը քնատութենէ կը նեղուէր. փափաքեցաւ որ իր առջև կարդացուին այն բոլոր դէպքերու արձանագրութիւնները՝ որ իր օրով եղած էին։ Ուստի ի մէջ այլոց կարդացուեցաւ Մուրթքէի պարագան։ Թագաւորը հարցուց թէ ինչ պատիւ և մեծութիւն տրուեցաւ Մուրթքէին, իր այս մեծ ծառայութեան փոխարէն։ Ոչի՛նչ պատասխանեցին շուրջինները։

Իսկ Արքայն Արտաշէս՝ մինչև առաւօտ անքուն մնալէն նեղուած, ջղայնացած ու խղճահարուած, մէկը կը փնտռէր որուն միջոցաւ վարձատրէր Մուրթքէն։ Նոյն միջոցին պատանիներ իմաց տուին թէ Համանը դուռին մէջն է։

Ան հարցումին թէ՝ «Ի՞նչ պէտք է ընել այն մարդուն ո-

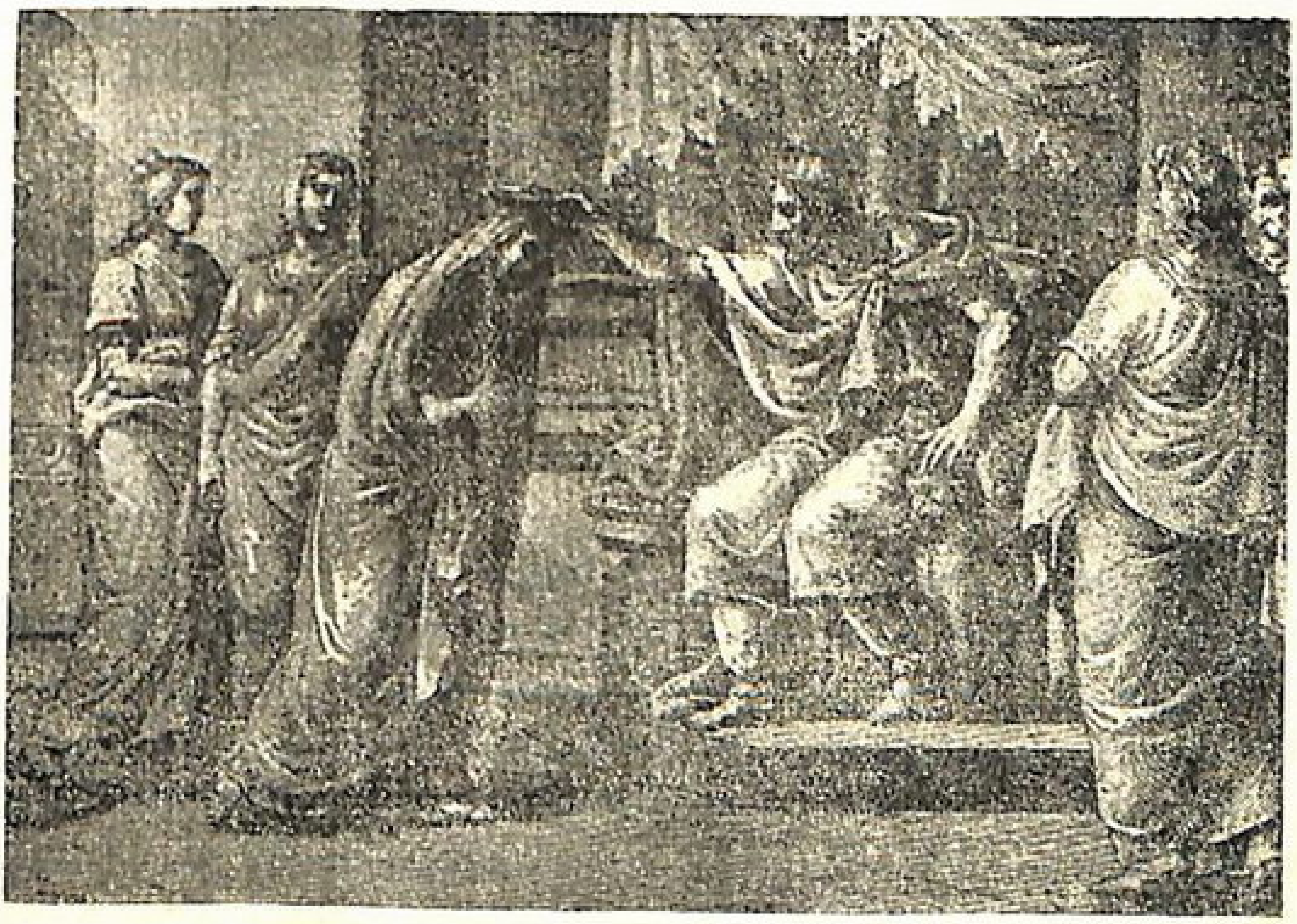

ԵՍԹԵՐ ԹԱԳՈՒՀԻ

թէ՝ Թագաւորը պատուել կ'ուզէ», Համան՝ ըլլալիք պատիւը իրեն կարծելով պատասխանեց. «Պէտք է Թագաւորական զգեստներ հագցնել անոր, գլուխը թագ դնել, Թագաւորական ձիուն վրայ նստեցնել, և առջեւէն մունետիկներ կանչել տալով պտտցնել զայն՝ քաղաքին մէջ, յայտարարելով թէ՝ թագաւորը այսպէ՛ս կը պատուէ»։

«Շուտ ըսաւ Թագաւորը՝ ա՛ռ ձին ու զգեստները և այդպէս ըրէ դրան առջև նստող Մուրթքէին։»

Ընդփոյթ Թագաւորին հրամանը գործադրուեցաւ տառացիօրէն։ Համանը կորագլուխ և վարկաբեկուած դարձաւ իր տունը։

*
* *

Աղօթքի և ծոմապահութեան օրերէն անմիջապէս վերջ՝ Եսթեր Թագաւորին ներկայացաւ և կոչունքի հրաւիրեց Զինքն ու Համանը։

Կերուխումի ընթացքին Արքայն ուզեց գիտնալ թէ՝ ինչ է Թագուհիին խնդրանքը։ Եսթեր՝ Թագաւորէն շնորհ խնդրեց իրեն և իր ազգին համար, որ դատապարտուած էին սպաննուելու չար Համանին խորհուրդով։ Նոյն միջոցին Թագաւորը գինիի ազդեցութեամբ և ալ աւելի Եսթերի յայտնութեանը վրայ խորապէս յուզուած՝ պարտէզ ելած և վերադարձած էր։ Այդ պահուն՝ Համան իր անձին փրկութեանը համար՝ Թագուհիին բազմոցին վրայ ինկած էր. ինչ որ աւաւելապէս բորբոքեց Թագաւորին բարկութիւնը՝ որ իսկոյն պոռաց. «Միթէ՛ իմ տա՞նս մէջ, իմ քովս՝ Թագուհի՞ն ալ պիտի բռնադատե՛ս»։ Պալատին ներքինիները իսկոյն ծածկեցին Համանին գլուխը՝ և Թագաւորին հրամանաւ տարին կախեցին զայն այն փայտէն՝ որ Մուրթքէն կախելու համար պատրաստել տուած էր ինքը՝ Համանը։

1947 Նոյ. 15

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԽԷ.

---

1. ԱՂՕԹԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ.–
2. ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑԸ.–
3. ՀՐԷԻՑ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ ՋԱՐԴԸ.– 4. ԱՂՕԹՔԻՆ ՈՅԺԸ.–
5. ՓՈՒՐԻՄԻ ՏՕՆԸ

Երկու նշանաւոր կիներ, անջնջելի յիշատակութեամբ պատուոյ տեղ գրուած են Ս. Գրոց մէջ: Անոնց կեանքը դարուց ի դարս նիւթ դարձած է քարոյախօսներուն, և տիպար ու պանծալի անուն թողած են յաւիտենական ժամանակաշրջանին համար։

Մարմնական անթերի կազմով, գեղեցկութեան անկրկնելի հմայքով, իշխանական և թագաւորական ճոխ ու փարթամ պալատներուն մէջ, սիրոյ և գգուանաց առարկայ, կնոջական պչրասիրութեան և հետաքրքիր արբշռանքին իտէալ *դիցուհիներ, կը խորհին պահիւք և աղօթիւք և կը ձեռնարկեն իրենց ազգակիցներուն փրկութեան գործին, ի գին իրենց կեանքի կորուստին։*

Իր անձին և վայելքին մէջ մոռնալ ինքզինքը, զգալ և ապրիլ ուրիշին՝ ազգին ցաւը, պահել ու աղօթել ատանալու համար ներշնչում. գօտեպնդուիլ ու լեցուիլ գերմնական զօրութեամբ և գործադրել կնոջ մը համար աներևակայելի կարծուած դիւցազնութիւն, հոգեկան բացառիկ թելադրութեան միայն կարելի է վերագրել։

Ինչքա՜ն շատ են, և քանի բի՜ւր թիւը անոնց, որ անձնատուր իրենց արդ ու զարդին՝ մոռացութեան բանայեան *տակառին մէջ նետած Ազգն ալ, Հայրենիքն ալ, Եկեղեցին ալ, կ՚ապ-*

րին իրենց Նաիրի մէջ, անգիտակ կամ անտարբեր՝ հանդէպ իրենցիններուն։

Միս մինակ կին մը՝ խռկացող և զգայազիրկ, Հողոփեռնեսի գլխուն վերև, լեցուած Աստուածային վրէժխնդրութեամբ՝ արի և անվախ, ճարպիկ ու ճարտար սուսերամարտի խաղերուն, քաջավարժ դահիճ մը կարծես, մէկ զարկով կ՚անջատէ ահաւոր Թըշնամիին գլուխը՝ իրանէն։ Այն որ փափկասուն էր և բարեմոյն, վշտոտ ու Թախծոտ իր սիրակցորդին կորուստով, անվարժ ու անընտել ահռային արարքներու, անոր պանծալի օրինակը կուտայ Դիւցազնական Առաքինութեան և Ջերմաջերմ Ազգասիրութեան։

Հրաշագործ կին մը՝ փրկարարը բիւրաւորներու կեանքին՝ և իր սեռին պատուին։ «Տէրը կ՚օգնէ» և կին մը արդարութեան յաղԹանակին գործիքը կը դառնայ։

*
* *

Երբ աղջիկ մըն էր Եսթեր։ Ծնած ու սնած նախատինքի և պանդխտութեան քաղաքին՝ Եկբատանի մէջ։ Դաստիարակուած իր հօրեղբօր՝ ծերունի Մուրթքէին կրօնաբոյր շունչին տակ։ Մօտէն ծանօթ իր ազգային պատմութեան և մանաւանդ գերութեան շրջանի սրտառուչ դէպքերուն։ Լռի՛կ մնջի՛կ, համբերող այն բոլոր դառնութեան և սրտմաշուքներուն, որ դեռատի կոյս աղջնակ մը կը շրջապատեն իր նորահաս տարիքին։ Ուրկէ՞ց ո՛ւր եկած էր, Պարսկական 120 նահանգներուն Ինքնակալին՝ Արտաշէսին Պալատը։ Խրճիթէ՛ն Պալատ։ «Զխոնարհս բարձրացոյց և զմեծատունս արձակեաց ունայնս...։»

Ազգը համայն՝ սոսկ. վտանգի մէջ էր։ Համան՝ իրեն վայել սադայելական սուսերով զրպարտած էր ամբողջ հրէութիւնը, որ այն ատեն ամբողջութեամբ Պարսկական Կայսրութեան ստրուկներն էին։ Թշնամիին համար մա՛հ, առանց դատ և դատավարական ձեւակերպութեան։ Այս էր նշանաբանը հին բռնապետներուն։

Մահաշուք հրովարտակը գրուած, Թագաւորական կնիքով ալ կնքուած ու ղրկուած էր ամենուրեք։

Ի՞նչ ընել...։

Պէ՛տք է՛ր քուրձեր հագնիլ. հող ու մոխիր ցանել ոտքէն մինչև գլուխ. բան մը չուտել ու չխմել, այլ՝ լալ ու պաղատիլ, խնդրել Տիրոջմէն գթութիւն և անակնկալ ողորմութիւն։ Փրկութեան ճամբան այս էր։

Դուն աղօթէ՛ սիրելի՛ս. Երբ Աստուած է որ կը գործէ, Եսթեր բոլոր աղջիկներէն գերընտիր կը գտնուի։ Դուն աղօթէ՛ Մուրթքէի հաւատարմական մէկ արարքը, յիշատակաց մատեանին մէջ կ'արձանագրուի, Թագաւորին քունը կը փախի, և գիրը՝ Անոր գիշերային զբաղումին առարկան կը դառնայ։ Դուն աղօթէ՛ հոգ չէ թէ՝ Հրէից ջարդին համար հրատարակուած հրովարտակին օրինակները սուրացող սուրհանդակներով կայսրութեան բոլոր մեծ ու փոքր քաղաքներուն ղրկուած ըլլայ։ Եկբատանի մէջ մունետիկներ Հրէից մա՛հ, մա՛հ ձայնեն բարձրաբարբառ, իսկ Համան՝ մանաւանդ Մուրթքէին համար յատուկ կանգուն բարձրութեամբ կախաղան մը շինել տուած ըլլայ։

Դուն աղօթէ՛, սիրելի զաւա՛կս, վերանորոգուած հակահրովարտակ մը՝ աւելի արընթաց, ո՛չ միայն փրկութիւն կը խոստանայ Հրէից, այլև ջարդ կը հրամայէ իրենց բոլոր թշնամիներուն։ Համանն ու իր զաւակները իրենց շինել տուած կախաղանէն կը կախուին։ Իսկ Իսրայէլացիք իրենց ջարդի օրին, թշնամիներէն 75 հազար մարդ կ'սպաննեն։

Հրէից Փուրիմի տօնն է ասիկա։

Մեծահարուստ և մեծափարթամ տիկին, արքայավայել պալատներուդ, չքնաղազարդ սրահներուդ, թանկագին զարդեղէններուդ, անհամար գոհարներուդ, նաև չողոմող հացկատակներուդ, խնկարկու սինլքորներուդ, և այն բոլոր պղտոր և յայրատ նայուածքներէն, գգուանքներէն, շոյանքներէն և քծնինքներէն դուրս ելի՛ր պահ մը՝ և դիտէ՛ շուրջիններդ, հոգեկան աչքերով դիտէ՛ ու քննէ՛ Համան անուն իշխանութիւնները, և ապա հագիր քուրձեր և ցփսիներ՝ մոխիր ոսնեակդ անօթի ու ծարաւ, ծնկէ ու աղօթէ Փրկչիդ, որ ների մեղքերդ և փրկէ քեզ ու քու Ազգդ։ Եթէ ո՛չ, Սենեքերիմը՝ Երուսաղէմը, Հողոփեռնեսը՝ Բետիզուան և Համանը՝ ամբողջ ազգակիցներդ՝ քեզմով միասին սրակոտոր կ'ընեն։

1947 Նոյ. 15

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Էջ

Շնորհակալիք
Նախաբան 1- 8

Ա. ՄԱՍ

Ա. Գլ. Ծնունդք. Մարդը (Ներածական)

1 Հետաքրքիր մարդը 9
2 Գիտական տեսակէտ 10
3 Բարեշրջութիւն 10
4 Աստուածաշնչական բացատրութիւն 11

Բ. Գլ. Ծնունդք. Նախամարդիկ

1 Առաջին ընտանիքը և փորձառութիւնը 12
2 Շարունակական սերնդագործութիւն 13

Գ. Գլ. Ծնունդք. Նախամայրը (Կինը)

1 Կինը 16-17
2 Բարոյախօսական 18-19

Դ. Գլ. Ծնունդք. Նախամարդիկ (Շար. Բ. Գլխի)

1 Երախտագիտական զգացում 20

Էջ

2 Աստուծոյ գոյութիւնը նիւթին մէջ 23
3 Ոճրամիտութիւն 23
4 Աւանդական պատմութեան ստուգութիւնը Ս. Գրոց մէջ 23-24

Ե. Գլ. Ծնունդ. Ոճիր (Բարոյախօսական)

1 Անբնական ծնունդ 27-28
2 Գիտակից ծնող 27-28
3 Ամուսնական դաստիարակութիւն 28-29
4 Soirée և թղթախաղ 29-31

Զ. Գլ. Ծնունդ. Ոճիր (Բարոյախօսական)

1 Հայ ընտանիքը՝ սրբութեան խորհրդանիշն է 32-33
2 Կորսուած ազգեր 33
3 Եան ու Նախանձը 33
4 Կայէնականութիւն 34

Է. Գլ. Ծնունդ. Ջրհեղեղ (Բարոյախօսական)

1 Ջրհեղեղին աւանդութիւնը 37
2 Երկրաբանական յեղաշրջումներ երկրիս մակերեսին վրայ 38
3 Մեղքը և մտքի անբանացում 39

Ը. Գլ. Ծնունդ. Նոյ (1056) Ադամական թուական

1 Բարեկամութիւն Աստուծոյ հետ 40-41
2 Կատարելութեան ձգտում դէպի Աստուած 41-42
3 Տգիտութիւն 42
4 Նոյ և գինութիւն 42-43

Թ. Գլ. Ծնունդ. Բաբելոնի Աշտարակը - խառնակութիւն - (Բարոյախօսական)

1 Իջք Արարատեան դաշտէն դէպի Միջագետք 44

Էջ

2 Աշտարակաշինութիւն 45
3 Մարդիկ զիրար չեն հասկնար 45
4 Մարդկային սեռ ու Նախանձը 46

Ժ. Գլ. Ծնունդք. Կազմութիւն ցեղերու

1 Ինքնապաշտպանութիւն բնական և գազանական
ոյժերուն դէմ 47
48
2 Առաջին անգամ բնակուած վայրեր 48
3 Դիւրակեցութիւն 48
4 Մարդկային խմբաւորումներ 49
5 Ցեղային սովորութիւններ 49
6 Տեղական ազդեցութիւններ 49
7 Մարդկային տեսակներ 49
8 Աբրահամ և իր յաջորդներն ու անոնց
երեւակայական հայրենիքը 49

ԺԱ. Գլ. Ծնունդք. Ընկերային կեանք

1 Վաչկատուն ցեղեր 51
2 Ընտանեկան կեանք 52
3 Ամուսնութիւն մերձաւորներու հետ 52
4 Բարոյականի ըմբռնում 52-55
5 Մայրութիւն 56
6 Արդիական կինը՝ մայրութեան հանդէպ 56

ԺԲ. Գլ. Ծնունդք. Հաւատք եւ Նկարագիր

1 Կրօնական ազդեցութիւն կիսակիրթ ցեղերու մէջ 59
2 Զոհաբերական սեղաններ 60
3 Կռապաշտական զոհեր 60
4 Աբրահամին աղօթքին նպատակը 61
5 Անոր զոհը 61
6 Աբրահամ կը ստէ 61
7 Անոր նկարագիրը 61-62

Էջ

8 Ղովտ և Սոդոմ-Գոմոր 62
9 Մեռեալ ծովու վրայով ճամբորդութիւն
դէպի Երուսաղէմ 1916ին 62-65

ԺԳ. Գլ. Ծնունդ. Յովսէփ Գեղեցիկ (1747 Ն. Ք.)

1 Յակոբին տղաքը 66
2 Յովսէփին կեանքին բաժանումները 69
3 Մանկութիւնը 69
4 Գերիլը 69
5 Անբարոյ կնոջ զրպարտութիւնը 70
6 Հին և Նոր գերեվաճառութիւնը 71
7 Արդիական գերեվաճառութիւնը 71
8 Յովսէփին բանտարկութիւնը 71-72
9 Շնորհքը 72

ԺԴ. Գլ. Ծնունդ. Յովսէփ Գեղեցիկ

1 Պաշտօնատարութիւնը 73
2 Երազներու նախապաշարումը 73
3 Երազատեսութիւն 74
4 Հոգւոյ անմահութեան հաւատքը Եգիպտացիներու մօտ 75

ԺԵ. Գլ. Ծնունդ. Յովսէփ Գեղեցիկ

1 Բուն մարդը 76
2 Մեծութիւ՞ն թէ վրիժառութիւն 77
3 Ներե՞լ թէ պատժել 77
4 Եղբայրութեան սիրոյ պոռթկումը 78
5 Յակոբ իր զաւակներով կը հաստատուի Եգիպտոս 78-79

Բ. ՄԱՍ

ԺԶ. Գլ. Ելք. Մովսէս (1571 Ն.Ք.)

		Էջ
1	*Ներածութիւն մը*	80
2	*Մովսէս՝ հեղինակ Հնգամատեանին*	81

ԺԷ. Գլ. Ելք. Մովսէս

1	*Իսրայելացիք Եգիպտոսի խաղաղ կեանքէն վերջ*	82
2	*Եգիպտոսի նոր տէրերը*	83
3	*Եգիպտացիք թշնամի Իսրայէլացիներուն*	83-84
4	*Գեսեմի գաղթավայրը*	84
5	*Հայրենադարձի ցանկութիւն*	84
6	*Մովսէսի ծնունդը*	84
7	*Զարգացումն ու դաստիարակութիւնը*	85
8	*Մովսէս փախստական Մադիամու երկրին մէջ*	85
9	*Հովիւ և Մարգարէ*	85-86

ԺԸ. Գլ. Ելք. Մովսէս

1	*Կարմիր ծով և Սուէզի ջրանցք*	89
2	*Դասակարգային չորս դրութիւն Եգիպտոսի մէջ*	90
3	*Հրեաները ատելի*	91
4	*Մովսէսի կերպարանքը Փարաւոնին առջև*	91
5	*Մովսէսին ոյժը*	91
6	*Պահանջը*	92
7	*Դիւանագէտը*	93
8	*Իսրայէլին ելքը Եգիպտոսէն*	93
9	*Կազմակերպիչը*	93
10	*Առաջնորդը*	94

ԺԹ. Գլ. Եղբ. Մովսէս

		Էջ
1	Կարմիր Ծով և Սուէզի Ջրանցք	95
2	Իսրայէլացիք Սինայի անապատին մէջ	96
3	Փորձառու մարդիկ	97
4	Ճամբու տպաւորութիւններ	97
5	Տիսիպլին	98
6	Օրէնքներ և կանոններ	98
7	Մովսէս աղօթող և պատերազմիկ	98
8	Իսրայէլացիք 40 տարիներ անապատին մէջ	98
9	Իսրայէլացիք որպէս կռուող բանակ անարժէք	99
10	Անապատի ծնունդներ	99

Ի. Գլ. Եղբ. Մովսէս

1	Մովսիսականութիւն	100
2	Անսուրբ հեթանոս ազգեր	103
3	Մովսէսի գերմարդկային ազդեցութիւնը	103
4	Տասնաբանեայն	104
5	Մեծ օրէնսդիրներ և Մովսէս	104
6	Խորանն ու Սեղանը	104
7	Տապանակ Ուխտին	104
8	Ղևի ցեղը	105
9	Քահանայութիւն	105
10	Մովսիսականութիւնը՝ հրէից քաղաքակրթութեան հիմն է	105

Գ. ՄԱՍ

ԻԱ. Գլ. Դասաւորբ. Սամուէլ (1151)

1	Սրտաբեկ՝ աղօթող մայրը	106
2	Ստացուած պատասխան	110
3	Մեր մայրերը	110

էջ

4 Հիւանդոտ կիներ 111
5 Դարմանը 111

ԻԲ. Գլ. Դատաւոր. Սամուէլ (1151)

1 Հեղի Քահանայապետ 112
2 Քահանայութիւն 113
3 Ղեւտացիներ 113
4 Վրան Տաճարին մատակարարութիւնը 113
5 Հեղիին քահանայ զաւակները 113
6 Պատերազմ և պարտութիւն 113
7 Մովսիսականութիւնը Քրիստոնէութեան ստուերն է 114
8 Եկեղեցականութիւնը շահաւէտ ասպարէզ մը չէ՛,
այլ նուիրումի 114-115

ԻԳ. Գլ. Դատաւոր. Սամուէլ

1 Սամուէլ դատաւոր 116-117
2 Աստուծոյ մարդը 117-118
3 Հայրական իշխանութիւն 118

Դ. ՄԱՍ

ԻԴ. Գլ. Ա. Թագաւոր. Սաւուղ

1 Սաւուղին ընտանիքը 119
2 Թագաւոր կ'օծուի 120
3 Ընտրութիւնը 120
4 Թագաւոր հռչակուիլը 120
5 Բանակին կազմութիւնը 120
6 Յաղթանակ Ամաղեկացիներուն վրայ 120
7 Զարդ ու կողոպուտ 120
8 Ագահութիւն (բարոյախօսական) 121
9 Սաւուղ ագահ էր 122

Էջ

10 Ջղայնոտութեան պատճառը 122
11 Մարդոց դժբախտութիւնը 122

ԻԵ. Գլ. Բ. Թագաւոր. Դաւիթ

1 Դաւիթին ընտանիքը 125
2 Սրնգահար 126
3 Իսրայելացիք և Գողիաթ 126
4 Դաւիթ Յաղթական 126-127
5 Յաղթանակին պատճառները 127
6 Սաւուղի վարկաբեկումը 127

ԻԶ. Գլ. Բ. Թագաւոր. Դաւիթ (Բարոյախօսական)

1 Դաւիթի կեանքին ուրուագիծը 128-131
2 Մեղանչումը 131
3 Առեւանգումը հին և նոր ազգաց մէջ 132
4 Մանկահաւաք 132
5 Դաւիթին ստորին արարքը 132
6 Գայթակղութիւն 133
7 Նաթան մարգարէին քօղարկեալ բողոքը 133
8 Դաւիթ ամօթահար 133
9 Շնութիւնը (բարոյախօսական) 133-138
10 Մի՛ շնար 134
11 Բարոյապէս և ֆիզիքապէս մահացնող միքրոպը 135
12 Խոստովանանքի զղջման բանաձեւէն կտորներ 135
13 Յիշէ՛ և զգուշացի՛ր 135
14 Խոստովանանք և հաղորդութիւն 135-136

ԻԷ. Գլ. Բ. Թագաւոր. Դաւիթ (Ապաշխարութիւն)

1 Մանուկին թերութիւնները 138
2 Դաստիարակելը սրբագրել է, ապաշխարեցնել է 138
3 Ապաշխարութիւնը հոգեկան բուժում է 139

էջ

4 Բաժակին ներքին կողմին լուացումն է.
մտքի յստակութիւն է 139
5 Աննիւթական մաքրութիւն է 139
6 Պարտականութեան կատարումն է 139
7 Անպարտաճանաչ մարդիկ 140
8 Խղճի խայթ 140
9 Ապաշխարութիւնը եօթը խորհուրդներէն մին է 140
10 Նորադարձ Քրիստոնէութիւնն ու ապաշխարութիւնը 140
11 Ապաշխարութիւնը մեր մէջ միջին դարուն 141
12 Պապական ազդեցութիւն 141
13 Հաւատաքննական ատեաններ 141
14 Կալվին և Մարթէն Լուտեր 141
15 Հայ Աւետարանականներ 141-142
16 Ամերիկացի միսիոնարներ և մեր
դաստիարակութիւնը 142
17 Անջատողականութիւն և մարդորսութիւն 142
18 Գործակցութեան հրաւէր մը Հայ Բողոքականներուն 142
19 Կաթոլիկ Հայեր կորսուած են և դատապարտուած
կորսուելու 142
20 Մեղաց քաւութեան համար կարեւորը 143

ԻԸ. Գլ. Բ. Թագաւոր. Դաւիթ (Ապաշխարութիւն)

1 Ապաշխարութիւնը սրտաբեկութիւն է 144
2 Աստուծոյ համար հաճելին 144
3 Հոգեկան արիութիւնը 145
4 Դաւթին ապաշխարելու եղանակը 145
5 Պահքի օրեր 145
6 Աղօթքը սրբագործող է 145
7 Եհովայի ներկայութիւնը Աստուծոյ Տաճարին մէջ 145
8 Դաւիթ կազմակերպող հրէական եկեղեցիին 145
9 Մեծ ապաշխարողը 146

ԻԹ. Գլ. Դ. Թագաւորք. Սողոմոն

Էջ

1 Սողոմոնի Գրութիւնները 147
2 Թագաւորելը 148
3 Դաւիթին մահը 148
4 Սողոմոն՝ իմաստուն դատաւոր 148

Լ. Գլ. Դ. Թագաւորք. Սողոմոն

1 Շինարարութիւնք 149
2 Ժառանգած հարստութիւնը 150
3 Դաւիթի կտակը 150
4 Փիւնիկէի Թագաւորին հետ գործակցութիւն 150
5 Փիւնիկեցիք 150
6 Գաղթավայր և վաճառականութիւն 150
7 Տաճարի շինութեան ձեռնարկ 151
8 Նաւակատիք 151
9 Սողոմոնի իմաստութեան և հանճարին ցուցանիշը 151
10 Պատմական մէջբերում մը Տաճարի մասին 152

ԼԱ. Գլ. Դ. Թագաւորք. Սողոմոն

1 Շռայլութիւնք պատճառ անհատական
և պետական կործանման 153
2 Սողոմոնի դրամական եկամուտը անհաւասարակշիռ 154
3 Ծախքեր պետական կողմին, զինուորական ոյժերու 154
4 Սողոմոն քմահաճ իր կիներուն 154
5 Օտար Աստուածներ 154
6 Սաբայի Թագուհիին այցը 154
7 Բանի մը տող Երգ Երգոցէն 155
8 Պալատն ու զարդեղէնները 155
9 Անհաշիւ մսխում և հարկեր 155
10 Հրեայ կանանց վատաբարոյ ընթացքին սկիզբը 155

էջ

11 Ընտանեկան սրբութիւն և օտարուհիներու հետ ամուսնական կապ 156
12 Սողոմոնի մահը 156

Ե. ՄԱՍ

ԼԲ. Գլ. Ա. Մարգարէ. Եղիա (908)

1 Ներածութիւն մը 157
2 Մարգարէից ցուցակը 158
3 Սուտ մարգարէներ 159
4 Աքա՛աբ թագաւոր և կռապաշտութիւն 159-160
5 Եղիային ազդարարութիւնը 160
6 Երաշտ և սով 160
7 Կարմեղոսի նշանաւոր զոհաբերութեան արդիւնքը 160
8 Եղիային փախուստը 161
9 Քորեբ լերան տեսիլքը 161
10 Աստուած ինքը՝ խաղաղութիւն է 161
11 Աքա՛աբին և Յեզաբէլին մահը 162
12 Եղիային երկինք յափշտակուիլը և Եղիսէն 162

ԼԳ. Գլ. Բ. Մարգարէ Եղիսէ (856)

1 Եղիսէ 163
2 Հրաշքներ 163
3 Կեանքը 164

ԼԴ. Գլ. Գ. Մարգարէ. Կռապաշտութիւն
(Բարոյախօսական)

1 Կուռքը 165
2 Կռապաշտութիւն 166
3 Հրեայք իրենց դրացի երկիրներու կռապաշտական ազդեցութեան տակ 166
4 Բարձր տեղուանք 167

Էջ

5 Փիւնիկեան՝ Հիփրոտիգեան կրօնական խնդիրներ, արարքներ 167
6 Համայնամոլութիւնը՝ և դրամը 168
7 Ներկայ մարդկութեան տառապանքը 168
8 Արդիական կռապաշտութեան կեդրոնավայրեր 168
9 Վախճանին 169-170

ԼԵ. Գլ. Դ. Չորս Մեծ Մարգարէ. Եսայի (759)

1 Մարգարէական պաշտօն 171
2 Մարգարէութեան կոչումը 172
3 Գրականութիւնը 172
4 Գուշակութիւններ 173
5 Երուսաղէմի պաշարումը Սենեքերիմի կողմէն 173
6 Եզեկիա թագաւոր 174
7 Եսայի մարգարէին աղօթքը 174
8 Սենեքերիմի վերադարձը 174
9 Մարգարէութիւններ Քրիստոսի գալստեան մասին 174-175
10 Իր կեանքին վախճանը 175

ԼԶ. Գլ. Ե. Չորս Մեծ Մարգարէ. Երեմիա (628)

1 Մարգարէութեան կոչումը 177
2 Գրականութիւնը 177
3 Բանտարկութիւնն ու գուբը նետուիլը 178
4 Մարգարէութիւններ հովիւներու մասին 178
5 Իսրայէլի գերութիւնը 178
6 Ականատես 179

ԼԷ. Գլ. Զ. Չորս Մեծ Մարգարէ. Եզեկիէլ (595)

1 Եզեկիէլ և Նինուէ 180
2 Գրականութիւնը 181
3 Պատմութեան ստուգութիւնը 181
4 Մարգարէութեան կոչումը 181

Էջ

5 Չորցած ոսկորներու տեսիլքը 181-182
6 Բաղդատութիւն մը Հայոց բռնագաղթին հետ 181-182

ԼԸ.-ԼԹ. Գլ. Է. Չորս Մեծ Մարգարէք. Գերութիւն

1 Սողոմոնի որդին՝ Ռոբովամ 183
2 Յերոբովամ կը թագաւորէ Իսրայէլի տասը ցեղերուն վրայ 184
3 Սամարիա քաղաքին շինութիւնն ու կործանումը 184
4 Ա. Գերութիւն դէպի Նինուէ 185
5 Սամարացիներ 185
6 Հայ Լեգէոնականներու յաղթանակը (1918 ին) 185
7 Երուսաղէմի շրջակայ ազգեր 185
8 Երուսաղէմի առաջին անգամ կողոպտուիլը 186
9 Թուականներ 186

Խ. Գլ. Ը. Չորս Մեծ Մարգարէք. Գերութիւն

1 588 թուականը 187
2 Հրեայ թագաւորներ կ'ապստամբին Նաբուգոդոնոսորին դէմ 187-188
3 Իրենց ողբալի վախճանը 188
4 Սաղմոսներ 188-189

ԽԱ. Գլ. Թ. Չորս Մեծ Մարգարէք (Գերութիւն)

Բաբելոն

1 Բաբելոնի մեծութիւնն ու փառքը 190
2 Աւկախ պարտէզներ և Նաբուգոդոնոսորի կինը՝ Ամիտէ 191
3 Հրեայք Բաբելոնի մէջ 191
4 Քաղդեայներ 192
5 Վաճառական փիւնիկեցիներ և Հայեր 192
6 Մարգարէական սաղմոսներ Բաբելոնի վրայ 192-193

ԽԲ. Գլ. Ժ. Չորս Մեծ Մարգարէք. (Գերութիւն)

(Բարոյախօսական)

Էջ

1 Ի՞նչ է գինին 194
2 Ի՞նչ է գինովութիւնը 195
3 Գինիի գործածութիւնը Հրէից մէջ 195
4 Գինին՝ վերջին ընթրիքին 195
5 Գինիին օրհնութիւնն ու հարս
ու փեսային հրամցուիլը 195
6 Գինիին ազդեցութիւնը 196
7 Նուագն ու կանանց հետ պարելը 196
8 Գինեմոլն ու գինովցնելը 196
9 Գինեմոլներու սրահը 197
10 Գինեմոլներու վիճակուած վախճանը 197-198

ԽԳ. Գլ. ԺԱ. Չորս Մեծ Մարգարէք. Դանիէլ (606)

1 Դանիէլ և իր ընկերները 198
2 Դրականութիւնը 200
3 Դանիէլի բարձրացումը 200
4 Նաբուգոդոնոսորի չինել տուած արձանը 200
5 Խելակորոյս 201
6 Մանէ, Թեկէլ, Փարսին 201
7 Դանիէլ առիւծներու գուբին մէջ 202
8 Քրիստոսի գալստեան մարգարէութիւնը 205
9 Աղօթքին ոյժը 205-206

ԽԴ. Գլ. Հայրենադարձ

1 Սամարիայի և Երուսաղէմի կործանումներն
ու բնակչութեանց գերութեան թուականները 207-208
2 Հայրենադարձի հրովարտակ Կիւրոսի կողմէն 208
3 Զօրաբաբէլ, Յեսու, Եզրաս ու Նէեմիա 208
4 Հրէից զատուիլը իրենց անօրէն ազգակիցներէն 211

էջ

5 Հրեայք՝ Աղեքսանդր Մեծի յաջորդներուն օրով 212
6 Հերովդէս Մեծ 213
7 Հռովմի յառաջացումը 213-214

Զ. ՄԱՍ

ԽԵ. Գլ. Հռովմ

1 Հռովմ և Հռովմայեցիք 214
2 Բնակչաց վատթար վարքն ու բարքը 218
3 Առաքելական վկայութիւն 218
4 Զգուշութիւն մեր զաւակներուն վրայ 219

Է. ՄԱՍ

ԽԶ. Գլ. Յուդիթ եւ Եսթեր (Հրաշագործ կիներ)

1 Յուդիթի անձը 220
2 Բետիղուայի պաշարումը 220
3 Յուդիթ Հողոփեռնեսի մօտ 223
4 Քաջութիւնը 223
5 Եսթերին անձը 223
6 Ամուսնութիւնը 224
7 Մուրթքէն 224
8 Համան 224
9 Աղօթք և ծոմապահութիւն 224
10 Յիշատակաց գրքին ընթերցումը 224
11 Եսթերին խնդրանքը 227
12 Համանին մահապատիժը 227

ԽԷ. Գլ. Եզրակացութիւն

1 Աղօթասիրութիւն և Ազգասիրութիւն 228
2 Փրկութեան միջոցը 229
3 Հրէից թշնամիներուն ջարդը 230
4 Աղօթքին ոյժը 230
5 Փուրիմի տօնը 230

ՎՐԻՊԱԿ

Կը խնդրուի նախապէս ուղղել

Էջ	Վերեն վար տող	սխալ	ուղիղ
40	4	1056 (Ն.Բ.)	1056 (Ադամական թուական)
44	11	դիւրատարր	դիւրատար
47	26	դիւրատարր	դիւրատար
51	2	Ժ	ԺԱ
62	29	Պուսէյրն	Պուսէյրա
69	31	Փիդաբրէս	Փետաբրէս
77	14	զչարացան	զչարեցան
80	9	դէմքերն	դէպքերն
92	28	անկախ	անկոխ
96	6	Մադիանացիներ	Մադիամացիներ
120	6	եւ զատ	եւ զատ զատ
125	24	իր եղբայրը	իր եղբայրները
127	26	որ սերունդէն	իր սերունդէն
132	8	ողջակիզարաններն	ողջակիզարաններուն
166	37	Հռեմփայ	—
178	21	Թօմրուգ	(Թօմրուգ)
182	1	ԼԹ.	ԼԸ. ԼԹ.
183		խորագիրը	խորագիրը տես բովանդակութիւն Գլ. ԼԹ.
187		գինեմոլութիւն	գերութիւն
207	2	ԻԴ.	ԽԴ.
217	26	Եկբարան	Եկբադան
219	18	Հողիփեռնես	Հողոփեռնես
220	5	Բեզիտուա	Բետիզուա
220	19	Բեզիտուա	Բետիզուա
223	22	Բեզիտուացիներ	Բետիզուացիներ
223	31	Ասուքրոս	Ասուերոս
245	28	Գետիզուան	Բետիզուան

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԳՈՐԾԵՐՆ ԵՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԵՆՔ
Կրօնական դասեր (1934)
(*սպառած*)

ՈՍԿԵՄԱՏԵԱՆ-ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ
Հրատարակութիւն Եկեղեցասիրաց Միութեան Հայոց Աղեքսանդրիոյ
(1947) *սպառած*

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼԻ

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻՆԵՐ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՕՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ
(Ինքնակենսագրութիւն)

ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ

Ծանօթ. — Հրատարակելի գործերը կը կարօտին Հեղինակին առող- ջութիւնն ու նիւթական պայմաններուն թոյլտուութիւնը

Դ"Հ
1921

Գ Ի Ն

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՄԱՐ	**100** Ե. Դ.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	**20** ՇԻԼԻՆ